המוסף לשבת

נשיא ארה"ב לשעבר בראיון מיוחד: נוסחת קמפ־דייוויד אינה מקודשת

קרטר: אסד מוכן להשתתף ולתת לחוסיין תפקיד ראשי

מי שהיה השושבין הראשי להסכם־השלום עם מצרים: יש לכנס ועידה בינלאומית רק אם לא תיכפה את רצונה על הצדדים ● לנשיא סוריה ברור שיצטרך לקיים שיחות ישירות עם ישראל ● גם הסובייטים מבינים, שללא חידוש קשריהם עם ישראל והרחבת ההגירה היהודית לא יוכלו למלא תפקיד יעיל ● רוב תושבי הגדה רואים באש"ף את נציגם הרשמי

מאת אראל גינאי, שליחנו לוושינגטון

"המלך חוסיין לא יבוא לוועידה נוסח קמפ דייוויד. הייתי רוצה, אבל עכשיו המצב שונה בהרבה והוא לא יעשה כן. הוא ינהל משא־ומתן רק במסגרת ועידה בינלאומית. ועידה כזו יש לכנס – רק אם היא לא תנסה לכפות את רצונה הקולקטיבי על אף אחד מן הצדדים המעורבים במישרין בסיכסוך", כך אמר לי נשיא ארה"ב לשעבר, ג'ימי קרטר, בראיון טלפוני מן המרכז הנשיאותי ע"ש קרטר באטלנטה.

"קמפ דייוויד", הוסיף המדינאי, שמילא תפקיד חיוני באותה ועידה היסטורית, "שימש מיסגרת ולא מתכון להסכם סופי. בוודאי שאין זו נוסחה מקודשת, שנועדה לשמש מיכשול מפני יוזמות שלום אחרות".

מה יקרה אם כינוס ועידה בינלאומית יהיה בין יוזמות שלום אלה?

לדעת קרטר, "לצדדים המעורבים – ישראל, סוריה, ירדן, הפלשתינים ואולי גם הלבנונים – תהיה קודם־כל הזדמנות להציג את עניינם מעל במה עולמית. יש לקוות, כי הנציגות שתישלח תהיה יותר קונסטרוקטיבית מאשר בעצרת הכללית של האו"ם. אחר כך יהיה צורך להתחיל בשיחות ישירות, כדי למצוא פתרון לעניינים השנויים במחלוקת".

קבוצות־עבודה

הנשיא־לשעבר זוכר, כי בקמפ דייוויד, בכל פעם שסאדאת ובגין הגיעו למבוי סתום – נמצא המוצא רק לאחר שהוא הציג בפניהם תוכנית אמריקנית כפתרון. ולכן הוא מוסיף: "בשיחות הישירות יהיה צורך במתווכים שמקובלים על הכל". למרות שקרטר לא אמר זאת במפורש, נראה כי לנגד עיניו עומדת מעין מתכונת של מיני־קמפ־דייוויד במסגרת הוועידה הבינלאומית.

אולם, לדעתו, ההבדל בין שתי ההתוועדויות יהיה משמעותי: בקמפ דייוויד, האמריקנים היו הכתובת היחידה לעירעור בעת קיפאון. לעומת זאת, בוועידה הבינלאומית העתידה, אם המתווכים לא יצליחו לחלץ את הצדדים מן המבוי הסתום שאליו הם יכולים להיקלע, יהיה צורך להעביר את הנושא לקבוצות־עבודה מטעם המליאה, על פי כללים מוסכמים מראש. בשום מקרה לא תוכל קבוצת־עבודה זו לכפות את רצונה הקולקטיבי על אף אחד מן הצדדים המעורבים במישרין בסיכסוך. הנוסחה של קרטר היא, איפוא, איישם בין התפקיד הטקסי גרידא, שפרס ושולץ היו רוצים להעניק למליאת הוועידה ובין התפקיד המהותי, שהערבים והסובייטים מעוניינים לייחד לה.

האם סוריה תשתתף בוועידה?

קרטר אינו מטיל ספק בכך. הנשיא אסד, שעמו שוחח בעת ביקורו לפני כחודש וחצי במזה"ת במשך ארבע שעות תמימות, הסמיך אותו להצהיר, כי לא זו בלבד שהוא תומך בוועידה בינלאומית, אלא שגם ברור לו, כי "יהיה צורך ללבן הרבה שאלות בשיחות ישירות עם ישראל".

שינוי בעמדה

קרטר, שנפגש עם אסד גם בעבר, מבחין בשינוי ניכר בעמדותיו. לדעת קרטר, אסד נעשה "הרבה יותר גמיש בנוגע לדרכי הפעולה האפשריות של הוועידה. הוא גם מוכן להעניק למלך חוסיין את התפקיד הראשי בקרב הערבים בהכנת הוועידה".

איזה תפקיד ימלא במקרה זה אש"ף?

כמעט כל ערביי הגדה המערבית ועזה ששוחחו עם קרטר אמרו לו, כי אש"ף מייצג את הפלשתינים. במושב המועצה הלאומית באלג'יר דרש אש"ף, שבוועידה יהיה מיוצג על־ידי משלחת נפרדת. הישראלים אינם מוכנים לשבת עם אש"ף, אך מסכימים לייצוג פלשתיני מוסכם על אש"ף, במסגרת המשלחת הירדנית או המצרית. זוהי בעייה קשה ואיש אינו יכול להתנבא, כיצד תיפתר. אולי זו הסיבה, שקרטר מסרב לומר שהוא "אופטימי", ומסתפק באמירה, כי "יש מקום כלשהו לתקווה".

לדעתו, אפשר לפתור את בעיית הייצוג הפלשתיני באמצעות שינוי קל של הסכמי רבת־עמון מראשית 1985 – אותו הסכם, שאש"ף ביטל אותו באלג'יר.

ומה היא גישת אסד כלפי הטרור, האם באמת חל בו שינוי?

"זו שאלה מסובכת", אומר קרטר. "קשה להסביר אותה בשיחת טלפון. אם ברצונך להבין את עמדתו, קרא מה שכתבתי על כך ב'טיים' לפני שבועיים".

(באותו מאמר כתב הנשיא־לשעבר, כי אסד נבוך על־ידי הגילויים, שכמה מן הפיגועים הטרוריסטיים תוכננו בארצו. הוא הטיל על קבוצה מובחרת של מדינאים למצוא הגדרה להבחנה בין טרוריזם ובין מאבק לשיחרור לאומי. טרוריזם פירושו – חטיפות מטוסים אזרחיים, לקיחת בני ערובה מקרב אזרחים או מעשי־אלימות שרירותיים נגד אזרחים שלווים – ויש להעניש את מבצעיהם. לעומת זה, כדוגמאות למאבק לשיחרור לאומי הזכיר אסד את המהפכה האמריקנית לפני יותר מ־200 שנה, את פעולות האצ"ל של בגין בפלשתינה נגד הבריטים, את המהפכה האלג'ירית נגד הצרפתים וכן את ההתקפות, שעורכים עתה אנשי "אמל" נגד חיילים ישראליים בדרום לבנון.

(מבחינה ישראלית ודאי מעניין ביותר, שאסד מונה את פעולות האצ"ל בין המעשים המוצדקים למען שיחרור לאומי. פירוש הדבר, שבעיניו מאבק היהודים בפלשתינה הוא בבחינת מלחמת שיחרור לאומי, על כל המסקנות הנובעות מכך לגבי הלגיטימיות של מדינת ישראל. יתכן, שאסד לא נתן דעתו על כל ההשלכות של דברי השבח שהשמיע על פעולות האצ"ל, אם־כי הוא ידוע כבן־שיח זהיר, החושב פעמיים לפני שהוא אומר דבר).

תנאים לבריה"מ

שאלתי את קרטר, מה דעתו על שלושת התנאים שהציג שר החוץ שולץ להשתתפות הסובייטים בוועידה הבינלאומית: נקיטת מדיניות יותר קונסטרוקטיבית במזרח התיכון; חידוש הקשרים הדיפלומטיים עם ישראל וליברליזציה במדיניות הגירת־היהודים מבריה"מ.

"לבריה"מ יהיה קשה מאוד לקבל בלחץ חיצוני תנאים מוקדמים כאלה", השיב קרטר. "אך הסובייטים מבינים היטב, שלא יוכלו למלא תפקיד יעיל בוועידה, אם לא יפעלו למען חידוש קשריהם עם ישראל ולא ירחיבו במידת־מה את ממדי ההגירה היהודית. לכן יש לצפות להתפתחויות בכיוון זה".

קרטר סבור, כי יתכן שבריה"מ לא תמלא תפקיד מפתח בוועידה, בניגוד לציפיותיה. ככלות הכל, היא תהיה רק אחת מחמש המעצמות, שבחסותן

(המשך בעמוד 26)

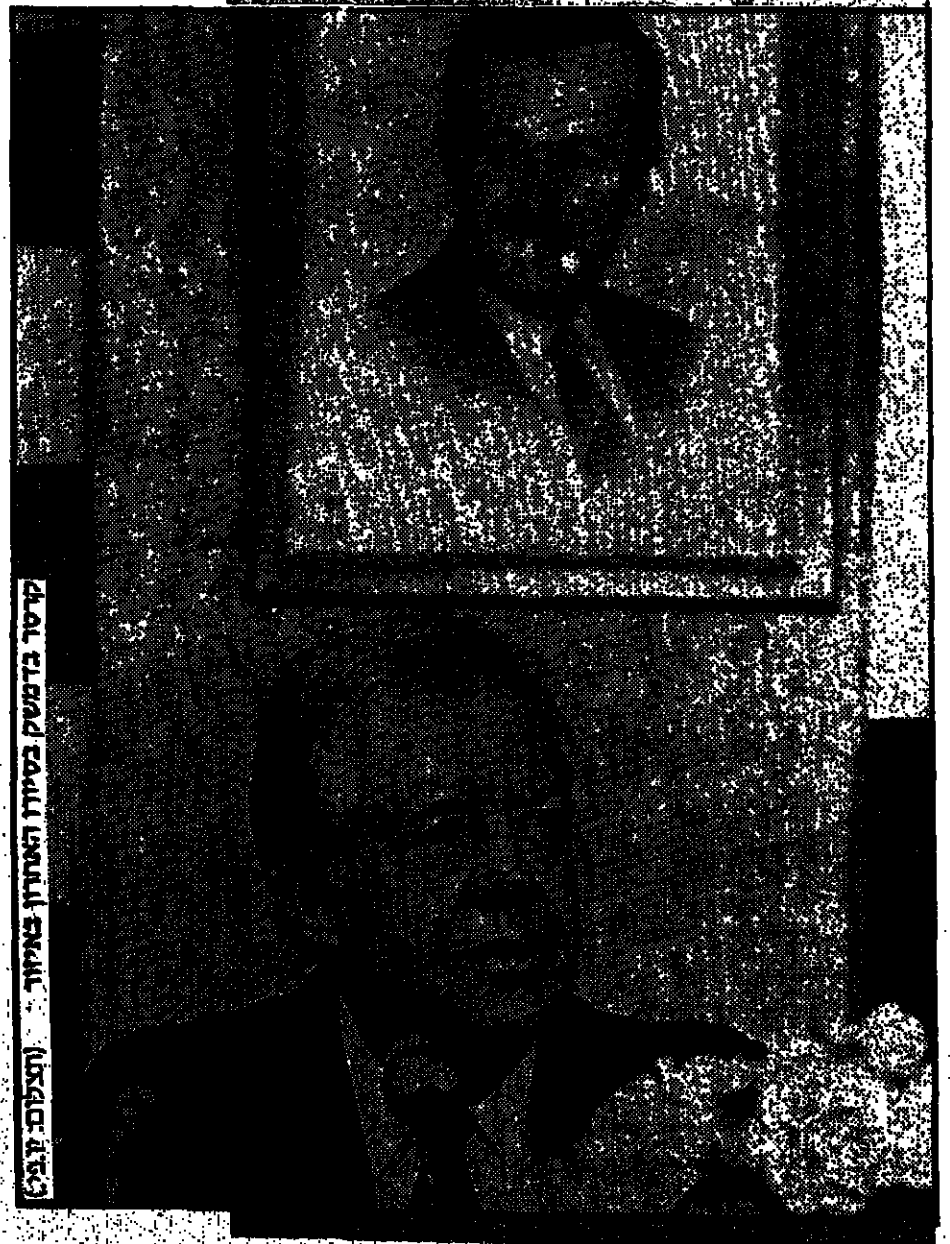

המוסף לתרבות, ספרות ואמנות • מעמוד 20
יום שישי, ט' באייר, תשמ"ז 8 במאי 1987 גליון מספר 17325

הלוח הביתי | **שיכון עובדים** | **דירות למכירה**

מרכז
תל אביב לה־גרדיה 58, יד אליהו טל. 03-390721

בתים פרטיים ודירות גדולות

• **גבעת אויה** - ליד מלון אויה. כל יחידת דיור 188 מ"ר. חלקת אדמה בת 360-410 מ"ר.

• **רמת אפעל** - בלב רמת אפעל קוטגים 6 ו-7 חדרים, 215-245 מ"ר על פני שטח של 410-590 מ"ר.

דירות 4-5 חדרים

• **פתח תקוה - ברח' צה"ל - קפלן**, דירות 4 חדרים - 100 מ"ר, 4½ חדרים - 117 מ"ר.

• **נתניה** - ברח' איתמר בן אב"י, דירות 3½ חדרים 86 מ"ר, 4 חדרים - 105 מ"ר, 4½ חדרים - 122 - 117 מ"ר.

• **חולון** - קרית בן גוריון דירות 5 חדרים - 130 מ"ר כל דירה, דירות 4 חדרים - 105 מ"ר כל דירה.

• **חולון** - ברח' ההסתדרות פינת רחוב לאון בלום דירות 4 חדרים 96-110 מ"ר.

• **נתניה** - ברח' נורוק פינת רח' הרצוג דירות 4 חדרים 105-120 מ"ר.

• **ראשל"צ** - ברח' אברבנל, דירות 4 חדרים 117-120 מ"ר ודירות 3½ חדרים - 104 מ"ר.

• **פתח תקוה** - בגני חן דירות 3½ חדרים 88 מ"ר, דירות 4 חדרים 104 מ"ר ודירות 5 חדרים 119.

• **כפר סבא** - ברח' הרצל דירות 4 חדרים 118 מ"ר, דירות 4½ חדרים 146 מ"ר ודירות 5 חדרים 157-184 מ"ר.

דירות 3-4 חדרים

• **בת-ים** - רמת הנשיא דירות 3 ו-4 חדרים. מתאים לזכאים.

• **נווה עופר** - על גבול ת"א-חולון ברח' אהלי יעקב דירות 3 חדרים בנות 75 מ"ר דירות 3½ חדרים 88 מ"ר. מתאים לזכאים ולזכאי מחייל.

• **נווה פולג** - בדרום נתניה, ליד הים (הכניסה מכביש חיפה) דירות 3 ו-4 חדרים. מתאים לזכאים ולזכאי מחייל.

• **קרית שלום** - ברח' קיבוץ גלויות, דירות 3 חדרים 72 מ"ר. מתאים לזכאים ולזכאי מחייל.

• **רמלה** - נווה רם, המקום הכי צעיר בעיר דירות 3 חדרים 74-77 מ"ר ודירות 4 חדרים 88 מ"ר. מתאים לזכאים ולזכאי מחייל.

• **נתניה** - ברח' נורוק פינת רח' הרצוג דירות 3 חדרים 74 מ"ר, מתאים לזכאים.

• **חולון** - רח' ההסתדרות פינת רח' לאון בלום דירות 3 חדרים 70-83 מ"ר.

חיפה
חיפה - רח' החלוץ 43 טל. 04-660915

דירות 3-4-5 חדרים

• **חיפה נוף-ים** - בצפון מערב הכרמל, דירות גן מרהיבות צופות לים. 5 חדרים - 120 מ"ר + מרפסת 23 מ"ר ו/או גינה.

• **חיפה רמות ספיר** - מול מפרץ חיפה דירות 4 חדרים עם אפשרות הרחבה ל-5 חדרים פנטהאוז 121 מ"ר + מרפסת 22 מ"ר.

• **נצרת עילית** - בשכונת בן גוריון בדרום העיר, דירות 4 חדרים 86 מ"ר, 3 חדרים - 73 מ"ר + חצר משק. כניסה מיידית.

• **נהריה**, בשכונת עין שרה, ברח' שזר דירות 3 חדרים 78 מ"ר, דירות 4 חדרים 88 מ"ר.

• **טבריה**, בשכונת אחוזת כנרת, רח' נצרת - המלך שלמה. דירות 3 חדרים 78 מ"ר, דירות 4 חדרים 88 מ"ר ודירת פנטהאוז 123 מ"ר.

• **בגבעת לטם** - רח' בודנהיימר לבחירתכם דירות 3 חדרים 79 מ"ר ודירות 4 חדרים 88 מ"ר ו-93 מ"ר.

ירושלים
רח' הלל 8 טל. 02-233396.

דירות 3-4 חדרים

• **גילה** - 2 דירות אחרונות בנות 3½ חדרים, תחבורה נוחה לעיר. כניסה מידית.

• **פסגת זאב** - אזור חדש בעיר. דירות 3 ו-4 חדרים. לחלקן חצרות צמודות או מרפסות.

דרום
אשדוד רח' רוגוזין 25 טל. 055-577.12/3.

בתים פרטיים

• **אשקלון** - בשכונת ברנע, קוטג' אחרון בן 6 חדרים, 166 מ"ר.

• **ראשל"צ** - בשכונת גני מעיין המקום הטוב ביותר בעיר קוטגים בני 159 מ"ר ו-145 מ"ר על שטח של כ-260 מ"ר.

דירות 3-4 חדרים

• **אשדוד** - פאר אשדוד ברח' רוגוזין פינת יצחק הנשיא. בנין בן 8 קומות דירות 4 חדרים 97 מ"ר.

• **נס ציונה** - בשכונת רמת בן צבי דירה אחרונה בת 4 חדרים 88 מ"ר. דירות 3 חדרים 76 מ"ר.

• **ראשל"צ** - בשכונת גני מעיין, המקום הטוב ביותר בעיר, דירות 3½ חדרים 88 מ"ר, דירות 4 חדרים 104 מ"ר ודירות 4½ חדרים 125 מ"ר.

• **אשקלון** - בשכונת ברנע הצופה אל הים 3½ חדרים - 88 מ"ר.

• **אשקלון** - בשכונת ברנע דירות 4 חדרים 92 מ"ר ודירות 4½ חדרים 102 מ"ר בבנין בן 3 קומות.

באר שבע
מרכז הנגב טל. 057-72540

דירות 3-4-5 חדרים

• **באר שבע** - במגדלי עופר בשכונה ה' דירות 4 חדרים 120 מ"ר דירות 5 חדרים 140 מ"ר ודירות פנטהאוז.

• **באר שבע** - בשכונה ו' רח' שאול המלך דירות 3 חדרים 74 מ"ר ודירות 4 חדרים 89 מ"ר.

• **באר-שבע** - בשכונה ו' דירות 3 חדרים בנות 74 מ"ר ודירות 4 חדרים 93 מ"ר. לכניסה מיידית

• **ערד** - ברובע חלמיש דירות 4 חדרים - 88 מ"ר דירות 3 חדרים - 74 מ"ר לכניסה מיידית.

• **קרית גת** - בשדרות לכיש דירות 4 חדרים 94 מ"ר. דירות 3 חדרים - 75 מ"ר. לכניסה מיידית.

יש לך כתובת. שיכון עובדים

ישעיהו בן-פורת

הכל תלוי באריק

משני צדי המיתרס הפוליטי בוודאי ירימו גבות ויזעיפו פנים למיקרא השורות הבאות. מה שלא ימנע מאתנו להישיר מבט ולהביע דעתנו בצורה שלא תשתמע לשתי פנים:

די במלה אחת של אריק שרון כדי להפוך הקערה על פיה, ולגרום לשינוי כיוון מוחלט בכל המובנים. מלה קטנה כמו כן, כמו אולי, כמו אפשר, כמו ננסה. מלה כזאת או אחרת, אך בעלת צליל חיובי, וקונטרפונקטלית ללאו החד והנצחי שעולה משורות הליכוד.

ראו: די ששרון יאמר כן, או אולי, או אפשר, או ננסה, והתוצאה המיידית תהיה שהממשלה לא תתפרק, הבחירות לא יוקדמו, והמאמץ האדיר שהושקע על מנת להחיות את תהליך השלום, לא יירד לטמיון.

כל זה ייזקף לזכותו, ועל זה יברך אותו הרוב במדינה, כולל מי שנידו אותו בשנים האחרונות: אם רק יהיה אמיץ, ויקום ויסתייג מן הלאו הטוטלי של ארנס (שמיר. והלוא אריק איש אמיץ, והלוא כבר היו דברים מעולם שאריק אמר ההיפך משמיר וארנס.

■■■

תיזכורת היסטורית? ארנס הצביע נגד הסכמי קמפ-דייוויד, שמיר נמנע, אריק הרים את ידו בעד. רק זה? זה ועוד: בעיצומו של המו"מ בקמפ-דייוויד, כאשר מנחם בגין עינה את נפשו והתלבט אם לחתום על השלום תמורת פינוי סיני עד השעל האחרון, עם מי התייעץ וממי ביקש כתף, אם לא מאריק, בשיחת טלפון טרנסאטלנטית אל חוותו בדרום? ויכול להיות, אך זאת כמובן השערה בלבד, שאילולא הבטחת שרון „מנחם, אני אתך", בגין היה מעכב את חתימתו.

ועוד תיזכורת, היסטורית לא פחות. ממשלת האחדות הדו-ראשית אולי לא היתה קמה אילולא קדמה למו"מ הפורמלי בין שתי המפלגות, סידרת שיחות חשאיות בצורתן, וגלויות בתוכנן, בין שמעון פרס ואריק שרון, בבית פרטי בסביון, זמן קצר אחרי הבחירות. שם, הרחק מזרקורי התיקשורת, הושגה ההבנה.

מה כל זה בא להגיד?

זה בא להגיד שרק לעתים רחוקות, פעם, פעמיים, אולי שלוש פעמים בקריירה של איש ציבור, מזדמן מין רגע כזה של אמת, כאשר על כתפיו ועל מצפונו של האיש הנכון במקום הנכון מוטלת האחריות של הכרעה גורלית.

אריק, היום, האיש הנכון במקום הנכון, ובו, יותר מאשר ביתר הנפשות הפועלות בזירה המדינית שלנו, תלוי מה יקרה מחר. האיש הנכון, מפני שהוא איש אמיץ, המסוגל לקבל החלטה אמיצה, על אפם וחמתם של מי שחולקים עליו. ואיש במקום הנכון, מפני שמאז ועידת חירות, אריק נהנה מעמדת כוח בתנועתו, שמעמידה בצל את כל עמיתיו, משמיר ומטה. ואם אריק יאמר כן, אולי, אפשר, ננסה – ראה לעיל – תוקה שיהפוך הקערה על פיה, והנהגת הליכוד, מרצון או מאונס, תתיישר על פי מה שיאמר.

אך למה יאמר „כן", או „כן, אבל" אחרי שכבר אמר „לא"?

מפני שלפתע פתאום הוא נידרש להתאהב ברעיון שאיש, כולל שמעון פרס ויצחק רבין, לא התאהב בו? מפני שמחר הוא נתבע להצהיר שועידה בינלאומית היא משאת נפשו של עם ישראל? מפני שכאן ועכשיו הוא צריך להאמין שמובטח מראש שהועידה הנידונה תניב שלום עם ירדן והפלשתינאים בתנאים מתקבלים על דעתנו? מה פתאום. איש לא תובע דברים כאלה. אפילו פרס ורבין לא היו חותמים על התחייבויות מסוג זה. שהרי גם בלבם מקננים ספקות וסימני שאלה, וגם הם חרדים לתהפוכות בלתי חזויות מראש. ואף על פי כן הם אומרים כן.

■■■

מה שנידרש מאריק, זה לתת עוד פעם צ'אנס לשלום, כמו שנתן לבגין, ערב ההסכם עם סאדאת. מה שנידרש ממנו, זה להגיע להכרה ולהקנות אותה אחר כך להנהגת תנועתו, שלא כדאי ואסור להחמיץ הזדמנות, קלושה ופרובלמטית ככל שתהיה. איש איננו מצפה מאריק לעבור את הקווים, איש לא יעלה על הדעת שהוא יזדהה עם פרס או רבין. אך מאריק מותר לצפות שכמוהם הוא יבחין שבקצה המנהרה הזו מאיר אולי אפס קצה של קרן אור. אז מדוע, על הסף, צריך להתעקש ולתאר אותה בצבעים מפחידים של מלכודת?

מלכודת? והלוא אריק, השואב מידע ממקור ראשון, קרא את המיסמכים ומצוי בהבנות, הרבה מעבר למה שמותר למסור לידיעת הציבור הרחב. לפיכך ידוע לו שהמדובר באמת בפתיחה בלבד, בהשתתפות ברה"מ רק בתנאי שתקבל את התנאים שלנו, בלי סמכות לכפות עלינו מה שלא נרצה; ובהמשך כמו"מ ישיר, בלי אש"ף ועם נציגים פלשתינאים מקובלים על ישראל. וידוע לאריק כי בשלב הפתיחה של המו"מ, אם הליכוד יהיה שותף למהלך, המשלחת הישראלית תציע אוטונומיה, ברוח קמפ-דייוויד, וכי בשום תנאי, איש, גם לא ראשי העבודה, אינו מתכוון להפקיר את ביטחון המדינה. ואריק יודע, מקריאה שחור על גבי לבן, שארה"ב מתחייבת לפרוש מן הוועידה יחד אתנו, אם מי מבין השותפים יפר את הכללים.

אז מה הפחד, ואיפה המילכודת?

אלא אם כן מישהו, שלמיטב ידיעתנו איננו אריק, מעדיף לפרק את הממשלה ולהנחית על ישראל מערכת בחירות עכורה והרסנית מכל קודמותיה, על פני הנסיון לעשות צעד נועז שאולי יקרב מו"מ ישיר עם חוסיין.

ככלות הכל, גם מי שמצדדים בקו המדיני הנקוט בידי פרס ורבין, מתפללים בסתר לבם – לא כולם יודו בזה בקול רם – שהליכוד יהיה בתמונה ויישב במקום טוב באמצע, אם וכאשר תיפתח הוועידה ויוחל במו"מ. ובסתר לבם אולי גם פרס ורבין מייחלים לזה. כי ברגע שלא יהיה מנוס מלומר לא לחוסיין, בשלב כלשהו של המו"מ, זה רק יקל עליהם אם אחד כמו אריק ינשוף בעורפם.

■■■

סוף דבר: לא ברור לנו כמה זה חשוב בעיני אריק עצמו, אבל לנו ברור שאריק, אם רק ישתכנע וירצה לחולל את התפנית, יהפוך בן לילה לגיבור לאומי, יחזק את מעמדו בקודקוד תנועתו, יבטיח את עתידו הפוליטי, וימחק מה שנדבק בו מאז מלחמת לבנון. אפילו שלום עכשיו יפגין למענו.

בוגרי „התנועה המאוחדת" וותיקיה

לאחר שני הכינוסים הראשונים בנחל-עוז ובחמדיה, ייערך בקרוב כינוס שלישי

בקיבוץ צרעה

חברים שטרם התפקדו ומעוניינים להשתתף באירוע זה ובאירועים נוספים אחרים, מתבקשים לפנות לת.ד. 22059, תל-אביב, ובמענה יקבלו מידע מפורט על האירועים.

ח"כ אברהם כץ-עוז (כצלה)
בשם הוועד היוזם

יוסף בן-אהרן

אנחנו נדון – המעצמות יקבעו

כותב המאמר מכהן כמנכ"ל משרד ראש הממשלה

ריבוי העירפול וההודעות הסותרות סביב נושא הוועידה הבינלאומית מחייב את הצגת הנושא וניתוח משמעויותיו בצורה מוסמכת. על מה, בעצם, מדובר?

על-פי נוסח-ההצעה שיוגש בשבוע הבא לקבינט, תכונס הוועידה על-ידי מזכ"ל האו"ם, שיזמין את החברות הקבועות במועצת הבטחון והצדדים הנוגעים בדבר, כדי לנהל מו"מ על הסדר של שלום.

שימו נא לב: המעצמות יוזמנו כדי לנהל משא-ומתן לפתרון הבעיה. הבסיס כבר איננו רק החלטות 242/338 של מועצת הבטחון, אלא גם „הענות לזכויות הלגיטימיות של העם הפלשתיני". כלומר, סוף סוף יש בניסוח זה הענות לתביעות אש"ף מקדמת-דנא לתיקון החלטה 242 וזאת משום שאיננה מתייחסת ל„זכויות הלאומיות של העם הפלשתיני". זאת ועוד: בעוד שהמעצמות מוזמנות לנהל משא-ומתן להשגת הסדר, הרי שישראל ושכנותיה מוזמנות רק כדי לדון בנושאים בעלי ענין משותף. בשום מקום לא מוזכר, שהיעד צריך להיות חוזה שלום סופי בין ישראל לבין אותן שכנות שלא חתמו על חוזה כזה עמה.

■■■

מאז שהחל המאבק המדיני בינינו לבין שכנינו בזירה הבינלאומית, וביחוד לאחר מלחמת ששת-הימים, נלחמה ישראל למען קיום מו"מ ישיר עם כל אחת ממדינות ערב. טענתנו היתה, שמו"מ ישיר וחופשי עמנו מהווה כשלעצמו ביטוי של הכרה בישראל כמדינה באזור – וכל מדינה שתישא ותיתן עמנו, מקבלת ע"י כך האחריות לתוכן המו"מ ולתוצאותיו.

הערבים התחמקו בתרוצים שונים. פעם אמרו: האו"ם הוא שהקים את ישראל והוא שצריך לפתור הבעיה ולא אנו. פעם אחרת אמרו: אין מנהלים מו"מ עם כובש, תהיה זו כפיית הסדר בכוח הכיבוש ולא מו"מ חופשי. המלך חוסיין היה בין הראשונים שהצהיר, עוד לפני כמה שנים, שאיננו מתנגד למו"מ ישיר, אך הוא חייב לדעת לפני-כן שישראל מוכנה „לשים קץ לכיבוש", כלומר, לסגת לקווי '67.

לאחר שנים של סרבנות ערבית, נפרצה הדרך לשלום כאשר הנשיא סאדאת בא לירושלים, והוחל בתהליך של מו"מ ישיר שהניב את חוזה השלום הראשון. לא מתקבל על הדעת, שנסכים עתה לחזור למצב ששרר לפני 1977 ונוותר על מו"מ ישיר וחופשי עם כל המשתמע מכך.

ירדן וישראל יכולות להבטיח זו לזו, שהוועידה לא תטיל וטו על הסכמים שיושגו במשא-ומתן דו-צדדי, חופשי ובלתי תלוי. אך ערכן של הבטחות כאלה מוגבל ביותר, שהרי המעצמות, הן שצריכות להבטיח זאת וישראל וירדן אינן יכולות להתחייב בשמן. ירדן יכולה להניח בוודאות, שהמעצמות יסרבו למלא תפקיד פסיבי וטקסי, ויעמדו על כך שהוועידה תמלא תפקיד ממשי בתכני המשא-ומתן, כדי שירדן תוכל תמיד לטעון שהאחריות למשא-ומתן ולתוצאותיו איננה חלה עליה אלא על משתתפות הוועידה.

לסיכום – לא מדובר בפתיחה בינלאומית למשא-ומתן ישיר, אלא בוועידה בינלאומית לכל דבר, שתדון בנושאים החיוניים ביותר למדינת ישראל, כולל מעמדם ועתידם של חבלי יהודה, שומרון ועזה וגבולותיה המזרחיים של ישראל.

אולם האין בתכנית שעל הפרק, חשוב לא פחות מן היש:

– אין קביעה או התחייבות שהוועידה תתכנס ומיד לאחר מכן יתנהל משא-ומתן ישיר ודו-צדדי בין ישראל לבין כל אחת משכנותיה.

– אין דרישה מפורשת מהמעצמות שלא ייכנסו לעניינים של מהות וישאירו את המשא-ומתן בידי הצדדים הישירים לסכסוך.

– אין תביעה או התחייבות שהמעצמות שיוזמנו לוועידה חייבות לקיים יחסים דיפלומטיים נורמליים עם ישראל.

– אין כל ביטוי של התנגדות ישראלית לשיתופה של בריה"מ בוועידה, עד שזו תאפשר עליה חופשית של היהודים החיים בה.

– אין קביעה שממשלת ישראל מחוייבת לנהל משא-ומתן על יסוד הסכמי קמפ-דייוויד.

שאלה מרכזית היא, היכן נמצאת ארה"ב בפרשה זו? האם ידידתנו הגדולה מסכימה עתה לוועידה בינלאומית, לכניסת בריה"מ חזרה לאזור בעמדת השפעה ולחשיפתנו ללחצים?

מזכיר המדינה, ג'ורג' שולץ, אמר לנו לא אחת שאין הוא נלהב לוועידה ואיננו מעונין במתן יתר לגיטימציה למעורבות בריה"מ במזה"ת. ברם, באותה מידה, אין לארה"ב ענין להופיע כמיכשול בפני מהלך שצריך לקדם את תהליך השלום. כתוצאה מהמגעים שיזם גורם ישראלי למען הוועידה, החלו מצרים, ירדן, סעודיה ומדינות-ערב האחרות להאשים את ארה"ב שהיא פחות גמישה מישראל, ורק עמדת האמריקנים מעכבת את כינוס הוועידה.

כך נוצר מצב פרדוכסלי, שגורם ישראלי תרם במו ידיו לשחיקה במעמד הבכורה שממנו נהנתה ארה"ב באזורנו וגרם לכך, שהיא עלולה להחליט שלא להמשיך בהתנגדותה לוועידה הבינלאומית וזאת גם במחיר העלאת קרנה של בריה"מ. ככלות הכל, אין לצפות מארה"ב שתהיה צדיקה יותר מאיתנו בשמירה על האינטרסים שלנו.

■■■

אין להמעיט בחומרתה של התמורה שתחול במעמד המעצמות במזה"ת כתוצאה מכינוס הוועידה הבינלאומית, אם אכן תתכנס, חלילה. בשנות ה-60' וה-70' ניהלנו מאבק קשה נגד נטייתה של ארה"ב לבוא בדברים עם בריה"מ כדי להגיע עמה לידי הבנה על פתרון הבעיה הערבית-ישראלית ועל חלוקת המזה"ת לאזורי השפעה ביניהן. ידענו אז היטב, שהתחרות בין מעצמות-העל עלולה להתנהל על חשבון האינטרסים שלנו.

בשנות ה-80', ההישג הגדול של הדיפלומטיה האמריקנית, בשיתוף הדוק עם ישראל, היה בידודה של בריה"מ ביחד עם מדינות חסותה באזור – סוריה, לוב – והידוק יחסיה עם כל שאר המדינות הערביות מבלי שהדבר יפגע ביחסים המצויינים שהלכו והתפתחו בין ארה"ב וישראל. מעתה תלך ותגדל הסכנה שממשלות ערביות ינסו לחזור ולתמרן בין שתי המעצמות, למשוך אותן למשחק החיזור אחריהן, כפי שעשה נאצר, מנהיג מצרים, בשנות ה-50'.

חמור מכל: המסמך שיוגש כנראה בשבוע הבא לקבינט, פותח פתח רחב וחסר-תקדים להכנסת אש"ף לוועידה כגורם עצמאי.

ולבסוף, נשאלת גם השאלה: ישראל הרי מדינה ריבונית ותקיפה, ואם לא ימצא חן בעיניה דבר כלשהו בוועידה, ואם לא תוכל לפרוש? הרי איש לא יוכל לכפות עלינו דבר בניגוד להצבעתנו. האמת שלא כך פני הדברים, ויש בגישה זו לא מעט אשליה עצמית.

ועידה שתתכנס בהרכב המצויין ותגיע לפיצוץ, תזיק לישראל לא במעט. אין לצפות שמישהו יצדיק את מעשינו, אף לא ארה"ב, מאחר שיוקרתה קשורה תהיה לרעיון הוועידה. מדינות ערב יקימו קול צעקה, יחסינו עם מצרים ינזקו, והסיכוי שמישהו יסכים לאחר מכן לבוא לשולחן הדיונים עמנו למשא-ומתן ישיר לשלום, יצטמצם לאפס.

ספרו של מנהיג הפועלים הפולני, שהוברח למערב. פירסום בלעדי בישראל

לך ואלנסה מספר

בשבוע שעבר ראה אור בפריז ספר זיכרונותיו של מנהיג תנועת סולידריות בפו־לין, לך ואלנסה, האיש שסימל בשנים האחרונות את המאבק לרפורמות ולחופש בפולין.

התקשורת הפכה את ואלנסה לבן-בית בבתיהם של מיליונים ברחבי העולם. אין איש שלא יזהה את האיש המשופם והחייכן עם המלה „סולידארנוש", שהייתה סיסמתם של רבבות פולנים.

„נתיב התקווה", ספר זיכרונותיו, כתב ואלנסה בהסתר. דפי כתב-היד הגיעו לצרפת, אחד לאחד, בדרכים לא-דרכים. הספר, המחזיק 600 עמודים, נכתב במקורו בפולנית, תורגם לצרפתית, ועובד קלות בידי בית-ההוצאה הצרפתי.

ואלנסה, חתן פרס נובל לשלום, מתאר בו בפרוטרוט 17 שנות מאבק בשילטון הפולני; מאבק שהחל כהפגנת פועלים למען שיפור תנאי חייהם, והיה למערכה על זכויות האדם ועל הקמת חברה חדשה, צודקת וטובה יותר, בפולין.

„נתיב התקווה" הוא גם סיפור צמיחתו של מנהיג; גיבור עממי, שיצא משורות הפועלים וזכה להכרה בינלאומית כה גדולה, עד ששלטונות ארצו נאלצו, לבסוף, לנהוג בו ביד רכה למדי.

אחרי הכשלונות העקובים מדם של נסיונות המאבק בהונגריה, במזרח-גרמניה ובצ'כיה, קיבל המאבק הפולני צביון פחות אלים, יותר לאומי, אשר מבשר למזרח אירופה, אם לא עידן חדש – לפחות שיטות חדשות, מערביות יותר, לטיפול בשביתות ובמרי פועלים.

ביום שישי שעבר הופיע ואלנסה בטלוויזיה הצרפתית, בתוכנית הסיפרות היוקר־תית „אפוסטרוף". בניגוד לאורחיו הקבועים של מנחה התוכנית, ברנאר פיבו, ואלנסה לא רואיין באולפן בשידור ישיר. פיבו טס לפולין, ובמבצע חשאי ראיין אותו בפרברי גדאנסק, בעזרת צלם, שבא לפולין כתייר תמים, „חמוש" במצלמת 8 מ"מ. הצלם גם דאג להבריח את סרטי הצילום מפולין.

אגב, אורח הכבוד באולפן היה לוחם חרות אחר, שגם לו חשבון ארוך עם הקומו־ניזם: איב מונטאן.

„ידיעות אחרונות" רכש את הזכויות העבריות של הספר. להלן קטעים נבחרים. תירגם: אביטל ענבר.

[...] 1970

[...]אותו יום שני לא הלכתי למספנה. לקחתי יום [...] כדי לקנות עגלת-ילדים לבננו הבכור, [...] ביום שלישי התייצבתי לעבודה כמו כולם. [...] בית-המלאכה קרא לנו לחזור אל עמדות [...] העבודה שלנו, אבל אנשי בית המלאכה ק-3 עברו [...] וקראו לנו ללכת בעקבותיהם: „בואו איתנו, [...] אל ההנהלה".

כששמע אותם מנהל בית המלאכה שלנו, [...]יינסקי, הוא זנח את כוונתו לשלוח את [...] לעבודתם באונקיות. הוא רק אמר: „אם זה רצונו של העם... עשו מה שאתם רוצים!", פרש למשרדו, וטרק את הדלת.

הצטרפנו אל הצועדים לעבר בניין ההנהלה. היינו כארבעת-אלפים איש, אולי יותר.

אפשר לומר, שהכל החל בדרך כמעט הומוריסטית. זאצ'ק, מנהל המספנות, פתח את חלון משרדו וקרא אלינו בעליזות „שלום עליכם! שמח לפגוש אתכם שובו". דבריו נתקבלו בפרץ צחוק כללי. אבל האמת היא, שהעילות לשביתה לא נבעו במישרין מן המצב השורר במספנות, אלא מהחלטות מבחוץ.

ההמון המכונס החל, בתוך זמן קצר, לצעוק בקצב את תביעותיו כלפי המנהל, שעמד בחלון משרדו, עם מזכיר המפלגה לענייני המספנות. בחוץ שרר כפור, וירד שלג. היה קר. ההמון תבע את שיחרור האנשים שנעצרו בידי המיליציה: קבוצה, שסרה אמש אל הוועד האזורי של המפלגה ולא שבה.

אם זיכרוני אינו מטעני, באותו יום שלישי, בשעות הבוקר, השמיע ירזי פיינקובסקי, אז המזכיר הראשון של לישכת המפלגה לענייני המספנות, ידיעה מרעישה מאוד. לפי דבריו, הונף דגל גרמני בהולם, אי קטן על יד גדאנסק, שם בנו הגרמנים צוללות בזמן המלחמה, ועתה מצויות בו סדנאות השיפוצים של המספנות ומחסניהן.

„זו האמת לאמיתה, אני יכול להעיד על כך", אמר, „הגרמנים נחתו, והדגל הגרמני הונף". ואז זכינו לתסריט, שעתיד לחזור על עצמו כעבור עשר שנים: הוא זרק את ה„סקופ" שלו, והסתלק. אני התקוממתי: „הם משוגעים? איזו נחיתה? איזה גרמנים? מה השטויות האלה?"

לא היה ספק שפיינקובסקי זמם משהו. כמו יתר האנשים מלישכת המפלגה, גם הוא לבש סרבל עבודה חדש ומגוהץ. זה היה מגוחך: חברי הלישכה מחופשים בסרבלים, כדי להתחזות לפועלים. אפשר היה לזהות אותם בנקל, על רקע סרבלי הפועלים המלוכלכים והמוכתמים. מנסים לעשות לנו שוב את התרגיל הקלאסי? לבסוף החלטנו, כמה חברים, להיפגש עם המנהל.

כשנכנסנו למשרדו, התייצבנו ליד החלון, כדי שיראו וישמעו אותנו למטה. המנהל שאל אותנו מה בדיוק אנו רוצים. כיוון שהייתי מודע היטב לבעיותינו ולתביעות העובדים, שאלתי אם הוא

ואלנסה מספר

יכול להשיג את שיחרור הפועלים שנעצרו אמש, ולהביא לביטול העלאת מחיריהם של מוצרי המזון. המנהל השיב, כי שני הדברים אינם בסמכותו. הצגתי לו שנית את השאלה, האם בכוונתו למלא את תביעותינו. הוא השיב בשלילה.

במשרדו של המנהל היה רמקול. לקחתי אותו, כדי לדווח להמון על מה שזה עתה נאמר לנו. שאלתי „מה עושים עכשיו?" – והאנשים שלמטה צעקו „הולכים!".

ההמון חזר על הסיסמה, והחל לצעוד לאיטו. הייתי עדיין במשרדו של המנהל. רציתי לצאת.

ההמון החל לצעוד. „ניתן לכם כסף", אמר המנהל, „נסו לעצור אותם". „קודם תן כסף לאלה שבחוץ", השבתי לו. „לכם אפשר לתת משהו", הוא ענה, „אבל לאלה שלמטה לא". טרקתי את הדלת ויצאתי בריצה

המנהל חסם את הדלת בכף רגלו: „אני רואה שהאנשים נשמעים לך יותר מאשר לי... טוב, נסתדר, ניתן לכם כסף... נסו לעצור את האנשים, ואם יירדו לרחובות, דאגו לבלום אותם".

„קודם תן כסף לכל אלה שבחוץ", השבתי לו, „ואם יישאר, תשלם גם לנו, לחברי שאיתי כאן ולי עצמי".

„לכם אפשר לתת משהו", הוא ענה, „אבל לאלה שלמטה לא".

טרקתי את הדלת ויצאתי בריצה. השגתי את ההמון, עברתי את כולם, ומצאתי את עצמי בראש התהלוכה.

מאחורי המספנות שוכנים מוסכיה של חברת האוטובוסים הבינעירוניים. משם הופיעו לפתע אנשי מיליציה. הם היו כשלושים, אלותיהם מונפות. חשבתי שאחטוף כהוגן. לא היה לי במה להתגונן. ישברו לי את העצמות, חשבתי, ואין אפשרות לסגת.

אין ספק, שהבחורים שמאחורי הבחינו, שלהרף־עין נתקפתי פחד איימים. נשמתי עמוקות, ופתאום חשתי מעין משב עז עולה מן ההמון שמאחורי. הדבר אולי לא ייאמן, אבל חשתי את הנשיפה הזו פיזית, ונישאתי עליה. כעבור כמה דקות הוכו כל אנשי המיליציה מכות נמרצות. רק שלושה־ארבעה מהם הצליחו להפנות את גבם, לדלג מעל גדר, ולברוח.

המשכנו להתקדם. בהגיענו אל בית הוועד האזורי של המפלגה, ראינו ארבעה גברים יוצאים ממנו במרוצה. ארבע מכוניות, מדגם „וולגה" כמדומני, חנו בפתח. הם קפצו לתוכן והזניקו את המכוניות. הם בורחים! הדלת היתה סגורה. אחרון הבורחים טרק אותה אחריו. העפתי מבט פנימה מבעד לחלון, וראיתי חיילים קפואים כמומיות, חמושים בתת־מקלעים. הם לא כיוונו את נשקם אלינו.

הדלתות היו נעולות, ולא היה עם מי לשאת ולתת. כעבור זמן קצר, באותו מקום עצמו, עתידות היו להתרחש התקלויות אלימות, שבמהלכן הועלה באש בית הוועד.

ההמון נחצה לשניים: קבוצה אחת עשתה דרכה אל תחנת המשטרה, והשנייה – לעבר המקום שממנו הונסו קודם כארבעים אנשי מיליציה. זכרתי, שאנשי המיליציה נאבקו בנו כמו כדי לצאת ידי חובתם, בהיסוס מה, ומיהרו לסגת. יצאתי מתוך ההמון, וקראתי בקול לעבר חבריהם: „רבותי, לפני שעה קלה היתה התכתשות ליד המספנות. החברים שלכם קיבלו מנה הגונה. אני מבקש מכם לפנות את המקום. אם לא תניחו לנו לעבור, גם לכם ישברו את העצמות". הם הקשיבו לי, ולאט־לאט החלו לסגת.

... בינתיים נאסף ההמון לפני תחנת המשטרה, והחל ליידות אבנים ולנפץ את החלונות. נתנו בידי רמקול. התקדמתי לעבר החלון, כשאני נפטר מקסדת העבודה ומכרטיס הנוכחות, שעדיין היו ברשותי, מפני שהכל התחיל בשעת בוקר מוקדמת. זרקתי אותם החוצה, דרך החלון, כדי שהאנשים שלמטה, ברחוב, ורבים מהם חברי, יזהו אותי. צעקתי: „הפסיקו!"

הצלחתי להרגיע את ההמון. אמרתי להם, שהמיליציה מוכנה לשחרר את אנשינו ללא עימות אלים.

ההפוגה היתה קצרה. אנשי מיליציה ניגשו אל החלונות כדי להסתכל החוצה, ואז התרחש הכל במהירות הבזק.

מן הסתם, לא הספיק המפקד לתת לאנשיו פקודה לסגת. המיליציה החלה תוקפת משני האגפים, מכתרת את ההמון. שמעתי שצועקים לעברי „בוגרו מגוולו" האנשים היו בטוחים שהולכתי אותם שולל. בתוך חלקיק של שנייה ניתזו לעבר החלונות אלפי אבנים. אנשי המיליציה הופתעו. אחרים נפצעו. נשפך דם.

אני, בקומה העליונה, לא נפגעתי, אבל הבנתי שהפסדתי במערכה. עלי להסתלק, ומהר! איש מיליציה, שאיבד את עשתונותיו, שלף אקדח. ההמון עשה בו שפטים.

כוחותי נטשו אותי. שבתי הביתה, לסוחנין.

עדותו של X

„זו היתה הפעם השנייה שנעצרנו, לך ואני. זה היה מיד אחרי שחילקנו אלפיים כרוזים בשוק שברחוב שמיילנה. לך הטיל את הכרוזים, ואילו אני שמרתי על עגלת הילדים של בתו, מאגדה, שהיתה בת כמה חודשים.

כשנוכח לך שאנו מכותרים, ניגש אלי, ותוך־כדי דחיפת העגלה, הלכנו לכיוון רחוב אלכלאאסקה. שם, ליד מיניסטריון הימייה, עצרו את שלושתנו – את לך, את התינוקת ואותי. כשניסה אחד מאנשי המיליציה להכניס את העגלה לתוך רכב המשטרה, נתקל ראשה של התינוקת בגג המכונית. איש המיליציה לחץ על ראשה בכוח, ואז הדף אותו לך בתנועה תקיפה.

האיש מיהר לשדר בקשר: „הוא לא מניח לי להטעין את העגלה, הוא היכה אותי". יכולנו לשמוע את התשובה: „חתיכת אידיוט! תעזוב את התינוק, אתה עוד עלול לגרום לו נזק"

אני אולצתי להיכנס למכונית, ואילו לך, דוחף את עגלת בתו, הלך ברגל אל תחנת המשטרה, אנשי המיליציה בעקבותיו. כשהגיעו למקום, השתינה הקטנה על הרצפה. הסמל התורן ציווה על לך לנגב את השלולית. „נגב אותה בעצמך", אמר לו ואלנסה: „אם אתה מתעקש לעצור את התינוקת, מחובתך לדאוג לה. לי אין שום כוונה לעשות זה".

הילדה בכתה ורעדה מקור. היא הרגישה, שמשהו אינו כשורה.

עוד לפני שהשתייכתי לקבוצתו של לך, אומנתי כיצד להשיב לחקירות המיליציה. אבל אחר־כך, תודות לו ולחברים אחרים, למדנו להתאים את תשובותינו למצב. ההנחייה הכללית שקיבלנו היתה, לענות תמיד תשובות בנוסח „אני לא זוכר", או „אני כבר לא יודע בדיוק", אבל בשום מקרה לא להגיב בשתיקה. עם הנחיות שכאלה הרגשנו תמיד בטוחים יותר".

פרופיל של שביתה

איש מעולם לא הגה, ומן הסתם גם לא ייהגה, תסריט אידיאלי של שביתה. שביתה זה המון המגיב על פי דרכו, המשתנית ממקום למקום ומהמון להמון. אני הרגשתי את ההמון. כשאני נמצא ביניהם, אני יודע תמיד מה רוצים האנשים. זה עניין של חוש ושל התנסות.

בפעם הראשונה אינך מסוגל לנחש מאומה: למראית־עין הכל מתנהל כמתוכנן, ועם־זאת – פה חורק דבר אחד, שם מתמוטט דבר אחר. למשל, מישהו יוצא מדעתו. כבר היו דברים מעולם – מישהו מרים רגליים ובורח, כי פשוט נשבר.

כשבודקים מקרוב, הכל נראה מלבב הרבה פחות. צריך לתקן את מה שחורק; צריך לשמור כל הזמן על היכולת להבחין בין נושאים, שעליהם חובה להגן בכל מחיר, לבין נושאים שלגביהם אין צורך בכך. צריך גם לדעת תמיד מה לומר. השביתה מתנהלת על־פי כללים משלה. רק עמידה על המישמר מאפשרת למנוע הידרדרות.

אין ספק, שאילו הייתי צריך לחזור על מעשי, הייתי פועל אחרת לגמרי. רק לאחר זמן אתה מתחיל להבחין במישגים ומבין מהו אופן הפעולה הנכון.

בסוף 1980 כבר נזקקו לזכותי אירועי 1970, נסיוני ב„אלקטרומונטאז'", ואי־אלו פעולות בקנה־מידה קטן יותר. ידעתי מה אסור לעשות בשום פנים ואופן, מה נראה חיובי ונכון, ומה מביא לתוצאות שליליות.

בהפגנות הראשונות אתה נתקף תמיד להט בלתי נשלט. במהלך השביתה באוגוסט 1980, לפני שער מס' 2, הפתעתי את עצמי: לפתע, כאשר דיברתי אל ההמון, שמעתי את עצמי, כאילו יצאתי מתוך גל ענק שהבליע עד כה את דברי. בפעם הראשונה, המלים התאימו באופן מוחלט למחשבות שרציתי להביע ולתוכניות, שאמור הייתי להציג בפני שומעי. חשתי אז במעין קלילות כובשת, בביטחון עצמי.

בעבר, נחלתי כשלונות בגלל חוסר היכולת להביע עצמי כראוי. ההתחלה הייתה טובה, העניין שלשמו נאבקנו היה נכון, אך כאשר התחלתי לנאום, איבדתי את השליטה על הדברים. הם נעשו עצמאיים, התחילו נאמרים מאליהם, ולא תמיד בצורה הנבונה. הנה, הפעם, סוף־סוף, המחשבה והדיבור עלו בקנה אחד.

זו היתה תקופה קשה. היה עלי להשבית על מצב, כי בתי מלאכה שלמים התמוטטו, והתגלעו ביניהם לבין עצמם חיכוכים, שנבעו ... היו קרבות נוראיים. לא הניחו לנו להיכנס ... שיפוצי המספנות. צריך היה להתחיל ... למשל: לדבר ברמקול ממרומי מלגזה ... לא היה קל.

במקרים כאלה, גישה של „הייתי ... אבל אני לא מעז", חסרת כל תועלת ... להחליט. מן הפחד יש להיפטר בכל ... הכרעת כיצד לפעול – קדימה, מעל, אבל ... הפאראדוכס הגדול הוא, שאת הביטוי ... סולידאריות" טבע, בפעם הראשונה, מנהל המספ... בכבודו ובעצמו. „שביתת סולידאריות" ... הדהדו בפיו כתוכחה נוקבת.

כתוקף החלטות שקיבלנו, היה עלינו ... ולתת רק בסוגיות הנוגעות לפועלי המספנות ... בפועל, „סולידארנוש" יצאה לאוויר העולם ... ברגע, שבו חלה תפנית־פתע בשביתת המספנות ... ברגע המעבר מהצלחה מקומית בגדאנסק ל... הזדהות עם מפעלים אחרים.

צו הסולידאריות הזה, שעתה צייתו ... למימושו, הוא שגרם לכך, שחרף הודעה ... סיום השביתה בגדאנסק, ועל אף שבכך ... התחייבות, הכרזתי אז על השלב הבא ועל ... הפעולה.

זה היה המיפנה המכריע. השביתה שלנו ... לקיצה באותה שבת אחר־הצהריים, ביזמת ... הסיבות העיקריות שהביאו לפריצתה נפתרו ... שהיה לנו עניין עם מנהל, שהשכיל להתמודד ... מצב, שלידרו היה יוצא־דופן. את הסיכסוך ... ידעתי לתחום בגבולות מוגדרים. לא הבהנו ... המבוססת על הפרת סדר, אלא תנועה, של ... ממטרותיה הובאה להכרעה ציבורית. רק את ... שהוחלט יכולתי – וגם רציתי – להביע.

אבל עכשיו נאלצתי להתמודד עם מצב ... מהפרתה של התחייבות אישית. קראתי את ... שבו תיאר המנהל את המצב שנוצר, ואמרתי ... ללא כחל וסרק: „זה הדבר הטוב ביותר ... על פי כן, לגבינו, המאבק חייב להימשך ... רצונו של העם".

משטר פנימי

כשהמשבר החריף, נערכנו כמיטב יכולתנו ... לקבל כראוי את פניהם של נציגי השלטונות ... שיעצו לנו להיות נתמדים עם אחרים מהם ... על הראש" לאחרים, נותרנו שווי־נפש לגבי ... מי יהיה בן־שיחנו. חשתי בבירור, כי יהיה אשר ... – כל עוד חש בן־השיח כפולני, הוא לא ... להשאר אדיש לטיעונינו.

כל פרט בתיפקוד המספנות היה ... הבחורים, ביוזמתם, דאגו לסדר. זה ניכר ... בכניסה, כדי שנוכל לומר בביטחון מלא ...

בתחנת המשטרה השתינה בתו של ואלנסה על הרצפה. הסמל התורן ציווה עליו לנגב את השלולית. „נגב אותה בעצמך", אמר לו לך, „אם אתה מתעקש לעצור את התינוקת, מחובתך לדאוג לה"

הממשלה, עם הגיעם אלינו, „הנה (נכון) ... בפולין כולה, דוגמת הסדר השורר כאן ... כולנו".

זה היה סדר בלי וודקה: בשערי המספנות ... את הבקבוקים, שהביאו עימם אלה מן ... שעדיין „לא היו בעניינים". הסדר הזה כלל ... דיוקן האפיפיור, שנתלה בשערי המספנות ... הראשון לשביתה, וגם את הצלב, שנתלה ...

תענוג מוחלט באילת

רשת מלונות ישרוטל מזמינה אותך להנות במאי וביוני (26/4-28/6) מתענוג מוחלט: חבילת נופש עם הסעות, שיט באילת, הנחות, 3 תשלומים נוחים, ואפשרות הלוואה נוחה. מספר המקומות מוגבל.

מלון המלך שלמה	מלון הלגונה החדשה	מלון ספורט	מלון בחוף סט. טרופז
5 ימים באמצע השבוע (4 לילות) או 4 ימים בסוף השבוע (3 לילות)	בהתכנות החדשה, העצימה והאלגנטית 5 ימים באמצע השבוע (4 לילות) או 4 ימים בסוף השבוע (3 לילות)	כיופים וספורט במלון החדש 5 ימים באמצע השבוע (4 לילות) או 4 ימים בסוף השבוע (3 לילות)	אווירת מרגוע במלון לחוף הים 5 ימים באמצע השבוע (4 לילות) או 4 ימים בסוף השבוע (3 לילות)
רק 289 ש"ח ב־3 תשלומים*	רק 239 ש"ח ב־3 תשלומים*	רק 239 ש"ח ב־3 תשלומים*	רק 189 ש"ח ב־3 תשלומים*

מחיר החופשה כולל:

3 תשלומים נוחים*

הלוואה נוחה – עד $1,000

לידיעתך:
- ★ התשלומים צמודים לשער הדולר היציג ביום התשלום.
- ★ המחירים לאדם בחדר זוגי, על בסיס לינה וארוחת בוקר.
- ★ תוספת לחדר ליחיד.
- ★ חדרים צופים לבריכה – בתוספת מחיר.
- ★ ילד אחד עד גיל 12 בחדר הורים – 50% הנחה.

חייג עכשיו בכל יום עד 19:00 וביום שישי עד 15:00 במחלקת ההזמנות טל: 03-664252 ואצל סוכן הנסיעות שלך.

טל. 03-664252-5

מלונות ישרוטל „החופשה החדשה"

ישרוטל ניהול מלונות בע"מ

ראשי, שם הונח בקרן־זווית פסל ענקי של לנין.

המצע הכולל את „21 התביעות" שלנו נוסח שם בנהירות. מתכונת המשא־ומתן עם הוועדה הממשלתית, שעובדה בהשתתפות מומחים מכל חבלי הארץ, גובשה כעבור ימים מספר. הרעיונות בנימוסי הצעותינו נועדו לכונן אורח חדש של חיים חברתיים וכלכליים, ומדיניות המבוססת על רעיונות הניהול העצמי.

הצעותינו נגעו לכל תחומי הפעילות החברתית. ביקשנו להביא לרפורמה כוללת בחיי המדינה.

– שבת. היום התשיעי לשביתה. אנו ממתינים. השעה שמונה בערב, מזג האוויר חם ונאה. האנשים צובאים על שער המספנות. לפני מכונסים אלפי אנשים, שנודע להם על בואה של הוועדה הממשלתית.

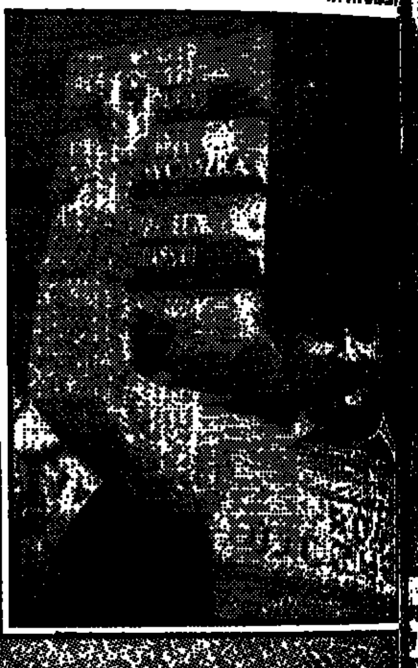

בקצה רחוב דוקי נראה לפתע גגו של אוטובוס. „הנה הם", ממלמל ההמון הגועש, העויין את נוסעי האוטובוס. האנשים צובאים על האוטובוס, הנעצר לפני השער. מבעד לחלונות מסתמנות צלליות. דלתו השמאלית של שער הכניסה נפתחת לאיטה, דיוקן האפיפיור מיטלטל עליה בנחת.

האוטובוס נכנס לתחום המספנות, אבל שוב נאלץ להיעצר: לפניו מזדקרת חומה של פועלים, הלבושים סרבלי עבודה כחולים מהוהים. הם ניצבים שלובי ידיים, חתומי פנים. צעקות נשמעות: „רדו, המשיכו ברגל! כרעו ברך לפני הפועלים". פועל אחר ניגש אל האוטובוס ומושך בידית הדלת. „לרדת!", הוא צועק בקול צרוד.

דרך פירצה צרה בתוך ההמון, אני מתקדם בחברת גניין, המנהל, ובחברת חברי ועד השביתה הבין־מפעלי. מהאוטובוס יורד סגן ראש־הממשלה, יגלסקי. הוא חיוור ומתוח. אחריו יורדים אחרים. אני הולך לקראתו, ומושיט את ידי. הוא נרגע, כמעט מחייך. „לשצ'ק, לשצ'ק", מתחיל ההמון לצעוק פה אחד, בקצב. זו הצבעת האמון שלי, תזכורת לצד השני שהוועד הוא בבחינת מיופה־כוח, שכל השובתים מכירים בו הכרה מלאה.

עכשיו נראים הפועלים כמו יער אנושי, שענפיו הם הזרועות המונפות והאגרופים הקמוצים. חברי המשלחת עושים דרכם בתוך ההמון כבתוך וואדי צר, עד לפיתחו של בניין שירות התברואה והביטחון. ההמון סוגר את השביל הצר אחריהם.

אני נכנס ראשון, יגלסקי בעקבותי. הצלמים מתנפלים, חוסמים את הכניסה בפני שאר חברי המשלחת, והשומרים המופקדים על הפתחים נאלצים לשלוף אותם אחד אחד מתוך ההמון.

הדיונים תוכננו להיערך באולם הישיבות הקטן שמשמאל לכניסה, אך אני בוחר להוליך את נציגי הממשלה בשורה עורפית, עד האולם הראשי, שם ממתינים נציגיהם של כל בתי המלאכה, העיתונאים, וכל מי שהצליחו להשיג אישור כניסה.

האורחים מתקדמים לעבר הבימה, שם ממתינה להם נשיאות ועד השביתה. הכל לוחצים ידיים. יגלסקי מנצל את נוכחותה של נהגת חשמלית במקום, כדי לנשק את ידה. לאחר שעה קלה של חוסר ודאות, אני מחזיר את החבורה אל האולם הקטן, שם, כמתוכנן, תתקיים הישיבה.

הגיחה הקצרה אל האולם הראשי היא בבחינת הדגמה חיה לכוח ולמשמעת, שעליהם מושתתת דבקותנו בדמוקרטיה. כוח ומשמעת, שיהיו כה חיוניים לנו בשלב שבו נביא את ההסכם לאישרור החברים. אלפי הפועלים המכונסים בציפייה סביב לבניין ועוקבים אחר מהלך הדיונים מבעד לחלונות

אבא לא בא מארה"ב להשתתף בהלווייתה של אמי. היא שבה מאמריקה לבדה, בתוך ארון־מתים. הוא לא ליווה אותה, מפני שמי שנכנס לפולין בדרכון פולני אינו מורשה עוד לצאת ממנה

הגדולים, מהווים, לדידי, משענת חשובה. כמותם גם המומחים והכנסייה, שתמיכתה נעשית גלויה יותר ויותר.

בכל הנוגע לאיגודים המקצועיים החופשיים, המצב מעורפל יותר: היחסים בין נשיאות ועד השביתה לביני אינם פשוטים כלל. בנשיאות קיימת מגמה רדיקאלית. כל ניסיון למגע ישיר עם נציגי השלטונות, לא מתקבל שם בעין יפה, אף שללא מגעים כאלה אין כל סיכוי להצלחתו של משא־ומתן. חברי נשיאות אלה, ה„יעקובינים" של אוגוסט 1980, בולשים אחרי כל מלה שלנו. החשש מפני מניפולציה פוליטית אינו נותן להם מנוח, וחשדנותם מופנית גם כלפי המומחים, שאת הלחצים לסלקם נאלצתי לדחות בתקיפות.

חילוקי דיעות אלה, אגב, לא התפרצו במהלך המשא־ומתן, והם נשמרו בסוד עד תום השביתה.

מסעות

...מישהו אמר לי: „אילו הייתי צריך לעשות עליך סרט במהלך 16 חודשי קיומה הרשמי של „סולידריות", הייתי עושה אותו בנוסח הסרט האמריקאי "vanishig point". שם נפרשת אמריקה כולה מנקודת־ראותו של אדם אחד. הסרט פותח בכניסתו למכונית, ומתקדם אתו בנתיב מסעו.

ואכן, אפשר לומר, שנכנסתי ל„מכונית" הזו באוקטובר 1980, ולא יצאתי ממנה אלא עם כינון מצב החירום, בדצמבר 1981. הכל התנהל בנסיעה, בתנועה. כך ערכתי היכרות עם בני־עמי ועם ארצי, אך גם עם הוותיקן, איטליה, יפן, שבדיה, שווייץ וצרפת; מסדיר אלף עניינים, גומא מאות־אלפי קילומטרים.

ואלנסה כמול שלושה: בתלבושת ערב, מציג את ספרו; בבגדי מנהיג פועלי המספנות, כשהוא יוצא מבית המשפט; ובתצלום משפחתי.

אילו צריך היה באמת לעשות סרט על התקופה הזו, אני רואה אותו בנוסח סירטי העבר ההירואיים, שבהם הכל מתנהל בהילוך מואץ, ומלבד תמונות בודדות – סופן להימחות מן הזיכרון.

יש דרכים שהפולנים, במסעותיהם, עוברים בהן זה מאות בשנים. גם לי, בתורי, נתאפשר להלך בהן. אך מה שחשוב הוא, שהיום אני יכול לצאת מפולין לא כדלפון המחפש מעט רווחה חומרית במקום אחר בעולם, כפי שעשתה משפחתי בעבר. היום אני יכול להעיד בפני העולם כולו מהי „סולידריות". אין ספק, שרק לעתים נדירות זוכה פולני כלשהו למזל כה גדול.

יצאתי לדרך בינואר 1981. ברומא חיכה לי פולני דגול, האפיפיור יוחנן פאולוס השני, והמיפגש הזה היה, לדידי, רגע השיא בביקורי באיטליה. נשאנו אל האפיפיור מסר מתנועת „סולידריות", והוא, בפומבי, אל מול פני העולם, סמך ידו על האידיאלים שלנו.

...הביקור באיטליה היה יוצא דופן מכמה בחינות. ראשית, היה זה ביקורי הראשון במערב. בכך גם קיימתי נדר שנדרתי באוגוסט 1980, שאם אשאר בחיים, ואם ייכון איגוד מקצועי וזכות הקיום שלו תוכר בארצנו, או אז יהיה מסעי הראשון אל האב הקדוש, אל המקום שאליו נשאנו את כל תקוותינו במהלך השביתה.

וכך נסעתי לרומא עם דנוטה ועם המשפחה. ברומא אמור היה לחכות לנו אבי החורג, שבא במיוחד מארצות־הברית. טינה ישנה שררה בינינו. טינה, שמקורה בתקופת ילדותי, אבל גם באירועים מאוחרים יותר. הוא לא בא, למשל, להשתתף בהלוויית אימי. היא שבה מאמריקה לבדה, בתוך ארון־מתים. הוא לא ליווה אותה, מפני שמי שנכנס לפולין בדרכון פולני אינו מורשה עוד לצאת ממנה.

אלה הן דרמות קטנות, אשר ודאי לא מובנות למי שחיים בחלקי עולם אחרים.

הפגישה עם אבא התקיימה בנמל התעופה פיומיצ'ינו. ברגע קשה זה היתה לי דנוטה לעזר. בזכותה הצלחנו לכונן שוב מעין אווירה משפחתית, ושוב יכולנו לחוש תחושה של קירבה.

הנסיעה לאיטליה הוכנה ואורגנה בידי שלוש הסתדרויות העובדים הגדולות שם. הוזמנו במשותף על־ידי הנוצרים, הסוציאליסטים והקומוניסטים. זכורני, שבמהלך העצרות הושרו שם מזמורים כנסתיים לצד „באנדרה רוסה" (הדגל האדום) וה„אינטרנציונל". ביטאתי שם את תחושתי, שיש אידיאלים היכולים לגבש סביבם את כל העובדים, ללא הבדלים של שייכות פוליטית.

בשבדיה ערכתי רק ביקור קצר – עם כרטיס חזרה מוכן מראש – כדי לקבל פרס, שמעניק העיתון „ארבטט" למי שהצטיין בתנועת העבודה. רק כעבור שנתיים באה משבדיה הבשורה על פרס נובל לשלום, תמיכה אדירה, שעודדה את כולנו, דווקא ברגע שבו ניסו לדחוק אותי אל פינת הזירה.

יפן היוותה, לגבי, הפתעה גדולה. הפולני רואה בדימיונו את יפאן בצבעים כה אקזוטיים, עד שהוא מתקשה להאמין, שגם שם מתעניינים בנעשה בארצו. העיתונאים היפאנים היו מן הראשונים שסקרו מקרוב את שביתתנו במספנות. הם סייעו אז בנאמנות ל„סולידריות", בזכות דיווחיהם המדוייקים על משמעות המאבק.

היפאנים הכינו את ביקורי כפי שמכינים לוח של תנועת רכבות בצומת מסילות חשוב. כל דקה היתה מתוכננת, מן הסתם, במחשב. מארחינו, הסתדרות הפועלים הגדולה ביותר ביפן, סוהאיו, השתכנעו כי מאבק הפועלים הוא, לדידנו, עניין משותף לכולם, וכך יכולנו לחזור על המתכונת האיטלקית ולהיפגש גם עם שאר איגודי העובדים המרכזיים. הסתבר לי, שבעיני היפנים אני סאמוראי אמיתי. הם ראו בי את האיש הנלחם בשמם של האחרים ואולי – מי יודע – האיש שמסתכן בתשלום מחיר הכישלון.

מעצר

ב־11 במאי אוספים את חפצי, מביאים אותי לשדה־תעופה צבאי, ומעלים אותי על מסוק. אנו טסים לאורך הוויסלה. עדיין איני יודע לאן לוקחים אותי.

אני מוצא את עצמי כאורח הממשלה במרכז נופש ממלכתי, נתון לשמירה כבידה של הצבא. גם אם תפרוץ מלחמה והחזית תימצא בקרבת מקום, איש לא ימצא אותנו פה: צמחייה עבותה, אין זכר לכבישים. רק שבילים מכוסים צמחים מוליכים אל מרכז הנופש, אשר שלושה אזורים מגודרים חוצצים בינו לבין היער.

במרכז, באזור הקרוי ארלאמוב, אני מגלה גם כמה חווילות מפוארות, המיועדות לאירוח אורחים חשובים מחו"ל, חובבי ציד. אני, מצידי, התגעגעתי שם לדייג, אך המים היו נקיים כל כך, שאחרי ארוחת־הבוקר מצאתי עצמי מבלה את זמני באמבטיה, אגב האזנה לרדיו. כעבור זמן מה באה דנוטה לבקר. הפרידה הסכה קשה עליה יותר ויותר.

דאנוטה מספרת

„יערות מלוא העין, תחושת בדידות. למרות נוכחות בעלי והילדים, היתה לי הרגשה, שהאומה

(המשך בעמוד 26)

מסמך סודי ביותר / רגיש

מאת שלמה נקדימון

בשבת ה־11 באפריל נפגשו, כנראה, שמעון פרס והמלך חוסיין. ברדיו מונטה קרלו הודיעו, אמנם, כי המלך הגיע ללונדון כדי לשפר את יחסי בריטניה־סוריה, אבל הרחק מעין המצלמות והמיקרופונים עסק חוסיין בפתיחת מהלך מדיני חדש, הפעם עם ישראל.

השניים כבר "בילו" שעות רבות זה בחברת זה, גם באיזור וגם בחו"ל. המהלך האחרון נזרע כאשר פרס היה ראש ממשלה. פעמים רבות הסתיימו הפגישות בתחושה, שבא הרגע לפתיחת מהלך מדיני חדש ופרס היה מתגאה בהצהרות המלך. ואולם, כמעט תמיד, ברגע כלשהו היה חוסיין נסוג.

אבל באותה שבת הייתה לפרס סיבה טובה לחייך. היתה זו הפעם הראשונה – מתוך עשרות שיחות שקיים חוסיין עם מנהיגים ישראלים – שפגישה כזו נסתיימה ב"נייר" משותף. נייר המביע נכונות ירדנית להצטרף למהלך מדיני עם ישראל.

למחרת, יום ראשון, היה יום חגיגי בלישכת שר החוץ. על שולחנו של פרס הונח המיסמך. עמוד אחד, מחולק לשלושה פרקים, בשפה האנגלית, שבכותרתו נאמר: "סודי ביותר/רגיש".

במשפט הפותח נאמר: "הסכם בין ממשלת ירדן, שאישרה זאת לארה"ב, ושר החוץ של ישראל, אר רפרנדום..." – כלומר כפוף להחלטת הממשלה. המשמעות: הסכם ישיר בין המלך לבין פרס.

מבחינתו של פרס עדיף היה אם האירוע היה מתרחש בימים בהם כיהן כראש ממשלה. אלא שגם הוא יודע שמאמציו אז לא נשאו פרי. אומרים, כי המהלך הנוכחי קיבל תאוצה רק לאחר פגישת הפיסגה בין מובארק לפרס, שנה שעברה, ימים אחדים לפני הרוטציה. בעצם, טוענים, מובארק הוא שהוביל את חוסיין לצעד זה.

אבל אין ספק, כי תמיכת ארצות הברית הייתה פריצת דרך גדולה ביותר מבחינת פרס. גם אם לא עשתה זאת בלב שלם. הישג נוסף רואים בהשגת הסכמת עמיתו ויריבו, יצחק רבין, שאמר: "אני הולך עם שמעון עד הסוף".

בינואר 1986, אמר רבין בישיבה סגורה של הוועדה המדינית של מפלגת העבודה: "הסיכוי להביא את חוסיין לשולחן המו"מ אינו נראה לי ורוד, וזה ה'אנדרסטייטמנט' של השנה...".

שר הביטחון התבסס על שיחות מן העבר ומן ההווה עם חוסיין. בשנת 1975, נפגש רבין, אז רוה"מ, עם חוסיין. בפגישה נכחו גם שר הביטחון ד'אז, שמעון פרס, שר החוץ, יגאל אלון והרמטכ"ל, מוטה גור. יחד שמעו את הצהרתו של חוסיין על־פיה, הוא מוכן להיות הראשון לעשות שלום עם ישראל, "אם אקבל בחזרה את כל השטחים – כולל ירושלים".

ב־12 באפריל הציגו בלישכת פרס את המיסמך המשותף. תומכיו כבר מפנים לו מקום בהיסטוריה למרות שהתוכנית לוקה בחסרונות וחוסיין עוד עלול לסגת

12 שנים אחרי, באוגוסט 1977, אמר חוסיין למשה דיין, שר החוץ בממשלת בגין, כי הסדר שלום המושתת על חלוקת הגדה המערבית, פירושו הסכמתו לכך שחלק מהגדה יסופח למדינת ישראל. הדבר ייחשב כבגידה.

תשובות דומות נתן חוסיין גם לפרס, ראש הממשלה, ולרבין, שר הביטחון. למו"מ הנושא אופי שונה, היה חוסיין מבהיר, לא יוכל לבוא לבד, וחסות בינלאומית לחידוש תהליך השלום, תפתור בעצם את המילכוד בו הוא נתון. כך הפך פרס לשר המבצעים שלו. הוא החל בהכנת תשתית למצב מדיני שיאפשר את הצטרפותו של חוסיין לתהליך השלום.

לסודו של פרס היו שותפים ג'ורג' שולץ, שגריריו המיוחדים לאיזור ואט קלאואריוס וריצ'ארד מרפי, וכמובן השגריר האמריקני בישראל, תומאס פיקרינג. פיקרינג היה מעביר המסרים העיקרי בין פרס לירדן. מאז עוצב מיסמך ה־11 באפריל, היה פוקד את לשכת שר החוץ בירושלים לפעמים אפילו פעמיים ביום.

מאחורי הקלעים מילא תפקיד חשוב גם מנכ"ל משרד ראש הממשלה ואחר כך משרד החוץ, אברהם טמיר. בשיחות אישיות עם מובארק, עם פקידים ירדנים בכירים, וגם עם נציגים סוביטים וסינים. האיש של פרס בהכנת המהלכים היה כנראה יועצו המדיני, ד"ר נמרוד נוביק, שקיים פגישות חשאיות בעיקר בארה"ב, תוך העלמתן מהשגרירות הישראלית שם.

אחד הנושאים הבלתי מפוענחים עדיין, היא השאלה כיצד הפכה וושינגטון ממתנגדת עקרונית לוועידה בינלאומית, המחזירה את בריה"מ לאיזור, למצדדת בה. באילו נימוקים הצליח פרס לשכנע את וושינגטון לשנות עמדה עקרונית? יש אומרים, כי פרס קרא היטב את המפה הפוליטית הפנימית בארה"ב. הוא ניצל את העובדה שמימשל רייגן נמצא היום בנסיגה. לנגד עיניו עמד דגם הנשיא הקודם ג'ימי קרטר – נשיא ללא הצלחות מיוחדות, שנכנס להסטוריה רק בזכות קמפ־דיוויד.

בלשכתו של שמיר התוודעו לסחף בעמדה האמריקנית מאוחר מדי. עד היום חושדים שם, שפרס העלים משמיר מהלכים. גורסים גם, ששמיר לא הגיב משום שהאמין שפרס לא יוכל לשנות את עמדתה המוצקה של וושינגטון.

פרס, אופטימי מטבעו, קיווה למצוא סדקים בחומה הבצורה של הליכוד. בשיחות עם השגריר פיקרינג העריך, שכבר היו דברים מעולם, וכדוגמא הזכיר את ההצבעה על היציאה מלבנון. כך או כך, כאשר שמיר עמד על ההתפתחות המסוכנת, כפי שהוא הגדיר אותה, שיגר לוושינגטון את ארנס. כשארנס הגיע לוושינגטון, היה שולץ לפני יציאה למסע דילוגים, שאמור היה להניח את התשתית להגשמת תכנית פרס. ארנס, ללא ספק, בלם אותה.

מדיווחו של ארנס על שיחתו עם שולץ למד שמיר על מהלכי פרס. למעשה, הוא הצליח לבלום מצב בו יועמד בפני עובדה קיימת, של עימות ישיר עם המימשל האמריקני. שכן, שמיר לא ידע שפרס קיבל הסכמה מהמימשל להציג את הסיכום המשותף שלו עם חוסיין כמיסמך אמריקני.

רק כששמיר קיבל מפרס את "הנייר", הבין כי נעשה מהלך מכריע, ומייד הועברו מלישכתו שאלות הבהרה לארה"ב. ניתוח המיסמכים האמריקניים כפי שנעשה בלשכת שמיר – ביניהם שניים בעלי חשיבות עליונה שהגיעו משולץ – הביאו להערכה שיש להקדיש מאמץ רב בכיוון האמריקני. התרשמו שם שגם בוושינגטון הבחינו שיש בתוכנית חסרונות, אבל נקטו שם בקו שאמר: זה נושא שאתם, ישראל, במרכזו, ואם הדברים מספקים אתכם לא נעמוד בדרככם. כך, למשל, לגבי התנאים לשיתופה של בריה"מ, שיש גירסה האומרת כי פרס ירד מתנאיו בעניין זה, דבר המוכחש על ידי פרס.

גם השאלה מה הביא את חוסיין למהלך המשותף עם פרס, עדיין לא פתורה. במסמך יש ניסוחים שחוסיין יכול להציגם בעיני הערבים הקיצוניים כהישג, ויש גורסים, כי מאחורי הקלעים הציעו לו הישראלים הצעות שלא יכול היה לסרב להן. הצעות שיציגו אותו כגיבור בעיני העולם הערבי. בעובדה, קיים "נייר" שנוסח על ידי אברהם טמיר בעניין עתיד השטחים, ואשר לדברי הליכוד הוא ששיכנע את חוסיין. במפלגת העבודה מכחישים. ■

לא הכל קיבלו בלחיצת יד את אריק שרון שייצג את הממשלה בטקס יום הזיכרון בבית הקברות הישן בבאר־שבע. (מימין) צעיר אחד שאחיו נפל במלחמת לבנון קרא לעברו: "רוצח". שרון לא הגיב. אחר־כך אמר: "מי ייתן והיום יידום שעון הריב".

מסע הדילוגים של פיקרינג

מאת רוני שקד

נתיב חדש למסעות הדילוגים של הדיפלומטים האמריקניים, שאינו מחייב שימוש במטוס מנהלים או במכונית, נפתח לפני שלושה שבועות. אפשר לעשותו בהליכה, תוך מספר דקות. יעדיו: לשכת ראש הממשלה בגבעת־רם ולשכת שר החוץ בקריית משרד החוץ שבשכונת רוממה. המתווך הוא שגריר ארה"ב בישראל, תומס פיקרינג.

פיקרינג דילג, כמעט מדי יום, בין שתי הלשכות ובשעות הערב בין בתי השניים, שגרים במרחק כמה מאות מטרים זה מזה. הוא העביר מסרים, הבהרות ומסמכים מצד לצד ודאג לעדכן כל צד על עמדת יריבו.

בכל אותו זמן קיימו שמיר ופרס רק שתי שיחות ישירות בעניין הוועידה. השיחה הראשונה נערכה ביום שני לפני שלושה שבועות. השניה, ביום שלישי השבוע, ובה הוחלט להביא את הנושא לדיון בקבינט.

בפגישה הראשונה, מסר פרס לשמיר את עיקרי מסמך ההבנה עם המלך חוסיין.

"תשאיר לי העתק או צילום", ביקש שמיר.

פרס סרב והשיב: "זוהי טיוטה, אני צריך להכניס בה עוד כמה שינויים".

שמיר כעס, סיפר ליועציו והמתין לקבל את ההעתק.

יומיים לאחר מכן, הופיע פיקרינג בלישכת שמיר ומסר לו את המסמך. אנשי פרס דאגו לרווח כי מדובר ב"נייר" אמריקני. "לא חשוב מי כתב את המסמך, ברגע שהוא נמסר לידי שמיר באמצעות פיקרינג, הוא קיבל גושפנקא אמריקנית", אמרו.

עם קבלת המסמך, החליט שמיר לשלוח את השר ארנס לפגישה עם ג'ורג' שולץ. התוצאה המיידית של נסיעת ארנס היתה ביטול מסעו של מזכיר המדינה למזרח התיכון.

פרס כעס על "תרגיל ארנס". "רצינו התערבות מינימלית של שולץ", הוא אמר לעוזריו. עם שובו של ארנס, הריץ פרס איגרת לשולץ, באמצעות פיקרינג, כמובן, ובה נאמר: "אנו מבקשים כי ארצות־הברית לא תתערב בוויכוח הפנימי בישראל. אנחנו ילדים גדולים, נוכל להסתדר לבד. אנו יודעים מה רצוננו. ההכרעה תהיה בירושלים ולא בוושינגטון. תפקידכם לתווך להשכנת שלום בין הישראלים והערבים ולא בין הליכוד המערך".

"פיקרינג מפעיל השפעה ולחץ אדירים כדי לאשר את התוכנית. כל האמירה שהוא בלדר בין הלשכות זו תעודת עניות. עוד יתבהר מה תפקידו", אמרו בלשכת פרס.

בלשכת שמיר הדקו שן: "שולץ והממשל עדיין לא קבעו עמדה חד־משמעית לגבי הוועידה, אבל פיקרינג, מרפי ואט קלבריוס, כבר קבעו עמדה ומנסים לשכנע את הממשל וגם את ישראל".

גורמים בליכוד היו פחות מאופקים: "הוא ממלא תפקיד מביש בוויכוח הפנימי בישראל". הם האשימו אותו כמי שמשמש מכשיר בידי משרד החוץ ושמעון פרס במהלכים שנועדו לכפות על ישראל את קיום הוועידה.

בלישכת פרס לא מכחישים: "הכל נעשה למעשה דרך פיקרינג, אבל הוא לא מתווך, הוא רק מנסה להפעיל את השפעתו".

פיקרינג, לא ישתתף בישיבת הקבינט, אבל ברור שהוא יקבל דיווח ערבני, כמעט סטנוגרמה של הדיון, ואם ההחלטה לא תיפול ביום שני, הוא בוודאי יצטרך להמשיך במסע הדילוגים שכן הבדווגו בין פרס לשמיר יימשך.

בליכוד שאלו אתמול בציניות: "מתי ייפגש פיקרינג עם הרב פרץ מש"ס?"

חג רב פגישות היה השנה יום העצמאות. בבית הנשיא נפגשו סגל פיקוד צה"ל ממלחמות השחרור וששת הימים. (למטה) בר־לב, רמטכ"ל בדימוס, ולסקוב, רמטכ"ל בדימוס הרימו כוסית לזכר הימים ההם. (תצלום: זום 77). ובהיכל התרבות, כנס פולנים, במלאת אלף שנים ליהדות ארצם. ראש הממשלה, אורח, אמר עליהם: "הם כולם קומוניסטים, רק"ח". למה? בגלל קריאות הבוז שקראו נגדו. וכל זאת משום הזכיר בנאומו את המלים: ז'בוטינסקי ואצ"ל. (תצלום: מיכאל קרמר).

הליכוד מציג את פרס

מאת בינה ברזל

הליכוד מכין תוכנית משלו למו"מ עם ירדן. ביום שני תובא התוכנית לישיבת הקבינט, אותה ישיבה בה מבקש פרס לקבל אישור לתוכניתו שלו. הליכוד לא יצביע נגד, רק יציג את התוכנית וידרוש להכריע בין השתיים.

גם אם מהלך כזה מקובל במקרים של חילוקי דעות, בתוכנית הליכוד טמון עוקץ: היא תורכב כולה מציטוטים מהצעות פרס לתהליך השלום. רעיון שבנוי על תרגיל ביחסי ציבור מלכד.

מה אומר פרס – אפרופו הליכוד – מו"מ ישיר עם ירדן, לא תנאים מוקדמים. לא אש"פ.

הליכוד עומד להציע תוכנית משלו למו"מ עם ירדן, תוכנית שתורכב מציטוטים של פרס. תרגיל ביחסי ציבור שנועד לחשוף את הפרצוף האמיתי של מ"מ ראש הממשלה

לא תשותף ברה"מ לפני שתכיר בישראל ותחדש את היחסים הדיפלומטיים עימה. כל ההצהרות האלה מקובלות גם על הליכוד.

הליכוד לא "שיחק אותה" השבוע. סקרי דעת הקהל, דברי המלך חוסיין וההרגשה שפרס מקבל תמיכה בארה"ב, איימו על ממשלת האחדות ועל מעמד הליכוד. התגובות לא איחרו לבוא.

בצמרת המפלגה גובשה תגובת נגד. מייד סולקו הצידה כל חילוקי הדיעות והמאבקים הפנימיים, גובש הצוות לאיחוד חרות־ליברלים, וכל השרים התייצבו מאוחדים מאחורי הקו השולל ועידה בינלאומית. ברור שם שהמפלגה חייבת להגן על אגפיה מימין ומשמאל.

השבוע קיבל שמיר ברכות מגוש אמונים על עמידתו בעניין הוועידה. אם היה מדבר בטון שונה היה האגף הניצי נחלש. גם ככה על־פי הסקרים מקבלת היום התחיה שמונה מנדטים.

עוד הצליח הליכוד לגבש את המחנה המתנגד לבחירות עכשיו. בעוד שבמערך מאמינים שש"ס תעניק את קולה לפיזור הכנסת ובכך תשרת את האינטרסים שלהם, אומרים בליכוד שש"ס לא נמצאת בכיס של אף אחד. שר בתורת המטפל בקשר עם ש"ס מצביע על התנגדותו של הרב שך לשיתופה של ברה"מ בוועידה ועל התנגדותו להפקיד את גורל ישראל בידי גויים. אחרים דיברו על פעילי ש"ס המזוהים עם ארץ ישראל השלמה. כמובן שמי שליקק השבוע דבש הייתה ש"ס שהפכה לשון המאזניים. אגב, מקדמה היא כבר קיבלה: מועמדה אלי סויסה ימונה לאחראי על איזור ירושלים.

בליכוד עוסקים השבוע גם במלחמת הסברה שתחילתה בהדגשת הסכנות הטמונות בוועידה. מאמינים שם שניתן יהיה לחשוף את הסעיפים הסוריים בהסכם על הכינוס. גם ההצעה לגיבוש תוכנית שלום מדברי פרס מבוססת על אותה ההערכה, או כפי שאמר שר בכיר: "פרס אומר דבר והיפוכו. יש לחשוף זאת."

אחד מראשי הליכוד: "בדיונים שלנו מתברר, שמה שפרס רוצה זה להקדים את הבחירות. כן ברור, כי בטווח הארוך אין מה להיות לחוצים. פרס רוצה בחירות תוך שלושה שבועות, כדי שלא יספיקו להתגלות העובדות האמיתיות בסיכומים על הוועידה. ככל שיעבור הזמן יבין הציבור את סכנותיה".

"פרס", אומר דובר בכיר, "נתן תיאור מעוות לחלוטין של הדברים, הסתיר חלק מההסכמות שנלוו לתוכניתו".

בליכוד מאמינים שבחירות, אמנם, אינן רצויות למדינה, אבל אם הן יוקדמו יש להם מה להציע. הציבור יבין שמדובר בדבר מסוכן ושפרס הלך לקראת חוסיין ולא להפך.

אומר עוזי לנדאו: "אני משוכנע שבמערכת בחירות על נושא ארץ ישראל יגיע הליכוד להישג הכי גבוה שיכול להיות. מה יגידו אנשי כפר סבא כשנעמוד שם ונסביר להם שהגבול יעבור קילומטר וחצי מביתם?" ■

לא ייפטר את פרס

שמעון פרס הצליח לפני שבועיים לעורר את חמת חרות. עד כדי כך ששר בכיר הציע לפטר אותו. בהתייעצות שהתקיימה מייד לאחר שהשגריר, פיקרינג הביא לשמיר את הצעות המסגרת לקיום ועידה בינלאומית, הצעות המוצגות על ידי הליכוד כתוכניתו של פרס, הועלה רעיון הפיטורין. שמיר דחה אותו על הסף.

בפגישה נמתחה ביקורת חריפה על מהלכיו של פרס. על העובדה שהוא מנהל מגעים ומסכם הסכמים בשם המדינה מבלי לקבל את אישור הממשלה ומבלי לדווח לה או לקבינט. השר שעמד מאחורי הצעת הפיטורין אמר: "לא יתכן ששר בממשלה ינהל מגעים בלי שידווח לראש הממשלה. לא משנה מה מעמדו. כשחזר מספרד היה צריך לפטרו מיד".

בליכוד חששו שפרס גורם לסחף בהתנגדותה של ארצות הברית לקיום ועידה בינלאומית על כל סכנותיה. למחרת נשלח משה ארנס לארה"ב להפגש עם ג'ורג' שולץ. ■

"אין להם מחשבה בכלל"

מאת אורלי אזולאי־כץ

"אני לא רוצה לתת צ'קים דחויים ולומר שישראלים יוכלו לנסוע לירדן בעוד שנתיים או שלוש. למה לי לנבא? אני רק יכול לומר שהרים הוזזו כאן. נוצרה אפשרות לתהליך שלום, ועכשיו כבר איש לא יוכל לעצור אותי".

את האופטימיות של פרס מכירים גם שרי המערך, ובישיבה בפורום סגור העלו בפניו שאלות נוקבות: "מה יקרה אם חוסיין יקבל 'רגליים קרות' ואנחנו נוצג כחבורת שוטים?".

פרס טוען שחבל על המאמצים לשכנע את הליכוד בחשיבות הוועידה. "הם הקימו חזית סרבנות"

פרס מסוחרר מגודל השעה הניח את תשובות לרבין. רבין הגדיר את המצב כ"ענין רציני", ועל זה אמר עוזי ברעם: "רבין לא מדבר בסופרלטיבים. הוא מצייר את המצב בטונים יותר נמוכים, אבל הוא ופרס נמצאים בדיוק על אותו גל".

בהתייעצות סגורה שהיתה בתחילת השבוע בצמרת העבודה ניסו לחזות את עמדתו הסופית של הליכוד. פרס ורבין הבהירו, כי היו מעדיפים שממשלת האחדות כולה תכנס לפחות לשלב הראשון של המו"מ. בתחילת השבוע מצאו אנשי המערך נימות מתונות יותר בין נאומי הליכוד, אבל פרס סקפטי משהו אמרו: "אני מאמין בכוונות של שמיר, הוא פשוט לא יכול להכנס למו"מ לשלום עם ירדן. בשעותיו הוא קיצוני בדיוק כמו הרב לוינגר ודניאלה וייס".

לפרס נודע, כי שניים משרי הליכוד אמרו לשה המערך, שיש אפשרות שהליכוד יסכים – אם האמריקנים יתנו "ערובות נשיאותיות" – שלוועידה לא יהיה מעמד כופה, לא מעמד מברר ולא מעמד מייעץ. פרס הבהיר, כי האמריקנים כבר נתנו "פוליסת ביטוח" והעריך, כי שמיר ינקוט בטקטיקה של עיכובים והשהיות כדי לרצות את המהלך. אחר־כך האשים את שמיר ולשכתו ב"הדלפת מסמכים ללא הכרה", בצורה מעוותת ומסולפת כדי לשבש את התהליך.

כדי להיות שלם עם מצפונו החליט פרס לשכנע את הליכוד. בשיחה השבוע ביקש משמיר שהדיונים בקבינט יימשכו כל היום. שמיר הסכים, אולם מאוחר יותר הודיע, כי הדיונים יסתיימו ב־12. פרס ראה בכך אות נוסף, כי לא יהיו סיכומים בקבינט ולא תהיה אפשרות לקיים דיון ממצה.

ככל שמתקרב מועד הדיון בקבינט כך מתרבות ההשמצות והעלבונות שמטיחים זה בזה אנשי המערך והליכוד. "שרי הליכוד יכולים להכניס את עצמם לספר השיאים של גינס בכל הנוגע לעלבונות", אמר השבוע פרס. "אני לא נעלב מהם. אחרי שהם הפיצו עלי שאני שותף בתדיראן ואמא שלי ערביה, אף אחד כבר לא מתייחס אליהם".

מעבר לעלבונות האישיים, הכינו במערך, כי חבל על המאמצים לשכנע את הליכוד. "הם לא יקדישו מחשבה שניה, ולא מחשבה ראשונה. אין להם מחשבה בכלל", אמר פרס בישיבת "שרינו" השבוע. "הם הקימו את חזית הסרבנות".

במפלגת העבודה כבר שירטטו את התסריט הצפוי: אם הצעת פרס תיפול בקבינט, יפנה זה לשמיר ויציע לו ללכת לבחירות בהסכמה. במקביל יפנה פרס לעם כדי להסביר את חשיבות השלום ואת האפשרויות שנוצרו.

אלא ששמיר עלול לענות למהלך כזה, חוששים במערך, בהליכה לנשיא. ואז קיימת אפשרות, לפחות תיאורטית, שהנשיא יטיל עליו פעם נוספת להרכיב ממשלה.

בצמרת העבודה נשקלה אפשרות להציע לשמיר עריכת משאל עם. אולם לאחר דיון קצר נפסלה האפשרות בטענה, כי לא ניתן יהיה להגיע לניסוח מוסכם של השאלה. "הליכוד בטח ירצה לכתוב בשאלה שפרס ואש"ף רוצים לגזול ועידה" התבדח שמעון פרס השבוע. ■

יומן אמריקני

מאת אהרון בכר, ניו־יורק

המועמד

בסוף השבוע שעבר עדיין נחשב הסנטור לשעבר גארי הארט לבעל הסיכויים הגדולים להוביל בעוד כשנתיים את מפלגתו הדמוקרטית במירוץ העונתי אל הבית הלבן. כל הסקרים כולם, בלי יוצא מן הכלל, הצביעו על הפרש ניכר בינו לבין כל שאר המתמודדים על ראשות המפלגה.

תוך 24 שעות, ממש בן לילה, התהפכה הקערה הזאת על פיה. הסקרים, שכה הטיבו עימו, קוברים עכשיו במרץ רב את סיכוייו של הארט, למעשה את כל הקאריירה הפוליטית שלו, עד כי הג'נטלמן בן ה־51 ממדינת קולורדו עשוי לפרוש בסופו של דבר בבושת פנים מן החיים הפוליטיים.

ביום ראשון עדיין התנוסס תצלום גדול שלו, בתנוחה אומרת שררה, על שערו הצבעוני של מגאזין סוף השבוע של „ניו־יורק טיימס", החשוב והיוקרתי בעיתוני העולם. כתבת השער, על פני חמישה עמודים, חיטטה בעדינות קורקטית ואופיינית לעיתון הזה ולסגנונו, גם בחייו הפרטיים של המועמד הדמוקרטי. בעיני כל אזרח אמריקני, זהו, אגב, חיטוט מובן מאליו ברגע שאדם מציג כאן את מועמדותו לתפקיד ציבורי, הוא נחשף כליל לעיני הציבור, יחד עם כל בני משפחתו. גארי הארט, פוליטיקאי משופשף, ידע שאין מנוס מכך. הוא התעכב, איפוא, בהרחבה גם על כמה פרטים מביכים בתולדות חייו, כולל המוניטין שלו כרודף שמלות מושבע.

„היו לי שני משברים בחיי הנישואין", סיפר המועמד. „אשתי ואני נפרדנו פעמיים במרוצת השנים האחרונות – אבל בסופו של דבר החלטנו לחזור זה אל זו וכיום אנחנו מנהלים חיי משפחה למופת. אני מודה שבתקופת הפירוד מאשתי נפגשתי, פה ושם, עם נשים אחרות – ואני יודע היטב שהיו על כך כמה רינונים – אבל אנשים פשוט ניפחו את העניין הזה מחוץ לכל פרופורציה והדביקו לי דימוי כוזב. אני אוהב את אשתי. אינני, ומעולם לא הייתי, רודף שמלות".

המועמד מקולורדו הוסיף בנימה מתגרה: „מצידי, לא איכפת לי שהעיתונות תעקוב אחרי יומם ולילה ותבחן את חיי הפרטיים בזכוכית מגדלת. אני מדבר ברצינות. בבקשה, אם העיתונות רוצה להדביק לי זנב – היא מוזמנת לעשות זאת. אני רק יכול להבטיח לה דבר אחד: כל מי שיבלוש אחר חיי הפרטיים עשוי להשתעמם עד מוות".

ביום שבו ראו הדברים האלה אור, עוד לפני שצבעי הדפוס התייבשו עליהם כליל, חזרה אליו ההצעה הנדיבה הזאת כמו בומרנג אדיר. עיתון מקומי קטן, ה„מיאמי הראלד", שלא ידע דבר על ההצעה הזאת, כיוון באופן אינסטינקטיבי לדעת גדולים: בליל שבת, על סמך מידע ממקורות פנימיים, הציב ה„הראלד" צוות כתבים במארב ליד ביתו של גארי הארט, לא הרחק מגבעת הקפיטול בוושינגטון.

העיתון ידע שאשתו נמצאה אותה שעה הרחק משם, בביתם השני בעיר דנבר, קולורדו. לעומת זאת, ראו כתבי העיתון את המועמד הדמוקרטי גבה הקומה נכנס הביתה בחברת יפהפיה בלונדית חטובה, דונה רייס, בת 29, דוגמנית, כוכבנית, נערת זוהר ומזרנבת ותיקה של להקות רוק. הכתבים ראו את העלמה יוצאת מביתו של הארט רק למחרת, שבת, בשעות אחר־הצהריים המאוחרות.

ביום שבו פרסם ה„טיימס" את הצעתו הנדיבה של המועמד הדמוקרטי לבלוש בזכוכית מגדלת אחר חייו הפרטיים – כבר התפרסמו בעמודו הראשון של ה„הראלד" תוצאותיו המביכות של מעקב כזה. גארי הארט היה על הקרשים, יחד עם הסיכויים שלו.

□ □ □

הדלת האחורית

למחרת, ניסה המועמד להתאושש איכשהו מן המהלומה.

„כל הסיפור כולו אינו אלא תוצאה של רשלנות עיתונאית", טען גארי הארט. „כתבי העיתון עמדו ליד הכניסה הראשית – ועל כן כלל לא יכלו להבחין בגברת רייס בעת שזו יצאה עוד באותו ערב, סמוך ל־11, מן הכניסה האחורית".

לדבריו, היו עימו באותה שעה בבית גם עוזרו וידידו הטוב, ויליאם ברואדהרסט, וידידה נוספת של הדוגמנית הצעירה, גם היא מאותו מגזר. „אילו רציתי לבלות לילה עם אשה זרה לא הייתי עושה זאת בביתי, בעת שכתבים אורבים בחוץ", הסביר הארט. בדיקה שלו, טען, העלתה שכתבי ה„הראלד" התרשלו נוסף לכל במילוי תפקידם: הם הפקירו את משמרתם למשך שעות אחדות, בין חצות לשבת בבוקר – כך שלא יכלו לראות את הדוגמנית הצעירה חוזרת בשבת לביתו.

העלמה עצמה תמכה בתוקף בגירסה הזאת.

„מר הארט, עם כל האהדה שלי אליו, אינו בדיוק הטיפוס שלי", אמרה דונה רייס. „אין לי כל מושג אם הוא נמשך אלי. אני רק יכולה לומר בוודאות שמעולם לא נמשכתי אליו על־רקע רומנטי ומעולם לא עלה בדעתי להעביר את הכרותי עימו לפסים כאלה".

לדבריה, בתום ארוחת ערב בביתו, יצאה מן הכניסה האחורית והלכה ברגל שמונה בלוקים עד לביתו של מר ברואדהרסט, בקרבת מקום.

„מר ברואדהרסט, שנעדר באותה שעה מן הדירה, העמיד אותה לרשותי. ידידתי ואני ישנו באותו לילה על מיטה זוגית גדולה באחד מחדרי השינה הרבים שלה. למחרת, שבת, הלכתי לאסוף את מר הארט מביתו".

בינתיים נכנס מטה הבחירות של הארט לתמונה. דוברים מטעמו הוסיפו פרטי פרטים על אירועי הלילה בביתו של המועמד, בנסיון להפריך את גירסת העיתון. אבל ככל שגבר זרם ההכחשות מטעם מטה הבחירות, ניכרו היטב לעין גם כמה סתירות בולטות בין הגירסאות השונות. העיתון עצמו התייצב מאחורי הכותרת הראשית שלו. עורכו הודה אומנם שאנשיו לא פקחו עין על הכניסה האחורית, כנראה מפני שלא ידעו עליה, וכי הפקירו את משמרתם למשך שעות אחדות – ואולם על־פי לוח הזמנים של ה„הראלד" אין, לדעתו, כל ספק שהגברת הצעירה והמועמד, שיכול היה להיות אבא שלה, פשוט אינם דוברים אמת.

היתה זו האשמה כבדת מנשוא. היא חסבה למועמד הדמוקרטי נזק עוד יותר גדול מן העניין עצמו. מאז ווטרגייט, דעת הקהל אינה יכולה לסבול שקרן הלוטש עיניו אל הבית הלבן. הסקרים רשמו מיד ירידה של 15 אחוז בפופולריות של גארי הארט.

□ □ □

לילה בלב ים

בינתיים המשיכה הפרשה לצבור תאוצה כמו כדור שלג במדרון תלול. גם העיתונות שלפה את ציפורניה.

מהר מאוד הסתבר שהמועמד הדמוקרטי בילה עם העלמה רייס גם על סיפונה של יאכטה, בסיבוב סביב הקאריביים, וכי ספינת השעשועים הזאת לא חזרה בלילה אל המעגן שלה במיאמי.

„זה באמת עניין שטותי", הגיב על כך המועמד. „נכון שהפלגנו לשיט ונכון שלא חזרנו בלילה למעגן – אבל גברת רייס וחברה שלה ישנו בחדר ניפרד בספינה אחרת. אחרי הכל, לא יתכן שהייתי מרעתי לבלות לילה עם בחורה צעירה לעיני העוזרים שלי ואנשי צוות הספינה". לדבריו, נאלצה ספינת השעשועים לעגון מחוץ למים הטריטוריאליים של ארה"ב, מול חופי מיאמי, רק כיוון שהתעכבה בדרך הביתה ועמדה להגיע למיאמי כאשר משרדי המכס וביקורת הגבולות היו סגורים.

בדיקה קצרה העלתה שמשרדי המכס במיאמי פועלים 24 שעות ביממה.

„לא בדקתי את הדבר", הגיב על כך המועמד הדמוקרטי לנשיאות. „אנשי אמרו שמשרדי המכס סגורים – ואני קיבלתי את דבריהם ללא ערעור. איש לא מצפה ממני שאבדוק באופן אישי אם המשרדים האלה באמת סגורים".

□ □ □

מבחן בתנאי לחץ

העיתונות מתייחסת בינתיים באי אמון כוטה לכל גרסותיו המתחמקות של גארי הארט. אבל היא נוברת בעיקר בתכונות האופי שלו, כפי שהתגלו על רקע הפרשה.

„השאלה אינה מה באמת קרה בליל שבת בביתו של מר הארט", כותב ה„טיימס" של ניו־יורק. „השאלה היא אם אדם מה מצטיין בשיקול דעת הנדרש ממי שרוצה להגיע ביום מן הימים לבית הלבן. בעניין שיקול הדעת שנדרש ממנו, מר הארט נחל לפי שעה כשלון חרוץ".

מטה הבחירות של מר הארט ניסה לעניין את הציבור בפרשיות אהבהבים ישנות של הנשיאים רוזבלט, אייזנהאואר, קנדי וג'ונסון. לרוזבלט היה רומן עם המזכירה שלו. אייק ניהל פרשת אהבים קצרה בעיצומה של מלחמת העולם עם נתינה בריטית שהיתה מסופחת למטה שלו. לקנדי היתה פרשה דומה עם שחקנית. אבל העיתונות לא קנתה את הסחורה הזאת והנסיון להסיח את דעתה מן הפרשה רק הרגיזו אותה.

„בזמנו, כתב שלנו ראה שחקנית מסויימת יוצאת מחדרו של קנדי בבית מלון בניו־יורק", כתב ה„טיימס". „אבל לרגע אחד לא עלה בדעתנו שנאה לעיתון כמו שלנו לפרסם ידיעה כזאת. במקרה הנוכחי, לא מדובר רק בהתנהגותו המוסרית של מועמד לנשיאות – אלא קודם כל בשיקול הדעת העינייני שלו. אם אדם כזה מוצא פנאי לבלות סוף שבוע עם כוכבנית צעירה בעיצומו של מסע הבחירות שלו – הדבר מלמד משהו על שיקול דעתו, על סדר העדיפויות שלו, על הנטיה שלו להסתבך מתוך קלות דעת, וכשהוא מסתבך, נוסף לכל, גם עם כל הגירסות שלו ושל עוזריו – הדבר מלמד משהו חמור על כושר העמידה שלו בתנאי לחץ. מר הארט עשוי להשיב לעצמו את אמון הציבור רק אם יתברר שהוא מסוגל להחלץ מן המצב המביך שאליו נקלע. זה יהיה, בעצם, המבחן האמיתי שלו בכל הפרשה האומללה הזאת, אבל לאור הנתונים האלה ספק אם הוא מסוגל לעמוד במבחן הזה".

□ □ □

קרש קפיצה

מר הארט עצמו השקיע בכך את מיטב מאמציו.

„אינני סבור שיש בכל העניין הזה דופי מוסרי", אמר המועמד כאשר התייצב לקראת סוף השבוע במסיבת עיתונאים המונית בניו־האמפשייר. „יחד עם זאת, עלי להודות שעשיתי בעניין הזה כמה שגיאות. בנסיבות אלה, לא הייתי צריך להזמין את גברת רייס לביתי".

הוא נשאל על טיב היחסים ביניהם.

„ידעתי שיש לה קשרים בעולם הרוק", סיפר המועמד. „היא עצמה הציעה לי לגייס כוכבי רוק למסע הבחירות שלי. חשבתי שזאת הצעה לגמרי לא רעה. למעשה, היא התעניינה באפשרות להשתלב איכשהו במטה הבחירות שלנו".

מר הארט השתדל להשמע תקיף ובוטח בעצמו. „אני לא קונה את כל הנבואות השחורות ביחס לסיכויים שלי", אמר. „מערכת הבחירות נמצאת רק בשלביה הראשונים. למעשה, רק עכשיו אני מתחיל במירוץ הגדול".

אבל העיתונות לא הרפתה ממנו כל־כך מהר. על רקע הפרשה המביכה הזאת, הוסיפו העיתונים לחטט במרץ בלתי נלאה בפרטים מביכים מתוך הביוגרפיה שלו.

ראשית, מסתבר, שהאיש חייב 1.3 מיליון דולר עוד מימי מערכת הבחירות הקודמת, כאשר הובס עוד בשלב המוקדם, זמן רב לפני ועידת מפלגתו. הארץ הזאת פשוט מתעבת טיפוסים שאינם מחזירים את חובותיהם בזמן, מפני שהדבר נוגד את כל מוסכמות המשק והחברה. באותה הזדמנות הגיגית התברר שהאיש שינה בנעוריו את שם משפחתו המקורי (הארפנס) וקיצר אותו ותיקן פעמיים גם את תאריך הלידה שלו. כן התברר שהוריו החליפו תוך שנים מעטות לא פחות מ־15 כתובות – דבר העשוי להצביע על אווירה של אי־יציבות בבית שבו גדל, בעיר שדה קטנה על יד קנזס סיטי. האיש, בקיצור, נמצא תחת זכוכית מגדלת – ונראה מפרפר תחתיה נואשות.

„העיתונות פשוט צמאה לדמו", התמרמר אחד מעוזריו הקרובים. „הם שוכחים שזהו אחד האנשים המשכילים ביותר שהיו אי־פעם בגבעת הקפיטול. העיתונות עושה לו רצח אופי. איש לא שואל מה דעתו בשאלת פירוק הנשק. את העיתונות מעניין רק דבר אחד: האם הוא שכב עם הדוגמנית הזאת ואם כן – כמה פעמים".

במשך ארבע ימים שמרה אשתו של המועמד, לי הארט, על שתיקה רועמת. גברת הארט הסתגרה בביתה, התעלמה כליל מן העיתונאים שצבאו בהמוניהם על דלתה. דוברי מטה הבחירות אמרו שגברת הארט סובלת מדלקת אוזניים קשה.

ביום רביעי בערב התייצבה האשה לימין בעלה. „אני אוהבת אותו", אמרה במסיבת עיתונאים קצרה. „אני בוטחת בו ומאמינה לו. גארי מעולם לא שיקר לי. אם הוא אומר שלא היה לו שום דבר עם אותה גברת צעירה – אני בעצמי מאמינה לו. אחרי הכל, אני מכירה אותו טוב יותר מכל אדם אחר".

כך או כך, גארי הארט, אם מותר להסתבך בניחושים, כבר לא יגיע כנראה לבית הלבן. בינתיים, הוא נראה, המסכן, על הקרשים כמו מקפצה טובה לעוד „פוליצר" או שניים.

דונה רייס: לא נשארת עם זקנים בלילה

גארי הארט: „נטייה להסתבך מתוך קלות דעת"

חץ מסילבי קשת

התדמיתנים

היפגש עם מיגזרים שונים. אולי קצת יותר פתיחות עם ילדים. הייה אבהי. שהגיל יעבוד בשבילך.

אם אכן קרבות הבחירות, מותר להניח שהתדמיתנים יורקים לתוך כפות ידיהם ומשפשפים אותן בהנאה, לקראת הבאות.

זו תהיה שעתם הגדולה. הציבור הנאיבי, יכול, אולי, לשגות באשליה, שיהיה עד לעימות בין פרס ושמיר. אולם קרב האיתנים האמיתי יהיה בין התדמיתנים של שניהם.

התדמיתן של שמיר, שועל קרבות ותיק ודומיננטי, שלא כיריבו, לא יסתפק רק בטריקים של יחסי־צבור. הוא יתערב גם בשיקולים אידיאולוגיים. ישתתף בניסוח המצע. הוא לא יתרגש מהחבורה הסובבת את הלקוח שלו. ידבר אתו בארבע עיניים. אחד לאחד. הוא איננו זקוק לקרינה החוזרת שלו, ויהנה להיות אמינציה אפורה.

כל המשחקים של ניירות־עמדה וצוותים גדולים שעושים רוח ורעש, זרים לו. אצלו זה כמעט הצגת יחיד.

אפשר לשער שהוא יאמר ללקוחו: דבר בצורה חד־משמעית. מסרים קצרים, תקיפים וקליטים. הזכר את צ'מברליין. דבר על קטיושות ותותחים על תל־אביב. הפחד את הציבור במדינה פלשתינאית אש"פיסטית.

צא קצת מהמתחרתיות והתשאיות שלך. תפרוץ את המעגל. לך למופעי ספורט. היפגש עם מיגזרים שונים, אצלך בבית. אולי קצת יותר פתיחות עם ילדים. הייה אבהי. שהגיל יעבוד בשבילך.

דבר הרבה על אחרות. הזכר שאתה הוא זה שיזם פעמיים את ממשלת האחדות. הדגש את הרגיעה. השקט. משהו שכבר אמרת, תנו להתעורר בבוקר בשקט, בלי יומנות. בלי ועידות. בלי סערת רוחות. יש הרבה מה לעשות בלי כל זה.

אל תנסה להיות שמעון. ואל תנסה להיות בגין. בגין לא סחורה היום.

●

התדמיתן של פרס הוא פעלתן יותר. הוא אוהב שיזכירו את שמו. אולי היא כבר מוריד אנשים מפרוייקטים מסחריים ועסקיים וכבר מארגן מחלקת בחירות. מגיש לפרס כל יום סקרים אופטימיים. גם סקרי פופולריות. שלו. של רבין. של עייזר. אם לפני הבחירות הקודמות, סיפק לו סקרי פופולריות על נבון שאיים עליו, היום כבר אין צורך. נבון כבר לא פונקציה.

וכבר ניתן לראות בעיני הרוח ניירות עמדה וניתוחים של ציבורי־יעד. ואופציות. וחלופות. ומיזכרים. ומחקרים משורים.

קרוב לוודאי, שיציע לו להקרין בתשדירי הבחירות את פגישותיו עם ראשי המדינות. את הפאנפארות והטכסים. שיראה ממלכתי ולא סקטוריאלי. אחרי שכבר למד, בבחירות הקודמות, למצמץ בעיניו ולהניע את ידיו, יציע לו התדמיתן להתרכז במסרים. פשוטים ולא מתוחכמים. אבל עם קצת עירפול יצירתי. להזכיר מי הבריא את הכלכלה. מי הוציא את צה"ל מלבנון. מי היה סרבן השלום עם מצרים. בכלל, לדבר על השלום בצורה לוחמנית ותוקפנית. למצוא תשובות על הטענות הצפויות של הליכוד, שהוא מוכר את המדינה לאש"ף ולרוסים.

לעבוד על שכונות ועיירי פיתוח. על המארוקאים. להזכיר את הפגישה שלו עם חסן מלך מרוקו באיפראן. להתחמק מענייני דת.

●

ליל הבקבוקים

אני רוצה לראות מה יעשו לדניאלה וייס ומרעיה, שפרצו מחסום צה"ל והשתוללו בקלקיליה, לאחר נסיון פיגוע של בקבוק תבערה נוסף?

עוצר, זה בשביל התושבים הערבים. לא ליהודים שבאים לעשות שפטים. והפעם אי אפשר יהיה לומר שהיו אלה אנשים בלתי מזוהים.

שמענו אותה כורזין, תוך זריקת בקבוקים על חנויות, צורחת: „אני לא אסיק את הדבר הזה"

ומה יעשו לאותו איש שאמר לחיילים ששמרו ליד קבר יוסף בשכם: „יש לכם פקודות נאציות".

אין זו הפעם הראשונה שהפאלאנגות של דניאלה משתוללות בקלקיליה. צה"ל, מסיבות השמורות עמו, לא הפיק את הלקחים. המחסומים העלובים שהיו, אחרי הטלת העוצר, היו כמעט בלתי מאויישים. היה זה פאתטי לראות את המתנחלים פורצים אותם, ואחד מהם קורא לחייל שניסה למלא את תפקידו „ילדון זוז מכאן! תן לעבור!"

לרגע, נדמה היה כי חיילי צה"ל הם בגוב הדניאלה.

לא קשה לשער מה היו החיילים עושים אילו ניסה ערבי לפרוץ את המחסום.

●

אומץ לב ציבורי

לא פינקתי את אריה נאור, כשהיה מזכיר ממשלת בגין. כאשר פירסם בעתון זה סידרת התקפות על אריק שרון, שלא היו מביישות אפילו אותי, מצאתי את עצמי חושבת שאם לא ייזהר, אני אתחבב אותו מאוד.

עתה נודע כי נאור, שעודנו חבר בתנועת חירות, הוא בצוות ההסברה של משרד החוץ, ופועל לקיום ועידה בינלאומית.

אקט של אומץ לב ציבורי ואישי, אם יודעים מי הם החברים שלו.

●

יום העצבנות

מי שלא נמחץ למוות מצפיפות ביום העצמאות, בכבישים, בפארקים, על שפת הים, תחת כל עץ ועל כל גבעה ולא התעוור מהקצף שהתיזו לו בעיניים, ובחר לשבת בבית, יכול היה למות משיעמום משידורי הטלוויזיה, שפרט לכמה תוכניות בודדות, הרגה אותנו מאהבה.

נדמה היה לי, שמצאתי פטנט להפחיד פעוט, בן־משפחתי. הקלטתי בווידאו את ריטה בשתי הופעותיה, עם התלבושות, הפוזות וההבעות המשונות שלה. קיוויתי, שאם אבזיק לו את זה פעמים אחדות, הוא ייבהל, ויהיה לי שקט בבית. הפרחח הזה, בן השנתיים וחצי, פרץ בצחוק אדיר.

●

לשימת לבו של הרב פרץ

הצדיק הידוע, אריאל שרון, הזוכר ליצחק פרץ מש"ס את חסדו, כאשר היה המתווך בינו לבין שמעון פרס, כשזה עמד לפטרו – עובד עליו כדי שיילך עם הליכוד.

הרב פרץ, שאמר שהילדים המסכנים נהרגו בצומת הבונים, בגלל מזוזות פגומות, כדאי לו שידע, כי ראש הממשלה, יצחק שמיר, סעד לפני ימים ספורים בפאריז, במסעדת הטריפה היקרה, „טור ד'ארז'אן". ומי יודע איזה אסונות יתרגשו עלינו בשל כך.

ממשלות נפלו כאן, בגלל פחות מזה.

●

מה יעשו להם

מה עושים לערבים המניפים דגלי פלשתין, אנחנו יודעים. אך מה יעשו לאנשי נטורי־קרתא במאה־שערים שעשו זאת ביום העצמאות וכתובות הנאצה שלהם?

בנק דיסקונט נותן לך

על כל סכום שתפקיד בחסכון תקבל אשראי בתנאי חלום.

* אשראי בגובה החסכון, מ־2,500 ש"ח עד 200,000 ש"ח.
* האשראי לרשותך בכל זמן שתוכנית החסכון קיימת – משנתיים ועד 6 שנים.
* האשראי לרשותך כבר בתום חודש אחד מפתיחת החסכון.
* פטור מוחלט מעמלת הקצאת אשראי ומעמלות אחרות.
* האשראי ללא הצמדה ובריבית בשעור P + 1% לחודש (39.1% ריבית שנתית מתואמת)–ללא עמלת הקצאה.
* בזכות הפטור מעמלות – הריבית האפקטיבית על האשראי היא הנמוכה ביותר.
* האשראי גמיש ומתחדש (בשיטת דיסקונט EXTRA) ותוכל לנצל את כולו או חלק ממנו לפי בחירתך, כל עוד תוכנית החסכון קיימת.
* החסכון יוכל לשמש כבטחון מלא לאשראי – ללא צורך בערבים.
* תוכל להעביר את הזכות לאשראי לכל מי שתרצה, בהסכמת הבנק.
* הטבות ייחודיות בחסכון אם תוותר על זכותך לאשראי.

הבנק רשאי להפסיק את ההטבות והזכויות המיוחדות בתוכנית, לגבי הפקדות חדשות.

בנק דיסקונט

זוכוביצקי נגד אייזנברג

המיליארדר שאול אייזנברג לא נכח בבר־המצווה של נכדו, אריאל • הרקע: סיכסוך משפחתי. אייזנברג תובע מבתו להתגרש מבעלה, יונתן זוכוביצקי, איש סודו לשעבר המבוקש ע"י המשטרה – והיא אומרת: לא • גירסת הזוג זוכוביצקי חושפת אהבות ושנאות, לחצים ותככים, במשפחה שהפכה לחלק מן המיתולוגיה הישראלית • שושלת

מאת לאה אתגר

כשמלאו לאריאל זוכוביצקי, נכדו של המיליארדר שאול אייזנברג, 13 שנה, הזמין אותו סבו למשרדו שבמגדל בנין אסיה בתל־אביב. הסב הודיע לנער, כי יעדר מחגיגת הבר־מצווה שלו בשל עסקים דחופים בסין. הוא לא גילה לו, כי החרים את הטקס בשל זעמו על הוריו של אריאל: בתו, אסתר, וחתנו, יונתן זוכוביצקי.

אייזנברג הוציא, כדרכו במקרים כאלה, מטיל זהב קילוגרם, והעניקו לחתן בר־המצווה. מטיל כזה קיבלו גם נכדיו האחרים בהגיעם למצוות. אריאל מספר, כי אמר אז לסבו: „הייתי מעדיף לראות אותך בחגיגה. הייתי מעריך, שאתה ואמא תשכנו ביניכם, והייתי שמח לו היית יותר סבא ופחות בעל עסקים בסין".

אף לא אחד מחמשת ילדיו של אייזנברג, דודיו ודודותיו של אריאל, לא הופיע בחגיגת הבר־מצווה שלו. הבת הרביעית, אליזה הרדי, שהתכוננה להשתתף בטקס, קיבלה, ברגע האחרון, הוראה מאביה להדיר רגליה מהארוע, וקיבלה בתמורה שני כרטיסי טיסה ללונדון וחופשה מרהיבה.

היום, כמעט שלוש שנים אחרי, סבורים בני משפחת זוכוביצקי, כי שאול אייזנברג מבקש להרוס אותם. הוא הודיע לבתו, כי לעולם לא יסלח לה, אלא אם תתגרש מבעלה יונתן.

בינתיים, נפתחה חקירה משטרתית נגד יונתן. הוא נחשד בהברחת מטבע, בהקמת חברות בחו"ל שלא כחוק, בהחזקת רכוש בחו"ל ובאי־תשלום מסים. מזה שלוש שנים כמעט הוא יושב בניו־יורק, ואינו לשוב פן ייעצר. אסתר, שדרכונה נשלל ממנה לפני יותר משנה, נאלצה להפקיד מיליון שקל, כדי שיתאפשר לה לצאת את הארץ ולחגוג את ליל הסדר בחיק בעלה.

סיפורי „דאלאס" ו„שושלת" מחווירים בהשוואה למתרחש במשפחת אייזנברג. לישראלי הקטן, שאת ידיו עוברים סכומים גבוהים פחות, נותר רק להתבונן במחזה, ולצבוט את עצמו, כדי לוודא שהדברים אכן מתרחשים במציאות.

מעורר במערכת סבוכה של רגשות עזים, אהבות ושנאות, בקרב משפחה, שהפכה, בשל עושרה ובשל מעטה הסודיות האופף אותה, למיתולוגיה ישראלית. מה שנכתב להלן הוא גירסה חד־צדדית, שנמסרה מפיו של הזוג זוכוביצקי.

אסתר זוכוביצקי מתגוררת היום בווילה מפוארת בהרצליה־פיתוח עם שלושת ילדיה. הבעל, יונתן, עובר בדירת עליית מוזיאון גוגנהיים בניו־יורק. השניים עם שניהם, בהפרשי זמן ומקום. אייזנברג, אומרים מבקש „למחוק אותם במשפחה". שאול אייזנברג סירב להגיב. באמצעות עורך־דינו מסר, כי יגיב בדרך שתיראה לו, לאו דווקא מעל דפי עיתון, ובמועד אחר, אולי.

בינתיים הפסיק המיליארדר את ההקצבה החודשית לבתו, כסך 25 אלף דולר. איום נישולה מירושתו עדיין מרחף, אסתר אינה חוששת. כסף, היא אומרת, ויש לה די ממנו. המיליונים, מסתבר, לא הפכו את האייזנברגים לאנשים מאושרים. גם פרשת התאבדותו של איש העסקים מיקי אלבין, אשר נקשרה, במקרה או שלא במקרה, למסכת היחסים המעורערת בין בני המשפחה, תרמה את חלקה.

לפני עשרים שנה בערך, נישא יונתן זוכוביצקי לאסתר אייזנברג, בתו השלישית של איל הממון. שאול אייזנברג הציע ליונתן לעבוד אצלו, כמנהגו עם חתניו האחרים. אחד מהם, אגב, שהיה בעל מכולת, הפך לאחראי על פרוייקט המניה של אסיה. כל חתניו של אייזנברג שוכנו בווילות מפוארות, וזכו לבתים בלונדון, ביפאן, בשווייץ. ולאשריות, חיים מהאגדות.

יונתן זוכוביצקי, כלכלן בעל קישורים פיננסיים שאינו מתגורר בישראל אך נהנה בה מזכויות־יתר, יכול לעשות הכל: ללחוץ על אנשים.

אסתר, בת לגיורת יפאנית, גודלה על־ידי אומנת. ילדי אייזנברג גדלו במשפחה בעל עושר אגדי, שלא חיפה על תלישות וניכור. הם נדדו בעולם, נוסעים ובאים, לא שייכים לפה ולא לשם.

אסתר זוכוביצקי: הכסף לא חשוב. למטה – שאול אייזנברג ויונתן זוכוביצקי בימים הטובים (תצלומים: יוסי רוט)

השניים לא היו חברים מעולם. לדברי זוכוביצקי, אלבין, כמו אייזנברג, היה מוח עיסקי מצויין, אבל לא הצטיין ביחסי־אנוש.

אחרי התאבדותו של אלבין, החלו השמועות להתגלגל. לזוכוביצקי נמסר, כי המשטרה מבקשת לחקור אותו. במערכת של אייזנברג, הוא משער, היו בוודאי בעלי אינטרס, שביקשו „להצמיח לו גיבנת". אולי אפילו אייזנברג עצמו, ו/או בנו, הגיש נגדו תלונות על גניבת כספים במטרה לנקום.

זוכוביצקי נכנס לחרדה. עורכי־דינו יעצו לו, שלא לשוב ארצה, כיוון שכאן, כמקובל במקרים כאלו, יילקח ממנו דרכונו. זוכוביצקי, שרוב עסקיו בחו"ל, חשש שאם ייאלץ להשאר בארץ לתקופה ממושכת ייהרס כלכלית. הוא החליט שלא לשוב.

היום הוא במילכוד: יודע שהוא מבוקש על־ידי המשטרה, אבל לא יודע במה הוא מואשם; אייזנברג הגדול בעיקבותיו; דרכונה של אשתו נשלל; הוגשו נגדו כתבי־אישום, המחשידים אותו במאות עבירות.

לפני כשמונה חודשים ביקשה אסתר לשוחח עם אביה. השניים נפגשו בבית אסיה. היא, שהיתה הבת האהובה עליו, ביקשה שיטהר את האווירה; שלא יכניס את בתי־המשפט לסיכסוכי המשפחה. אי אפשר כך להחריב משפחה בישראל, אמרה לאביה. אייזנברג פסק, חד וחלק: „אם אין גירושין – אין מחילה".

הסבריי הבת, שהיא ובעלה – במיוחד בהשוואה לאחיותיה, שכמה מהן חיות בניפרד מבעליהן – מהווים זוג למופת, שהיא מאושרת, ששלום־הבית חשוב לה יותר מהכסף, היו לשווא. שלוש שנים חלפו מאז ראתה באחרונה את אמה. אחיותיה חדלו לדבר עימה, והיא לא הוזמנה ל„סדר" המשפחתי המסורתי בבית אייזנברג. היא נודתה.

למשפחת אייזנברג, אומרים בני־הזוג זוכוביצקי, נורמות שונות מאלה המוכרות בישראל. אייזנברג, מצויינים, הפך, עם השנים, לאחד מה„חמישיה המובילה" של עיסקי אייזנברג בעולם. שלא כמו החתנים האחרים, זוכוביצקי לא הכניס לעסקי אייזנברג את אחיו ודודיו. הוא נותר זאב בודד, טיפוס מפוכח, כמעט ייקי. לפי תחושתו – נטע זר בין האייזנברגים.

ניבול פה באנגלית

לפני כשלוש שנים ביקשו בן אחר של אייזנברג, אירווין, המתגורר בלונדון, ויגאל דיאמנט, אחד מחתניו של המיליארדר, להגביר את מעורבותם בעסקים. זוכוביצקי לא אהב את הדרך שבה בחר אירווין לגלות את מעורבותו: הוא גילה פתאום כי עיסקאות שונות ש„סגר", בוטלו על־ידי אירווין.

לדברי זוכוביצקי, עד מהרה הופצו נגדו עלילות, כאילו עזר לזרים לרכוש את מניות החברה לישראל, שהיתה בשליטת אייזנברג, וכאילו גרם למיליארדר הפסדים. במקביל, דרך כוכבו של מיקי אלבין, שהיה כפוף לזוכוביצקי והיה אחראי לפעילות הישראלית, המהווה כ־20 אחוזים מכלל הפעילות של אייזנברג. אלבין וסגנו, מנסה עצמון, צברו הון. הם טיפלו ב„קיסריה מקרקעין", בחברת הבניה „לומיר" ובעסקים נוספים.

הסיכסוך המשפחתי הפך לכדור שלג. ליונתן זוכוביצקי היתה תמיד דלת פתוחה אצל אייזנברג. בגלל הרכילויות וההאשמות, החלה הדלת להסגר. אייזנברג חדל לדבר עימו ביחידות. זוכוביצקי מצא עצמו בעימות עם בני אייזנברג. לדבריו, חלקם ניבלו את פיהם באנגלית ואיבדו תכופות את עשתונותיהם.

אשתו, אסתר, ביקשה שיפרוש. אתה מוכשר להצליח בכוחותיך שלך, אמרה לו. בינתיים, נעתר יונתן לבקשת חותנו־מעבידו „לסגור כמה עניינים דחופים" בארצות־הברית. בהיעדרו מהארץ, הגיע אירווין לישראל ומונתה מועצת מנהלים חדשה לחברה לישראל. לזוכוביצקי מונה מחליף.

סצינת הפרידה:

יונתן זוכוביצקי ושאול אייזנברג ניפגשים בניו־יורק בסוויטה של אייזנברג במלון „הלמסלי פאלאס" (אלף דולר ללילה). מדברים ביחידות כל הלילה. אייזנברג עורך לחתנו רשימת נושאים הראויה לטיפולו, ומציע שישוב לטפל בהם בישראל.

זוכוביצקי, מצידו, מבהיר לאייזנברג, שהוא מבין את רצונו להכניס את בנו לעסקים, אבל לא מהסס להביע דעתו, שאירווין אינו מתעניין בעסקים. „הוא לא בדיוק 'מענטש'".

אייזנברג, רותח, מטיל ספק בעתיד נישואיו של זוכוביצקי לבתו. זוכוביצקי מרגיש פתאום ש„רוחות רעות מנשבות". אייזנברג, הוא אומר, הוא אדם רחב־לב, אבל כשהוא מחליט לסגור את הלב חל בו מהפך. דברים קשים.

לקראת בוקר, נוטל זוכוביצקי את חפציו ועוזב את הסוויטה. אני הולך סופית, הוא אומר. אייזנברג חושב שחתנו מהתל בו. בארוחת הבוקר העיסקית עם נציגי התעשיה האווירית בניו־יורק הוא שואל בתמימות למראה הכיסא הריק: „איפה יונתן?"

זוכוביצקי חוזר ארצה, נכנס לבית אסיה, אורז את חפציו, ועוזב. אלבין ועצמון נישארים.

לא רצה למות

באמצע מאי 84', היה כבר זוכוביצקי בעסקים עצמאיים. כשהתאבד אלבין, באוגוסט 85', וזוכוביצקי היה בניו־יורק.

יש לו הערכות על ההתאבדות: אלבין, לדבריו, לא רצה למות, רק להיפצע; להיכנס לבית־חולים, להרוויח זמן, לחשוב. זה היה האופי שלו, להרוויח זמן. הוא ניכשל בהערכת גובה החלון ונהרג. אלבין, הוא מקפיד לציין, נחשד במעשים נגד קבוצת אייזנברג, כאשר זוכוביצקי כבר לא היה בקבוצה.

מדברי אסתר ויונתן זוכוביצקי, מצטיירים אנשיו של אייזנברג, כמי שמניעים אחרים כמו בובות על לוח השחמט. אין חברים, אין אוהבים. יש רק סערות, לחצים, תככים, מהומות.

בינתיים, יושב יונתן בניו־יורק כבר שלוש שנים, מגיים משקיעים לפרוייקטים גדולים. עובד עד לשעות הקטנות של הלילה. מרוויח היטב. בתו הבכירה, אמירה, על סף גיוסה לצה"ל. הוא עורך עם ילדיו שיחה טראנס־אטלנטית יומית, מסייע להם בהכנת השיעורים.

שיחה טראנס־אטלנטית

בני הזוג זוכוביצקי עוד לא אמרו בישראל את המילה האחרונה. יונתן רוצה לחזור. ישראל, הוא אומר, היא ביתו. את הראיון הזה נתן כדי שלא יאמרו על שנות שתיקה שלו, שאם הוא מתחבא שם, בוודאי גנב. הוא מעריך, כי המשטרה עלתה על עץ. זוכוביצקי היה רוצה לרדת מן העץ הזה.

החיים, בינתיים, נימשכים. אסתר עסוקה בצדקה. „עושה שולחן" מדי יום לפעילי הצדקה של נעמת, במסעדת „סוקי יאקי" בתל־אביב, ושבה הביתה בוולוו עם נהג. בית מפואר, הרבה אמנות רוסית עתיקה, שמירה כבדה. בערב היא משוחחת עם הבעל, בטלפון. עבור שניהם, משפחת אייזנברג לא קיימת.

בשמע מורז לא אצל בני אייזנברג. לפני שנים, לפני פרוץ הסערה המשפחתית, ביקרה אמירה, בתם של יונתן ואסתר זוכוביצקי, בבית אסיה. מולה פסעה סבתה הגיורת, לאה. הסבתא התעלמה מנכדתה. אמירה, אז ילדה בת 15, מיהרה, נסערת, למשרדו של אביה ופרצה בבכי: „אבא, סבתא לא מכירה אותי בכלל".

עד כאן ההגדה לבית אייזנברג. המשך, יש להניח, יבוא.

צילום: (ציור) סמיר בהו (שמאלה)

איינשטיין: אהבה מיוסרת

מאת יואב תדמור

השבוע פורסמו לראשונה מכתבים עלומים של אלברט איינשטיין. „הוריי מודאגים מאוד מאוד בגלל אהבתי אלייך", כתב אבי תורת היחסות למילווה מאריץ', שילדה לו בת מחוץ לנישואין. „הוריי מבכים אותי, כאילו שאני כבר מת. אינך יכולה לתאר כמה אני סובל..."

גילויים חדשים על אלברט איינשטיין מעוררים סערה. השבוע פירסם ה„ניו־יורק טיימס" 50 מכתבי אהבה שכתב הפיזיקאי הנודע. תוכנם עורר תדהמה.

המכתבים הללו נתגלו רק באחרונה, כאשר העבירו בני משפחתו של איינשטיין העתקים של כ־500 מכתבים בלתי ידועים לידי פרופ' ירון וד"ר סטשל מהאוניברסיטה העברית. עתה שוקדים על הוצאת כל כתבי איינשטיין לאור. מדובר בפרוייקט משותף של אוניברסיטת פרי־נסטון והאוניברסיטה העברית בירושלים. הכרך הראשון, שכבר נמצא בדפוס, יתפרסם בעוד כשבועיים. כרך זה מתעד את התקופה מלידתו של איינשטיין ב־1879 ועד לראשית עבודתו במשרד הפטנטים השוו־ייצי ב־1902. רוב הטקסטים לא פורסמו עד כה.

המיסמכים החשובים ביותר, הכלולים בכרך הראשון, הם חילופי המכתבים בין איינשטיין לבין מי שעתידה היתה להיות אשתו הראשו־נה – מילווה מאריץ'. מהמכתבים ניתן ללמוד על פרשת האהבה המיוסרת בין השניים, שבמהלכה נולדה להם תינוקת חודשים רבים לפני שנישאו, וגם על התגבשות רעיונותיו של איינשטיין בתחום „תורת היחסות" – התורה שחוללה מהפיכה בתפיסה הפיזיקלית.

איינשטיין נולד בעיר אולם בגרמניה, וילדותו עברה עליו במינכן. בגיל 15 עבר עם בני משפחתו לאיטליה, שם ייסדו אביו ודודו חברה למוצרי חשמל. ניסיונו להתקבל לבית־הספר הפוליטכני של שווייץ נכשל, ונאמר לו שעליו להשלים קודם כל את לימודיו התיכוניים.

איינשטיין נרשם איפוא לבית־ספר תיכון שווייצי במגמה טכנולו־גית. במהלך לימודיו בתיכון היתה לו פרשת אהבים לוהטת עם בתו של מנהל בית־הספר, אולם הוא שם קץ לרומן לאחר שנה.

כאשר סיים את לימודיו התיכוניים, כבר ידע מהו ייעודו: לימוד פיזיקה – ובייחוד תיאוריות פיזיקליות. הוא נרשם שוב לבית־הספר הפוליטכני, והפעם התקבל. בבית־הספר התמחה בפיזיקה תיאורטית, אך את עיקר השכלתו רכש באמצעות לימוד עצמי.

במהלך לימודיו הגבוהים הכיר את מילווה מאריץ', ילידת סרביה (כיום חלק מיוגוסלביה). מאריץ' למדה אף היא פיזיקה – תחום שהיה סגור כמעט לחלוטין בפני נשים באותה עת. בתחילה החלו איינשטיין ומאריץ' ללמוד יחדיו, ועד מהרה התאהבו זה בזה. בשנת 1899 היו כבר ידידים קרובים, ובילו את רוב זמנם החופשי ביחד. שנה לאחר מכן – כאשר סיים את לימודיו – הודיע להוריו כי בכוונתו להינשא למאריץ'. הוריו, ובייחוד אמו, הביעו התנגדות נחרצת. הסיבה: למא־ריץ' מוצא „נחות", ונוסף על כך היא מבוגרת מאיינשטיין בארבע שנים. התנגדות הוריו גרמה לאיינשטיין עוגמת נפש רבה.

אני מאוד מתגעגע למכתב מהמכשפה האהובה שלי... אינני יכול לתפוס, שאנו רחוקים זה מזה במשך זמן כה רב...

שלא כמו רוב חבריו, שסיימו עימו את הלימודים ב־1900, לא קיבל איינשטיין מישרת עוזר הוראה בבית־הספר הפוליטכני. נראה, כי הגישה העצמאית שנקט בלימודיו היתה לצנינים בעיני מוריו. באותה שנה עבר איינשטיין להתגורר עם מאריץ', והחל לעבוד על עבודת הדוקטורט שלו בהדרכתו של הפיזיקאי הנודע ובר. הוא התקיים בדוחק רב ממתן שיעורים פרטיים. באביב 1901 הפסיק את המחקר שלו, וחזר לבית הוריו במילאנו. נראה, כי עשה כן גם בגלל הלחץ הכבד שהפעי־לו עליו הוריו לעזוב את מאריץ'. הפרידה הזמנית גרמה למתח ביחסים בין השניים.

באמצעות ידידים הוא קיבל עבודה זמנית כמורה בבית־ספר טכני בווינטרתור בשווייץ. חזרתו לשווייץ איפשרה לו להיפגש שוב עם מילווה מאריץ'. באחת מפגישותיהם היא סיפרה לו, כי נוכחה לדעת שהיא הרה. איינשטיין הבטיח לה, שימצא עבודה קבועה – גם אם זו תפגע בשאיפותיו בתחום המדע – יתחתן עימה ויעמיד את הוריו בפני עובדה מוגמרת. אולם רק בסוף שנת 1901 התבשר איינשטיין, כי המישרה הקבועה במשרד הפטנטים השווייצי, שהובטחה לו מיספר חודשים לפני כן, התפנתה. עד אז הוא המשיך להתקיים מעבודות הוראה מזדמנות.

בראשית 1902 ילדה מאריץ' בת בביתה בנובי סאד (היום עיר ביוגוסלביה). היא קראה לה ליורל. ביוני קיבל איינשטיין את המישרה במשרד הפטנטים, ובראשית 1903 נשא את מילווה מאריץ' לאשה. לפני לידתה של ליורל כתב איינשטיין למאריץ', כי הילד שתלד יגור יחד עימם לאחר נישואיהם. אולם לאחר שנישאו הם לא לקחו עימם את התינוקת, ואין שום מידע מה עלה בגורלה.

בזיכרונותיו השמיט איינשטיין את רוב רוב האירועים הבאים לידי ביטוי במכתביו למאריץ'. הוא נימק זאת בכך, שאצל אדם כמוהו קובע לא מה שהוא עושה וחווה, אלא מה שהוא חושב והוגה, וכי בשלב מסויים השתדל להתנתק מעניינים אישיים ולהקריש את עצמו למחקריו. יחד עם זאת, חלק ניכר ממכתביו של איינשטיין למאריץ' עוסקים במחק־ריו המדעיים, והם שופכים אור על התפתחות רעיונותיו.

להלן קטעים מחליפת המכתבים.

■■■

ממילווה מאריץ' לאלברט איינשטיין, 20 באוקטובר 1897.

אינני מאמינה, שמיבנה המוח האנושי הוא הסיבה לכך, שהאדם אינו יכול לתפוס את משמעות האינסוף. האדם יוכל לתפוס את משמעות האינסוף, אם בתקופת ילדותו, שבה הוא לומד ללמוד, לא יכלאו אותו באכזריות על האדמה או אף בתוך ארבע קירות, ותחת זאת יתנו לו להפליג החוצה לחלל... כךאדם יכול לתאר לעצמו אושר אינסופי, והוא יכול גם לתאר לעצמו את האינסוף של החלל. לדעתי זה קל הרבה יותר. בני־האדם הם כה חכמים. ראה כבר מה הם הספיקו לעשות...

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 16 בפברואר 1898.

סוף סוף גבר הרצון לכתוב אלייך על המצפון הרע שהציק לי, משום שלא עניתי לך במשך זמן כה רב... גם אם את כועסת עלי מעט – ובצדק – את חייבת להכיר לי תודה, על שאינני מסתיר את החטא שלי מאחורי תירוצים גרועים, אלא פשוט מבקש שתסלחי לי ושתשיבי לי בוקרם. (*בהמשך המכתב מייעץ איינשטיין למאריץ' כיצד להמשיך את לימודיה בבית־הספר הפוליטכני*).

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 13 או 20 במארס 1899.

הצילום שלך הותיר רושם רב על הוריי. בשעה שהם היו שקועים בתוך התמונה, הערתי „כן, כן, היא בחורה חכמה". על הערה זו נאלצתי לספוג די הרבה עלבונות – אבל זה בכלל לא מפריע לי.

איינשטיין: „כמעט התמוטטתי מרוב בהלה, כאשר קיבלתי את המכתב מאבי, שכן ליבי ניבא לי רעות..."

מאיינשטיין למילווה מאריץ', ראשית אוגוסט 1899.

לדעתי, אמי ואחותי הן קטנוניות וצרות אופק, (מאני אומר ואת...) למרות כל הסימפטיה שלי אליהן. מוזר, עד כמה אורח החיים משנה אותם לחלוטין, כך שקישרי המשפחה הטבעיים התרוקים ביותר מידרדרים ל... כדי קשרים של הרגל. בתוך תוכם בני המשפחה שוב אינם מבינים א... את אלה... (*רמז להתנגדות משפחתו של איינשטיין לקשריו עם מילו... מאריץ'*).

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 10 בספטמבר 1899.

כל כך הייתי רוצה להנעים לך את תקופת הבחינות בציריך, ה... הייתי גורם בכך צער רב להורי...

ממילווה מאריץ' לאיינשטיין, כנראה, ראשית 1900.

מאחר שאני כה אוהבת אותך ואתה נמצא כה רחוק, כך שאיני יכ... לתת לך נשיקה, אני כותבת לך עכשיו מכתב זה ושואלת אותך, אם ... אתה אוהב אותי כמו שאני אוהבת אותך. ענה לי מייד. אלף נשיקו... שלך, דוקסר (*כינוי חיבה של מאריץ'*).

...ללא המחשבות עלייך אינני רוצה לחיות... אהיה מאושר כאשר שוב אוכל לחבקך, וכאשר אשק לפיך, הרוטט רק למעני...

ממילווה מאריץ' להלנה קאופלר (ידידה של מאריץ'), בין ... ביוני ל־23 ביולי 1900.

הייתי מתוחה לקראת ריווחים מסויימים (*הלנה קאופלר ביקרה ב... ומשפחת הקיץ אצל הוריו של איינשטיין במילאנו ושהתה עימם על הש... דוחם לקשריו של בנם עם מאריץ'*). לרוע המזל, נראה, כי היהודים ... אינם מעודדים במיוחד מבחירתו, שכן אם אמילו את – יקירתי ... – מלגלגת עלי, כי זה סימן שהמצב חמור. האם את חושבת, שהיא ... של איינשטיין) בכלל לא אוהבת אותי? האם היא לעגה לי בצורה ... את יודעת, למשך רגע אחד חשבתי את עצמי לאומללה, אומללה ... אולם אחר כך ניתצתי את עצמי, שכן לרמות הקריירה (אלברט איינש... ...ן יש דעה אחרת, וכאשר הוא מספר לי על תחזיותיו הוורודות לעתיד, אני שוכחת את כל צרותי. האם את חושבת שאינני צריכה לעשות כן?

אלברט ומילווה. „רודף אותנו ביש המזל", כתבה מילווה. „לאהובי יש פה מאוד גדול, ונוסף על כך הוא גם יהודי"

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 29 ביולי 1900.

אנו (*הנא ואחותו מאיה*) חוזרים הביתה, ואני הולך לחדרה של אמי לשיחה כארבע עיניים. קודם כל אני צריך לספר לה על הבחינות (*הכוונה לבחינות הגמר שלו בבית־הספר הפוליטכני*), ולאחר מכן היא שואלת אותי בתמימות רבה: „נו ומה יהיה עם החברה שלך?"

„היא תהיה אשתי", אני עונה באותו טון תמים, אך כבר מכין את עצמי ל„סצינה" הגונה. וה„סצינה" אכן הגיעה. אמא זרקה את עצמה על המיטה, כיסתה את ראשה בכרית ובכתה כילדה. לאחר שהיא התאוששה מההלם הראשוני, היא עברה מייד למיתקפה נואשת.

„אתה הורס את עתידך וחוסם לעצמך את המשך דרכך בחיים. היא לא אינה יכולה להיכנס למשפחה מהוגנת. אם ייוולד לה ילד (*ממך*), אז תהיה בצרות". בהתפרצות אחרונה זו, שקדמו לה רבות נוספות, פקעה סוף סבלנותי. דחיתי בתקיפות רבה את החשד, שחיינו יחד בחטא, ...לתי נמרצות ורציתי לעזוב את החדר. אולם בדיוק באותו רגע הגיעה ...רה של אמא... והתחלנו לגלגל שיחה ערה על מזג־האוויר... כאשר ...דנו ממנה בברכת „לילה טוב", שוב התחדשה ההיסטריה, אם כי ...נים נמוכים יותר.

למחרת שררה כבר אווירה טובה יותר מסיבה שהיא בעצמה אמרה: „אם הם עדיין לא קיימו יחסים (*שמום כה חששה אמי*) ועדיין מוכנים לחכות, כי אז נוכל למצוא אמצעים (*לסיכול הרומן*)". מה שעדיין מאוד חמור (*בעיניתה*) הוא שאנו כל הזמן רוצים להיות ביחד. ניסיונותיה להעמיד אותי בתשובה התבססו על משפטים כמו: „היא תולעת ספרים, כמוך, אבל אתה צריך אשה. כשתהיה בן 30, היא כבר תהיה זקנה בלה" (*מילווה מאריץ' היתה מבוגרת מאיינשטיין בארבע שנים*) וכו' וכו'. אולם מאחר שהיא נוכחה לדעת, שבשלב זה היא לא משיגה דבר, אלא רק מרגיזה אותי, היא ויתרה – באופן זמני – על ה„טיפול".

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 1 באוגוסט 1900.

מה שמח אני, ביודעי שאת נמצאת בביתך עם אמך הזקנה והטובה, שעתה מאכילה אותך במרץ, כדי שאהובתי שוב תוכל לנוח בזרועותי כשהיא שמנמנה, בריאה ועליזה... חודש שלם לא יכולתי לנשק אותך, ואני מאוד מתגעגע אלייך... החותנת (*אמו של איינשטיין והחותנת של מילווה לעתיד*) כבר התפייסה איתי במידה רבה, ומשלימה אט אט עם הבלתי נמנע. מצב רוחה השתפר...

אני מאוד מתגעגע למכתב מהמכשפה האהובה שלי. אינני יכול לת־פוס, שאנו רחוקים זה מזה במשך זמן כה רב. רק עכשיו אני רואה עד כמה אני אוהב אותך!...

איינשטיין למילווה מאריץ', 6 באוגוסט 1900.

אני מבין את הוריי די טוב. הם רואים באשה חפץ מותרות של הגבר, שאותו הוא יכול להרשות לעצמו כאשר הוא מבוסס מבחינה כלכלית. אינני דוגל בתפיסה זו של היחסים בין גבר לאשה. לפי תפיסה זו ההבדל בין אשה לבין פרוצה הוא בכך, שהאשה – בזכות מצבה הטוב יותר – יכולה לסחוט מהבעל חוזה לכל החיים...

אני מנסה לחוס על הוריי מבלי לוותר על הדברים שאני חושב שהם טובים בעבורי – ואני מתכוון אלייך, אוצר יקר שלי.

אם עדיין לא סיפרת להורייך (*על קשרייך איתי*) – אז אל תספרי. אני חושב שזה טוב לכל הצדדים. שאם לא כן, הם עלולים לדאוג שלא לצורך – כמו הוריי. אבל את חכמה ומכירה אותם ומיטיבה לדעת מה עלייך לעשות... כאשר את לא לידי, אני חש, כאילו אינני שלם לחלוטין...

מאיינשטיין למילווה ממאריץ', 14 באוגוסט, 1900.

...כיצד יכולתי לחיות בעבר לבדי. בלעדייך אין לי ביטחון עצמי, רצון לעבוד, שימחת חיים. בקיצור, בלעדייך חיי אינם חיים... לו הייתי חכם יותר הייתי סותם את הפה שלי (*ולא מספר להורי על קשריי איתך*).

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 30 באוגוסט 1900.

לא יקירתי, קיבלתי את כל מכתבייך הנחמדים בזמן. את תמיד יכולה לכתוב לי כל מה שעל ליבך. הורי יודעים כי יהיה זה לא חכם ולא יעיל להחרים מכתב (*שלך*). אין לך מה לחשוש מכך, שכן אני בטוח, שאין הם מסוגלים לנקוט צעד זה...

הוריי מודאגים מאוד מאוד בגלל אהבתי אלייך. אמא בוכה לעתים קרובות, ולא נותנים לי מנוח אף לא לרגע. הוריי מבכים אותי, כאילו שאני כבר מת. שוב ושוב הם אומרים לי בקול בוכים, שהמטתי על עצמי אסון בגלל ההבטחות שנתתי לך. הם חושבים שאת לא בריאה. אפשר להשתגע! אינך יכולה לתאר לעצמך כמה אני סובל, כאשר אני רואה, עד כמה שניהם אוהבים אותי וכמה הם אומללים, כאילו ביצעתי את הפשע הגדול ביותר. לו רק הם היו מכירים אותך! אבל הם כמו מכושפים, בעוד שהם טוענים, שאני מכושף.

מילווה מאריץ': הפרידה שבאה עכשיו כמעט הורגת אותי... מתי נוכל להפגין את אהבתנו בפני העולם כולו? נראה לי, שלא אחיה זמן כה רב...

...ללא המחשבות עלייך אינני רוצה לחיות... אהבתך אלי גורמת לי אושר. אהיה מאושר שבעתיים, כאשר שוב אוכל לחבקך, להסתכל בעיני־יך האוהבות, אשר מאירות רק לי, וכאשר אשק לפיך, הרוטט רק למעני.

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 13 בספטמבר, 1900.

...כאשר אני כותב לך מול הוריי, הם טוענים, שאני עושה את זה בכוונה כדי להרגיזם. חוץ מזה הם מאוד נחמדים אלי, במיוחד אבא. נראה, כי הם משלימים עם המציאות. הם עוד יאהבו אותך, לאחר שיכירו אותך. עכשיו אני בכל זאת שמח שסיפרתי להם הכול. גם הם יכולים להיות שמחים, שכן טובה ממך לא אוכל למצוא בכל העולם. בזה אני נוכח יותר ויותר, כאשר אני מסתכל על אנשים אחרים. אפילו העבודה שלי נראית לי חסרת תכלית ומיותרת, כאשר אינני ניגש אליה מתוך מחשבה, שאת שמחה בי ובבמעשי.

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 19 בספטמבר, 1900.

...יהיה אשר יהיה, יהיו לנו החיים הטובים ביותר בעולם. תהיה לנו העבודה היפה ביותר ונהיה ביחד. כבר עכשיו אנו ארונים לעצמנו ועומ־דים על רגלינו שלנו ויכולים להתמכר להנאות הנעורים. למי יכול להיות טוב יותר בחיים? כאשר נחסוך די כסף, נקנה לנו אופניים, ואחת לכמה שבועות נטייל עליהם.

מאיינשטיין להלנה קאופלר, 11 באוקטובר 1900.

...שנינו לא הישגנו מישרה, וחיים ממתן שיעורים פרטיים, אך מתק־שים מאוד להשיג תלמידים. האם אין אלה חיים של בעלי מלאכה או אף של צוענים? אבל אני חושב, שלמרות הכול נמשיך להיות מאושרים, כמו תמיד...

ממילווה מאריץ' להלנה סאוויץ', 11 בדצמבר 1900.

...אלברט נוסע מכאן בימים אלה ולוקח עימו חצי מחיי. זה טוב יותר לקריירה שלו, ואינני יכולה לעמוד בדרכה (של הקריירה) אני אוהבת אותו ולא אוכל לעשות לו זאת. אבל עד כמה אני סובלת, זאת יודעת רק אני. בזמן האחרון היה על שנינו לעמוד נוכח קשיים רבים, אולם הפרידה שבאה עכשיו כמעט הורגת אותי... מתי נוכל להפגין את אהבתנו בפני העולם כולו? נראה לי, שלא אחיה זמן כה רב...

ממילווה מאריץ' להלנה סאוויץ', 20 בדצמבר 1900.

...אלברט עדיין כאן וגם יישאר כאן, עד שיסיים את הדוקטורט שלו... רק אז הוא יהפוך לאלמן קש. מובן, שהפרידה קשה לי... אך הדבר שמוטט אותי לחלוטין הוא העובדה שהפרידה שלנו באה בדרך כל כך לא טבעית כתוצאה מהכפשות וממזימות... את יודעת, גם לו כתבתי לך במשך כל היום לא הייתי יכולה לתאר לך עד כמה סבלתי מדי יום ביומו – ואלברט סבל לא פחות... למצב זה אחראים במידת מה הוריו של אלברט. את יכולה לתאר לעצמך, עד כמה היה לי קשה להיות מותקפת מהצד... אני

(המשך בעמוד 18)

מבצע מסי־פרגוסון:
כדאי בחודש מאי 87
100 טרקטורים בלבד „יימכרו במחיר מיוחד"
לדוגמא:
מ.פ. 240
במחיר 18.500* ש"ח
(המחיר כולל
מסגרת מתקפלת
ומגן קדמי)

* לפי לי"ש = 2.62 ש"ח. המחיר אינו כולל מע"מ.
כדאי למהר ולפנות אל הסוכנויות
בשעות היום: משרד חיפה, רח' הנאמנים 5, טל. 04-510246 לאריה
ת"א רח' המסגר 62, טל. 03-335882 לאבנר
בשעות הערב: שגב: 04-923478. מנו: 06-793634
אריה: 04-761883. דני: 03-990710. אבנר: 03-840024
רמי: 052-923170. אבי: 08-455940. אורי: 06-365518
MF Massey Ferguson
חברה ישראלית למובילים בע"מ

לקרוא לדברים בשמם

גאולה כהן

הליכוד על סף מילכוד

הליכוד דורש מפרס עוד הבהרות.

מה פה עוד לא ברור, לו, לליכוד?

כאשר פרס אומר, שהשאלה על מהות המשא־ומתן בוועידה הבינלאומית לא עלתה על השולחן – האם לא ברור, לו, לליכוד שזה כך רק מפני ששאלת המהות – נכונות לוויתור טוטאלי על ריבונות ישראל ביו"ש, ולפשרה, כזו או אחרת, על ירושלים – כבר נרונה, במפורש או ברמז מתחת לשולחן?

כשפרס נשבע, שברגע הראשון שבו יצטרף אש"ף לוועידה תפרוש ממנה ישראל בו במקום – האם לא ברור לו, לליכוד, שפרס ימשיך גם ברגע השני לשבת על המקום?

כשפרס מודיע, שאם המעצמות ינסו לכפות עלינו פתרון, מובטח שגם ארצות־הברית תסתלק לאלתר מן הוועידה – האם לא ברור לו, לליכוד, שאז פרס יהיה זה שינסה לשכנע אותה, את ארצות־הברית, להישאר ולא לעזוב?

וגם אם תחזור היום ארצות־הברית ותאשר בחתימת ידה את הבטחתו של פרס – האם לא ברור לו, לליכוד, שהחתימה של ארצות־הברית על המסמך הזה שווה בדיוק כמו החתימה שלה על הסכמי קמפ־דייוויד.

הבהרות נוספות?

עלימנת שהליכוד יעמוד לצידו ברגע הפתיחה של המטריה הבינלאומית, פרס, אכן, מוכן היום לכל ההבהרות שבעולם. אך האם לא ברור לו, לליכוד, שפרס עושה זאת לא רק כדי לקבל לגיטימציה, אלא גם כדי להטיל על הליכוד, לאחר מכן, את כל האחריות לתוצאותיה של הוועידה הזאת?

■■■

אז מה פה עוד לא כל כך ברור? אלו הבהרות עוד חסרות לו, לליכוד?

או אולי מה שחסר לו זה לאו דווקא הבנה מדינית נכונה, אלא הנכונות והכוח הנפשי להיאבק עליה?

מה שכלל אינו בבחינת „אולי" הוא זה, שהליכוד לא השתחרר עדיין מהתסמונת האומללה של קמפ־דייוויד, שבה טמון גם זרע הפורענות של הוועידה הבינלאומית... מה שברור לגמרי זה, שהליכוד נמצא היום על סף מילכוד:

מובארק מחכה לחוסיין שיעבור את הסף; חוסיין – לערפאת, ערפאת – לפרס, פרס – לשמיר.

„מיפנה היסטורי" – אומר פרס. עם תוכניתו של פרס, ההיסטוריה שלנו פה עלולה, אכן, לעשות „אחורה פנה".

■■■

כדי שהליכוד יעבור את שעת האמת הזו בשלום – הוא חייב להתגבר לא רק על טירוף המערכות של המערך, אלא גם לסתום פרצות אופורטוניסטיות שמסתמנות בליכוד עצמו:

להישאר בפנים בכל מחיר במגמה להקטין את נזקי הוועידה הבינלאומית, אם זו תתקיים – אלו הן הויות של יועצי שרים, שתמיד־תמיד תתגלו כחלומות שווא; לחכות על הסף – בתקווה שהכלון של הוועידה הבינלאומית יתפוצץ מאליו – זוהי אשליה. אלו שהיו מעוניינים להפריח אותו היום – ימשיכו לנפח אותו גם מחר.

לפני שהבלון הזה יתפוצץ על ראשינו – צריך לפוצץ אותו בעוד ידינו.

אם הליכוד אינו מסוגל לעשות זאת בממשלה – יעשה זאת העם בקלפי.

דידי מנוסי

דֶּגֶל שָׁחוֹר וְאוֹר אָדֹם

בְּיוֹם הָעַצְמָאוּת בְּקַ"ק פְּלוֹנִי
(הַנִּקְרֵאת גַּם מֵאָה־שְׁעָרִים),
דֶּגֶל אַשָּ"ף הוּנַף בְּרָמָה
עַל־יַד הַדְּגָלִים הַשְּׁחוֹרִים.

וְהָרַב לְוִינְגֶּר פְּלוּס גֶּב' וַיִּיס
לֹא הִפְגִּינוּ בְּקוֹל תְּרוּעָה,
וְהַנְּבִיאָה בְּפְרוּטָה ג. כֹּהֵן
בְּשִׂמְלָתָהּ לֹא קָרְעָה קְרִיעָה.

וְהַקּוֹמַנְדּוֹ תּוֹצֶרֶת כָּהֲנָא
לֹא שָׁלְפוּ אֶגְרוֹפָן מַהֵר
(הֵם הָיוּ עֲסוּקִים כַּנִּרְאֶה
בְּאֲרִיאֵל – בְּשׁוֹמֵר־הַצָּעִיר).

וַאֲפִלּוּ הָרַב אוּרִי זֹהַר
שֶׁמִּזְּמַן כְּבָר בְּרִיחָה־עִם־זָקָן,
לֹא גִּלְגֵּל אִישׁוֹנָיו הַשָּׁמַיְמָה
לְמַרְאֶה תּוֹעֵבָה בַּמִּשְׁכָּן.

אֲבָל גַּם שָׂרִיד וְאַלּוֹנִי
שֶׁהַדָּת בִּשְׁבִילָם הִיא קֶרֶץ
וְתָמִיד לְבָבָם הַשָּׁבוּר
יוֹצֵא וְעוֹמֵד בַּפֶּרֶץ,

גַּם הֵם אֵיכְשֶׁהוּ מִתְעַלְּמִים
(וְאוּלַי מְדַלְּגִים עַל דַּף)
מִן הַכֶּתֶם הַזֶּה הַמְּמָאִיר
בָּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו.

בָּעִיר הַשְּׁחוֹרָה כְּפִנְגְּוִין
שֶׁיּוֹתֵר וְיוֹתֵר מְגֻנֶּפֶת
כִּי הַחִילוֹנִים מִמֶּנָּה בּוֹרְחִים
כְּאִלּוּ מִפְּנֵי מַגֵּפָה.

הַכְּפִיָּה הַדָּתִית, כַּצָּרָה,
מוּחָשִׁית שֶׁאֶפְשָׁר לְמַשֵּׁשׁ,
וְגוּשׁ אֱמוּנִים בַּשְּׁטָחִים
(כְּבָר בָּרוּר) שֶׁמַּצִּית שָׁם אֵשׁ.

זֶה אוֹיֵב – וְהַקָּרֵב מִתְחוֹלֵל...
אַךְ אִם כָּךְ, מִי יַסְבִּיר אֶת הַצֹּפֶן
לְשַׁלִּיחָה הַכֹּל כָּךְ רַחֲבָה
לְגַבָּיו שֶׁל „מִעוּט יוֹצֵא דֹּפֶן"

שֶׁאֵין גְּבוּל לְחֻצְפַּת לְבָבוֹ
כְּלַפֵּי צִיּוֹנוּת וְעוֹשֶׂיהָ,
הַמְנַצֵּל אֶת זְכֻיּוֹת הַמְּדִינָה
אֲבָל לֹא מְשַׁלֵּם אֶת מִסֶּיהָ.

הַסְּלִיחָה הַמְטֻמְטֶמֶת הַזֹּאת
הִיא חֻלְשָׁה כְּרָקָב בַּתַּפּוּחַ,
הַיּוֹם הֵם – וּמָחָר בִּמְחִילָה
גַּם רַב פֶּרֶץ יִהְיֶה סָלוּחַ.

וְהַסּוֹף, כְּמִשְׁלוֹ שֶׁל יוֹתָם
(הַנִּפְלָא עַד הַיּוֹם בְּסִגְנוֹן):
„...שֶׁתֵּצֵא מִן הָאָטָד אֵשׁ
וְתֹאכַל אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן.

ד"ר ישראל אלדד

מדמוקרטיה להפקרוקרטיה

עם אנטון שמאס השוטף את רעלו הגלוי במעי־שבוע מעל דפי „כל העיר" הירושלמי (ואולי גם מעל במות נוספות) אין לי ויכוח. אדרבא, לפעמים אני אף מלא תודה לו על הלבת של שינאה והסתה הנשפכת מלבו.

קנאתו זו – בנוסף ל„קונספציה" הפוליטית הגלויה שלו: מדינה פלשתינית ב„גדה" כולה, ליד מדינה ישראלית, לאיהודית כמובן, כי אם משותפת ליהודים ולערבים, רק סייעה לקצת אנשים טובים ממחנה „שלום עכשיו" לפקוח עיניים ולראות מה פני שותפיהם לדו־קיום בשלום בין „שני" העמים.

מי שלא המיר את דתו הציונית בישראליות כ„אומה" חדשה, כמעט תאומה ל„אומה" הפלשתינאית, ורק שלא כמותה, מסתפקת במעט וסובלת מיעוט גדול ועויין בתוכה. מי שנשאר ציוני ורוצה וגם מקווה, כי מדינת ישראל נועדה ותמשיך להיות מולדתם של מליוני יהודים נוספים שיבואו הנה מרצון, או מאונס – החל להירתע מהאידיאולוגיות של סופרים ועתונאים ומנהיגים ערבים פלשתינאים ויהודיים מסוגו של אנטון שמאס זה.

■ ■ ■

אין פירושה של תורה זו שאנו חבים לו על גילוי לבו ודעותיו, שהוא רשאי באין מפריע לנצל לרעה, לרעתנו, את הדמוקרטיה ההפקרוקרטית, מגוחכת וטראגית, שהוא אף מעז אחרי ככלות הכל לשלול את קיומה. (זו „רמאות" הוא כותב, מבלי שיופרע כמובן במסגרת „רמאות" זו להסית לרצח ולהעליל) – חסר בושה שכמותו: הוא מחזק את ידי רוצחיה של עופרה מוזס – השם בעזרתנו ינקום דמה – ומבטיח לנו „הרבה בקבוקים כאלה, הרבה אבנים והרבה סכינים עד סוף כל הדורות ועד בכלל" („כל העיר", כ"ה בניסן).

יש לקוות, שהתלונה שהגישה ח"כ גאולה כהן למשטרה ובה תביעה להעמידו לדין על הסתה ועלילה, תיענה במהרה וניתן יהיה לחזק את הדמוקרטיה ואת חופש הדיבור והכתיבה על ידי הפקעתו מהפקר מוחלט. שהרי קשה היה עוד לפני זמן מה להעלות על הדעת, שאף במסגרת ההיתר בפועל להוציא עתונות אשפ"ת גלוייה, יותר גם בצורה צינית ומתוחכמת כאחת, כיך הכשרון עליו, על שמאס, לחזור לעלילת הדם, פשוטו כמשמעו. כי הנה כותב אנטון שמאס למחרת חג הפסח בנושא תפישתו של נער ערבי ע"י קבוצת יהודים, שהנער יידה בהם אבנים, תפשוהו ומסרוהו למוצב צבאי (ואף על כך יועמדו למשפט על תגובתם להפקר הסקילה המתמרדת לה צפויים יהודים בארץ ישראל בדרכי הארץ).

אחרי שהוא מזכיר את דבריו של דדי צוקר בכנס „שלום עכשיו" עם פלשתינים, על „המתנחלים החיים על הדם, שותים אותו, חיים על דם עופרה מוזס", ולאחר שהוא מזכיר את הנוסחה האנטישמית פסח־דם־ילד, הוא מסכם:

„הכל התאים לתסריט האנטישמי הידוע, אלמלא הילד שהוא מוסלמי ומצות ככל שידיעתי מגעת, נאפות בערב החג הראשון ולא בחול המועד. הם תכננו לשמור את זה לשנה הבאה? לא יכול להיות, מה, חסר ילדים?"

■ ■ ■

אם נזכה ויזכונו המשטרה והיועץ המשפטי לראות מסית זה יחד עם בעלי העתון ועורכיו מובאים לדין, ייתכן שאף נשמעם מסתמכים על שירו הידוע של המשורר לאור, שממש כך כתב, פייט על תשוקת דם ילד ערבי שמשתוקקים לו מתנחלים לאפיית מצות.

יש, כידוע, „ליצנציה פואטיקה" (היתרי השירה). אנטון שמאס לא משורר, די לו כבראה „בליצנציה אש"פיקה". הבעייה האמיתית כאן איננו אנטון שמאס, זהו זה, „האמנה הפלשתינית" וכל אשר בה ומאחוריה – בסיסו, אוייב מוצהר. הבעייה היא כיצד מרשה לעצמו עתון יהודי, ישראלי, עברי להעניק לו מדור קבוע ואף לא למחוק דברים מסוג זהז עד מה היינו מזדעקים אילו כתבו כך בעתון גרמני, רוסי, אמריקאי?

אין גבול למה שמכנים דמוקרטיה? וכי יש בזיון וסכנה גדולים מאלו לדמוקרטיה אמיתית? ואם זוהי התחכמות בלבד, אנא קראו בשירה של משוררתם טאויל על תשוקתה או תשוקת אחיה הליגיונרים לאכול ככר של קצין ישראלי, או היזכרו בתמונות הזוועה בטלוויזיה דמשקאית של קצין סורי שותה דם טייס ישראלי.

אך בנושא אחר, בכל זאת מן הדין ומן הצדק ובראש וראשונה מן האמת, לאמר דבר באזני מסית זדוני זה, אחרי התודה שאנו חבים לו על גילוי לבו ופרצופו, דבר בנושא היסטורי ולא פלילי, כזה שלעיל.

הוא כותב: „הבקבוק שקטל את עפרה מוזס נזרק עם ירית אבן־הפינה לאלפי־מנשה, ואולי קודם לכן, ביום שבא לוינגר לעשות „סדר" בחברון, ואולי קודם לכן, ביום שהתחיל הכיבוש שאנו חוגגים בימים אלה את ה„יאהרצייט" ה־29 לחולדתו הנאורה. כל המתחילים את תולדות ה„גדח" במותה של עופרה מוזס הם שותפים לזריקתו ואם הם לא יתפסו זאת, שיהיו מוכנים לעוד הרבה בקבוקים באלה." („כל העיר", כ"ה בניסן).

אנטון שמאס, ולא רק הוא, הריח את רוח ההפקר שהשתלט על האידיוטוקרטיה הישראלית באיצטלה של דמוקרטיה ויודע שאין סייג לשום הסתה וליגלוג, עד כדי פלילים, והוא שולח עטו גם להיסטוריה. מכיוון שאנטון שמאס איננו בור, כי אם משכיל, אין ברירה אלא לאמר בפשטות: נוכל, רמאי, שקרן, גם נבל. איזה כיבוש, שמאס, היה בחברון תרפ"ט כאשר עמיתיו לדיעה רצחו ששים יהודים, זקנים ונשים וטף. הם היו „כובשים" בחברון? ואיזה מין „כובש" שליט היה י.ח. ברנר ביפו, וכל הטבוחים ברציחותיכם מאז ראשית ההתישבות הציונית? או שמא נעמיק עוד יותר ונקבע מי היה פה כובש שמבחוץ בא, האם לא הערבים במאה הז'? והרי אין גם מוסלמי או נוצרי, גם אם הוא אש"פיסט, יכול להכחיש את עובדת שייכותה של ארץ זו היסטורית – בלי מיתוסים נוצריים של תחיית בן־האלהים, ובלי חלומות מוחמדיים על בהמה פלאית עליה הגיע ירושלימה, כי אם היסטורית־ פוליטית של ממש. בזכות ולא ככובשים באנו הנה, ונמשיך ונבוא במיליונים נוספים ונמלא את ארצנו.

ועוד שקר אחר זדוני, בנוסף לכינוי כובשים (אכן גם בזכות ההתגוננות נגד תוקפנותכם ומסע השמד שתוכנן). אתה מקווה שעזר ויצמן יתן לכם מין הצהרת בלפור ותוכלו לנסח „מגילת עצמאות" שאתה מלעיג על נוסחאותיה (כאשר לדעתך אין מדינה יהודית אפשרית כלל). כדי „שהעם הפלשתיני יקים בארץ מחדש את ביתו הלאומי" סלפן שכמוך! מה זה „מחדש"? אימתי היה לכם פה בית לאומי? אימתי היה קיים בכלל עם פלשתיני? מה זה בכלל? אולי יקום פעם. אולי רוצה לקום – ניחא, או לא ניחא, אולי. אך מחדש מקימים רק מה שהיה. בית לאומי פלשתיני מעולם לא היה קיים פה, אנטון שמאס, מעולם!

■ ■ ■

שקר זה של חידוש בית לאומי לפלשתינים – יש לעקור מן השורש, ואין שורשיו עמוקים כלל, הוא בכלל חסר שרשים. אישית כילידי הארץ – בחלקם כן, אך לא שום בסיס לאומי־ממלכתי כאן. בתכלית הפשטות והאמת, שמאס לא שום חוות גיאוגראפית־לאומית מיוחדת, שקרן וסלפן שכמוך.

הערבים, לא שום פלשתינאים פתחו בכיבוש במאה הז'. הערבים הפלשתינים פתחו בשיחרור לפני שמונים שנה. אנחנו שבים חביתה, למולדת המוכחת שלנו. מוכחת היסטורית, לאומית, מדינית, דתית, וגם מצד כורחנו ורצוננו ויכולתנו. מולדות שלכם – במרחב הערבי העצום.

אמת, נצטווינו לאהוב את הגר ולהעניק לו כל הזכויות (לא למכור לו ארץ). לא נצטווינו – כאשר נצטוויתם אתם הנוצרים הצבועים: לאהוב את השונא – על כן כל מי שיצהיר על עצמו שהוא גר בארץ (ולא במובן הדתי, כי אם אזרחי, לאומי), בו ברגע יזכה במלוא הזכויות האזרחיות, הדתיות.

בינתיים אתה נהנה במדינה יהודית זאת ביותר חופש משווכה ערבי כלשהו בארץ ערבית כלשהי.

ולכושתנו והולשתנו אף לחופש הסתה אש"פית ואנטישמית מופקרת. לכך ודאי שיש לשים גבול. לך ולעתונך.

הערות בשוליים

הרב מנחם הכהן

לא לעולם חוסיין

מצב לאומי: „חגים ומועדים – אחרי עצמאות ל"ג בעומר".

– גמרנו עם החג ומתחילה החגיגה: העצמאות מאחורינו, עכשיו יתחילו המדורות.

★

תהליך השלום: שיחות עם ירדן פירושו במערך – קידום השלום; שיחות עם חוסיין פירושו בליכוד – „עליו־השלום".

★

הכל תלוי בטיב הליווי: מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ מאמין, כי את הדרך לשיחות השלום ניתן לעשות בליווי של מעצמות, ולבחירות המוקדמות אפשר להגיע בליווי של ש"ס.

★

אשרי המחכים: מקורות המימשל בארה"ב: „אנו מחכים להכרעת המחלוקת בישראל".

– הם יכולים לחכות.

★

אולי יימצאון עשרה: „ירדן ומצרים מחפשות עשרה פלשתינאים, שיהיו מקובלים על ממשלת ישראל".

– קודם עליהם למצוא עשרה יהודים, שיהיו מקובלים על ממשלת ישראל.

★

תמונויה של תנועת הפועלים: אם אומנם תתקיימנה בחירות מוקדמות, אין ספק, בסקרים יוביל המערך.

★

הפועל–בית"ר: לקראת „המירוץ הגדול", נערכו ביום העצמאות שני מפגנים: הפגנת כוח באיצטדיון ברמת־גן, והפגנת שרירים בהתנחלות באריאל.

★

קול באשה – ערוה: „פסק הלכה" חדש, של הרבנים ש"ך ויוסף: „אשה אסור לשומעה ולקולטה... מותר להאזין להרצאת אשה רק מאחורי פרגוד".

– השתלבות במרחב: הרב ש"ך, הרב עובדיה והרב הסעודית.

★

צו הסתכלות: נשים בישראל שעשו היסטֹריָה: קודם „מזל היורקת", עכשיו „הַשֵּׂדָה שיצאה מן הבקבוקים".

★

המגלם קם על יוצרו: אורי זוהר חוזר לבמת הבידור, הפעם הופעה טלוויזיונית כמגלם דמותו של ר' לייבלה וייספיש.

★

ברירת קנס: אם תיענה דרישת הסטודנטים, תשלם הממשלה הקצבה מוגדלת לאוניברסיטאות. אם חלילה תידחה דרישת הסטודנטים, תשלם המדינה את שכר הלימוד.

★

פסוקו של טוזו: „בני הדיוטות, אשר טעמו רעות וידעו עוני, הם בהיעשותם שליטים על האוכלוסים, קשים הם מן המושלים הרשעים" (איגרת אריסטיאס).

וורדו
VARDO
רהיטי איכות
בחצי המחיר
פתוח במוצ"ש
עד 50% הנחה
על פריטי מלאי שעומדים בתצוגה
בואו למכירה הגדולה בוורדו
denka OF DENMARK
OLDENHUIS BV
moser
VB VAN BEURDEN
SCAPA
וורדו תרבות הדיור
רמת־גן, רחוב ז'בוטינסקי 22.
שעות הפתיחה: מ־9.00—20.00 רצוף
בימים שלישי ושישי מ־9.00—13.00 ובמוצ"ש
ישראכרט אלא מה. VISA
ישראכרט ויזה ב־12 תשלומים

חיים חפר

בית"ר ירושלים

פה מדבר אוהד „הפועל". ולא סתם אוהד, אלא אוהד קבוע ומוצהר • אוהד „הפועל" מילדות, מזמן ומשכבר • אוהד „הפועל" שרוצה הפעם לתת את הכבוד והיקר • ליריבה הותיקה שלו בספורט – לאחד־עשר החבריה של בית"ר • לאלה, אשר באמביציה ובשכל, ובמסירות והקרבה עצמית • הצליחו ועלו – לאחר שנים כה רבות – אל ראש הליגה הלאמית ••

לא היה להם קל, בשום אופן לא היה להם קל • בירושלים ללא מגרש ביתי, בירושלים של „דעת הקהל" • הקהל שהוא של בית"ר ירושלים במאה אחוז • המוכן לחנק אותם – אחרי נצחון – בחבוקים, בנשיקות, ברקוד, בפזוז • ומוכן לחנק אותם – כאשר הם מפסידים – בקריאות עלבון ובצעקות בוז • ואת „דעת הקהל" הזאת, אשר לא פעם היתה להם לרועץ • אפשר להסביר רק באהבה עמקה, אהבה אין קץ ••

גם כאשר בית"ר ירושלים היה בתחתית, לא היתה זאת קבוצה אפורה • ובעצם, אפשר לדמות אותם לבני עניים שמהם תצא תורה • בני עניים אשר להם מוטיבציה חזקה יותר, מין תשוקה חריפה ובוערת • להגיע – יום אחד להגיע – ולתפס את המקום הראוי בצמרת • ועכשו – לאחר שנים של פספוסים והפסדים ושברי חלומות ותקוות • בית"ר ירושלים בראש. ואני מסיר את הכובע. וכל הכבוד ••

פה מדבר אוהד „הפועל", אשר בשמחה ובפרגון את בית"ר מהלל • ואשר אינו יכול אלא גם לעצמו איזה משהו לאחל: • ובכן, מי יתן ובשנה הבאה, יכתב מקאמה כזאת על – „הפועל" ••

גאווה לאומית

המחנה הלאמי לא יתקפל. פלדה אינה מתקפלת • בגו ישר הוא מביט זקוף אל דגלי הלבן והתכלת • הוא יקח הלואות ומענקים בשם ארץ ציון וירושלים • אבל יקבל את הנדבות בגאון, מבלי להשפיל, בשום פנים, את העינים • התנועה הלאמית הזאת – אפלו צל צלה של התבזות לא נכר בה • הם לא יזחלו אל הפריץ, לכל היותר ילכו זקופים על ארבע • כן, כח גאותם איתן הוא. והיום הוא חזק מתמיד • ואם תאמר להם, כי בגלל מדיניותם הבטחונית והכלכלית • הם גרמו לכך שאנחנו כבר הכוכב החמשים ואחד בדגלה של ארצות הברית – • – הרי כל איש ממנהיגי המחנה הלאמי ישיב בגאוה גדולה ויגיד: • נכון, אנחנו הכוכב החמשים ואחד, אבל, צורתו – – מגן דוד ••

גיבורות השוק

אני חושש שגאלה כהן מתיבשת. הולכת ומפסידה • בראש הזועקים והכועסים כבר אינה לבדה • דניאלה וייס, רבותי, יותר היסטרית ממנה והרבה יותר מפחידה • אמנם לשתיהן אותו קול זועק, צווח, צרחני וחנוק • אבל גאלה כהן, בכך אין ספק, לא היתה מנפצת שמשות בבקבוק • אף כי, בעצם, אי אפשר לדעת מה היה הבן אדם עושה • כאשר הוא נמצא בלב לבו של הקהל המוסת והמשסה... • אז – דניאלה או גאלה? אני מתערב על דניאלה: מוכן להסתכן • יש לי אפלו משקיע הרוצה להיות שתף לאמרגן שיארגן • תחרות בוקס בין גאלה לדניאלה – או משהו כמו CATCH AS CATCH CAN • כן, כן, גבירותי ורבותי, כן, כן • תארו לכם: קיצונית ימנית מכניסה לקיצונית עוד יותר ימניתו והגונג מצלצל • ובזירה – – „עם ישראל" מכסחת את הפרצוף ל„ארץ ישראל"... ••

בעיניו של מייק

חישול חשבונות

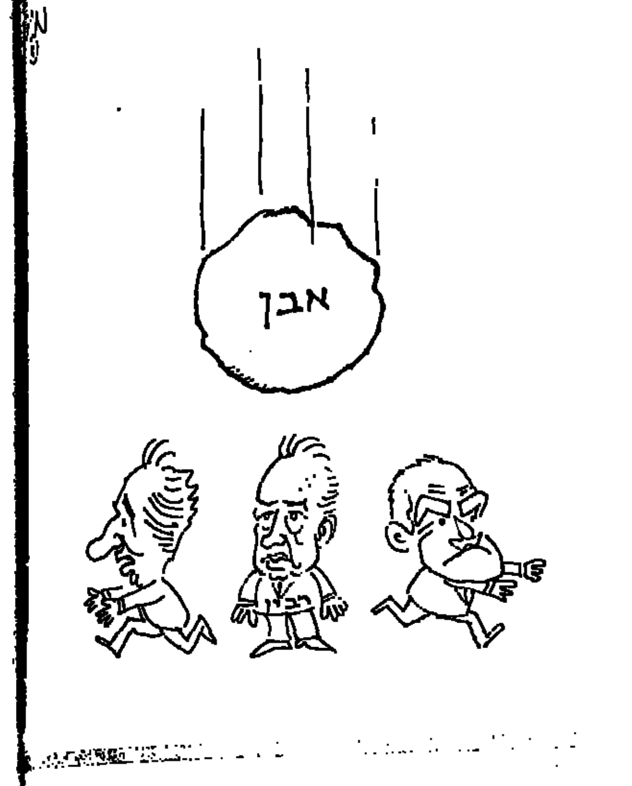

עמוס קינן

למה זה טוב?

בליכוד אוהבים להגיד את המלה המתחסדת הזאת, „למה זה טוב?".

למה זה טוב, בחירות. למה זה טוב, ועידה בינלאומית. למה זה טוב, להכניס הנה את ברית־המועצות.

הבה נבדוק באמת, מה טוב למה. כל מה שטוב לכל דבר, הכל נבדוק.

למה טוב נפסאו. למה טוב פולארד. למה טוב חנוני השב"כ ולמה טוב חנוני המחתרת. למה טוב הירידה מהארץ ולמה טוב זה שאין עולים לארץ ולמה טוב זה שאם יבואו עולים אין עבודה להציע להם.

למה טוב עמירם ניר למה טוב גורבניפאר למה טוב שווימר למה טוב נמרודי. למה טוב ניקרגואה למה טוב חומייני.

לאו, בכלל, נעלמו מוכרי החמוצים, היה כל כך טוב כשהם היו הביטוי לרוחו של העם היושב בציון. האם הם החמיצו או משהו. למה לא שומעים את קולם בעניין הוועידה הבינלאומית. מדוע רוני מילוא לא מביא אותם בצנצנת לטלוויזיה.

למה טוב לערוך פוגרומים בקלקיליה.

למה טוב לסגור את „אתא". למה טוב לסגור את בית שמש.

למה טוב לסגור את „סולתם". למה טוב לסגור את מספנות ישראל.

למה טוב הבנקים. למה טוב הבורסה. למה טוב הבאבא סאלי.

למה טוב דוד לוי. למה טוב פת. למה טוב שריר. למה טוב נקאש.

למה טוב דניאלה וייס.

עד הנה, על הטוב שבחיינו. עד הנה, על האור, על היפעה, על התפארת ועל הגדולה. ועכשיו נעבור לדברים הרעים, לדברים המאוסים, לדברים המעוררים חלחלה, תיעוב, פלצות, חרדה ויאוש.

אנחנו כמובן מדברים על הוויתורים.

★

לוותר על שטחים.

לוותר על הרס עיירות הפיתוח. לוותר על הירידה.

לוותר על החוב הלאומי התופח לארצות־הברית, לוותר על השיעבוד לאמריקאים.

לוותר על המלחמה. לוותר על ההרג, על השכול, על האלמנות ועל היתמות.

לוותר על כיסאות גלגלים [illegible] כים.

לוותר על עוד ימי זיכרון. לוותר על דיכוי וגיזענות. לוותר על [illegible] של מצורעים בעולם. לוותר על [illegible] ות סוחר המוות המזווהם של [illegible] שות. לוותר על שחיתות, עיוות [illegible] ומשפט, איפה ואיפה, צדקנות [illegible] בית מלווה בתקיעות שופר, [illegible] על החזה כמו גורילה וקישול [illegible] פודל נזוף.

לוותר על אריק שרון.

לוותר על שיממון הרוח של [illegible] אמונים, על שיממון היצירה של [illegible] כור, על שיממון הרוח והיצירה [illegible] החרדים, על שיממון היהדות [illegible] הרב פרץ, על שיממון הלאומנות [illegible] שמיר וגאולה כהן.

עד הנה הוויתורים, ועל כן [illegible] שואלים: למה זה טוב? למה זה [illegible] לוותר על כל הנכסים [illegible] לו של עם ישראל תחת דגל [illegible] המתנופף כמגף ברוח?

★

ובכל זאת, משהו כאן נותר [illegible] מובן.

האם באמת יתכן שכל [illegible] אנשים יהיו כה אטומים, כה [illegible] כה רפוסי־בינה וכה עיוורים, [illegible] לראות שכל דבר שלא יהיה – [illegible] ממה שהם נתנו לנו.

גם נסיגה חד צדדית מכל [illegible] חים שכבשו אותנו – וכאן [illegible] עה להחליף את שמם ל„השטחים הכובשים" – טובה ממה שיש.

גם לשבת עם אש"ף טוב [illegible] שיש.

גם לשבת בלי אש"ף, טוב [illegible] שיש.

גם לשבת עם חוסיין ועם [illegible] ברית־המועצות ועם אמריקה [illegible] ליה ופיג'י ואיי טונגה, טוב [illegible] שיש.

כל מה שאין, טוב ממה שיש, [illegible] מה שיש, אפס מאופס [illegible] מה שאין.

כל עוד אין שלום – שום דבר [illegible] טוב ואין שום דבר.

כל דבר הדומה ואפילו [illegible] לשלום – אין טוב ממנו.

אתה לא רואה זאת, [illegible] שב למעלה האוזן, שומע זאת, [illegible] הנחש המייצג אותנו?

בועז עברון

העבר שעל הצוואר

כל פעם, אחרי תום סיבוב החגים וימי הזכרון, יש הרגשה של התשה. העבר שלנו מכרסם ומדכא את ההווה והעתיד.

עמוס עוז כתב פעם באיזשהו מקום, שכל סופר עברי נתון תחת צילו המעיק של התנ"ך ומוכרח תמיד איכשהו להתמודד אתו. אני מוסיף ומפרש: לעולם לא יוכל עוד שום סופר עברי לכתוב פרוזה ופיוט ראשוניים ואדירים כאלה. שום נובלה לא תוכל להתחרות בסיפור יוסף ואחיו או במגילת רות. שום רומן עברי לא יוכל להתחרות בסיפור תולדותיהם של המלכים שאול ודוד. שום שירת אהבה לא תוכל להשתוות לשיר השירים. כשמשורר עברי כותב שיר אהבה, הוא נאלץ להתאמץ כדי לא לצטט את שיר השירים. לכן לא יוכל להיות „טבעי ופשוט", מפני שעצם המאמץ להיות כזה ולא לצטט את שיר השירים, כבר משתק את נסיונו להגיע לחוויה הבלתי־אמצעית הפרטית שלו.

אשתי, אחרי ביקורה הראשון באתונה, סיפרה לי איך נשקפים כמעט מכל פינה בעיר מבניניו העצומים של האקרופוליס, המתנשאים ומעיקים עליה בתפארת שלא תישנה עוד לעולם. הרי לעולם לא תוכל יוון לחזור ולהוליד את תרבות המערב המודרנית, כפי שעשתה הלאס הקדומה. לעולם לא תוכל לשוב ולהמריא לפיסגה ההיא.

דברים כאלה – ספרי איוב, ישעיהו, עמוס ותהילים, יצירות הומרוס, אפלטון, אריסטו, אוקלידס, סופוקלס ופידיאס יכולה ציוויליזציה לחולל רק פעם אחת בתולדותיה, ומאז ואילך היא נידונה לחיות בצילם של מיננים ענקיים כאלה ושוב אינה מסוגלת להשתחרר מהם.

★

כך חשים עצמם הצאצאים כשהם מגומדים תמיד על־ידי העבר. הוא מעיק עליהם, כופה עליהם את סמליו, כלליו, ערכיו והשקפותיו, כופת אותם בכבליו. שוב אין הם אנשים חופשיים. והעבר איננו רק ההישגים התרבותיים הגדולים, התפארת הקדומה. הוא גם האסונות ההיסטוריים החקוקים בנשמתה של המסורת ומעיקים על ההווה. אומנם אנו מהמגזמים הגדולים ביותר בבחינה זו, כשאנו ממשיכים להתאבל על חורבן בית ראשון לפני קרוב ל־3000 שנה.

אבל יש גם עמים אחרים, הרפוקים, בדרך כלל, המתגרדים בזכרון פצעיהם ההיסטוריים, כגון האירים, שזוכרים עדיין היטב את הטבח שעשו בהם האנגלים לפני כ־300 שנה במצור העיר דרוגידה, או את הרעב הגדול שנגרם במישרין על־ידי מחלת תפוחי־האדמה לפני 140 שנה, אך בעקיפין על־ידי שיטת הבעלות הקולוניאלית הבריטית על אדמות אירלנד.

לעתים, לשמע הנאמת ולמקרא מאמרים ומסות וספרים ומחקרים, המתמוגגים מהתפעלות לנוכח הגדולות והנצורות שחוללו אבות אבותינו ומתפלשים באסונותינו ההיסטוריים, מתמלא אדם קנאה גדולה בעמים הצעירים והטריים, שטרם הספיקו לגדל חטוטרת היסטורית ענקית כזאת.

עמים, שהקיצו זה לא כבר מתרדמת הפרה־היסטוריה וכתפיהם ישרות ורעננות, חסרות נטל וחשבונות עתיקים וצוויים קדומים, חסרות עבר, וכך יכולים הם להקדיש את כל מירצם לבניית העתיד. אין הם נדרשים לבכות על נהרות בבל או לזכור את אשר עשה להם עמלק. אמנם בחשכת הפרה־היסטוריה קרו בלי ספק לאבותיהם דברים איומים ונוראים, מעשי טבח והתעללות שאינם מחווירים בפני דוגמאות בנות ימינו. אולם כל זה נשכח מזמן ואין לאיש מושג מה היה אז, ולכן כל זה הוא כלא היה.

★

העמים הסקנדינביים למשל, שיצאו מהברבריות לפני כאלף שנה בלבד, ומשום שחיו בחבל ארץ קר [illegible] ונידח, בשולי העולם, גם מעולם לא חמד איש את ארצם ולא סבלו כיבוש בידי זרים. הלוח שלהם עודנו חלק, יחסית. עדיין אפשר לחרות בו הכל, בראשוניות הירואית, עדיין אפשר לכתוב בשפותיהם את סופוקלס (את הומרוס כבר כתבו ב„סאגות" שלהם), לכבוש עולמות חדשים, בלי כל צורך להסתכל אחורנית.

אין הם נושאים בנפשותיהם את הכאב הקהה והעקר של הזכרון ההיסטורי, כאב שאינו תורם מאומה לבריאות, ליצירתיות, לרוחניות. בני העמים האלה (ויותר מהם, אולי, הם בני העמים השחורים החדשים שביבשת אפריקה) יכולים להרגיש שעדיין לא נעשה דבר, שאפשר לעשות הכל, שהעולם כולו פתוח, שאין דוגמאות היסטוריות אדירות הכובלות את צעדינו. אנו יכולים לחולל את ההיסטוריה בעצמנו. תודעת־יתר של ההיסטוריה, כפי שהעמיק להבין פרידריך ניטשה, חונקת את רצון ויכולת הפעולה.

★

גם אנו, באותם תחומים שבהם אין ההיסטוריה לוחצת עלינו, חוללנו דברים מפליאים. אלפיים שנה, למשל, לא עסקנו בצבאיות, ולכן יכולנו להקים צבא לעניין, בלי חיל פרשים ומדי פאר, בלי בזבוז זמן מיותר על תרגילי סדר (שאינם אלא שרידי תרגולת הקרב של המאה ה־18), מהצבאות היעילים שבעולם. ומשום שכמעט לא עסקנו בחקלאות במשך עשרות דורות, לא היינו כבולים על־ידי מסורת אבות גם בתחום זה ויכולנו לפתח תוך זמן קצר חקלאות מדעית מהטובות שבעולם.

את ההיסטוריה חייבים אולי להכיר, כדי לדעת איך להתגבר עליה, כדי שלא להשתעבד לה. צריך ללמוד אותה באורח ביקורתי, כדי לדעת שהעבר איננו ההווה ואסור להרשות לו להכתיב לנו את העתיד.

דוד שחם

כסף קטן

השורות הבאות בספר ההיסטוריה

בימים הראשונים למלחמת העולם התנהל בארץ פולמוס־סופרים. היו שאמרו, כי בימים גורליים כאלה (אז טרם ידעו כמה גורליים) אי אפשר לעסוק בשאלות הקיומיות הרגילות – אהבה, יופי, כאב, יאוש. צריך לדבר על הדברים הגדולים שקורים בעולם. אחרים אמרו: להיפך! דווקא כזמן מלחמה צריך להתמקד באנושי, בנצחי. לאה גולדברג כתבה אז: דווקא בימים כאלה מתחשק לי לפתוח שיר בשורות כאלו – „בבוקר אלול היום בארצנו שקוף וצונן".

בימים האחרונים חזרתי והבטחתי לעצמי שלא לכתוב עוד שום שורה על הוועידה הבינלאומית. די. נמאס! הנה אביב בארץ. חופי הים ימלאו רוחצים ורוחצות. היופי והנעורים ייחשפו לעין כל ולמי יש לב לפוליטיקה.

אבל הדברים שבים וכופים את עצמם עלי. בעוד הרבה שנים ייאמר אולי בספר ההיסטוריה: בקיץ 1987 הסתמן לראשונה סיכוי לשלום כולל בארץ. אבל מה ייאמר בשורות שלאחר מכן? – הנה זו השאלה והשאלה הזו תקבע את גורלנו וגורל ילדינו. ואסור לשתוק בזמן כזה.

פיצוץ לפני ההתחלה

הקשבתי היטב להסברים של שרי הליכוד, ארנס וקורפו. בכוונה בחרתי כשניים שיש להם ארשת־דיבור מתונה ודבריהם נשמעים ברצף כאילו־הגיוני. שניהם הסבירו באופן דומה מדוע צריך להתנגד לרעיון הוועידה הבינלאומית. ואם אינני מטומטם, והבינותי את כוונת דבריהם, הסכנה היא בכך שהוועידה תיפתח ויראה שיש התקדמות במשא ומתן ויועלו הצעות שישראל „לא תוכל להסכים להן" (כלומר, הליכוד לא ירצה להסכים להן) ואז תתפוצץ הוועידה וישראל תואשם בכשלון.

אמרתי שהדברים נשמעים כאילו־הגיוניים. לפחות מבחינה זו שדבר נובע מתוך דבר. אבל הדבר הראשון – שממנו נובעים כל הדברים – הוא כולו מופרך.

כי מה התשובה שיש לליכוד לכך שיטילו את האשמה על ישראל בפיצוץ הוועידה הבינלאומית? התשובה היא שצריך לפוצץ אותה לפני שתתחיל.

ואז לא יטילו את האשמה על ישראל?

מי אשם?

אם יוקדמו הבחירות, ישתדל כל צד להציג את הצד האחר כאחראי להקדמתן. נראה שאנחנו עומדים לפני מערכת־בחירות שתתנהל כמעט כולה סביב השאלה מי אשם בכך שיש בחירות. באווירה אבסורדית כזו נשכחות השאלות האמיתיות העומדות להכרעה.

אינני יודע אם זה טוב למפלגות. אני בטוח שזה רע למדינה, הזקוקה לכך שהפעם תיפול הכרעה אמיתית – לכאן או לכאן – בין האלטרנטיבות. אם להיזקק למשל־עגלונים: את העגלה אפשר להזיז רק כשרותמים את שני הסוסים כאותו צד ולא משני צדדים הפוכים. ורצוי שיהיה זה גם הצד שאליו מכוונים הגלגלים, אבל זו כבר שאלה נפרדת. מכל מקום הגיעה השעה להשתמש בנסיון החיים של בעלי־עגלות. לפחות.

גיבור בסרטים

בשבועון „ניו־יורקר" מפוזרים תמיד קריוזים קטנים בין הסיפורים הגדולים. אומרים שיש הקונים שבועון מהודר זה בגללם, ובגלל הקריקטורות והמודעות. מכל מקום, בזכרוני נחרת סיפור קטן על מכונית פרטית שנראתה ברחובות רוצ'סטר כשהיא גוררת אחריה רכב־גרר שהתקלקל והקהל עומד משני צידי הכביש ומוחא כפיים.

סיפור דומה היה לי כשקראתי על סילבסטר סטלונה, המכונה „רמבו", שבסרטים הוא מתגבר לבדו על נחילים של לוחמי הוויטקונג, שנזקק באילת לשירותם של „גורילות" כדי להגן עליו מפני מעריציו. הדברים הגיעו עד כדי כך שחשש לצאת ממכוניתו והתחבא בה זמן ארוך, עד שהצליחו אנשי הבטחון ליצור סביבו חגורת־מגן, שבחסותה נמלט אל תוך המלון.

אם אתה חכם כזה – מדוע אינך עשיר? שואלים באמריקה. ואם אתה גיבור כזה – מדוע אתה זקוק לכל כך הרבה אנשי־בטחון?

בסרטים זה תמיד יותר קל.

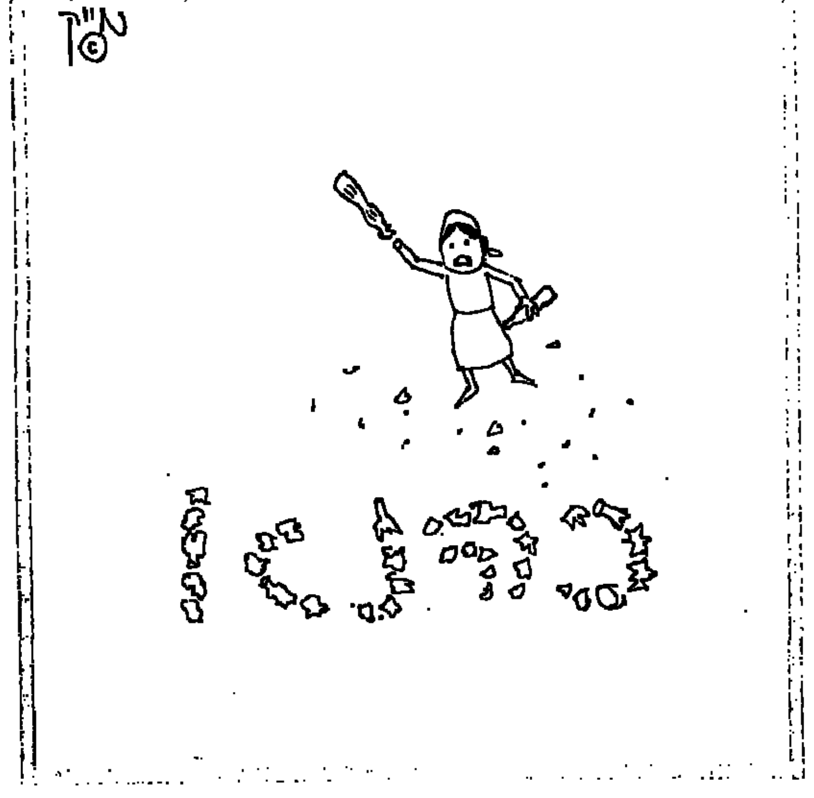

זיוה יריב

דניאלה חושפת מחדל

דניאלה פורצת מחסומי צבא. דניאלה מנפצת בקבוקים על קירות הבתים. דניאלה מגלגלת חביות. דניאלה שורפת צמיגים. דניאלה לוחמת בחיילי צה"ל.

תסתכלו, תסתכלו היא אומרת וקצף על שפתיה, אף אחד לא עושה לי כלום! אף אחד אינו מונע בעדי להשתולל! אני מתפרעת לעיני צה"ל! אני עושה פוגרום ואיש אינו עוצר אותי! יהודה ושומרון היא ארץ הפקר! אפשר לעשות בה מה שרוצים! נשים מטורפות משתוללות ברחובות ואיש אינו אינו נוקף אצבעו!

תסתכלו, תסתכלו! כאן המערב הפרוע! אני חושפת את שלטונות הביטחון במערומיהם! אני מראה לכל עם ישראל את ידו הרכה של שר הביטחון. את המחדל הביטחוני הנורא!

שמיר מחכה לטלפון

שוב, רוצה שמיר להיפגש עם חוסיין.

לא מפני שיש לו משהו דחוף לומר לו, או משהו חדש לשמוע מפיו, ונו, באמת, מה כבר יכול שמיר להשמיע בפגישה כזאת: דעתי על ויתורים על שטחי מולדת ידועה לך, וגם דעתי עליך, המלך הבוגדני והשקרן, ידועה לך. אבל בכל זאת הייתי רוצה לדעת מה אמרת בדיוק לפרס, כי לך אני מאמין יותר מאשר לפרס.

ובקיצור, הרבה מה לומר לחוסיין אולי אין לו, אבל שמיר הוא אחד מראשי הממשלה היחידים בישראל שלא נפגש עם חוסיין. וזה אות קלון, עוול היסטורי, חרפה לדורות.

מפני שכל מנהיג מתחיל יודע, שכדי ללכת לבחירות הוא זקוק לא רק להכרה של העם בישראל, אלא בעיקר להכרה של חוסיין.

זה לא יתכן, מתקוממת כל ישותו של שמיר, זה פשוט לא יתכן שחוסיין מכחיש שהוא פגש את גולדה, מכחיש שפגש את אלון, מכחיש שפגש את דיין, מכחיש שפגש את רבין, ומכחיש שפגש את פרס, ורק אותי הוא אינו טורח להכחיש שפגש. והרי אותי הוא באמת לא פגש! למה הוא לא מכיר בי? למה הוא לא מכחיש שפגש אותי? חושב שמיר במר יאושו.

אין לי ספק, היום בו ירווחו טוכבויות הידיעות שחוסיין מכחיש שפגש את שמיר, יהיה יומו הגדול של ראש ממשלתנו. ועד אז, אין כל סיכוי ששמיר יאות לוועידה בינלאומית.

חיבוק דוב

דבר מוזר קרה לאריאל שרון בדרכו לאריאל שבשומרון. את חוסיין, אויבו בנפש, הוא צרף במפתיע למועדון הנבחר והיוקרתי של מנהיגים ערבים החביבים עליו.

הוא הציע לו חברות, וקרא לו ללכת יד ביד למו"מ ישיר ללא ועידה בינלאומית.

שרון אפילו שיגר לו מחמאה צנועה וכינה אותו מנהיג אמיץ, שהשלום חשוב לו. וזה אותו חוסיין מוקצה מחמת מיאוס, שעל חורבות ממלכתו הירדנית רצה בשעתו אותו אריק להקים את המדינה הפלשתינאית.

מה שאני רוצה להגיד בעצם הוא שאם המלך חוסיין ישן עד עכשיו טוב בלילה, יש לו מעתה סיבה טובה לנדודי שינה וסיוטים.

לא שחוסיין מפקפק בכנות רגשותיו החמים של אריק, חלילה. אך כמו כולנו הוא לא שכח, בוודאי, מה עלה בגורל חביבו האחרון של אריק, אחיו הנוצרי באשיר ג'ומייל, שזכה מאחיו היהודי לא רק למחמאות נבחרות אלא גם לחיבוקים לוהטים.

וכזכור, עוד בטרם הסתיים חיבוקו האוהב של אריק, וכבר נקרעה ממלכתו לגזרים, באשיר ג'ומייל עצמו עלה בסערה השמימה, והמשך הלא הוא כתוב בספר המלחמות של הליכוד.

כמו שנאמר, עם ידידים כמו אריק, אינך זקוק לאויבים.

תרגיל דיאלקטי

ועידה בינלאומית לשלום תביא מלחמה, דברי שמיר.

מלחמת שלום הגליל, לעומת זאת, הביאה שלום.

עמדת הליכוד היא, איפוא, ברורה: ועידות שלום מביאים מלחמה, ומלחמה היא המפתח לשלום.

מסקנה: ועידת שלום תביא למלחמה, ומלחמה זו תביא את השלום.

אז מה בעצם יש להם נגד ועידה בינלאומית?

נתן ברון

גם "כן", לא רק "לא"

אם להאמין לכל מה שמתפרסם בימים האחרונים בקשר לוועידה הבינלאומית – הרי שהעניינים יתנהלו בערך כך:

קודם כל, יישלחו הזמנות לכל הנוגעים בדבר – אבל חלק מן המוזמנים (אש"ף, למשל) בכלל לא יופיעו;

אחר־כך, יתכנסו כל הצדדים באולם גדול ויפה בז'נבה או בניו־יורק, אבל כמעט אף אחד לא ידבר ולא יוציא הגה מפיו;

כעבור כמה דקות (או שעות) של שתיקה – יתפזרו כל המעורבים בעניין איש־איש לביתו, או למסעדה הקרובה, או לסאונה, והכל יבוא על מקומו בשלום;

ועוד מבטיחים לנו, שאחרי כל התיאטרון הזה – ייפתח משא־ומתן ישיר בין ישראל לבין ירדן, וממש או־טו־טו יהיה הסדר, או חוזה־שלום, או מי יודע מה.

אתם מאמינים לכל הסיפור הזה, שעוד לא היה כמוהו בתולדות העמים? עולה על דעתכם, שיש סיכוי כלשהו שמשהו טוב יצמח ממין "מהלך" כזה?

■ ■ ■

הרוסים, למשל. הם, כידוע, שתקנים גדולים, ואף פעם אינם מתערבים בנעשה מסביבם. מנהיגם, מיכאיל גורבצ'וב, הוא ממש אילם. הייתי רוצה לראות אותם יושבים שם, ליד השולחן הגדול, ממלאים פיהם מים, ונותנים לנערים לשחק לפניהם.

או הסינים. רק ישראל חסרה להם עכשיו. מנהיגם, קסנג־קסיאו־פינג מתקרב לשנתו ה־85. הוא מעביר עכשיו בסין את אחת המהפכות החברתיות הגדולות ביותר בהיסטוריה האנושית. אבל כאן, בוועידה הבינלאומית, הוא (או נציגו) יישב ויישתוק כאילו בלע צפרדע. למה? כי כך קובע ה"תסריט" שמבשלים לנו: כולם צריכים לשתוק ולא לומר מלה.

והאנגלים, והצרפתים, ואפילו האמריקאים – כולם סטטיסטים, כנראה, לפי מה שאומרים לנו. כמו שחקנים מתחילים בהצגת חובבים. עץ ג' או חייל ד'. בדרמות יווניות – המקהלה לפחות דיברה. ב"מקבת" פותחות שלוש המכשפות את פיהן לרווחה. אבל כאן, בחידוש המזהיר הזה של הדרמטורגיה הבינלאומית – כולם שותקים, לפי הוראות הבמאי.

ואש"ף יקבל הזמנה – אבל לא יבוא. מה איכפת לכם, בכלל, אם אש"ף יקבל הזמנה או לא? אז מזכיר האו"ם ייקח פיסת נייר, יכתוב עליה כמה מלים, וישגר אותה ליאסר ערפאת. וערפאת, מה יגיד? אמא שלי חולה? סבתא שלי בבית־הבראה? יש לי חום? כואבת לי הרגל? איזה תירוץ ימציא ראש אש"ף כדי לא לבוא, ממש מסקרן לדעת.

ויש עוד תחבולה, ממש טריק מארץ הטריקים. אם, חלילה, יבוא אש"ף לוועידה, למרות התסריט, וייכנס לאולם – תבוא מיד התגובה. ישראל תקום ותצא מן החדר, ועם יד על הלב מבטיחים שגם ארצות־הברית תצא יחד אתנו.

הבנתם את זה? תארו לכם את המצב: כל מצלמות הטלוויזיה בעולם מזמזמות. יאסר ערפאת נכנס – מתחבק ומתנשק עם ידידים ליד השולחן. ישראל קמה ובאופן הפגנתי יוצאת, האמריקאים מדדים אחרינו – ומה יוצא מכל זה? ישראל וארה"ב מבודדות, הן "חזית הסירוב" האמיתית, אין עם מי לשבת, אין עם מי לדבר, ישראל מתכלת במהלכי השלום.

רק לחשוב, שבאיזה שהוא מקום בירושלים יושבים אנשים רציניים ובונים מגדלים פורחים כאלה באוויר – ועוד מאמינים בכך – זה כשלעצמו משהו מדהים מאין כמוהו.

■ ■ ■

הוועידה הבינלאומית אולי אינה אסון לישראל, כי כבר עברנו צרות גדולות מאלה. ספק אם היא תביא בכנפיה איזו קטסטרופה גדולה, איזו מכה רצינית. אבל כל מי שעיניו בראשו צריך לשאול את עצמו: *מה ייצא לנו מזה? איזה דבר טוב יצמח מכל המהלך הזה?*

לדעתי, לא יצמח שום דבר טוב מכל הטריקים והתחבולות והעמדות־הפנים. ראשית לכל, משהו "יתפשל" בדרך. זה כמעט ברור וצפוי מראש. ספק גדול אם כל הפרימדונות הללו ירקדו וישירו בדיוק לפי ההוראות הכתובות שקיבלו. זה לא כינוס "הפועל" עם המתעמלים והרקדנים, שכולם פועלים בתיאום ולפי הנחיות וקצב נתון. זו, אחרי הכל, ועידה בינלאומית, והנעלם רב כאן מן הגלוי.

והכי גרוע: איך שלא יציגו את הדברים, ואיך שלא ינסו לטייח ולהסתיר – דבר אחד ברור מאין כמוהו: ישראל תחדל מלהיות "בעלת־בית" על התהליך. במו"מ עם מצרים, יכלה ישראל לתמרן ולשנות כרצונה, למרות התיווך האמריקני. כאן ישראל תהיה, בסך־הכל, שחקן אחר בלהקה גדולה, ואפילו לא בתפקיד ראשי במיוחד. והסוף יהיה, כמו שכתוב בביקורת התיאטרון: "וכן שיחק גם...".

■ ■ ■

צריך, לכן, להילחם נגד כל הרעיון המוזר הזה של ועידה בינלאומית, להתנגד לו ולא להסכים לו. אם ישתנו פני הדברים, וישראל תקבל את כל הערבויות והבטחונות הדרושים – זה סיפור אחר. אבל כפי שהמצב נראה כרגע – אסור להסכים שמהלך מה יימשך.

אבל, וזה "אבל" גדול: המתנגדים לרעיון יעשו טעות אם יסתפקו רק בהתנגדות ותו לא. לא מספיק להגיד רק "לא". צריך להגיד "כן".

מתנגדי הוועידה הבינלאומית אינם שונאים את השלום, והם מוכנים להקריב למענו לא פחות מכל אדם אחר. מנחם בגין הוכיח זאת, ועד היום אני סבור, שהטרגדיה האמיתית בשנותיו האחרונות היתה דווקא פרשת ימית, ולא נושאים אחרים. הוא הוכיח, שאפשר לומר גם "כן".

צריך לעבד תוכנית אלטרנטיבית, לעשות מהלכים נוספים ואחרים, ליצור מומנטום חדש. אם לוועידה הבינלאומית צריך – וצריךן – לומר "לא", חשוב שנדע למה ולמי אפשר לומר "כן".

איינשטיין

(המשך מעמוד 13)

מאושרת שהוא אוהב אותי כל כך ואינני צריכה שום דבר מעבר לאהבתו...

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 28 במאי 1901.

...מה שלומך אהובתי? מה שלום התינוק? (*התייחסות ראשונה להריונה של מאריץ'*). זה יהיה נהדר כאשר נהיה שוב ביחד, שנינו לבד, ואיש לא יפריע לנו...

מאיינשטיין למילווה מאריץ', ביולי 1901.

...שמחתי על ההחלטה הנחרצת שקיבלתי וזה מה שהחלטתי בקשר לעתיד שלנו: אני אחפש מייד משרה, תהא פעוטה ככל שתהיה. יעדיי המדעיים והגאווה האישית שלי לא ימנעו ממני לקחת את העבודה הנחותה ביותר. *ברגע שאשיג משרה, אתחתן איתך ואקח אותך אליי.* אני לא אכתוב על כך מילה לאיש, עד שכל העניינים יהיו מסודרים. או אף אחד כבר לא יוכל לירות בך אבנים, ואוי למי שירשה לעצמו לעולל לך רע. כאשר הוריי והורייך יעמדו נוכח העובדה המוגמרת, הם יצטרכו להשלים עימה. כתוך אשתי תוכלי להגיח את ראשך בחיקי ולא תצטרכי כלל להתחרט על שאהבת אותי והיית לי נאמנה. אף על פי שמצבנו קשה מאוד, הרי ביטחוני העצמי שב אליי מאז קיבלתי את ההחלטה הזאת...

ממילווה מאריץ' להלנה סאוויץ', סוף נובמבר – אמצע דצמבר 1901.

כל הצרות נובעות מההתנהגות "מלאת האהבה" של החותנת ה"אהובה" שלי. אשה זו הציבה לעצמה משימה לאמלל ככל האפשר לא רק את חיי, אלא גם את חיי בנה. או הלנה, מעולם לא תיארתי לעצמי, שבני אדם יכולים להיות כה חסרי לב ורעים. הם (*הוריו של איינשטיין*) לא היססו לכתוב מכתב להוריי, שבו הם השמיצו אותי בצורה כה חריפה, עד כי היתה זו ממש בושה...

חוץ מזה רודף אותנו ביש המזל, שאלברט עדיין לא מצא עבודה... את יודעת, לאהובי יש פה מאוד גדול ונוסף על כך הוא גם יהודי. את רואה איפוא, שאנו זוג אומלל למדי, אבל כאשר אנו יחד, אנו השמחים ביותר בעולם... אלברט כתב עבודה נהדרת שאותה הוא יגיש לקבלת תואר דוקטור... איזה ראש חכם יש לו!

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 12 בדצמבר 1901.

...טפלי בעצמך היטב, ושמחי על ליזרל האהובה שלנו, שאותה אני מעדיף לתאר לעצמי בחשאי כהאנזרל... (*מאריץ' קיוותה ללדת בת, והחליטה מראש לקרוא לה ליזרל. איינשטיין העדיף בן*). קיבלתי מכתב ממארצליוס (*ידיד של איינשטיין*)... הוא בטוח, שאני אקבל את המשרה בברן (*במישרד הפטנטים*)... אני מסוחרר מרוב אושר. אני שמח בשבילך יותר מאשר בשבילי. ביחד נהיה האנשים המאושרים ביותר בעולם. זה בטוח. נישאר סטודנטים כל חיינו ולא יהיה איכפת לנו מכלום... הבעיה היחידה שנותרת היא כיצד ניקח אלינו את ליזרל שלנו. אינני רוצה לוותר עליה...

מאיינשטיין למילווה מאריץ', 4 בפברואר 1902.

אוצרי היקר והמסכן! כמה סבלת, (*בלידה*) עד כי לא יכולת לכתוב לי. וגם ליזרל שלנו נאלצת להכיר את העולם מהצד הזה. כמעט התמוטטתי מרוב בהלה, כאשר קיבלתי את המכתב מאבי, שכן ליבי ניבא לי רעות. אבל את רואה, זו בסוף באמת נהייתה ליזרל, כפי שרצית. האם היא בריאה וכבר צורחת בקול? מה צבע עיניה? למי מאיתנו היא דומה? מי מניקה אותה? האם היא רעבה? האם היא קירחת לגמרי? אני כל כך אוהב אותה ואני אפילו לא מכיר אותה עדיין! האם אפשר לצלם אותה?... האם היא כבר מפנה מבטים לצדדים?... היא ודאי יודעת כבר לבכות, אבל לצחוק היא תלמד רק מאוחר יותר...

■ ■ ■

למרות התנגדות ההורים, נישאו אלברט ומילווה בינואר 1903. בכרך הבא של המכתבים, שיפורסם בעתיד, מופיע מכתב שבו מתבשרים איינשטיין ואשתו, כי ליזרל החלימה מ"שנית" (סקרליטנה). הייתה זאת ההתייחסות הכתובה האחרונה לבת. מומחים ישראליים הביעו לאחרונה את ההשערה, כי ליזרל הקטנה נפטרה בסופו של דבר כתוצאה מסיבוכים של המחלה.

קטלוניה וישראל

הקשרים מתהדקים

מאי, 1987

מדריך לתערוכות

תערוכת
"אמנות קטלונית בת זמננו"
תאטרון שראובר ירושלים
1-15 במאי

תערוכת
"דאלי: המחבר והמאייר"
מוזיאון תל־אביב
6-31 במאי

תערוכת
"עבודות ציבוריות בקטלוניה"
בית המהנדס
תל־אביב 7-17 במאי

בשיתוף
שגרירות ישראל בספרד
שגרירות ספרד בתל־אביב

אירגון:
Generalitat de Catalunya
(הממשלה האוטונומית של קטלוניה)

משרד העבודה והרווחה — רשת עמל — עיריית תל־אביב מחלקת החינוך

בית מרכז הרשת, רח' קהילת קיוב 15, ת"א, 497444

בי"ס מכס פיין

60 שנה לבי"ס מכס פיין

לקראת חגיגות שנת ה־60 ליסודו של בי"ס מכס־פיין בת"א תוקם "אגודת ידידי בי"ס מכס פיין".

בוגרי בית הספר משנת 1929 ואילך מתבקשים לשלוח לביה"ס:

לתערוכה המרכזית: מסמכים שונים עבודות בכתב. מוצרים. תמונות מחזור. תמונות מהווי ביה"ס. מכתבים וכל חומר נוסף שיש בו ענין לציבור הבוגרים.

הבוגרים מתבקשים לכתוב לביה"ס ולציין: שם, כתובת, טלפון ושנת סיום לימודים.

ל"בוגרים", בי"ס מכס פיין ת.ד. 7311 ת"א, 61072

נשמח לקבל הצעות נוספות ולענות על שאלות בטל: 03-217233-4

אנו מודים מראש על שיתוף הפעולה

ועד החורים — ארגון בוגרי עמל — הנהלת ביה"ס

בית־הספר התיכון שליד האוניברסיטה העברית
רח' רופין ירושלים – 95435

יובל – 50

כנס הבוגרים הכללי יתקיים בל"ג בעומר. י"ח באייר תשמ"ז – 17.5.87 בבית הספר.

בתכנית:
שעות 13.00–10.30 – יום עיון
בנושא: "החינוך העל־יסודי לקראת שנות האלפיים"
18.30–16.00 מיפגש רעים
21.00–19.00 ברכות וערב הווי
(תחת כיפת השמיים)

מורינו, מורינו כיום ובעבר – מוזמנים.
נא לראות הזמנה זו כהזמנה אישית.

אוניברסיטת בר־אילן

הפקולטה למשפטים
ע"ש יעקב הרצוג

הפקולטה למדעי החברה
המחלקה למדעי המדינה
מרכז ארגוב לחקר
העם היהודי ומדינת ישראל

מזמינים את הציבור לכנס בנושא
דת ומדינה בישראל, בעם היהודי ובעולם

הכנס יתקיים אי"ה ביום ג' י"ג אייר התשמ"ז (12 במאי 1987) באולם ארגנטינה שבקרית האוניברסיטה

ישיבת הנעילה תהיה לזכרו של השופט יצחק כהן ז"ל נשיא בית המשפט העליון לשעבר

הכנס נערך בסיוע קרן וילר

תוכנית הכנס
9.30 מושב ראשון – בעיות משפטיות בנושא דת ומדינת פרופ' ע' רקמן, פרופ' א' קראוס, פרופ' ס' דויטש, פרופ' צ' שריובר, פרופ' י' אנגלרד, ד"ר א' רוזן־צבי.
11.30 מושב שני – דת ומדינה בהגות ובמציאות המדינית פרופ' ס' כהן, ד"ר ב' זוסר, פרופ' א' דון־יחיא, ד"ר א' רביצקי
14.45 מושב שלישי – דת ומדינה בעם היהודי ובעולם פרופ' ח' פוש, פרופ' כ' לוין, פרופ' ח' וקסמן, פרופ' ע' גוטמן
דיונים בהשתתפות הקהל בסיום המושבים.
16.30 ישיבת נעילה לזכרו של השופט י' כהן ז"ל נשיא בית המשפט העליון לשעבר. פרופ' מנחם אלון, שופט בית המשפט העליון, פרופ' עמנואל רקמן, נגיד האוניברסיטה, פרופ' ס' דויטש ופרופ' א' אנקר.
• פרטים נוספים ניתן לקבל בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר־אילן טל. 03-718414

הסדנא ללימודי תפירה רקימה וטלאים
התחלת קורס רקמה תימנית ערב – 19.5.87
יהושע בן נון 33 תל־אביב
03-446613
03-5461552
התחלת קורס תפירה
בוקר: 17.5.87
ערב: 20.5.87

נפתחים קורסי בוקר וערב
עיצוב גרפי ברמה גבוהה
סטודיו וביהים לגרפיקה
ז'בוטינסקי 50 רמת גן
736439 בואו לראיון להכשרה

אדניות פורחות במחירי מבצע
אדנית פורחת 60 ס"מ + תחתית
10 ש"ח בלבד
לכמויות הנחה!
משתלות ורדי
מושב משמר השבעה מול המכון המטאורולוגי
03-984230

הרוב קבוע:
ידיעות אחרונות
העתון של המדינה

המרכז להשתלמות במדעי הבריאות
HEALTH SCIENCES CONTINUING EDUCATION CENTER
בר־אילן חברה למחקר ופיתוח בע"מ
BAR-ILAN RESEARCH & DEVELOPMENT COMPANY LTD.

יום עיון לעובדי בריאות
סכנת האיידס: לאן?

תאריך: יום רביעי, כ"א באייר תשמ"ז 20.5.87
מקום: אולם ארגנטינה, אוניברסיטת בר־אילן
שעה: 15.30–19.00 אחה"צ

פרופ' צבי בנטוואיץ' מכון לאימונולוגיה קלינית בית חולים קפלן, רחובות פרופ' איתן רובינשטיין מרכז רפואי שיבא תל־השומר	הבטים אימונולוגיים ואפידמיולוגיים מחלות זיהומיות
ד"ר אורי מרטינוביץ' מרכז רפואי שיבא תל־השומר	המופיליה ואיידס
ד"ר ורדה סוסקולני בי"ס לבריאות הציבור מרכז רפואי הדסה, ירושלים	הבטים חברתיים
פרופ' אברהם מורג מחלקה למיקרוביולוגיה מרכז רפואי הדסה, ירושלים	הסברה ומניעה של מחלת האיידס בישראל

הכניסה לפי הרשמה מוקדמת בלבד
דמי כניסה: 40.– ש"ח
מספר מקומות מוגבל
אוניברסיטת בר־אילן

לחברה גדולה העוסקת בשיווק מזון
דרוש להשכרה/קניה
מבנה 2000–1500 מ"ר
בגוש־דן
עדיפות לאיזור ת"א והסביבה
נא לציין פרטים מלאים, ת.ד. 2383, בני־ברק.

"מיזרקות"
אביזרי המיזרקות הטובים בעולם
מעתה, גם בישראל HEISSNER
דגמים מרהיבים ■ משווק ע"י עומר בע"מ
052-570358 ■ 572436

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל

נמשכת ההרשמה ללימודי מוסמכים בפקולטה להנדסת תעשיה וניהול
מוצעות תכניות לתואר מגיסטר למדעים ודוקטור בשישה תחומי התמחות כדלהלן:

הנדסת תעשיה
שלושה תחומי התמחות: (1) תחום ניהול הייצור, (2) תחום מערכות ייצור בסיוע מחשב (מיב"מ) ו־(3) תחום מערכות מידע בייצור.

חקר ביצועים וניתוח מערכות
התכנית מציעה הכשרה מתקדמת בשיטות כמותיות של ניתוח מערכות מורכבות במדעי הניהול. קיימת אפשרות להתמחות במערכות מידע.

כלכלה
התכנית מאפשרת רכישת ידע תאורטי מעמיק בכלכלה לשם ישום בתעשיה ובמגזרים השונים של המשק. החל מתשמ"ח מתקיימת התוכנית למסטר במשותף עם החוג לכלכלה באוניברסיטת חיפה.

מדעי ההתנהגות והניהול
התכנית מדגישה הכשרה מתקדמת, בתיאוריה מדעית, מתודולוגיה ובישומים רלוונטיים, להתנהגות היחיד בעבודה ובמערכות תעשייתיות, התנהגות חברתית בארגון פורמלי והנדסת אנוש. לתכנית 3 מסלולי התמחות:
1. מסלול יחסי עבודה וניהול כח אדם — המכין לעבודה אקדמית ומעשית בפונקציות ניהול כח אדם בארגון.
2. מסלול בפסיכולוגיה תעשייתית — (מיועד לבוגרי פסיכולוגיה) למסלול זה שני הדגשים עיקריים: פסיכולוגיה תעשייתית והנדסת גורמי אנוש.
3. מסלול כללי — שילוב שני המסלולים הנ"ל ותוספת אספקטים רחבים של התנהגות חברתית בארגון.

ניהול תעשייתי (מגיסטר בלבד)
תכנית מיועדת להכשרת סטודנטים בעלי תואר בהנדסת מדעי הטבע ומדעי החברה למישרות ניהול. מטרתה להעניק ידע פורמלי ביסודות הניהול, לפתח יכולת פתרון לבעיות בצורה אנליטית, ולעורר מודעות לתהליכים הכלכליים והחברתיים בתוך הארגון ומחוצה לו.
קיימות שרשרות התמחות בתחומים הבאים: ניהול הייצור, מערכות מידע בניהול, ניהול מו"פ, ניהול פיננסי והשקעות, ניהול משאבי אנוש וארגונים, ניתוחי מדיניות.

סטטיסטיקה
התכנית מיועדת להכשרת סטטיסטיקאים מקצועיים הן למחקר אקדמי והן לתפקידים יישומיים. כמו כן קיימת במסגרת התכנית לסטטיסטיקה תכנית המעניקה תואר "מגיסטר במדעים טכניים" במגמה לאמינות ואבטחת איכות.

סטודנטים טובים יכולים לקבל מלגות השתלמות מלאות או חלקיות ולהיות מועסקים בתפקידי הוראה לתוארים גבוהים בכל השטחים.

הרישום ללימודים עד 18 יולי השנה. יכולים להגיש מועמדותם גם סטודנטים הנמצאים עתה בסמסטר האחרון ללימודיהם בתואר הראשון.

המכללה לניהול
דטה מיכון

1. **קורס לקלדנות/הפעלת מסופים.**
לימוד אישי על ציוד חדיש בשעות גמישות.
עבודה מובטחת למסיימות בהצלחה.
מחיר הקורס לנרשמים בחודש מאי 295 ש"ח כולל מע"מ.
2. **קורס להכשרת חשבי שכר.**
מועד הקורס מ־1.6.87 –31.7.87, פעמיים בשבוע, אחה"צ:
מחיר הקורס 793 ש"ח כולל מע"מ.
לפרטים מדויקים נא לפנות למח' הדרכה, טל. 03-337370.

הסביבה
סדנא לעיצוב ואדריכלות.
הרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח

למגמה לאדריכלות: (כולל עיצוב פנים)
למגמה לעיצוב כללי

הלימודים בסדנא תואמים למערכות הבינלאומיות בפקולטות לאדריכלות ולעיצוב.
הדיפלומה של הסדנא מאפשרת המשך לימודים לתואר שני בצרפת, אנגליה וארה"ב

מסלול מיוחד להנדסאים. תכנית מיוחדת לבוגרי אוניברסיטה.

מידע והרשמה: רח' מנורת המאור 8 (נחלת יצחק 36) תל־אביב, א'–ה' בין השעות 08.30–14.00, טל. 03-255184/5. בדואר: באמצעות בקשה בצירוף המחאת דואר על סך 16.– ש"ח ל"סביבה" ת.ד. 21192 ת"א 61211.

רופאי שיניים — טכנאי שיניים
שיטת "דיקור" (DICOR) בארץ

שיטת "חרסינה וזכוכית יצוקה" (DICOR) הגיעה לישראל ותוצג בסדרת הרצאות על ידי מומחה טכני מיוחד – Mr. R. Best – מארה"ב

מועדי ההרצאות:
בחיפה – ביום ג', 12.5.87, במלון "דן פנורמה", שד' הנשיא 107 (מרכז פנורמה). משעה 18.00 — תצוגת מוצרים חדשים. ההרצאה בשעה 20.00.
בתל־אביב – ביום ו', 15.5.87, במלון "רמדה קונטיננטל", רח' הירקון 121. משעה 09.30 — תצוגת מוצרים חדשים. ההרצאה בשעה 11.00.
בירושלים – ביום ג', 19.5.87, במלון "רמדה רנסנס", רח' הלמסון 6, משעה 18.00 – תצוגת חומרים חדשים. ההרצאה בשעה 20.00.

ההשתתפות — ללא תשלום
הזמנה מקומות
ברנטלון חברה בע"מ ☎ 614598, 03-623135

חסרה חמלה בעולם – על הרומאן של דוד פוגל (א)

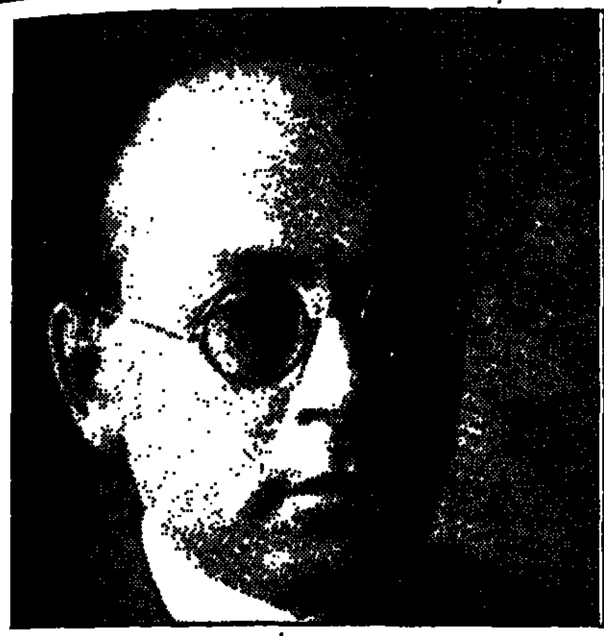
דוד פוגל בבגרותו

דוד פוגל בצעירותו

חיי נישואים ולידה בוינה

מאת חמוטל בר־יוסף

דוד פוגל, חיי נישואים, הוצאת הספריה – כתר, הקיבוץ המאוחד, סימן קריאה, 344 עמ'.

א. על הטקסט

הרומאן של דוד פוגל „חיי נישואים" יצא לאור לראשונה בהוצאת „מצפה" בשנים 1929–1930. הספר שלפנינו אינו מהדורה מחודשת של הרומאן כפי שנמסר לדפוס על־ידי פוגל, אלא נוסח שהותקן על־ידי מנחם פרי בעזרת כתב־יד, שהגיע לארץ עם עיזבונו השירי של פוגל לאחר מותו במלחמת העולם השניה.

פרי מצא, שבכתב היד סיגנון המספר, ובעיקר הדיאלוגים, קרובים יותר לעברית המקובלת על אוזן הקורא כיום. הוא גם החזיר לרומאן כמה קטעים מכתב היד, שפוגל החליט להשמיט אותם, משום שהם מספקים, לדבריו, הנמקה ברורה יותר להתרחשויות, או משום שהם מוסיפים להן מימד של תיקבולת. פרי מייחס את השינויים לרעה, שפוגל ביצע בסיגנון בצורך של הסופר „לרצות מישהו", ללא פירוש נוסף. את אחת ההשמטות שהוחזרו לספר הנוכחי הוא מסביר בכך, ש„פוגל נבהל (או הובהל) מחוסר הריאליזם של הקטע (ברומאן שממילא חורג מן הגבולות הבטוחים של הריאליזם)". אפשר, כמובן, לחשוב גם על סיבות יותר מכובדות לשינויים הללו. למשל, הרצון לכתוב בסיגנון מלאכותי, כדי לחזק את האווירה המלאכותית שבה חיים הגיבורים, או הרצון ליצור פערים בהנמקה להתרחשויות ברומאן שבו אובדן ההיגיון של המציאות הוא תוויה מרכזית של הגיבור. השמטות יכולות להעיד גם על רצון המחבר להאיץ את קצב ההתרחשות ולהימנע מריגרסיות לא הכרחיות. פרי עצמו כותב, בצדק, שהכניסה לרומאן מתנהלת באיטיות, והוא נעשה דרמאטי רק לקראת סופו.

גם אם נניח, שלמען הגברת כוח־המשיכה של הספר עבור הקורא העכשווי כדאי היה לבצע את השינויים, נשארת הבעיה, שכתב היד מגיע רק עד מחציתו של הרומאן. כלומר, מחצית אחת של הרומאן עברה עריכה על־פי נוסח כתב היד, ומחציתו השניה נשארה כמו שהיתה בהוצאת „מצפה". נשאלת השאלה הכפולה: אם העריכה גרמה לשינוי משמעותי בחציו הראשון של הרומאן, האם לא הפרה את אחדותו? ואם אפשר לקרוא את הספר בלי לשים לב אליה, לשם מה היתה נחוצה? צריך לציין, שגם בחלק הערוך הדמויות, אפילו העממיות, מדברות בלשון שהלקסיקה והתחביר שלה רחוקים מאוד מהעברית המדוברת של ימינו (לדוגמה: הזקנה בעלת הבית אומרת: „אדם הגון צריך לישא אשה", עמ' 83; וגוטסטל, משרתת לשעבר: „בזו הלשון ואלו הדברים", עמ' 89). לעתים נוצרת גם אי־עקביות בלשון הדיבור של הדמויות. מצד אחד, „אם את רעבה, אפשר לעשות תיכף" (146) ומצד שני, „חדל מן השטות", „יוכל היות" ו„ריבו" (מספיק) (165).

ואם כבר עריכה: אפשר היה לתקן מישפטים שהעברית שלהם פשוט שגויה (דוגמה: „המתינו יצאניות בפנים קמורשות [כתיב], ליאות, ועינן כעין הגבינה, שהפוך נמחק מעליתן [של הפנים, כמובן. תחביר טעון עריכה] ונצטבר במקום הקמטים בלבד", עמ' 39; „גוסעי הצלב" [כתיב], עמ' 36 ועוד).

מי שקורא את הספר במהדורתו הנוכחית יזכה גם במה שהפך בימינו לנוהג מקובל: סקירה הכוללת פרשנות והערכה, ואפילו שתיים: מאמר־ביקורת של גרשון שקד, המופיע כאחרית דבר, ורשימה קצרה של מנחם פרי על גב הספר. שניהם ידועים כבעלי סמכות, מראשי ביקורת הספרות בארץ. הנוהג להדפיס על גב הספר לא רק תגובות של בעלי־סמכא שכבר נדפסו, אלא להזמין במיוחד רשימת ביקורת והערכה לצורך זה, הוא כנראה חיקוי של נוהג קיים בהוצאת ספרים בחו"ל. רשימה כזו יש לקרוא כפי שקוראים בעיתון טקסט הנראה אינפורמטיבי, אך בשוליו כתוב: פירסומת. מי שמבין זאת לא יתקומם למקרא פתיחה כמו: „'חיי נישואים' של פוגל, שאול לפני למעלה מחמישים שנה" (שממנה משתמע: רוצו, מהרו לקנותו), לנוכח סופרלטיבים ללא מעצור או הצגת הספר כך שיתאים לכל הטעמים, כמו ה„רידרז דייג'סט". מבקר־ספרות המכבד את עצמו ומבקש לשמור על מהימנותו, לא טוב, לדעתי, שיכתוב רשימות מוזמנות כאלה; ואם הוא גם עורך הספר – על אחת כמה וכמה.

הדברים אינם אמורים על רשימות הנדפסות במבוא או באחרית־דבר, בפרט כאשר היצירה אינה חדשה ואפשר לפרש ולהעריך אותה מפרספקטיבה המאפשרת תמונה אחראית. רשימות כאלה טוב שתכלולנה גם מידע שהקורא זקוק לו, או יכול להיעזר בו לשם הבנה מלאה יותר של הספר. מידע כזה יכול להתייחס לחיי הסופר, לאותן התקבלות של הספר, לפרטי מציאות בגוף היצירה שאינם מוכרים לקורא הישראלי בן זמננו (מקומות בוינה, למשל). במיקרה של סופר כמו פוגל ושל רומאן כמו „חיי נישואים" נחוצה אולי לקורא (ובעיקר ללומד) גם פרשנות.

אני משערת שדברי לא ישנו את הנוהג הפושט והולך במקומותינו להיזקק ל„הסכמות" של מומחים לשם קידום המכירה של ספר. הם נועדו רק להזהיר לקורא את אופיו ואת תכליתו של הז'אנר, אם עדיין אינו ער לכך בעצמו.

ב. הנושא היהודי

מנחם פרי ממליץ על „חיי נישואים" בהגדירו אותו כ„רומאן וינאי, במסורת האוסטרית־גרמנית, שנכתב כמו־במקרה עברית". בכך הוא חוזר על דעתו של גרשון שקד, שלפיה ייחודה של הפרוזה שכתב פוגל על רקע הסיפורת העברית הוא בזה, שהיא אינה עוסקת בבעיות של האדם היהודי. שקד כותב, ש„חיי נישואים" הוא רומאן הדומה בריקעו הווינאי, בעלילתו ובאווירה השוררת בו לרומאנים שנכתבו בגרמנית בסוף המאה ה־19 ותחילת ה־20 על־ידי סופרים כמו שניצלר, צוויג ואלטנברג, ואשר עוסקים „באהבים ובגידות, אהבה ומוות". אחרת סבור גבריאל מוקד במאמר בן שני חלקים („מאזנים" תשכ"ד), שבו הוא דן בעיקר בזיקה בין שירת פוגל לבין הרומאן, ובין השאר הוא מעלה גם את המצב היהודי בוינה בין שתי מלחמות־עולם כנושא כולל בספר.

תהליך קריאה, שבו הקורא „מושך" את הטקסט קרוב ככל האפשר לניסיון חייו, לניסיונו הספרותי, לעמדותיו הערכיות ולטעמו האישי, הוא, לדעתי, תופעה טבעית, לגיטימית ואפילו רצויה גם אצל הקורא המקצועי ביותר, שהרי היא מעידה על גישה ראשונית ואותנטית לטקסט ועל תפיסתו כדבר חי הנוגע למציאות. קריאה כזו כרוכה, כמובן, באינטרפרטציה סלקטיבית, שגם היא לגיטימית ובלתי־נמנעת. החותם של זו ניכר אפילו על הפעולה הפשוטה של סיכום התוכן הסיפורי, שהרי בברירת האירועים העיקריים מצביע מסכם ה„תוכן" גם על השלד המרכזי של העלילה וגם על מה שנראה לו מרכזי מבחינה תמאטית. סיכום התוכן הסיפורי של רומאן אינו, אם כן, פעולה כל־כך פשוטה, ומה עוד בפרוזה מודרניסטית, הכתובה מנקודת מבט של גיבור שאינו מודע לעצמו.

שקד מסכם את תוכנו של הרומאן במלים אלה: „הרומאן עצמו עניינו בנישואים בין האינטלקטואל היהודי גורדוויל לבין הברונית תיאה. הללו אינם עולים יפה ובין הצדדים מתפתחים יחסי איבה סאדו־מאזוכיסטיים. הגיבורה הראשית מתעללת בגיבור בצורות מצורות שונות והגיבור הולך ומשפיל עצמו עד שמגיעים מים עד נפש ובלית ברירה, כשנסגרים כל השערים וקיצו כל הקיצים, הוא רוצח את אהובתו־מענתו" (עמ' 337).

שקד מאבחן עלילה שבמרכזה שני גיבורים, רודולף גורדוויל היהודי ותיאה פון טאקו הברונית הווינאית. הראשון אינטלקטואל יהודי, השניה ברונית. הוא משמיט את לוטה: למעשה גורדוויל נקלע לאורך כל הרומאן בין תיאה לבין לוטה, נערה יהודיה אינטלקטואלית ואקסצנטרית כמותו, והיא אוהבת אותו באותו סוג של אהבה אימהית שגורדוויל כה זקוק לה. כשהיא מתייאשת מאהבתו (היא מוכנה לברוח אתו מוינה ללא נישואין גם לאחר נישואיו לתיאה), היא מתאבדת. לוטה היא הדמות היחידה מלבד גורדוויל, שעולמה הפנימי נחשף. כמות הטקסט המוקדשת לה עולה על זו המוקדשת לתיאה. מוקד מציין, שדמותה של לוטה תואמת את דמות האשה האהובה בשיריו של דוד פוגל. לוטה היא הדמות החיונית ביותר והטראגית ביותר ברומאן.

את עלילת הרומאן אפשר, אם כן, לתאר כבנויה על משולש, שבו הגבר היהודי, המשתוקק להתבולל בסביבתו, מעדיף את בת התרבות המקומית על פני האשה היהודיה (גם היא מתבוללת, אך כמוהו היא אינה מצליחה להיפטר מתכונות יהודיות), וכך הוא כורה לעצמו את הבור במו ידיו.

משולש הדמויות בונה את העלילה מבחינה נוספת: לוטה אוהבת את גורדוויל שאוהב את תיאה שאוהבת רק את עצמה. ובעלילת־מישנה לוטה עצמה דוחה את ד"ר אסטל, שגם הוא יהודי, והוא אוהב אותה כפי שהיא אוהבת את גורדוויל. זהו מיבנה טיפוסי לרומאנים של קנוט המסון, שהשפיע מאוד על הספרות הגרמנית, היידית והעברית בתחילת המאה. בכל ספרות ה־FIN DE SIECLE שצמחה מהסימבוליזם והדקדנס, האהבה היא כוח הרסני שיש בו מיסוד הטירוף והאכזריות, והיא מובילה את הגיבור אל הבחירה הלא־נכונה, ההורסת את חייו. מבחינה תמאטית זו, הרומאן של פוגל הוא פרוזה המושפעת מהמודרניזם האירופי המוקדם.

גיבורי הסיפורת של ה־FIN DE SIECLE הם טרף לשיני היצר המתעורר בהם, תחילה כרגש תמים ההופך אחר־כך לכוח פראי, משעבד והורס. האהבה נמצאת, כמובן, בראש הרשימה, אך אפשר למצוא (למשל בסיפורי המסון „עבדי האהבה") גם יצרים אחרים, כגון קינאה, תחרותיות, אהבת שליטה, שתלטנות וכדומה. והנה, כשקוראים את „חיי נישואים" על רקע סיפורת כזו, מתברר שהאהבה (או למעשה: התשוקה המינית) לתיאה אינה היצר היחיד ואף לא העיקרי המניע את גורדוויל, משתלט עליו ומחסל אותו. לא פחות מזה שולטת בו תשוקת האבהות. מייד לאחר הצעת הנישואין לתיאה הוא מרהר בדיבור פנימי סמוי: „עתה יתגשם חלומו, שטיפח בליבו זה זמן רב, אחרי שנה אתה ואם גם אחרי שנתיים... ומשיו ממנה... בן ממנה שני גופים עתיקים... (לפי שאף רודולף גורדוויל התייחס על משפחה יהודית עתיקה). אילן היוחסין שלו נמשך שורשין עד לרב גדול ידוע מפראג" (37). „החלום הישן" אינו חלום על אהבה, אלא חלום על בן. וחשוב לו, גם היינום. המניע של גורדוויל להיות אב לבן הולך ומתגלה בהמשך הרומאן ביותר ויותר פאתולוגיה: הוא מתעלם מרמיזה של תיאה שהתינוק אינו שלו, הוא ממלא את משימה בטיפול בתינוק, מותו של התינוק מביא אותו אל סף השיגעון. לדעת שקד, תשוקת האבהות של גורדוויל, שבו הוא רואה גיבור אוטוביוגראפי, היא צידו השני של הגעגועים לאב, נושא המופיע בשיריו של פוגל.

ג. עובדות ביוגראפיות ומשמעותן

אין ספק שפרשת התינוק ואירועי הספר בכללו משקפים חוויות ביוגראפיות של פוגל בוינה, העיר שבה חי 14 שנה, וכשקיבל לבסוף רישיון אזרחות, בחר לעזוב אותה (אפילו השם גורדוויל כולל בתוכו את האותיות D. VOGEL). בוינה נשא לאשה את אשתו הראשונה אילקה, שבגאותה שלה ב־1919, נותחה בגלל מחלת השחפת, והוולד שהורתה מת. הטרנספורמציה של העובדות הביוגראפיות בספר היא, עם זאת, סימן־דרך ברור לאופן שבו ביקש פוגל לתת לדברים משמעות מייצגת. הדחף הראשי של גורדוויל – תשוקה להיות אב ולהחזיר לעצמו שלא במודע את העולם הישן שאבד – עומד בסתירה לחוקי החיים השוררים בוינה, המיוצגים בעיקר על־ידי תיאה, אלילת החיים המודרניים. המשך הסיכוי של גורדוויל לבנות את חייו בוינה עומד במרכזו של הספר, שאילו היתה כותרתו ממצה את מיבנה העומק שלו, צריך היה לקרוא לו „חיי נישואים" או „חיי נישואים ולידה בכרך הגדול". צירופם של שני הקטבים יוצר פאראדוקס או אבסורד. כמובן זה נושא הספר מעוגן בעוררת האירוניה, אלא שהסיבות לכך שהגיבור מתקשה להתנתק באופן אבסורדי ולהקים משפחה בוינה קשורות במידה רבה למוצאו.

(המשך בעמוד 25)

תגובן

„להיעשות אדם"

מאת שולמית גינגולד־גלבוע

ביום העצמאות קראתי את גיליון החג של „כותרת ראשית" ונשימתי הושבתה. לא שהיא היתה מי־יודע־מה קודם. הקירבה לגיל ארבעים (תחי הבנאליה) והאכזבה מאי־מימושם של הערכים עליהם הוקמה המדינה (אין כאכזבה להעיד על גבהות־רוח) עשו את שלהן. אך בעיקר משום שמישהו בעל עט־קסם, שהוא בדרך־כלל עט־אמת, הראה עולם אפל ונושם שהעדפתי, במשך שנים, להתעלם מקיומו.

דויד גרוסמן שהיה בן 13 באופוריה של ששת הימים, צמח אל מציאות שבה נעשה, לדבריו, „אמן של הדחקה", שבה הגיע ל„השעייה מרצון של כל שאלות המוסר והכיבוש", עד שכתוצאה מרעיון מבריק של עורכי השבועון החליט לצאת אל „לב החיכוך היהודי ערבי". גרוסמן שוטט בסימטאות מחנות הפליטים, התארח בהתנחלויות, שוחח, לא עם פוליטיקאים, אלא עם בני דמותנו, נשים, ילדים, אבות.

לחרבה בהישרדות וקשה סופר על־מנת לפרוץ מתכית החס של הכירויון אל המציאות, אולי לאותה בגרות שהמעבר מ„חיוך הגדי" (העוסק בכיבוש) ל„עיין ערך אהבה" (שעניינו השואה) איפשר. גרוסמן אינו שופט. הוא מתאר אנשים, מצבים, שיחות, מתאר, ללא מלים גבוהות, את עולמם של אלה שחיים לצידנו ואנו אינו רואים ואיננו שומעים. גם הבצעקתה אינגנו־שואלים.

בעקשות, שהיא בת־לוויתה של הכנות, הוא מספר על בני־שיחו ותחושותיו לגביהם ואנו, עימו, חווים בתדהמה את עומק השינאה והאטימות ואת גורל המחיר.

למרבה האירוניה מצוי בין 14 פרקי התיעוד גם סיפור אחד: הנוף, האווירה, ההתפעלות מהעוצמה, המבוכה והכמו־יזהרית כל־כך שרופים ו„אמנותיים" לעומת הפרקים האחרים המתערים מציאות חזקה מכל סיפור. השאלה בת־אלף הניואנסים „מה הוסף ספרות למגוייסת" מקבלת בעקיפין תשובה ידועה מאוד: שום מידה ספרותי לא יוכל למציאות שהיא חריפה מכל טרגדיה דמיונית.

מבורך בתחושה אינטואיטיבית זו הפליא גרוסמן לסלק את האמנות ולגעת בעצבים החשופים של כולנו. המימזים עקר. הכאן ועכשיו כשהם מתוארים בשפה בהירה, בלי ספיחי־רגש ומבועי־מלל, הולמים כך והכאב אינו ניתן לתיקון.

איני יודעת מה יעלה בגורלו של הספר שמתכננים להוציא לאור (במתכונת מורחבת), אולם ברור לי שבחוברת זו מסע גרוסמן, כסופרים גדולים לפניו, את הצער שלאחריו. „מוסר" אינו רק מלה בדיון שנגוניסטי או סמנטי אלא כורח־חיים. גרוסמן קורא לכך „להיעשות אדם". ו„הזמן הצהוב" שהוא כותרת החוברת, מנסה לרמוז לנו על ההשלכות האפשריות להיעדרה של אותה הומאניות (אגב, איני מקבלת את הפרשנות התמימה, המצויה בחוברת, שזהו צבעה של הארץ הזו, הצמאה). המחר הנורא שלי הוא שהזעזוע מהקריאה יעבור וגם אנו לא נבחין בגנאי הצהוב שעל בגדנו.

בעריכת זיסי סתוי

תרבות ספרות אמנות

מדינה „כושר־סטייל"

רשמים מהכנס „פלוראליזם תרבותי ודתי" שנערך בשבוע שעבר מטעם מכון שפינוזה

מאת יהודית אוריין

שיירים חזקים של אקצנט ייקי נשמעו בקרב הקהל, שמילא את תיאטרון החאן. לא נהגו הרבה אותיות גרוניות. הנציג הכמעט יחיד של העדה הספרדית בין הסופרים, העיתונאים ואנשי־האקדמיה, שהשתתפו בהרצאות, היה הסופר סמי מיכאל. יש לי השערה בלתי־מבוססת: היהדות הספרדית – לא העכשווית ולא של הרב פרץ – ידעה לקיים מודוס ויוונדי נוח וסובלני, היה לה כישרון מיוחד להסתגל למציאות המודרנית, לפני שקיבלה על עצמה את אורח־החיים המזרח־אירופי, האדוק, הקנאי, הגטואי. הספרדי נוסע בשבת אבל אינו מעשן; הולך לכדורגל אך אינו אוכל טריפה. אפשר לחיות כך בלי לשאול שאלות, בלי לחדד את קרני הדילמה. המודעות היא צרה. מי בכלל צריך זהות? כלום לאלבני יש זהות?

אילו היה הדג מודע למצבו – היה טובע, אמר חכם סיני עתיק.

רב וגם בריון

סמי מיכאל מפחד ממדינה דתית ברוח האחים המוסלמים. הוא התנסה בעיראק תחת הפונדאמנטליזם של השיעה. סבו האדוק דיקלם את התנ"ך על־פה מבלי לדעת עברית. וכשהתנכר היקשה קושיות חטף מהסבא סטירות לחי. הוא פוחד מהטרמינולוגיה הדתית החדשה. איך יתכן שאדם יהיה גם רב וגם בריון, כמו לוינגר וכהנא. המכונית „להפצת הדת היהודית", שעוברת בכבישי הארץ, משוריינת כטנק, זאת יהדות ואלו רבניה? הסופר יורם קניוק השלים את הקו, כשסיפר למאזינים, כי בביתו הוא בבחינת מיעוט יהודי. מאחר שאשתו גויה, גם בנותיו לא יהודיות.

המחזאי יהושע סובול בא מצויד היטב במדרשים מן היהדות ההלכתית כדי להסתייע בהם לשלילת מדינה דתית. רובה של ההיסטוריה היהודית, הוא אומר, התרחשה בגלות. פרקי העצמאות היו קצרים, ובכל אחד מהם הצטיין העם היהודי ביצר־הרס עצמי. כי אנו עם שמוליך את עצמו להתנגשויות הרות־אסון, שמתגרה בכוחות גדולים, שמנדה את העולם ואת עצמו מן העולם,

חיים באר

שיש בו „טומאת נוכרים". חזרנו לציון, לזירת הפשע, כדי לתקן הפעם את שעיוותנו. לא לחזור על השגיאות של בית שני. מי שמקיים תרי"ג מיצוות, ומי שאינו מקיים אף מיצווה, אלה ואלה יהודים. אסור להקיז דם נוסף על הדם שהקיז העם היהודי.

לאום כהכרעה וולונטארית

פרופסור זאב שטרנהל, ליבראלי חילוני אף הוא, פותח בהבחנות כדרך איש־האקדמיה. התפיסה הליבראלית מבוססת על החלטה רציונאלית מצד היחידים להשתייך מרצון לישות לאומית מסויימת; לעומתה קיימת התפיסה השבטית־פולקית, שמתבססת על קשר־דם. הגישה הראשונה לידתה במאה ה־17 והסתמכה על הנחה, שהאדם הוא יצור רציונאלי, ומשום כך יש לבסס את זיקתו הלאומית על הכרעה וולונטארית. התפיסה הפולקית מאידך־גיסא, רואה את הלאום כאורגניזם, והיא מציבה מיבחנים אובייקטיביים, חיצוניים, לא־רצוניים להשתייכות. ככל שנראה גם את הלאום היהודי כמורכב מיחידים שבחרו – כך הסיכוי להתקיים גדול יותר.

אישית יש לי קושי עם הבחנה נכונה זו. כבעלת תפיסה ליבראלית הייתי רוצה לחיות יהודי מתוך בחירה. אבל איני בטוחה כי הייתי בוחרת. דא עקא, שחוף הכניעה הגמורה לרציונאליות, איני מסוגלת להתכחש לקול הדם, לקשר היהודי האי־רציונלי. גם יהודי מצד האב בלבד, אם ייפגע על יהודותו הלאומית־נאצית באיי פיג'י – אחוש כלפיו דאגה, יותר מאשר אם הודי ייפגע שם על שום הודיותו. אני יודעת שזה גזעני. אני גם חשה קשר חזק ליהודי התפוצות. משהו שלא ניתן לשליטה.

היחיד בין המרצים, שחבש כיפה, היה הסופר חיים באר. באר הוא אחד האנשים המורכבים והדיאלקטיים ביותר. בקיא גדול ובר־אוריין, שרק דתיים ומתפקרים יכולים לרדת לנבכיו. ועם זה הוא בעל השקפת עולם נאורה והומאניסטית. החילוניים משתמשים בו כמו שהשטייר היה מחזיק לו איזה מיישלה. הוא יודע תורה, בתמורו האסטייני לו, כי הוא מפיק רווחים מהמבוכה הזו של החילוניים. המושג „יהדות" אינו נחיר לו, הוא מבין רק מה עולם ההלכה. מדינת הלכה דמוקראטית לא תיתכן, זהו אוכסימורון, סתירה פנימית. יהדות ההלכה אינה מצליחה להתמודד עם העולם המודרני־טכנולוגי ועם כוח צבאי, שהיה זר לה. בבני־ברק למשל, המציאו „גלתולע", מכשיר שמגלה תולעים בחסה. זו דמות התרומה של החרדים לחידושי הטכנולוגיה. לפי הגאון מבריסק, איננו צריכים למולדת – רק תורה.

טריפה בסיגנון כשר

כל הדתיים על כל גוניהם רוצים רק לבנות בית־בחירה, להשמיד את עמלק ולהמליך מלך. הם חלוקים ביניהם רק בסדר המיצוות הללו. התכלית האחרונה מלכות השם. נטורי־קרתא מוכנים לשוב לימי המנדאט; האגודה רואה במדינה רק בנקומט. באר מספר כי כאשר ביקר בלונדון בראשונה, ולא היטיב להבין אנגלית, נכנס למסעדה שהיה כתוב עליה „כושר סטייל". היתה זו הפעם היחידה שאכל טריפה. מדינת־ישראל, שמבקשת צביון דתי בלי הלכה היא „כושר סטייל". טריפה בסיגנון כשר. ולא ידע חיים באר שהצירוף המשעשע הזה יהווה את הביטוי המוצלח ביותר לשאיפת מדינה דמוקראטית קוורדינית.

אבוי למי שנידון להופיע אחרי חיים באר. כמספר מלידה הוא גורף את כל הקופה. זהותו ודבריו הם רק פן אחד מריבוי פניה של הטרגדיה היהודית. הוא המרצה היחיד, שמוצאו בעולם הדתי, ורק הוא בלבד נושא עימו את הציקלון היהודי הכבד והמלא, המהלך קסם גם על אפיקורסים. כאן בדיוק מקור הטרגדיה: שום יהודי דמוקראטי, ליבראלי, חילוני אינו יודע להשתמש באוצרות הגנוזים או להבין אותם. ואת המכאוב הזה לא ביטא משום־מה איש מן המרצים. אברהם גרין, מפקח על הוראת הספרות, ישב בין המאזינים, ורק הוא השמיע מקצת מן הצער על השבר התרבותי שאירע כאן: יש לי אלרגיה ליהודים, שאינם מקיימים מיצוות, בעוד שעמדותיהם משמשות שופר ליהודי ההלכה. אשרי, אני גם יהודי יפה וגם נהנה מחיי העולם הזה. שמואל שניצר, נשמע כמי שמצא לו את דרכו הפרטית. הוכחה, שניתן להיות מודרני ולא בהכרח חילוני. בהרצאתו האינטליגנטית תקף את התפיסה החילונית וחשף את קשייה, סתירותיה ומחדליה. הוא מרגיש, שהמונח חילוני בכל השפות הוא בעל הגדרה נגאטיבית: לא קדוש, לא רוחני, לא מאמין. וכבן מהי התורה החיובית, שתהיה אלטרנאטיבית למערכת הדתית? דרוש מוסר חילוני, וקודם כל יש לנסח נורמות חילוניות, שסנקציות בצידן. חברה חופשית חייבת להגדיר, מהו עושק כלכלי, למשל. שכן החילוניות חיה בשלום עם כל התפיסות החברתיות, מהקומוניזם ועד לקפיטאליזם. אין לה קודקס כמו ליהדות ההלכה.

תמוה, והרי האיש החילוני ליבראלי אינו מחפש קודקס סמכותי מחוץ לעקרונות התבוניים. לא תרי"ג מכוח אוטוריטה טרנסצנדנטאלית אלא מוסר אוטונומי, מכוח שיקול, בחירה והכרעה. את תפקיד הסנקציות לא ימלאו האל או נציגיו, בשביל זה יש מישטרה.

הרציו פשט את הרגל

בזכות תורה עם דרך־ארץ, כשהדגש הוא על התורה, מדבר פרופסור אליעזר שביד. בפתוס מקציף ובהתלהבות הוא משמיע דברים כלליים, חמקניים. או שהאיש שינה עמדות, או שלא הבנתי את ספריו. אף הוא כמדומה מאותם גלוייראס, שדולקים אחר ההלכה.

אבל ההצלה עמדה לדתיים ממקום אחר. משה שמיר מאותת לנו על אפשרות של חזרה בתשובה. אם רק יזכה שתשרה עליו הרוח, שהאל יגיה עליו מאורו (נשמע כל־כך לא יהודי, כל־כך נוצרי – י.א.). יהדות היא כידוע גם לאום גם דת – אומר שמיר. לא יתכן אמריקני שדתו יהודית. כל מה שיותר אורתודוכסי – יותר אמין בעיניו. הרציו פשט את הרגל; המדע התאכזב מן המדידה והכימות; העולם הליבראלי הגיע למבוי סתום; המדעים של ימינו אינם מסוגלים לתת תשובות על מה שמשיב פרק א' בבראשית. כל התשובות כבר מצויות בכתובים שלנו. רוב החילוניים, הוא אומר, מסתדרים היטב עם הצד הריטואלי, קצת מתקשים בחלק האמונתי. יש לנו ברית משולשת – אל, ארץ, עם. לשפינוזה – שתחת תמונתו מתנהל הדיון – אין כל חשיבות ביהדות. רמח"ל חשוב לאין ערוך ממנו (רק שההולנדים הבורים טרם שמעו על בן ארצם ר' חיים משה לוצאטו). וכששמיר קורא בגרון, כי חובתנו להציל את יהדות אמריקה מגלות מנוונת, נזכרתי בבדיחה על הצופה הצעיר שהכריח את הזקנה לעבור את הכביש.

שמיר זכה למחיאות כפים סוערות. הגבירות בכובע ברט סגול מחאה כפים בהתלהבות קנאית. גם התורה לא אהבה נשים צייקניות.

כדי להעריך את דבריו שניצר בעניין החילוניות הוסרה תוכן חיובי, הוזמנו לדיון גם „משומדים" נודעים. גרשום שוקן, הפרופסורים יגאל עילם, יהושע אריאלי, גרשון ויילר והשובב עמוס קינן.

לפסול תשובות אבסולוטיות

גרשום שוקן, עורך הארץ ופובליציסט בעל אינטגריטי, חלק עם המאזינים את לבטיו, והשמיע כמה גילויים מקוריים ואמיצים. היהדות בעיניו אינה מערכת סגורה אלא מתפתחת. שוקן רוצה לחיות יהודי מלא, שלומד ויודע יהדות, אך לא יהודי אורתודוכסי. אילו היו היהודים ממשיכים להיות שלומי־אמוני, והיו מצייתים לרבנות האורתודוכסית – לא היינו כאן, הוא אומר ומרמז לרבנים של האגודה, שאסרו על חסידיהם לעלות לארץ לפני השואה. הוא מוכיח, כי באופן דיאלקטי מן הרפורמה – כן, זו שמחקה את ירושלים מן התפילות – נולדה הציונות, ממנה, ולא מן האורתודוכסיה. הרצל ופינסקר כתבו ציונות בגרמנית. אף אחד מהיהודים המפורסמים, שעליהם תפארתנו, קפקא, פרויד, איינשטיין – אף אחד מהם לא היה יהודי של הלכה. מה הוציאה מתוכה היהדות האורתודוכסית עד היום הזה, שהוא בעל ערך יהודי אוניברסלי?

פרופסור גרשון ויילר, מהחילוניים המיליטנטיים המעטים שיש לנו, קובע, כי אכן אין לנו תשובות אבסולוטיות כמו לאנשי ההלכה, כי אנו פוסלים תשובות אבסולוטיות. כשרצתה הכנסת לנסח חוקה בראשית המדינה, התברר שאי־אפשר. הרב איצ'ה מאיר לוין, איש האגודה, אמר, כי לו יש חוקה והיא התורה. „אתם לא תעבירונו על דתנו. גם הגויים ניסו ולא הצליחו". עד היום הדתיים אינם מקבלים את הכנסת כריבון. וכשהכריז ויילר, ש„הדתיים והערבים הם אויבי המדינה", השמיע משה שמיר קריאת־ביניים מן הקהל: „עם שניהם צריך לעשות שלום, או רק עם אחד מהם?" שמיר נחרד מן ההשוואה, חשש כנראה שהיא פוגעת בערבים.

עמוס קינן

פרופסור יהושע אריאלי קבע בהרצאתו, הארוכה מדי, כי מדינת ישראל יכולה להתקיים רק אם תישאר פלוראליסטית, סקולארית ופתוחה. מבחינת חוקים וסיגנון־חיים עליה להתבסס על אתוס ליבראלי דמוקראטי התואם את העולם המערבי. למדינה אורתודוכסית לא תהיה תקומה, כי היא טורפת את עצמה, מתרחקת גם מהגויים וגם מיהודי התפוצות. לאורתודוכסיה אין ולא היו הכלים להתמודד עם בעיות של מדינה מודרנית, לכן בחוכמה נהגו כשדחוה לימות המשיח.

חשיבה אמריקנית נאורה

עמוס קינן תרם לדיון את הברק. ניסוחיו חדים ומשוייפים. בעלי אופי פראדוקסאלי. הוא מדבר על השתייכות למין האנושי, על הזהות כאדם ולא כיהודי או אלבני. ישראליות לגביו היא קודם כל אדמה ואחריה השפה העברית. או להיפך. ואת הקשר בין השתיים הוא מוצא גם במימצאים ארכיאולוגיים קדומים, כשאחרון הנצורים בבקיק ים־המלח חרת בכפיס עץ וערך דבריו האחרונים בעברית. בעיניו „ישו לא גוי, כמו שמרקס לא יהודי". ההומאניזם לא פשט את הרגל, לדעתו, ואין סיבה להתאכזב ממהפכות מדומות, כי מהפכה הומאניסטית ממש עוד לא היתה.

ההרצאה החשובה הבהירה והקונסטרוקטיבית ביותר היתה זו שניתנה באנגלית. פרופסור מיכאל וולצר מאוניברסיטת פרינסטון הוא מופת לחשיבה אמריקנית נאורה, ומשנתו עשויה להיות מצע לכל תנועה „חילונית" ליבראלית יהודית. חילוניות אצלו היא אחת האפשרויות. כמו כל גוני המסורת, שמתקיימים בצוותא בארה"ב. הוא לא נבהל מה„כושר סטייל" של חיים באר. הוא מדבר על צביון יהודי במדינה יהודית, שבה אפשר לקיים את יום השואה, למשל. הוא היה רוצה שיתוף הרבנים וההלכה כמו שנוהגים בישופים קתולים בארה"ב, שכותבים לנשיא ומגישים תוכנית חברתית־כלכלית ברוח המסורת הקתולית. האורתודוכסיה תהפוך את ישראל למדינה צאריסטית. אם הכיוון יהיה הלכתי לא יבואו לארץ לעולם היהודים האחרים, והם רוב יהודי העולם. הוא אינו שולל את הדת היהודית, הוא בעד פלוראליזם כמו־אמריקני. לגבי האורתודוכסיה, שלא תתחתן עם החילוניים, הוא מנבא הצטמקות כיתתית בדומה לקראים וכדומה לכת ה„אמיש" בארה"ב. הרצאתו של וולצר היתה אחראית, מקיפה, ספוגת־רוח ישראל סבא, והיא שיכולה לשמש מודל לחשיבה ליבראלית, מפוכחת אך נקיה מאיבה לדתיים.

את הכנס אירגן פרופסור ירמיהו יובל, המכהן כראש מכון שפינוזה, שגילה כושר אירגוני מעולה לא פחות משגילה חשיבה אנאליטית נהירה ונכונה. אין הוא חושש מפולמוס, כי מכנו נוצרות הנורמות העכשוויות שלנו. אנו מגדירים עצמנו כחלק מעם, תרבות, שפה והיסטוריה, תוך מתן פירושים חדשים, כלליים. התבונה האנושית אינה דוחה את הפרטיקולריות. אין כל כוונה להעתיק את האבסולוטיות של הדת לעולם החילוני. אי־ודאות היא עדות לחיוניות, שמבקיעה את האיבגון, ודוחה את הסמכות המוחלטת. אשה מן הקהל משמיעה את מצוקתה, היא באה אל הכנס נבוכה, והיא יוצאת ממנו עוד יותר מבולבלת. אם אכן כך, השיג הכנס את מטרתו. כל כנס הוא נדבך, הוא בבחינת מדרגה לחשיבה נוספת, טעות היא לתבוע מדיון כלשהו מחשבה גמורה. האמת לא מצייתת לתמרורי עצור. המבוכה והבלתי־נוחות, שהשתלטה על קהל המאזינים, מסבירה את החולשה האנושית המצויה אפילו בקרב חילוניים לגמרי או למחצה. גם ביהודי הכפירה שלהם הם מבקשים קודקס סגור ומוחלט שינחה אותם, ואין הם מבינים, שאם יימצא – תמות המחשבה החופשית. החילוניות היא אכן משא כבד מאוד; משום שוליתך־עריך אינו תומך אותה. לשם כך דרושים כוחות נפשיים ותבוניים. מי שמחפש ודאות נחמה ומרגוע, ימצא אותה בדת, בכל דת.

פיתחון פה

פרי: פוגל קרוב לזך

מאת יעל ויידמן

באחרונה יצא כ„ספריה" של הוצאות כתר וסימן־קריאה ספרו של דוד פוגל „חיי נישואים". ספר זה נערך מחדש על־ידי פרופסור מנחם פרי. בתוכנית הטלוויזיה „סוף ציטוט" שנעשתה על הספר, הואשם פרי על־ידי בתו של אשר ברש (שבעיזבונו נמצאו רבים מכתבי פוגל) בסילוף עובדות.

• „חיי נישואים" יצא כבר פעם לאור. מה גרם לך לערוך את הספר מחדש?

אומנם הגירסה ההיא נערכה על־ידי פוגל עצמו, אבל הוא רשם כמה וכמה אלטרנטיבות מעל לשורות, וכשבודקים מה נבחר בסוף רואים שחלק מהבחירות שלו מוזרות, וכלולות פיתרונות שפוגל עצמו יצא נגדם. הוא דיבר למשל נגד הלולייניות הלשונית של שלונסקי, והנה אצלו יש כל מיני מלים מוזרות כמו „פילג את המדרכה" במקום חצה את הרחוב – כל מיני ביטויים חורגים לחלוטין מהלשון הנהוגה, הגמישה והרעננה של פוגל.

מנחם פרי

• חלק מיצירתו של פוגל לא נמצא במשך זמן רב. מדוע?

עכשיו מסתבר מה שלא ידענו הרבה זמן. „חיי נישואים" הרי יצא לאור, אבל ספר השירים, שפוגל עצמו הכין לדפוס, לא ראה אור בחייו. מסתבר שאנחנו היינו קורבן למאבקים בין אשתו לבין בתו של ברש על אהבת האב, ושהאם, כפי שמספרת בתו של ברש עצמה, פשוט לא נתנה לה להיכנס לבית, כמין ניסיון לשמור את אהבת בעלה לעצמה.

• האם אין זה סוג ויכוח שנועד לתרום ליחסי הציבור סביב הספר?

אולי, אבל אני הייתי מעדיף ויכוחים סביב האינטרפרטציה של הספר, סביב לעריכה שלו. יש בהחלט לגיטימיות לטענה שאסור היה לעשות מה שעשיתי ולערוך את הספר מחדש, גם אם אני חושב אחרת, בתנאי שמי שטוען את זה בודק את טענתו. הוויכוח החיצוני הזה השאיר בסך־הכל טעם רע. בכמה רשימות בעיתונות התקבלו דבריה של גברת ברש כתורה מסיני, אפילו הבלים. כי אני חושב שזה נכנס למין מיתולוגיה כזאת עיתונאית – הנה פרופסור מכובד, ובאה אשה פשוטה ומפילה אותו לקרשים, מצליחה להשאיר אותו חסר־מענה. אני נשארתי חסר־מענה כי העדפתי לדבר על מה שבאתי לדבר עליו, ולא להגיב על הפרובוקציות, כלומר השתדלתי להיות מנומס, והנימוס שלי כנראה התקבל על־ידי כמה אנשים כחולשה. זה לא נעים.

• איך קרה שפוגל היה אנונימי כל־כך הרבה שנים?

השירה שלו לא היתה אופנתית בתקופה ההיא. מצד אחד דור ביאליק ליגלג עליו, ומצד שני המודרניזם שלו היה אחר מהמודרניזם הרוסי של שלונסקי, כך שהוא נפל בין הכיסאות, והיה צריך לבוא נתן זך בשנות החמישים, ולכתוב מאמר בעיקבות משורר שנשכח, ולגלות אותו. פוגל היה קרוב יותר לכתיבה של זך, הכתובה בריתמוס חופשי, באי־סדירות פרוזודית וכן הלאה. הגילוי מחדש של פוגל היה בשנות החמישים. מישהו כתב שאני ייחסתי את זה לעצמי – והרי הייתי אז בן עשר. אני זוכר שכשהגעתי לאוניברסיטה, בשנות השישים, עדיין לא היה ספר שירים של פוגל, ושירים שלו עברו כעותק בכתב־יד. אנחנו העריצנו את השירים האלה, העתקנו אותם אחד מהשני ואפשר אפילו לומר שהקשר הראשון בין אלה שייסדו לימים את החוג לתורת הספרות באוניברסיטת תל־אביב היה סביב הערצה לפוגל. אין ספק שאשר ברש העריך את פוגל יותר מאחרים, אבל גם בעיניו לא היה פוגל משורר מרכזי. יש לכך קריטריון פשוט – ברש הוציא בסוף שנות השלושים אנתולוגיה של שירה עברית, ופוגל מקבל בה מקום קטן יותר לא רק משניאור, אלא גם ממשורר בשם קונסטנטין אבא שפירא. אז לא צריך לעשות מיתולוגיה גם מכך שברש עמד בדיוק על ערכו של פוגל.

• איזה עתיד אתה צופה ל„חיי נישואים"?

יותר ויותר אנשים מכירים בכך שזהו אחד מהרומאנים היפים ביותר של הספרות העברית. קהל הקוראים גילה את פוגל, וזאת עובדה. הספר הוא רב־מכר עכשיו, באיחור של שישים שנה כמעט. עד עכשיו הוא נמכר ב־10 אלף עותקים.

שבוע פתוח באוניברסיטה הפתוחה

י"ח באייר תשמ"ז (ל"ג בעומר) - כ"ה באייר תשמ"ז
17 במאי 1987 - 24 במאי 1987

יום א', י"ח באייר תשמ"ז (ל"ג בעומר), 17 במאי 1987

טקס הענקת תארים
דברים: פרופ' יעקב זיו
יו"ר הוועדה לתכנון ולתקצוב, המועצה להשכלה גבוהה
בקמפוס האוניברסיטה הפתוחה.

ערב פתוח למשפחת האוניברסיטה הפתוחה -
בוגרים, ידידים ועובדים
פרטים נוספים: טל' 03-410751.

יום ב', י"ט באייר תשמ"ז, 18 במאי 1987
יום עיון בנושא:
אפריקה והמזרח התיכון
באולם ההרצאות, בקמפוס האוניברסיטה הפתוחה, רח' קלאוזנר 16, רמת-אביב.
14:00 יו"ר - ד"ר בנימין נויברגר
הרצאת פתיחה
פרופ' נחמיה לבציון: "האיסלאם כגורם פוליטי באפריקה"
אפריקה והעולם הערבי
ד"ר אריה עודד: "מגמות בפעילות הערבית באפריקה"
פרופ' חגי ארליך: "אתיופיה, קרן אפריקה והעולם הערבי"
16:15 הפסקה
16:30 יו"ר - פרופ' חגי ארליך
אפריקה וישראל
ד"ר בנימין נויברגר: "הלאומיות האפריקאית ויחסה ליהדות ולציונות"
ד"ר שמשון צלניקר: "דרום-אפריקה, אפריקה השחורה וישראל"
הרצאת סיכום
גור אביטל כנעד: "יחסי ישראל אפריקה בימינו".

ביום ג', כ' באייר תשמ"ז, 19 במאי 1987
בבית הרופא, רח' הפטמן 1, תל-אביב
יום עיון בנושא:
סיבות לפריצת מלחמות
13:00 מושב ראשון: סיבות למלחמות: הבטים תיאורטיים
יו"ר: ד"ר בני נויברגר
פרופ' יאיר עברון: הבטים מדיניים ואסטרטגיים לפריצת מלחמות
פרופ' אליעזר בן-רפאל: פריצת מלחמות - הממד החברתי
14:45 הפסקה
15:15 מושב שני: מעצמות ומלחמות במאה העשרים
יו"ר: פרופ' אבי בן-צבי
פרופ' יהודה ואלך: מלחמות העולם הראשונה והשנייה
פרופ' אהרון קליימן: מעורבות מעצמות-העל במלחמות מאז 1945
16:45 הפסקה
17:15 מושב שלישי: מלחמות במזרח-התיכון
יו"ר: פרופ' סטיוארט כהן
ד"ר אפרים קארש: מלחמת איראן עיראק
ד"ר יעקב בר-סימנטוב: מלחמות ישראל כדגם של מלחמות מוגבלות
ד"ר שמואל סנדלר: הקונפליקט הישראלי-ערבי כקונפליקט מתמשך

יום ג', כ' באייר תשמ"ז, 19 במאי 1987
יום עיון בנושא:
ירושלים של עגנון
וסיור בעקבות הכלב
סיור רגלי מודרך בירושלים של עגנון
וביקור בבית עגנון
13:00 יום עיון בנושא: ירושלים של עגנון
פרופ' הלל ויס: ירושלים של עגנון: מציאות וחזון
רפאל וייזר: כתבי היד של עגנון
גב' אמונה ירון: ירושלים בעיני עגנון: זיכרונות מילדות
ההשתתפות ביום העיון והסיור לפי הרשמה מוקדמת ורכישת כרטיסים מראש
לפרטים נוספים ולאשור השתתפות נא להתקשר עם:
טל' 03-410751, 03-422551

יום ד', כ"א באייר תשמ"ז, 20 במאי 1987
יום עיון בנושא:
שאלת הזהות בספרות העברית
בבית התפוצות, רח' קלאוזנר, רמת-אביב.
9:00 מושב ראשון - יו"ר: פרופ' הלל ויס
ד"ר אורציון ברתנא: שאלת הזהות - נקודת מוצא או נקודת סיכום?
פרופ' מנחם ברינקר: ברנר, ברדיצ'בסקי, אחד העם: נסיונות להגדרה מחדש של הזהות היהודית
ד"ר אבינועם ברשאי: זהות, מעלה והודעה ביצירתו של הזז
ד"ר בועז ערפלי: כנעניותו של טשרניחובסקי
11:30 הפסקה
12:00 מושב שני - יו"ר: ד"ר נורית גרץ
פרופ' הלל ויס: תלוש לנצח - במילכוד התרבות היהודית-ישראלית
ד"ר גבריאל מוקד: המצב הישראלי בסיפורת דור המדינה.
מר יוסף אורן: בלעדי דמות הצבר בסיפורת דור המדינה.

ד"ר משה רון: יעקב שבתאי - תרבות ישראלית נוסח תל-אביב
14:15 הפסקה
15:15 מושב שלישי - יו"ר: ד"ר משה רון
שאלת הזהות - שלוש זוויות-ראייה:
אהרון אמיר, חנוך ברטוב, יורם קניוק.

יום ד', כ"א באייר תשמ"ז, 20 במאי 1987
בבית ציוני אמריקה, רח' דניאל פריש 1, תל-אביב.
יום עיון בנושא:
אמנות יוון הקלאסית
במעמד כבוד השגריר עמנואל גיקס
הנציג הדיפלומטי של יוון
יום העיון יתקיים לרגל הופעת הספר
"אמנות יוון העתיקה" מאת: דרורה בהר"ל בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה.
15:00 יו"ר: פרופ' בנימין שימרון
דברי ברכה:
כבוד שגריר יוון עמנואל גיקס
פרופ' אברהם גינזבורג
פרופ' אשר עובדיה: "מהות האמנות היוונית הקלאסית"
הרצאה בליווי שקופיות
הקרנת הסרט: "המקדש היווני"
16:45 הפסקה
17:00 ד"ר משה פישר: "אמנים ואמנות"
הרצאה בליווי שקופיות

יום ה', כ"א באייר תשמ"ז, 21 במאי 1987
בבית התפוצות, רח' קלאוזנר, רמת-אביב.
יום עיון בנושא:
דת ואמונה בשואה ולאחריה
9:30 מושב ראשון - יו"ר: פרופ' חיים גניזי
ד"ר דן מכמן: בעיות מתודולוגיות בחקר החיים הדתיים בתקופת השואה
ד"ר יהודה בן-אבנר: אורתודוכסים וליבראלים בגרמניה בשנות ה-30
ד"ר יצחק ארד: חיים דתיים במחנות הריכוז
מר אפרים זורוף: פעולות הצלה של גורמים דתיים בעולם החופשי
11:30 הפסקה
12:00 מושב שני - יו"ר: פרופ' פנחס פלאי
ד"ר ג'ודי באומל: הזרמים היהודיים לאחר השואה והתמודדותם בתפילה ובאידיאולוגיה
ד"ר פסח שינדלר: המתח בין תיאולוגיה פעלתנית וסובלנית בתוך השואה
פרופ' אמיל פקנהיים: Faith in the Post-Holocaust Era (באנגלית).

יום ה', כ"א באייר תשמ"ז, 21 במאי 1987
בשעה 18:00, באולם ההרצאות,
האוניברסיטה הפתוחה, רח' קלאוזנר 16, רמת-אביב.
הרצאה בנושא:
פוליטיקה ואוניברסיטה במצרים
המרצה: פרופ' חגי ארליך.

מוצאי שבת, כ"ד באייר תשמ"ז, 23 במאי 1987
מפגש אגודת הידידים בנהריה
טל' 04-920433.
הרצאה: ירושלים במאה ה-19
ישכר גולדרט
הקרנת הסרט: "הצפירה" שהופק על ידי האוניברסיטה הפתוחה
כרטיסים בבית מולר, רח' סוקולוב 5, נהריה

יום א', כ"ה באייר תשמ"ז, 24 במאי 1987
באולם ההרצאות, האוניברסיטה הפתוחה, רח' קלאוזנר 16, רמת-אביב
יום עיון בנושא:
מהפכות: מחקר ופרשנות
15:00 פרופ' אלי בר-נביא: מהפכה: גלגולו של מושג
16:30 הפסקה
16:45 ד"ר אלון קדיש: היסטוריוגרפיה של המהפכה התעשייתית
18:15 הקרנת סרטים על המהפכות באמריקה ובצרפת

הציבור מוזמן להשתתף בהתאם לפירוט דלעיל.

★ 12,000 סטודנטים
★ 35 מרכזי לימוד בכל הארץ
★ 200 קורסים
★ הוצאה לאור של 450,000 ספרים בשנה
★ הפקת 68 סרטים מקוריים
★ שידורים בטלוויזיה וברדיו

המעוניינים לארגן קבוצות הדרכה ללימודים באוניברסיטה, קבוצות לצפייה בסרטי האוניברסיטה, וסיורים באוניברסיטה ובהוצאה לאור יתקשרו לטל' 03-410751.
ניתן לרכוש את ספרי הלימוד של האוניברסיטה ב"למדא", האוניברסיטה הפתוחה, רח' קלאוזנר 16, רמת-אביב.

סיור בפנימיה הטכנית של חיל החימוש

הורים ונערים המעוניינים בפרטים על אפשרויות הלימוד בפנימיה הטכנית של חיל החימוש מוזמנים לביקור:

ביום א' 17 מאי 87, בשעה 14.30

בביקור יסיירו ההורים והנערים במתקני הפנימיה, בכתות, בנועבדה, במגורים ויעמדו מקרוב על תנאי הלימודים.

הפנימיה הטכנית של חיל החימוש מכשירה נערים בוגרי כיתות ט'-י' גילאי 15½-17

במקצועות הבאים:
חשמל רכב - מסלול מסמ"ר
מכונאות רכב - מסלול מסמ"מ ומסמ"ר.

- כשוהר בפנימיה תהיה זכאי לכלכלה, לינה, מדים, טיפול רפואי, תעודת שוהר, דמי כיס חודשיים ומילגות שונות.
- בתום הלימודים תעבור קורס נהיגה על משאית.

אוטובוסים יעמדו לרשות המבקרים ביום הביקור במקומות הבאים:
תחנה מרכזית ראשון לציון - בשעה 14.00 בתחנת ההורדה.
תחנה מרכזית רמלה - בשעה 14.00 ליד אגד תיור.

רכוש מקצוע ורשיון נהיגה

בית הספר התיכון שליד האוניברסיטה העברית
רח' רופין ירושלים — 95435

יובל — 50

במסגרת חגיגות היובל של בית ספרנו יתקיים

יום עיון

בנושא: "החינוך העל-יסודי לקראת שנות האלפיים"

בהשתתפות: פרופ' **חנוך גוטפרוינד** (מדעי הטבע)
פרופ' **זאב קליין** (חינוך)
פרופ' **חדוה בן-ישראל** (מדעי החברה)
מנחה: ד"ר **אלעד פלד**

יום העיון ייערך בבית הספר ביום א', י"ח באייר תשמ"ז, 17.5.87, בין השעות 10.30—13.00.

בוגרים, מורים כיום ובעבר ועמיתים — מוזמנים

רשות שדות התעופה בישראל

רשות שדות התעופה — נמל התעופה בן גוריון

הודעה לציבור המבקרים

מגרשי החניה בנת"בג מופעלים לצורך חניה קצרה עד 24 שעות רצופות בלבד.
לנוחיות המשתמשים ניתן להסדיר חניה ממושכת העולה על יממה – ע"י פניה למשרד החניון.
רכב החונה מעל תקופה של 24 שעות וחנייה ממושכת העולה על יממה אחת לא הוסדרה מראש –

י ג ר ר

הפעלת המגרש (כולל גרירת הרכב) הינה – עפ"י כללי רשות שדות התעופה (העמדת כלי רכ ותנייתו בנת"בג – תשמ"ד 1984).

סאיטקס קורפוריישן בע"מ
מכרז למכירת רכב

החברה מכריזה בזה על מכירת כלי הרכב המשומשים הבאים:

דגם הרכב	שנת הייצור	נפח מנוע	מס' רישוי
פיאט 131 CL	1,981	1,297	15-706-81
פיאט 131 CL	1,981	1,297	15-709-81
פיאט 131 CL	1,981	1,297	15-719-81

1. את המכוניות הנ"ל ניתן לראות במפעלה באיזור התעשיה בהרצליה, רח' המדע 4. יש להגיש הצעות בכתב במעטפה סגורה ולשלשל את המעטפה לתיבת המכרזים הנמצאת בקבלה בבנין מס' 3. את ההצעות יש להגיש עד לתאריך 14.5.87 שעה 12.00.
2. תנאי המכרז המלאים נמצאים לעיון בקבלה בבנין מס' 3.
3. להצעה יש לצרף המחאה בגובה 10% מערך ההצעה.
4. העברת הבעלות היא על חשבון הקונה, והיא תעשה ביום קבלת הרכב.
5. אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה או כל הצעה שהיא.

סלסלות פלסטיות
לאריזה חקלאית
בתנאים נוחים
03-363613

קריאה מהנה בשבועון "לאשה"

תיסמונת החמורים

הירהורים על הלעזת העברית

מאת רנה ליטווין

בהרצאתו הנודעת "הסופר הארגנטינאי והמסורת" מעלה ת.ל. בורחס את הרעיון הפראדוקסאלי, כי "צבע מקומי" אינו מעיד על אותנטיות, אלא דווקא על היעדרה. הוא מצטט את גיבון ב"עלייתה ונפילתה של האימפריה הרומית", המעיר, כי בספר הערבי בה"א הידיעה, בקוראן, אין זכר אפילו לגמל אחד, ולו היה מתעורר ספק כלשהו ביחס למקוריות הכתוב, היה בהעדר הגמלים שבו משום הוכחה מספקת, כי אכן מדובר ביצירה ערבית מקורית. שהרי הספר נתחבר על ידי מוחמד, ולמוחמד בתור ערבי לא היתה כל סיבה לדעת, כי הגמלים הם "אביזר" המייחד ערבים; בשבילו הם היו חלק ממציאות היום-יום שלו, והוא לא ראה כל צורך להדגישם. לעומת זאת, הדבר הראשון שהיה עושה תייר או לאומן ערבי, המבקש לתאר מציאות "ערבית" בייחודיותה, הוא להכניס שפע של גמלים, שיירות של גמלים בכל עמוד. מוחמד, כערבי, לא נטרד בזה: הוא ידע שביכולתו להיות ערבי גם ללא גמלים.

החלטה רומאנטית

"תיסמונת הגמלים" היא איפוא מסימני ההכר של כל מלאכותיות תרבותית. כאמור, היא מסימניו של הקיטש לתיירים ומסימניה של לאומיות לייצוג נוסח "היה ארם בכייתך ויהודי בצאתך", הנפוצה כל-כך אצל ישראלים בחו"ל. היא גם מסימני הנוסטלגיה: "שירי מולדת" כמועדונים זמר ניו-יורקיים כצורות בילוי של ישראלים נוראטים, כשבכל אחד מהמקרים הללו הקשר המיידי עם המציאות התרבותית שמדובר בה הוא מאולץ, בעייתי, או לפחות אינו מובן מאליו. "תיסמונת הגמלים" עשויה, כמובן, להתבטא גם בסגנון, והיא טיפוסית, למשל, לאקזוטיקה. כך נוצרו שירי רועים, בוקרים ובארות (שירי "הו הו") בישראל של שנות ה-50, או מוסיקה המכונה "ים תיכונית" בקצבים ובסולמות מזרחיים, שמחבריה הם מלחינים בעלי חינוך ורקע מערבי מסורתי, ו"מזרחיותם" היא פרי החלטה רומנטית, הניזונה אף היא, בחלקה, מרומנטיקה אחרת. היא יכולה להתבטא כאידיאולוגיות לאמטניות, המדברות על "ילידיות אמיתית" בלשון כתובים ונוילים אוטוריה, אם לא מוזיאונית (ומי זה יכחיש את קסם האקזוטיקה, קסם האוטוריות?), לשון שיותר משהיא מעידה על זהות "מקורית" היא מסבירה תסביך של זהות וסיכסוך של זהות ומשבר של זהות – שלב מוכר, מובן ואף הכרחי, בתהליך היווצרותה או התחיותה של תרבות המבקשת לעצמה הגדרה במציאות חדשה.

אכן, גם הרצאתו הנזכרת של בורחס נישאה בתקופה של לבטי זהות, כשסופרי ארגנטינה התרוצצו בין אוריינטציה אירופילית או אירופילית לבין מה שכונה בפיהם בשם "לידיות" (תרבות הגאוצ'ו האינדיאנים?). הוא עצמו פתר את הבעיה בדרכו שלו, הניכרת בראש ובראשונה בלשונו. לשון זו מבקשת לגשר בין עבר תרבותי-המוצא של העם היושב בארגנטינה, לבין שפת ההווה המודרני שלו. גשר זה הצמיח את האוניברסליזם המפורסמים שלו, ואת היצירות שהן ממיטב ספרות המאה העשרים. בורחס הבין, כי לוקאליות כלבד פירושה חד-ממדיות, דלות וצימצום האופק, אך גם ידע, כי אוניברסליזם מנותק ממציאות המקום והזמן אומר תלישות ועקרות. במקום "תיסמונת הגמלים" הוא הציע סינתיזה תרבותית, הטבעית מאד לארגנטינה, שתמזג את המיטב בכל המסורות שיובאו אליה, עם ההוויה המיוחדת שנוצרה בה עצמה ושביקשה, בין השאר, דווקא להינתק מתרבויות-המוצא. בורחס יכול היה להגיע לסינתיזה כזו מתוך שהייה טבעית בשני העולמות: התרבות המערבית היתה תרבות-הבית שלו, אבל הבית עמד במרכזו של בואנוס-איירס, וחיי היום יום שלו התנהלו בשניהם.

אפשר לטעון שבמקרה שלו, תרבות-הבית היתה חזקה מזו של הרחוב, אבל אין זה משנה את העובדה הבסיסית, שהוזמו כארגנטיני הובנה על-ידיו כזהות סינתטית, וקבלת זהות זו, ניצול יתרונותיה, עמדת הפתיחות הבסיסית שלו לקלוט, לעבד ולעכל את הטוב שבכל העולמות, היתה התנאי לפרץ יצירה מופלאה ומיוחדת במינה, שראשיתה בבורחס והמשכה בגל המפורסם של ספרות לטינו-אמריקנית, שהוא מן התופעות המעניינות בתרבות המאה העשרים.

בין רצף לניתוק

לבטי הזהות התרבותית של ישראל אינם, כמובן, לבטי הזהות של ארגנטינה בשנות ה-30, מה גם שלבטיה שלה שלוכים ללא הפרד במאבק הבסיסי על עצם קיומה. פער התרבויות, המסורות והזמנים שבה הוא סבוך לאין ערוך, וההתרוצצות בין הישן לחדש, בין מסורת עבר למודרנה, בין המשך למהפכה, בין רצף לניתוק, הניכרת בכל היבטי חייה, מתבטאת מבחינה תרבותית ברמה הבסיסית של שאלת טיבה ותקניותה של הלשון עצמה. כל מי שעוסק בענייני לשון מכיר את ההתחבטות הקיימת עדיין בשאלות של נורמה, ביחס בין דיאכרוניה לסינכרוניה בבחינים ובקני-מידה, בשאלות סיגנון ותחביר, בעקרונות החידוש ותקני השימוש, ובראש ובראשונה בשאלת המרכזיות של התייחסות אל ההשפעות: אל הביטוי והניב הזר, אל המונח הלועזי ואל כל מה שנתפס כתרבות זרה.

עמדתו של הרחוב הישראלי בעניין זה ברורה, ומה לא נכתב כבר על החיקוי-מתוך-התכסלות שלו בכתובות כשמות, בגינונים, החל מאמירת שלום ועד סיום שיחת טלפון ופרידה ("בָּיי בָּיי"). הרחוב הוא "עם הארץ" – כשמם של חנות הספרים העבריים שבשכונה שלי; הרחוב הוא ראוי לעשות הולשה: בורות, חקיינות, דלות חוסר-הבחנה – אך כנגד אלה גם יצירתיות שופעת ברמה הלשונית ה"נמוכה", לשון שהיא בוודאי טיבעית, עסיסית וחיונית לאין-ערוך מלשון ספרי הדקדוק או מהלשון הדידאקטית של: אל תאמר "בטח" אלא "בוודאי", או אל תאמר "או" אלא "הנכך" ודומיהם (מאיפה הקיצת את זה יה צ'זפצ'קמקס?).

אך מהי עמדת הצד שכנגד, האריות שבחבורה, העילית של "עם-הספר", כלפי ההשפעות הזרות הללו? מהי עמדת סופרי הלשון, אנשי האקדמיה, מתרגמי המופת, העורכים המסגננים כלפי היבוא מבחוץ או "פלישת התרבות הזרה"? בוודאי אין לדבר על עמדה אחידה, אך המעיין בפרסומים היוצאים מטעם האקדמיה ללשון עברית, נאמר בעשר

השנים האחרונות, מגלה בעניין זה ביטויים של זעם, צער וקינה, ועמדה בולטת, שהיא סוג של הידרופוביה, או אם לומר זאת בעיברור נוסח האקדמיה: "בַּעַת-ההצפה".

"רבים מחברי האקדמיה כואבים את ההתרחקות מדרכי שימוש הלשון שהיו מקובלים דורי-דורות ונחשבים למופת גם היום בעיני רוב חבריה", או "הטכנולוגיה פרצה ברור זה לכל תחומי חיינו... וכל זה מביא עימו מילים לועזיות למכביר, ועמים מבוססים יותר בלשונם נתונים בסכנת הצפת הלעז...", או "מה אפשר לה לאקדמיה לעשות לשיפור השימוש בלשון או לפחות להצבת סכרים מפני שיטפון הלעוזה של העברית בדרכי ההבעה שלה?" ויש מי שמציע אפילו להקים מחדש את גדוד מגיני-השפה-העברית מימי אוסישקין.

בַּעַת-ההצפה אינו תופעה חדשה בתולדותינו, והוא מוכר לנו מתחומי מציאות מידיים יותר מן הלשון. ביטויו המסורתי הוא עמדת ה"עם לבדד ישכון" לא במובנה המקראי הראשוני, המבטא עמדה של כוח ("כי עצום הוא"), אלא במובנה המתגונן – מעמדה של חולשה. בתולדות התרגום הוא הוליד לא מעט קודיוזים של "גיור כהלכה", שראשיתם בתקופת ההשכלה והמשכם, לא יאומן, עד עצם היום הזה: כך באמצע שנות השישים עודנו מוצאים את החמור המפורסם איה, ידידו של הדוב פו, דובר בארמית במקום הצרפתית שבמקור (והאמנם מתוך הנחה שכך היתה דוברת האתון המשכילה בימי בלק בן ציפור וסיחון מלך האמורי?) ביכולתי להעיד על עריכה שכפתה על מתרגם להחליף עץ חג המולד בנרות חנוכיה. התופעה בקיצוניותה זו אמנם אינה נפוצה עוד, אך עדיין ניתן להיתקל בשרידיה אצל גדולים וטובים מקרב "נאמני השפה" ומורי הלכה בלשון, המסרבים להכיר בכל ניב או ביטוי מאומץ "שאינו קיים במקורות", או אינו מושפע מהם. הדוגמאות רבות: אל תאמר "תישן על זה" אלא "הרהר בדבר"; אל תאמר "להיכנס לתמונה": זהו ביטוי שאול וכדומה. רבים נשבעים ב"מיבנה המשפט העברי" כאילו מדובר על מסורת תחביר אחת ויחידה, מתרגמים את האוונגליון לתנ"ך ווזעמים לא רק על "הלעוות", כי אם על עצם שינויי המובן שעוברת המלה: "מי שמחפש מליצה ורוצה ביטוי כפול, יכול... לומר: קצה-קצהו... אבל לא אפס קצהו. לא זו היתה כוונתו של בלק כשאמר: אפס קצהו תראה..." "כוונתו של בלק" כקנה מידה להוראת הלשון, החרמת כל ביטוי לשוני מיובא והחלפתו בביטוי "מן המקורות", חמור מתורגם המדבר ארמית בחינת שווה-ערך לצרפתית שבמקור – כל אלה הם תיסמונת שונה מתיסמונת הגמלים שאיכחנה: לפנינו תיסמונת חמורים מיוחדת במינה.

כור היתוך לשוני

בַּעַת-ההצפה הנזכר ושוועת שומרי הסכרים העלו בזיכרוני אגדה ידועה מספרות הגבורה שקראתי בילדותי. קראתיה באנגלית. שמה "הגיבור הקטן מהארלם". והיא מופיעה כפרק בספר בשם "האנס ברינקר" או "מחליקי הכסף" – ספר שהקסים אותי בהווי החורפי הזר שלו, ממגו למרתי על אורחות עם ועולם כל-כך רחוקים ושונים משלי. האגדה המפורסמת מספרת על בנו של שומר הסכר המציל את עירו בכך שהוא סותם פירצה בסכר באמצעות אצבעו הזעירה. כל הלילה הוא עומד כייסורים ובגבורה על מישמרתו, עד שעם שחר מגלה אותו כומר החוזר ממיטת חולה ומזעיק עזרה. חיפשתי את האגדה בתרגום עברי והרי הנוסח שמצאתי:

"רחוק רחוק על שפת ים [אנונימי] שוכנת לה עיר אחת [שם אין לה]. בעיר הזו גרים דייג ואשתו ושני ילדים להם: שם הגדול דן ושם הצעיר רן" וכן הלאה וכן הלאה. דן הוא, מסתבר, סותם הפירצה, ורן (זה שמו של הכומר?) הוא המזעיק עזרה. תרגום זה נעשה בשנת 1957, במיקראה בשם "מה אספר לילד", מן הסתם מתוך הנחות מוצקות ברבר מה שאין לספר לילד, על-כל-פנים לילד ישראלי. בקטנותי עוררה בי האגדה היפה הזו רגשי התפעמות והערצה, במובן מסויים אף יותר מגבורת דויד מול גולית: המלחמה באיתני הטבע נראתה בעיני כמלחמת הגבורה היחידה הראויה לשמה. לימים הבינותי כי האמונה הזו, כמו האגדה עצמה, יפה אך גם תמימה. סתימת סכר באצבע תיתכן בהזיות גדולה של ילד, ועל כן אני מציעה את מוסר ההשכל של אגדה אחרת, צפונית יותר, עתיקה יותר, הנוגעת גם היא בעמידתו של הארם מול איתני הטבע, אבל גיבורה אינו ילד כי אם מלך מבוגר, שלא פחות משנורע בגבורה נודע בחוכמתו. כוונתי לאגדה על קנוט הגדול, מלך אנגליה ודנמרק, אשר ישב על חוף הים ופקר על הגאות העולה לעצור. הים לא נשמע לו והגלים הוסיפו להתגלגל הלאה, עד שהמלך הגדול נרטב. הוא עשה זאת, כך אומרים, כדי להוכיח לבני סמליתו התנפים וללמדם, שאין בכוחו של קנוט הגדול לעצור אפילו את הגלים הקטנים מתנועתם.

חוכמתו של קנוט היא בהכרת מיגבלותיו ובקבלתן בענוה. הוא ידע כי כוחות הטבע נשמעים לחוקים משל עצמם, ששליטת האדם בהם היא מוגבלת, וכי דרכו של הים לסגת, בהותירו על החוף את טעם לחותו ומליחותו, מיני פסולת וליכלוך, אך גם צדפים וקונכיות ואולי אוצרות בלתי-צפויים ממעמקיו – תערובת של הכל בכל, שהיא תמונת החוף המצויה.

בורחס, כאמור, דיבר על סוג סינתיזה שיהיה תוצאתו הטבעית של כור-היתוך התרבותי בארגנטינה, תופעה מעין זו תקפה ודאי גם לגבי טיבה של הלשון אצלנו, אשר ככל לשון חיה היא קולטת, מעכלת ומעבדת מכל הנקרה בדרכה: ניבים, ביטויים, מושגים וגם מיבנים תחביריים ושמות, לטוב ולרע, לטעמו של פלוני ולצערו של רעהו. כל זאת, ליצירת סינתיזה חדשה, אשר בתוכה, בין השאר, גם חצצות והערפות של חברי האקדמיה, הבלשנים, הסופרים, המסגננים והעורכים למיניהם, האמונים על "המקורות", על רמת סיגנונם ודרך דיבורם, בבחינת רובד סיגנוני אחד – מרכזי, אומנם, ונכבד – בתוך שלל הרבדים הסגנוניים, ילידי הרחוב, הצבא, אמצעי התקשורת, יבוא העליות והשיתו-שיג עם שבעים אומות ולשונות, שמהם נבנית, בתהליך השתנות בלתי-פוסק, כל לשון חיה – ובכלל זה העברית.

במלאת 15 שנים למות אלכסנדר פן (ה' באייר תשל"ב)
ו־14 שנים למותו של אברהם שלונסקי (ט"ז באייר תשל"ג)

"דממה כחולה" ו"טפשות צהובה"

פארודיה של אברהם שלונסקי על שיר של אלכסנדר פן

מאת חגית הלפרין

בשנת 1929 הורמן שלונסקי לבית-ההבראה "מרגוע" שברחובות ושם פגש לראשונה את המשורר הצעיר – אלכסנדר פן. היה זה כשנה וחצי לאחר שפן עלה ארצה ועדיין לא פירסם שירים בעברית.

לימים סיפר פן, כי באותה פגישה הראה לשלונסקי שירים אחדים שלו, שנכתבו ברוסית ושלונסקי עזר לו לתרגמם לעברית והדפיס שניים מהם בגליון הראשון של "כתובים" שנה ד'. שירים אלה ספוגים צער דקאדנטי ותחושה של סוף העולם ברוחה של השירה הסימבוליסטית הרוסית.

עוד בהיותו ברחובות נטל שלונסקי את אחד השירים הללו, השיר "דממה כחולה", וברצותו להשתעשע ולשעשע אף את רעהו הצעיר, כתב עליו פארודיה. הפארודיה "טפשות צהובה" נכתבה על נייר מיכתבים של בית-ההבראה ולא פורסמה מעולם.

שירו של פן תיאר את השקיעה ואת היום הגווע ודרכם נתן ביטוי לתחושות של שקיעת העולם והדיקנות שחש הגיבור. בפארודיה שינה שלונסקי את אווירת השיר מאווירת נכאים ברוח השירה האירופית לאווירה ארצישראלית האופיינית לשנות העשרים. הפארודיה מתארת בהומור את פן היחפן, חסר-הפרוטה והרעב, שבעורו שר שירי מולדת, מסיתה אותו קיבתו לחטוף דבר מאכל, ורק מפחד שוטר אין הוא מבצע את זממו.

בתקופה מאוחרת יותר נעשו יחסיהם של שלונסקי ופן מורכבים ולעיתים אף מלאי מתחים, אולם כל חייו נשאר פן אסיר-תודה לשלונסקי על העזרה והעידוד שנתן לו בראשית דרכו כמשורר עברי בארץ. בהקדשה על גבי ספרו "לאורך הדרך" כתב פן לשלונסקי:
"וזכרתי לך חסד נעורי" (ההדגשות במקור).

להלן "דממה כחולה" – שירו הראשון של פן שנדפס בארץ, ולצידו הפארודיה שכתב שלונסקי על שיר זה (תחילה תצלומים מכתבי-היד).

אלכסנדר פן

דממה כחולה*

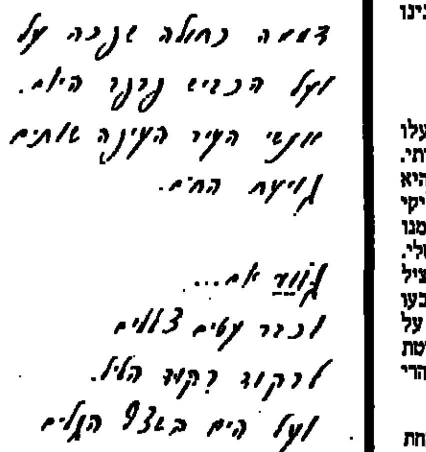

אברהם שלונסקי

טפשות צהובה**

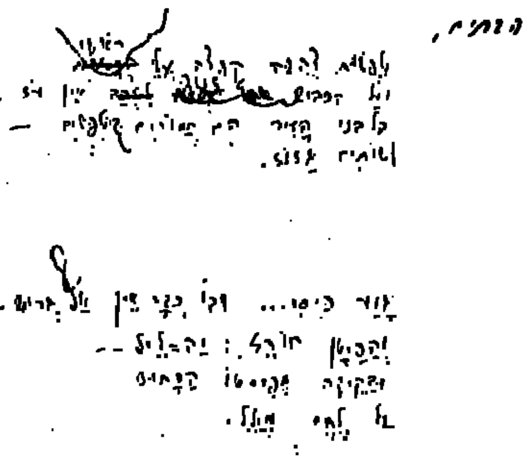

אלכסנדר פן — דממה כחולה*

דְּמָמָה כְּחֻלָּה שָׁפְכָה עַל הַבָּתִּים,
וְעַל הַכְּבִישׁ פִּרְפֵּר הַיּוֹם.
אַנְשֵׁי הָעִיר הָעֲיֵפָה שׁוֹתִים
גְּוִיעַת הַחֹם.

גַּלְגַּל אָדֹם טָבַע בַּמַּעֲרָב
וּבֵין עָבִים הַצִּית שְׂרֵפוֹת,
וּזְהַב דָּמוֹ רָעַף, נָטַף וְזָב
טִפּוֹת-טִפּוֹת.

גּוֹוֵעַ יוֹם...
וּכְבָר עָטִים צְלָלִים
לִרְקֹד רִקּוּד הַלֵּיל.
וְעַל הַיָּם בְּשֶׁצֶף הַגַּלִּים
הַחֹשֶׁךְ מְיַלֵּל.

שִׂמְחָה קְטַנָּה שָׁטְפָה עֲרוּץ הָרְחוֹב...
לְמִי לְבִין עֵינַי לָמָּה?
הִנֵּה אַחַת עָבְרָה, צָוְחָה: אֲהֹב –
וְנֶעֶלְמָה.

תַּעֲלוּמוֹת חוֹלֵם פָּנָס חִוֵּר,
קוֹרֵץ לַצֵּל – וּכְבָר
חוֹנֶקֶת כַּף הַחֹשֶׁךְ הָעִוֵּר
אֶת גְּרוֹן מָחָר...

אברהם שלונסקי — טפשות צהובה**

טִפְּשׁוּת צְהֻבָּה קָפְצָה עָלַי רֹאשִׁי
וְעַל הַכְּבִישׁ לָנוּד אֵין עוֹז,
כָּל בְּנֵי הָעִיר הֵם חֲמוֹרִים טִפְּשִׁים –
וְשׁוֹתִים גָּזוֹז.

גֹּוֵעַ כִּיסִי... וּבוֹ כְּבָר אֵין אַף גְּרוּשׁ...
וְהַפִּיטָן חוֹרֵז: יָה-לִיל – –
וְכַקִּיבָה מְפִיסְטוֹ הַכָּחוּשׁ
עַל לֶחֶם מְיַלֵּל.

כּוֹס תֵּה קְטַנָּה עָרוּץ גְּרוֹנִי תִּשְׁטֹף,
לְמִי מְעַיִן וּפִי לָמָּה?
הִנֵּה חַלָּפָה קְצִיצָה, צָוְחָה: חֲטֹף –
וְנֶעֶלְמָה.

רַב מְזִמּוֹת זוֹמֵם לִבָּב קוֹדֵר...
אַף מִפַּחַד הוּא – פֶּן
תַּחֲנֹק כַּפּוֹ שֶׁל הַשּׁוֹטֵר
אֶת אֲלֶכְּסַנְדֶּר פֶּן.

* נכלל ב"היה או לא היה", הוצ' צ'ליקובר, תשל"ב, ע' 13–14 ונדפס כאן באדיבותה של הגב' סינילגה איינשר-פן.
** כתב היד נמצא בארכיון שלונסקי, מכון כץ לחקר הספרות העברית, אוניברסיטת תל-אביב ומספרו 189–1:3; נדפס כאן באדיבותה של הגב' רותי אשל.

ממפגשי להקות חובבים באמנויות הבמה

لقاءات بين فرق هواة في فنون المسرح

משרד החינוך והתרבות
האגף לתרבות ולאמנות
המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח

התאגדות מרכזים קהילתיים בישראל
ההסתדרות הכללית של העובדים בא"י
החברה למתנ"סים

עירית ראשון־לציון
האגף לתרבות, אמנות, נוער וספורט

מטה המפגשים – מרכז תרבות העמים לנוער בירושלים

מופע להקות נבחרות במחול, פולקלור וזמר

(הלהקות נבחרו בשנה מפגשים אזוריים של להקות חובבים באמנויות הבמה בשנת תשמ"ז)

יתקיים בהיכל הספורט החדש בראשון־לציון

ביום שלישי י"ג באייר תשמ"ז, 12 במאי 1987 בשעה 20.00

הלהקות המופיעות

להקות מחול ותנועה

★ להקת „הורה" – מועצה מקומית פרדס־חנה–כרכור
★ להקת מחול „גוונים" – עירית ראשון־לציון
★ להקת מחול „עמלים" „עמל" – חולון – חולון
★ להקת המחול של מכללת אורט – ירושלים
★ להקת המחול „חולית" – ביה"ס המקיף ו' – באר־שבע
★ להקת המחול „אילת נעורים" – מתנ"ס אילת
★ להקת המחול „הפעמוניות" – מועצה אזורית באר־טוביה
★ להקת מחול ג'ז ביה"ס המקיף עמל ליודי דיזיוס ת"א
★ להקת תנועה יצירתית – המעל – עמל ליודי דיזיוס ת"א
★ להקת המחול – המרכז הקהילתי בית דני, ת"א

להקות נגינה וזמר

★ תזמורת וחבורת הזמר – ביה"ס „עמל" חדרה
★ מקהלת „בנות עמקים" – מוסד חינוכי מזרע, עמק
★ צוות חווי – מועצה אזורית גליל תחתון
★ חבורת הזמר „הרשלאצים" – עירית ראשון־לציון

פולקלור עדות במחול וזמר

★ להקה תימנית „עמקא" – מועצה אזורית מטה אשר
★ להקה כורדית – מתנ"ס קרית־מלאכי
★ להקה ערבית – „אסואר אל קודס" – אגודת „הורה" – עירית ירושלים

מצעד סיום וחלוקת תעודות ללהקות: שירה בציבור והרקדה

הפקה וניהול אמנותי – **אילה גורן** מרכז תרבות העמים לנוער בירושלים
הנחיה ודברי קישור – **ד"ר דן רונן** האגף לתרבות ולאמנות, משרד החינוך והתרבות
ארגון הארוע – **אילנה שגב** המחלקה לאמנויות, עירית ראשון־לציון
תאורה והגברה – **„קול המוסיקה"** ראשון־לציון

פרטים והזמנות: עירית ראשון־לציון, רח' נורדאו 13 טלפונים: 953555 ■ 03-991867
ירושלים: מרכז תרבות העמים לנוער, עמק רפאים 12א' טלפון: 02-664144

הציבור מוזמן!

יד יצחק בן־צבי

יד יצחק בן־צבי

המחלקה לפעולות חינוך והדרכה
השתלמויות למורים בשנת שבתון תשמ"ח

בירושלים

א. ארץ ישראל בין יוון ורומא – היבטים היסטוריים, ארכיאולוגיים ותרבותיים. – ביום ב' משעה 8.30–13.15.
ב. לימודי ארץ ישראל – מימי הביניים ועד מלחמת העצמאות ביום ד' משעה 8.30–13.15.
ג. הכרת ירושלים – תולדות ירושלים בתקופת בית ראשון – שני. ביום א' משעה 16.30–19.15 ב„יד יצחק בן־צבי", רח' אברבנאל, רחביה, ירושלים.

בתל־אביב

א. ארץ ישראל מתקופת המקרא ועד סוף ימי בית שני. – ביום ג' משעה 8.30–13.30, בבית אריאלה, ספריית שער ציון, ת"א.
ב. ירושלים במאה העשרים. – ביום ב' משעה 16.30–19.15, בבית עובד העיריה, רח' טומפריותא 4, ת"א.

בחיפה

א. ארץ ישראל היסטוריה, ארכיאולוגיה, סיורים. – ביום ה' בבוקר משעה 8.30–13.15 בבית אורדשטיין בהדר הכרמל.

כל ההשתלמויות כוללות הרצאות וסיורים. ימי הסיור יימשכו עד שעות אחה"צ. ההרצאות ניתנות ע"י טובי החוקרים והמרצים באוניברסיטאות בארץ. הקורסים מוכרים על ידי משרד החינוך לקבלת גמול השתלמות או תואר מורה בכיר. שכר הלימוד ימומן על ידי קרן ההשתלמות.

המעוניינים להירשם ישלחו סך –.30 ש"ח דמי הרשמה ע"ח הקורס, למקודת יד יצחק בן־צבי, ת.ד. 7660, ירושלים 91076.
פרטים נוספים בטל': 667675, 02-639170.

interRent

רשת בינלאומית להשכרת רכב
מופעלת בישראל ע"י צ'מפיון רנט־א־קאר
חברת בת ליבואני פולקסווגן־אודי

מכירה שנתית של

רכב מהשכרה

אנו מחדשים את צי הרכב ומוכרים מכוניות משנת ייצור 1985 במצב מעולה, ובמחירים מפתיעים

פולו 1100 + מזגן
ג'טות 1300 + מזגן
ג'טות 1600 + אוטומטיות + מזגן
מסחריות 1900

וכן מבחר גדול של כל סוגי פולקסווגן ואודי.
• כל הרכבים הנמכרים הם לאחר בדיקה, טיפול וניתנת אחריות צ'מפיון.
• אפשרות לאשראי.

המכירה באולם התצוגה של צ'מפיון
„מרכז הרכב המשומש" בדרך הרצליה אחרי פסי הרכבת (מול הקניון)
טל. 03-700498 (לבקש את חזי)

יש חדש גם בשיין

מכללת בית־ברל
השלוחה להכשרת עובדי הוראה

ע"ש א. שיין פתח־תקוה

נמשכת ההרשמה לשנה"ל תשמ"ח

מערכת שעות אישית גמישה
לפי צרכי הסטודנט (ואפשרויותיו)

לימודים לתעודת „מורה מוסמך בכיר" ולקראת תואר B.E.d.

מסלולי ההכשרה:
★ גננות לגילאים נמוכים
★ מסלול הגיל הרך
★ ביה"ס היסודי
★ הוראה כללית וחינוך מבוגרים
★ אנגלית לביה"ס היסודי
★ חינוך מיוחד
★ חטיבת הביניים
★ מורים לכיתות הכוון ומרכזי חינוך
★ השתלמויות מורים למורה בכיר ולגמול השתלמות

מלגות והשתתפות בהוצאות נסיעה לזכאים

מבחן הסף יתקיים ב־12.5.87

פרטים יעוץ והרשמה: מכללת שיין, רח' קפלן 42 פתח־תקוה טל': 9224924, 03-9221379

אטלס הנגב

עורכים: אליהו שטרן, יהודה גרדוס, אבינעם מאיר, שאול קרקובר, חיים צוער

אטלס צבעוני ומהודר

כולל 120 מפות המקיפות 11 פרקים, בהם מוצגים המאפיינים המינהליים, הדמוגרפיים, ההסברתיים, הכלכליים והפיזיים של חבל הארץ הגדול ביותר בישראל – הנגב.

המחיר 60 ש"ח כולל משלוח ולא כפי שפורסם בטעות
לרכישות מרוכזות תינתן הנחה

הזמנות: המחלקה לגיאוגרפיה, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב, באר־שבע 84105 טלפונים: 664673, 057-664679

חברה להפצת מנופים ואמצעי הרמה מעוניינת בהתקשרות עם:

מפעל מכני

בעל יכולת בבנית קונסטרוקציות למנופים

המרטוט ותאור יכולת רצור (תכנון) לפנות לת.ד. 1163 נתניה מיקוד 42112

שיטת שולבה
זכרון ★ ריכוז והורדת מתחים
קורסים
בתל־אביב 18.5.87
בחיפה 22.5.87
טל. 03-299040

למכירה
בית דפוס
מבוסס
עם מוניטין במרכז הארץ
053-337317

ספרית פועלים

ספרים חדשים

פרוזה

תכלת וקוצים – ע. הלל
תשובתו של אביגדור שץ – יהודה יערי
שבעה אחים – אלקסיס קיווי
אהבת שבע הבובות – פול גאליקו
נצח קצר מדי – אבי ארליך
בית בקהיר – ג' – נגיב מחפוז
סיפורי רכבת – שלום עליכם

ילדים

אחוריים של חמור – גרדה כתן
גדול עד השמים – שמואל בן־שלום
מסיפורי מר קשקש – לאה גולדברג
לחדר שלי ארבע פינות – מאשה וויאל
משלוח מנות – עדנה קרמר, חיה בר־יצחק
אל שלגי האטלס – עוזיאל חזן
אש בשדות יוקטן – אורית עוזיאל
הילדה והדב – מרים ילן־שטקליס

שירה

חישוקים – שולמית אפפל
בדים – פרץ־דרור בנאי
מקום נפלא – אורציון ברתנא
משירי האיש חחי – רונית זוכלחסין
משירי הר הרצל – רעיה הרניק
אקסיון אסטי – אודיסאוס אליטיס
מבחר שירים – י.ל. טלר
כל שעות הרוח – אילנה אביאל
בית של געגועים – ענת לויט
שירי הייקו – על־פי ספרו של ה.ג. אנדרסון

ספרי עיון ולימוד

על האמנות המודרנית – פאול קליי
קובץ – כה ראה וחדש – בעריכת יהושע רש
עיונים בשירת אברהם סוצקובר – י. מיכלי
על החינוך האסתטי של האדם – פ. שילר
הרמנויטיקה – זאב לוי
שיחות עם קפקא – גוסטב יאנוך
שבעת הקבצנים לר' נחמן מברסלב – מקראה לתלמיד ומדריך למורה – זכריה נרון
אמת וחופש – קרל פרנקנשטיין

התנועה ליהדות מתקדמת בישראל

מרכז ליהדות, דמוקרטיה וציונות

הציבור מוזמן ליום עיון תנועתי:

מעמד האשה ביהדות ובישראל

בהשתתפות:
פרופסור **ישעיהו ליבוביץ**
פרופסור **אריאל רוזן צבי**
פרופסור **אליס שלוי**
רבנים, רבניות ופעילים מהתנועה ליהדות מתקדמת.

יום העיון יתקיים בבית שמואל, רחוב המלך דוד 13, ירושלים, בסופשבוע כ"ג – כ"ד אייר, תשמ"ז, 22 – 23.5.87

מספר המקומות מוגבל.

פרטים והרשמה:
טלפון 02-203348, 02-203349, אסתי

הופיע ספר

סמליות הפרח באגדות לילדים

מאת: **ישראלה טרון**

הוצאה לאור: **גסטליט חיפה**
חיפה – דרך העצמאות 41
תל־אביב – רחוב השרון 12

מודעות לימודים והכשרה מקצועית
ראה במוסף 7 ימים שנה אחרי פרסום

באמנות

תעשייה־עיר־אמן

מאת עודד ברושי

„סימנים סייסמים", גלריה מימד, פינסקר 27, ת"א.

גלריה מימר שהוכיחה בשנה האחרונה קו עקבי בהצגת אמנים צעירים, יוצאת בתערוכה ראשונה עם קטלוג. אחד־עשר אמנים נבחרים בשנות השלושים המוקדמות נבחרו להציג אמנות בהקשר של תעשייה ונוף עירוני.

חברת־החשמל, המממנת את התערוכה ואת הקטלוג, היא החברה הממשלתית הראשונה בארץ, שפותחת את הארנק לעידוד אמנות צעירה. יוזמה בלתי־צפויה ומבורכת של מנהל יחסי־הציבור שלה.

בכל זאת – החמצה

עם כל הרצון הטוב נראה, שהתערוכה נפלה השם הבנאלי „סימנים סייסמים" (שאין לו דבר עם נושא התערוכה) היא החמצה. בין המשתתפים מצויים אמנים מעולים, שיש להם מה להראות, ולא הציגו תערוכת יחיד מזה זמן. לו רק כדי להיות נאמנים יותר לנושא המוצהר של התערוכה (אמנות־תעשייה־עיר), ראוי היה להוציא מתוך נבחרת־הכדורסל הזו חמישיה פותחת של אמנים, אשר עוסקים בשיגרת היצירה שלהם בנושא חשוב ושכיח זה באמנות העכשווית.

מבין האמנים, שניתן לזהותם – גם מחוץ לתערוכה – עם הבעייתיות של הקיום העירוני המודרני ועם דימויים תעשייתיים מאיימים, הם: דודו מזה, אבי סיטון, יגאל עוזרי, ובאופן ישיר פחות – גם שמחה שפייזר ואלי זמיר. חמישה אמנים, שיצירתם משרשת עמוק ברעיון הסביבה התעשייתית.

סימטריה שברירית

אבי סיטון, אחד הפסלים המבריקים של הדור הצעיר, מפתח את המושג הצורני של כוח ומהירות, כשהוא מדגיש את היופי הקר והחד של מתכת האלומיניום כאנטי־תיזה הומרית למסורת הברזל החלוד והמונומנטלי של ותיקים כתומרקין ושמי.

הפסל השני בתערוכה, שמחה שפייזר, מציג טוטם מתכת עץ ופיברגלס תלת־רגלי עם סלילים קפיציים ציבעוניים. שפייזר מתקשר עם מסורת החומרים המצויים (רדי־מייד), ומקנה משמעות מחודשת לשימוש בפסולת עירונית. הוא הופך אותה ליצור תיוני, שההשראה הטיקסית שבו מתכסאת בשאיפה אל הגובה ובסימטריה השברירית בין אבריו.

„אפיסת כוחות"

דודו מזה, המיוצג כאן בשני ציורים, יכול היה להשתלב יפה יותר בתערוכה, אילו הציג את אחד ממיצביו הבנויים כרגם מוקטן (מאקט) של מיתקן תעשייתי או צבאי עתידני. בציור בשם „אפיסת כוחות" הוא חוזר אל הנושא החוזר שלו בשנים האחרונות: דמות אדם אנונימית על רקע חשוך וסוער של גישרי פלדה ומיתקנים מיסתוריים.

דודו מזה: סוער ואנונימי

יגאל עוזרי, שהציג תערוכת יחיד ב„מימד" לפני זמן קצר, מציג נוף עירוני בהשראה של מיבנים ארכיטקטוניים מפורסמים.

אלי שמיר מציג רישום עיפרון, המורכב מחלק, המתאר מיתווה בנוי באיזור הררי, וכן מחלק המתאר שירטוט ארריכלי. גם שמיר היה יכול להיות מעניין יותר דווקא, אילו היה מציג את אחד מציורי „חברת" הפרא" הציבעוניים שלו. אלו ציורים סיפוריים על־אודות אנשים קרומים עירומים כאדם וחוה על רקע נופי פרא עתירי צמחיה. אמנם אין זה ציור שמצביע באופן גלוי על בעייתיות הקיום העירוני, אולם למעשה נובע ממנה.

מה הקשר

בין המשתתפים האחרים של התערוכה לבין הנושא – קשה לעתים למצוא את הקשר. יעקב מישורי מציג רישום ציבעוני פוסט־פוטוריסטי מסוגנן מדי, כדרכו. מאיר פיצ'חדזה בשני בדים ריקיקים עם רישומים בעלי סימליות אוטוביוגרפית. אבי עזרא, טוביה אברהם ואריה ברקוביץ מציגים רישומים מופשטים־למחצה, שזכותם היתירה להיכלל בתערוכה עם כותרת זו – היא העובדה, שהם צויירו בתוך העיר, ואולי אף לאורה של נורת־חשמל.

הקטלוג בשחור לבן מעוצב בטעם טוב, אולם עם פחות־מדי חומר אינפורמטיבי על האמנים, ויותר מדי מלל ידעני.

ארועים והודעות

המסה האקטואלית והספרותית

בתוכנית „ספרים, רבותי, ספרים" (גלי צה"ל, שבת, 17.00), ישודר ראיון עם הסופרת שולמית הראבן על קובץ מסותיה האקטואליות „משיח או כנסת"; רנה לישיץ תשוחח על המסה הספרותית; פרופ' גרשון שקד – על הספרים: „קופסה שחורה", „התגנבות יחידים" ו„מולכו"; ויצחק לבני על הספר: „בית היהלומים" לצבי גיל.

על ברל כצנלסון

במיסגרת התוכנית „מילים שמנסות לגעת", תשודר תוכנית על: „ברל כצנלסון כנאמן הספרות העברית; במלאת מאה שנה להולדתו", מחר, שבת, בשעה 10.05. משתתפים: פרופ' דן מירון, פרופ' אניטה שפירא, עליזה גרינברג טור־מלכא, ש. שלום ויעקב אורלנד. מנחה: ד"ר שמואל הוטרס.

תפקיד מקורות היהדות בספרות הישראלית

ערב עיון בנושא „מקורות היהדות, מקומם ותפקידם בעיצוב הספרות והחינוך הישראליים", ייערך ביום שלישי (12.5.87), בשעה 20.00, בבית־הסופר, רחוב קפלן 6, ת"א. משתתפים: פרופ' צ.א. שטיינפלד, פרופ' הלל וייס, משה שמיר, אהוד בן עזר ואהרן ידלין. מנחה: פרופ' יוסף בן־שלמה.

מיפגש עם אלכסנדר ז'מני

מיפגש עם המשורר והמתרגם הפולני אלכסנדר ז'מני, יתקיים ביום רביעי, 13.5.87, בשעה 17.00, בבית־הסופר, רחוב קפלן 6, ת"א.

חיי נישואים ולידה בוינה

(המשך מעמוד 20)

הפער העמוק, הגנטי, בין המנטאליות היהודית למנטאליות הווינאית־גויית מקבל עיצוב מוצלח מאוד ביחסים שבין גורדוייל לפרידי, אחיה של תיאה, דגדי הולך בטל ובעל נטיות סאדיסטיות. בעניין התינוק מתנהלת ביניהם שיחה משעשעת ביותר, שהיא דוגמה לכישרונו של פוגל לתאר את החוויה האישית מפרספקטיבה של הורה. פרידי אומר לגורדוייל: „למה לך בעצם תינוק' גורדוייל מתבונן בו כאילו יצא מדעתו. פרידי מסביר: 'אין זה לא בשר ולא רוח – לא כלום... עניין לנשים סכלות. ולחשוב שבני אדם שמים נפשם על זה, ועוד קודם צאתו לאוויר העולם – בלתי מובן בהחלט' הוא גם אינו תופס לשם מה גורדוייל נשא את אחותו לאשה: 'מה יש לך צורך בזה היא היתה ישנה עמך גם בלאו הכי, אני ערב לך!' פרידי מזמין בירה, וכשהוא מגיעה הוא אומר: 'אושר הוא ששיכר כזה נמצא בעולם (...) מקיים את האנושיות' (224־225). בעיני הבחור הווינאי תינוק ואשה הם דברים מיותרים, אבל בירה – זה דבר שמקיים את האנושיות. מוקד אומר משהו על „ההומניזם הגלוש קצת של הגיבור". ושקר סבור שגיבורו של פוגל „נהנה הנאה משונה משפע הסבל וממצה את חוויותיו" (338). לדעתי, ההומאניזם הוא של פוגל, הנושק כנגד הצופן הגנטי שהרגיל את היהודי לקבל בהבנה ובעיוורון את הסבל הלא־צודק.

עיוורונו של גורדוייל לאהבתה של לוטה היהודיה והחלטתו לשאת את הנוצרית הווינאית מוצגים אומנם כחלק ממציאות הכרך המודרני בכללו, שבו שלטים המקריות והטירוף; אולם מניעיו של גורדוייל לנישואים המורים הללו הם מניעים מובהקים של מתבולל. וכך הוא מהרהר: „תיאה פון טאקו, רודולף פון טאקו, לא – פון גורדוייל... הברון רודולף פון גורדוייל... ח־ח־ח (...) עכשיו מתחיל חלק חדש, הוא מרגיש זאת כחוש" (26). הנישואים לתיאה מודרכים גם על־ידי הרצון לשנות זהות ומעמד.

התחונה של גורדוייל עם תיאה היא חתונה יהודית, המתקיימת בל"ג בעומר, אלא שגם היא מנותקת לגמרי מהוויתם האמיתית של חיי יהודים, אפילו בווינה: מהאולם הגדול של בית־הכנסת בוקעת זמרת מקהלה עמומה לווי צלילי אורגן „אשר נדמו כנישאים לכאן מצד נגדי, מופלג. הזמרה העניינית נשפכת אל תוך רחוב זייטנשטטן התלול והמעוקל, השרתה בו מין רוח של הויה געימה ונטולת דאגה, שלא נתלכדה כלל עם המולך הגסים של היהודים קשי היום, שנתלבשו שם לעשות סחורה בסמרטוטים ובגדים ישנים" (72). גורדוייל מרגיש כאילו הוא נמצא בנשף מסכות, והרגשה זו מתחזקת בו למראה יהודי שעמד על מיפתן חנות נעליים, שצורתו מגוחכת ונואלת. טקס הנישואין מתואר כגרוטסקה מוכחקת: במקום לענות מלה במלה אחר דברי ה„רבינר", גורדוייל „זכר פתאום משנת ילדותו" (שם), ולפתע אמר את פסוק הקידושין כולו בבת אחת. הרב נראה בעיניו באותו רגע כמי שהתאמץ להרים שק כבד, אך השק נמצא לפתע מלא נוצות והוא מאבד שיווי מישקל ונופל לאחור. עלובה, מגוחכת ונואלת היא הזהות היהודית בעיני גורדוייל ביום חתונתו, כשהוא נתון בצוואר וקוף ונוקשה ביום שטופי המה צורכת, ואינו תופס עד כמה הוא עצמו מגוחך.

ד. גיבור שאינו מודע לעצמו

כאמור, הרומאן כתוב מנקודת מבט של גיבור שאינו מודע לעצמו. בריתתו הקבועה של גורדוייל ממודעות למצבו האמיתי ולמסקנות העולות ממנו – נושא שפוגל עוסק בו, כמו גנסין, ברנר ועגנון, בעיקבות מסורת מרכזית בסיפורת האירופית של סוף המאה ה־19 – עומדת במרכז ההעמקה של עלילת הרומאן. הבריחה מהאמת ומהפעולה המתבקשת ממנה מתבטאת גם כחוסר היכולת של הגיבור לנתק את עצמו מהאשה ומהעיר, ברומה לחוסר היכולת של הגיבור הגנסיני והברנרי המוקדם לנתק את עצמו מהעיירה.

לכל אורך הרומאן גורדוייל עיוור בצורה תמוהה לגילויי האהבה של לוטה, אף באופן מהיר לא פחות הוא שם את ראשו על הספה כמקום ששם ישבה לוטה (לאחר שהיא עוזבת את חברו וזמן קצר לפני התאבדותה) כתינוק הטמן ראשו בחיק אמו. גורדוייל דומה כמובן זה לרופא ב„הרופא וגרושתו" של עגנון, ובשני המקרים יש קשר בין האשה (לוטה, דינה) לבין היהדות. הבריחה מהאמת, המאפיינת את דמותו של גורדוייל, כוללת גם את יחסו להורתו היהודית, והיא מתבטאת כאופן שבו מפורים בשולי העלילה פירורי מידע הנוגעים לעברו, לפני בואו לווינה. משיחזור קרטי מידע אלה עולה הסיפור הבאו רודולף גורדוייל (מאם זהו שמו המקורי), מצאצאי המהר"ל מפראג (37), נולד בעיירה קטנה בפולניה או בגליציה, שבה „יהודים הם יהודים ונוצרים נוצרים" (149). הוריו לא היו אדוקים, אך חייהם התנהלו במעגל הסגור של החברה היהודית. הילד היה מסתובב ליד הכנסיה הנוצרית אחוז סקרנות ופחד. הוא ידע כבר על האינקוויזיציה, מסעי הצלב, רדיפות היהודים וגזירת השמד, ופחד שהנוצרים יחטפו אותו ויאלצו אותו לעשות „דבר מה, לא ידעתי בדיוק מה" (150), ועם זאת השתוקק שהדבר יקרה, והוא יסבול את כל העינויים שבעולם ולא יעשה את רצונם. התשוקה לסבול עינויים מידי הנוצרים היא איפוא תבנית נפשית, שגורדוייל נושא עמו מילדותו הקדומה, בתוקף זהותו היהודית. יתר על כן: על נעוריו הוא מספר לתיאה, שהיו מלווים בהתערערות מערכת העצבים, ו„באותו זמן אירע לא אחת שהתנפלו עלי נערים נוצרים. נלחמתי או בחירוף נפש, כנידון למיתה. אבל הייתי יחידי וידי היתה על התחתונה. כשחזרתי אחר כך הביתה מוכה ורצוץ, הייתי מרגיש איזה סיפוק, מין הנאה והשתקפות העצבים (...) אגב, ברבות הימים, כשנוכחתי, שאין אני מתיירא מפניהם ושאני יודע להשתמש באגרופי כראוי, חדלו ממני" (151). פוגל מציג כאן את המאווכיזם כתכונה יהודית ארכיטיפית, שנוצרה כמנגנון פסיכולוגי תראפויטי כדי להשקיט את העצבים המעוררים. עם זאת, הוא משאיר מקום לאפשרות לשבור את התבנית הזו רק על־ידי הפגנת כוח שכנגד. לפנינו השתקפות מוקטנת של מערכת היחסים הסאדו־מזוכיסטית העומדת במרכז העלילה, שבסופה רוצח גורדוייל את תיאה. יחוסה של תיאה, אגב, הוא בכך שאבותיה היו מנושאי הצלב (36).

גורדוייל מספר גם לתיאה, שהניסיון המיני הראשון שלו היה עם משרתת גויה, מצב אופייני לצעירים יהודים בני התקופה, אלא שבמיקרה של גורדוייל מרובר היה, פחות או יותר, באונס שגרם לנער הצעיר תחושה של אסון נורא. „הייתי בעיני כמי שאבד לו הדבר היותר יקר בחיים, לבלי השיב" (153). המגעים המיניים של גורדוייל, גם עם תיאה וגם עם גוסטל, הם חזרה על אותה תבנית, שבה אשה גויה חזקה ויצרית עושה כחפצה בגופו הקטן והחלש של הגבר היהודי. דיוקנו הטיפוסי והמנטאלי של גורדוייל מאופיין בתכונות יהודיות סטריאוטיפיות: הוא נמוך וצנום (לעומת תיאה גדולת הגוף), „גופו הקטן והצנום גרמה לו כעשוי רק עצבים ומוח לבד" (16), ויש לו חוטם מפותח (29).

בערב הפגישה הראשונה של גורדוייל עם תיאה, כשהוא מלווה אותה לביתה, הוא שם לב להבדלי הגובה ביניהם וחש „אימה בלתי מבוארת" שיש בה בכל־זאת מהנעימות, והמספר מעיר: „זה היה מצב־נפש מוזר וחדש לגורדוייל, אף־על־פי־כן ברי היה לו, שכבר היה פעם שרוי במצב דומה, אפשר בשחר ילדותו. פירכסו בו לעלות על זכרונו גם אילו מאורעות בקשר עם מצב נפש זה, גורדוייל כמעט שנגע בהם, אבל הם שקעו מייד שוב במעמקי נפשו, כרג שקופץ לפרקים מתוך המים וחוזר ונעלם בהם, בטרם הספקת להציץ בו" (25). חוויות הילדות בעיירה היהודית מדחוקות בשלב זה אל תת־התודעה, והרי שם צפונה האמת בספרות תקופה זו, שנוצרה בסמוך ובעיקבות הפסיכולוגיה של פרויד ויונג. גורדוייל חוזר אל „המיטבח של בית אבא" רק בחלום: במיטבח של בית אבא נעלם ה„אוטו" שהוא מתכונן לקנות לתינוק ובמקומו יש לתת לו צנון שחור למישחק, מה שמעורר את חמתה הנוראה של תיאה (90־91). הדחף האכזרי של גורדוייל להוריש לבנו אותו ולא צנון שחור (כמובנם הסמלי, כמובן), פועל יחד עם הרצון שלו עצמו להיפטר מעולם של מיטבח, שבו אוכלים צנון שחור.

אומנם גורדוייל אינו צריך לעשות מאמץ יוצא־דופן כדי להשכיח מעצמו את יהדותו, שהרי כל חייו בווינה עומדים בסימן ההשכחה של זהותו היהודית, כולל אכילת נקניקים עם חמאה בחברת שותפו לחדר. בזה הוא אינו שונה משאר דמויות היהודים והאינטלקטואלים ברומאן, שכולם נושאים שמות לא יהודיים, ומנהלים אורח־חיים דומה בכל לזה של אינטלקטואלים וינאיים, אבל היא הנותנת: אובדן ההבחנה בין הגזעים, כמו גם בין המעמדות ובין המינים, הוא חלק מדיוקנה הכאוטי של העיר המודרנית. זהו ההבדל בין וינה לעיירה: היהודים כאן הם לכאורה חלק בלתי־נפרד מהחברה הנוצרית. היהודים המופיעים ב„חיי נישואים" עברו את תהליך ההתבוללות עד תומו, והאדישות של גורדוייל למוצאה הנוצרי של בת זוגו היא הגילוי המובהק והקיצוני ביותר של ההתבוללות היהודית במערב־אירופה בין שתי מלחמות העולם. אבל למרות שבין יהודים לגויים ברומאן אין הבדלים חיצוניים, יש ביניהם הבדלים ברורים בהתנהגותם, באופיים, במערכת הערכים שלהם ובכרמתם האינטלקטואלית. למשל, שני הרופאים – ד"ר קרינדל וד"ר אסטל, השניים היחידים מלבד גורדוייל העוסקים בענייני ספרות – הם יהודים. מי שקרא את „נביאים בכלי כבוד" של פרדריק גרינפלד (עם עובד, 1979) יוחה ללא קושי את התופעה.

והזהות היהודית של גורדוייל ושייכותו לגורל היהודי מגיעות לתודעתו בשלב הטיפוסי לטרגדיה, כאשר הוא יורד לשיא שפל המדרגה. לאחר שהתינוק מת, תיאה בוגדת בו לעיניו והיא אף מגרשת אותו מביתו. חסר כל הוא משוטט ברחובות וינה, ואז הוא מהרהר: „היהודי הנצחי – אין מרגוע" (277). באופן דומה הושף ד"ר אסטל את זהותו היהודית כשהוא מופיע לא מגולח להלוויתה של לוטה (306).

ה. אווירה גזענית

האם יכול בכלל יהודי לברוח ממוצאו כאשר תמלה „גזע" נעשית קריטריון כליכך חשוב, אפילו בעיני עצמו, להזהר של ארמון אביה של תיאה, המפתח יחסי ידידות עם חתנו היהודי, ובעצמו מחזיק פולגש יהודיה, נוהג לומר לבתו: „עלייך להיזהר בעיקר מפני היהודים... וינה העיר נתייהדה מקצה לקצה. שוב אין מבחינים בין דם לדם.. הם מדעילים את האויר. אילמלא הם לא היינו מפסידים במלחמה" (56). גורדוייל השומע על כך מפיה שואל: „האם את מציירתה [כך] לו, גברתיו (...) – היינו, כאיזו בחינה? – לשמור על טהרת הגזע?..." (שם). על לוטי הוא מהרהר: „בעצם הדבר הרי היא נערה נפלאה, לוטי זו.. „גזע טהור". ראויה היא באמת שיאהבוה" (171).

האנטישמיות בווינה אינה נשמרת בסוד. גורדוייל נקלע לאסיפה של אגודת חובבי הטבע באחד מבתי־הקפה, ושם הוא שומע את נאומו של היושב־ראש, המדבר על הצורך ביסוד „סניפים מיוחדים. לצורך ארגונו של הנוער הארי וחינוכו לאהבת הטבע והאוויר ולחיים טבעיים, בריאים וגאים..." (125). האנטישמיות פועלת בכל שכבות החברה: יחד עם לוטי וד"ר אסטל הוא סופג ברכבת עלבונות אנטישמיים, המכוונים ישירות אליהם, מפי אדם בן שיכבה נמוכה (211־112). ד"ר אסטל מגיב כגבר, ואילו גורדוייל מצידו „נתבייש משום מה, כאילו הוא היה הגורם היחידי לכל הסכסוך. היתה בו הרגשה לא־ברורה, שהמחזיק איזה מעשה שהיה עליו לעשותו ותקפתו אי־רצון כלפי עצמו" (שם).

אפשר להתווכח בשאלה, האם הנושא היהודי נמצא במרכז או בשוליים של „חיי נישואים". אפשר בהחלט לומר, שהנושא היהודי הוא פחות מפורש בו מאשר ברוב הסיפורת העברית שנכתבה בסוף המאה ה־19 ותחילת ה־20 (מלבד אצל ברדיצ'בסקי וגנסין, שגם הם כתבו יצירות תוך ניסיון מכוון להשתחרר מהנושא היהודי). אבל לא נכון, על־פי הבנתי, לדבר על הספר הזה כעל רומאן שנכתב רק במיקרה בעברית, או שאין לו שום נגיעה לנושא היהודי. אל יטעונו השמות הלועזיים של הגיבורים היהודים, שהרי טישטוש ההבחנה בין יהודים ללא־יהודים בווינה הוא־הוא הסיבה לאנטישמיות.

הלשון נעדרת המישקעים היהודיים והאלוזיות לספרות הקודש גם הן מושכות את הקורא אל ההרגשה, שלפניו תרגום של ספר לועזי ולא יצירה של סופר עברי בתחילת המאה. אך הרי הלשון מתאימה על עצמה לפסיכולוגיה ולנקודת המבט של הדמויות, ובעיקר של גורדוייל המתבולל. עגנון שם לשון חכמים בפיהם ובתודעתם של יהודים מתבוללים בגרמניה בתחילת המאה (בסיפורים כמו „הרופא וגרושתו", „פנים אחרות", „פרנהיים" ואחרים); ופוגל בוחר לתת את עולמו של היהודי המתבולל בשפה משופעת בתרגומי שאילה לא מוצלחים מגרמנית („כשר־ישיבה", למשל) ובמלות לעז רבות (בכך קדם לו גנסין, בעיקר ב„בטרם", גם הוא סיפור שבמרכזו ניסיונו הכושל של המתבולל להיפטר מזהותו). את העברית העילגת הזאת אפשר לאהוב אך ורק אם מבינים אותה כאמצעי איפיון של מציאות נפשית, שעיוותה את עצמה כשניתקה משורשיה באופן מלאכותי.

כתשרת סיום לסעיף זה רצוני להבהיר, כי נחוץ להבחין היטב בין הרדת אי היכולת להינתק מהשורשים ולהפוך לחלק טבעי של המציאות האירופית המודרנית אצל יהודי אירופה המערבית בתחילת המאה, לבין הקריאה לשוב לשורשים היהודיים במציאות הישראלית היום. השנייה אינה נובעת מהראשונה.

★

(חלקו השני והאחרון של המאמר יתפרסם ביום ו' הבא).

פרשת השבוע

אחרי מות־קדושים

מאת מנחם בקר

בשבת זו אנו קוראים שתי פרשיות מן התורה: ״אחרי מות״ ו״קדושים״. וקיים קשר ענייני ומהותי בין שתי פרשיות אלו. פרשת ״אחרי מות״ פותחת בעבודת הקודש של הכוהן הגדול ביום הקדוש ביותר בשנה, ומסתיימת באזהרות על קדושת חיי המשפחה בישראל ועל יחסי־אישות אסורים (פרשה הנקראת בתפילת מנחה של היום הקדוש); ופרשת ״קדושים״ כוללת שורה ארוכה של מצוות – רובן בתחום שבין אדם לחבירו – שמטרתן להביא את בני ישראל לאורח־חיים של קדושה וטהרה.

״וידבר ה׳ אל משה, אחרי מות שני בני אהרן...״ (ט״ז, א׳).

על חטאם של שני בני אהרן שנינו במסכת סנהדרין (נ״ב, ע״א): ״היו משה ואהרן מהלכים בדרך, ונדב ואביהוא מהלכים אחריהם, וכל ישראל אחריהם. אמר לו נדב לאביהוא: אימתי ימותו שני זקנים הללו, ואני ואתה ננהיג את הדור? אמר להם הקדוש־ברוך־הוא: נראה מי קובר את מי!״

על מדרש ציורי זה יש מקום לשאול: אם חטא נדב, בהשמעת דברי בלע על משה ואהרן, מה חטא כאן אביהוא? מכאן נמצאנו למדים, שהשומע דבר מגונה על הזולת ואינו מוחה על כך, מעלים עליו כאילו אמר את הדברים הפסולים ומענישים אותו בכל חומר הדין. בכך ניתנת אזהרה נמרצת לכל אדם, שלא זו בלבד שאין להשמיע לשון־הרע ודברי רכילות; אלא אסור גם לשמוע דברים מגונים על הזולת ולהחריש. ועל כך כבר אמרו חכמים: ״שתיקה – כהודאה דמיא״ (יבמות פ״ז, ע״ב).

״בחודש השביעי, בעשור לחודש, תענו את נפשותיכם...״ (ט״ז, כ״ט)

הצדיק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא, בעל ״אוהב ישראל״ (1755–1825). היה אומר: אילו היה כוח בידי, הייתי מבטל כל תעניות־הציבור שנצטווינו עליהן – כי חלושים ותשושים אנו בגלות הארוכה והקשה – חוץ משתיים: תענית תשעה באב ותענית יום הכיפורים. שכן בתשעה באב, שבו חרב בית־מקדשנו ותפארתנו, מי יכול לאכול בו? וביום הכיפורים הקדוש, שבו אנו מיטהרים מכל חטא ועוון, מי צריך לאכול בו?

״ארץ זבת חלב ודבש״ (כ׳ כ״ד)

הגאון רבי מאיר שפירא, ראש ישיבת חכמי לובלין (1887–1933), אמר פעם באחת מדרשותיו: חכמינו ז״ל הורו לנו כלל גדול בדיני טומאות וטהרות: ״היוצא מהטמא – טמא; והיוצא מן הטהור – טהור״ (בכורות א׳, ב׳). והנה מצינו בעניין זה שני יוצאים מן הכלל: החלב והדבש. החלב נובע מן הדם, שהוא טמא, כדברי חז״ל במסכת בכורות (ו׳, ע״ב): ״דם נעכר ונעשה חלב״; ובכל זאת החלב טהור בלא כל ספק ופקפוק. כיוצא בכך טהור הדבש, הנוצר על־ידי הדבורה הטמאה.

בסגולות מיוחדות אלו של החלב והדבש נתברכה גם ארץ ישראל, שניתנה לנו למורשה מאת הבורא יתברך. כמוהם מסוגלת ארץ נחלת אבותינו להפוך גם ״היוצא מהטמא״ לטהור. רמז לסגולה זו של ארץ הקודש מצינו בדימוי החוזר ונשנה בתורה: ״ארץ זבת חלב ודבש״.

ממידרשי חז״ל

״ושמרתם את חוקותי ואת משפטי, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם״ (י״ח, ה׳)

רבי מאיר אומר: מניין (=מהיכן למדים), שאפילו גוי (=נכרי) ועוסק בתורה, שהוא ככוהן גדול? תלמוד לומר: ״ושמרתם את חוקותי ואת משפטי, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם״ – כוהנים, לוויים וישראלים לא נאמר; אלא ״אדם״ (=כל אדם). הא (=הרי) למדת, שאפילו גוי ועוסק בתורה, הרי הוא ככוהן גדול.

חסידים מספרים

בעל גאווה גרוע ממי שמחזיק עצמו לרשע

ה״חוזה״ מלובלין (רבי יעקב יצחק הורוביץ 1745–1815) אמר פעם לחבורת תלמידים ומקורבים: עליכם לדעת, שחביב עלי רשע היודע שהוא רשע מצדיק היודע שהוא צדיק.

שאל אותו רבי שמחה בונים מפשיסחה (מתלמידיו של ה״חוזה״: 1767–1827): כלום ייתכן להעדיף רשע כלשהו על־פני צדיק? הרי חז״ל הורו לנו, ששקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו (סנהדרין ק״ג, ע״ב).

יפה שאלת, שמחה בונים, קרא ה״חוזה״ בקול רועם; ולאחר שהייה קלה הוסיף ואמר: רשע היודע ומכיר ברשעו הולך בעניין זה בדרך האמת, וממילא יש לו זיקה ושייכות לה׳ יתברך, שחותמו אמת (שבת נ״ה. ע״א). לעומת זאת מי שמחזיק עצמו לצדיק, הרי שהוא לוקה במידת הגאווה, שהרי כבר נאמר: ״כי אדם אין צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחטא״ (קוהלת ז׳, כ׳). ומי שנכשל, לא עלינו, במידת הגאווה אין לו זיקה ושייכות לקדוש־ברוך־הוא. הקורא כגון: ״אין אני והוא יכולין לדור בעולם״ (סוטה ה׳, ע״א).

ואלנסה מספר

(המשך מעמוד 5)

שם התרוקנה מיושביה. אני, במקום לך, לא הייתי מחזיקה מעמד זמן כה ממושך. השהייה לצידו שם, כאשר שנינו מוקפים באנשי שירות הביטחון, היתה דבר איום. הם דיווחו על כל שיחה של מה־בכך שקיימתי עם בעלי.

לבקשתי גילח לך את זקנו, ובמהלך הביקור הממושך הוא גם אכל היטב והשמין קצת. בתוך חמישה שבועות, הוא השתנה. טיפל יותר בילדים. אז גם העזתי לשאול אותו שאלות בנושאים, שעד כה נמנע מלדון בהם איתי: האיגוד המקצועי, הפוליטיקה. שוחחנו על כך, כי זה הרי היה, ככלות הכל, הדבר שהכתיב את אופיים של חיינו המשותפים.

לפעמים חשבתי, שאחרי שיחרורו של לך, לא נוכל עוד להשיב את חיינו למסלול שיגרתי. הוא הרי לא יישב עוד בבית באפס מעשה. עיני העולם נישאות אליו. לך אמר לי, שאם ירצה העם שימשיך בפעילותו באיגוד המקצועי, יעשה זאת. אך אם הבריות לא ירצו עוד להיאבק, ואם, בעזרת השם, ישוחרר מן הכלא ויהיה עליו לדאוג רק למשפחתו – יסתפק בכך. הרי לא ימכור את נשמתו לשטן רק בשביל להמשיך במאבק ולהישאר מנהיג 'סולידריות'".

ושוב, לך ואלנסה

בארלאמוב בילית את התקופה הארוכה ביותר בחיי. לפעמים אכלתי בחברת שומרי, שהקפידו תמיד לשאול אותי אם נוכחותם אינה מפריעה לי. לא שוחחנו רבות, ולבסוף חדלנו לדבר כלל. לעומת־זאת, לעתים קרובות התחלפתי איתם באוכל. ״קח את המנה הזאת, אדוני״, אמרתי לאחד מהם: ״אם רוצים להרעיל כאן מישהו, מוטב שזה יהיה אתה״. הציגו בפני כמה מנות, כדי לדעת מהו המאכל האהוב עלי, ואחר־כך האכילו אותי בו עד לזרא.

אהבתי מאוד כבד, והם הציעו לי כבד מדי יום ביומו, בנוסף על מנות אחרות, שהיו כלעצמן נכבדות מאוד. כך היה גם עם דגים וצלופחים. מקרר מלא וגדוש עמד לרשותי בין הארוחות, שלא לדבר על שמפניה. השקו אותי אפילו בשמפניה צרפתית.

בהתחלה היה לי מקלט רדיו, שקלט את כל הרשתות. אחר־כך הם פישפשו בו, כך שלא קלט עוד אלא גלים ארוכים. כיוון שפנאי היה לי בשפע, שיחקתי במכשיר עד שהצלחתי לקלוט את רדיו אירופה החופשית. הייתי מאזין לרשת זו במשך היום, ובבוקר המחרת, כשירדתי לארוחת הבוקר – היה המכשיר נלקח ממני ועובר ״טיפול״. כך, מדי יום ביומו. עד שבוקר אחד שאל אותי אחד השומרים איך אני מצליח לקלוט תחנות זרות בגלים הארוכים. למען האמת, אני עצמי לא ידעתי את התשובה. בכל פעם עשיתי חיבורים אחרים, באקראי, עד שהשגתי את מבוקשי.

אחרי שחרורי מהכלא, התחלתי לקבל צרורות של מכתבים בעילום־שם, לפעמים עד 100 ביום, באותו כתב־יד ובמעטפות זהות. יום אחד הודיעו בטלוויזיה על תוכנית בשם ״הכסף״. הציגו בה קטעים משיחה, כביכול, שכללה ביטויים שהנייר אינו סובלם, ביני לבין אחי סטאניסלאס, שיחה שנתקיימה, כאילו, בארלאמוב, בזמן מעצרי. מדובר היה בתוכנית לממש סכום כסף גדול, שהצטבר – שוב, כביכול – לזכותי בחו״ל, מכל הפרסים שהוענקו לי.

מטרת התוכנית היתה ברורה: לכונן סביב משפחת ואלנסה ״חומת ממון״, אשר תבודד אותי ממיליוני הפועלים העמלים, החיים במצוקה. העתקים של התוכנית כבר הופצו בכל רחבי פולין, וקבוצות של פעילים השתמשו בהם במאבק נגד ״סולידריות״.

למחרת התוכנית, במהלך משחק כדורגל בינלאומי בין ״יובנטוס״ ל״לכייה־גדאנסק״, זכיתי בתשובת ההמונים לתעמולה הזו: 40 אלף איש קיבלו את פני בקריאות ״סולידארנוש״, ו״לך ואלנסה״. המשחק כמעט והופסק. המיליציה גירשה צעירים, שהניפו כרזות עם שם התנועה.

כעבור שבוע, ב־5 באוקטובר 1983, נתבשרתי שאני חתן פרס נובל לשלום.

איש הברזל

כשהתחלנו בפעילותנו, לא היינו מודעים לכך, שאנו כותבים היסטוריה. לא תיארנו לעצמנו אף לרגע, שנביא להוספת ערכים חדשים במילונים ובאנציקלופדיות, ושנהפוך לגיבורי סרטים וספרים.

באוגוסט 1980, כשבא אל המספנות, נתקל בעינינו אנדריי ויידה כבמאי, שבסירטו הנודע ״איש השיש״ נקט בגישה חדשה לעולם העובד והעבודה. הסרט, המתרחש בעידן סטאלין, משחזר בצורה חדה את שהתרחש בשנות החמישים, שתוארו בתעמולה הרשמית כתקופה, שבה התחוללה תנועה של ״המונים״ מן הכפר אל ״ההגשמות הגדולות של הסוציאליזם״.

זו היתה תקופה, שבה ה״מעמד השליט״, קרי הפרולטריון, שבר את כל השיאים ב״תחרות הסוציאליסטית״ על הישגים בעבודה, וכיסה כך את הלגיטימיות של השלטונות. והנה, ב״איש השיש״ נחשפה שקריותן של הסיסמאות מן השנים ההן. רק עפר ואפר נותרו מהן; נשורת של רעיונות שפשטו את הרגל.

מבקרי המפלגה תקפו את היצירה, אך ידו של ויידה היתה על העליונה, והסרט הוקרן על המסכים.

באוגוסט 1980, בשערי המספנות, אמר לוויידה בחור צעיר מקרב חבורת השובתים: ״אדוני, עכשיו עשה לנו את 'איש הברזל', סרט שיהיה המשך של 'איש השיש', סרט שיספר את הסיפור שלנו!״

וויידה נקלע אז לבעייה, שהיא נדירה למדי בחייו של אמן: האמנות והחיים כמעט ונטמעו זה בזה. המציאות, שאותה תיאר בסירטו הקודם היתה עדיין שרירה וקיימת. בנו של גיבור ״איש השיש״, כידוע, הלך ללמוד באוניברסיטה לאחר כשלונו הפוליטי של אביו, בדצמבר 1970. עכשיו צריך ויידה להפוך אותו למנהיג שביתת המספנות בגדאנסק, באוגוסט 1980, שם היה לך ואלנסה מנהיג השביתה. וואלנסה, כידוע, אינו בעל תואר אוניברסיטאי...

קרטר: אסד מוכן להשתתף

(המשך מעמוד ראשון)

תכונס הוועידה. בוועידת ז'נבה ב־1973, היה נציג בריה״מ אחד משני יושבי־הראש, יחד עם נציג ארה״ב.

לו היה נבחר מחדש כנשיא, ב־1980, האם היה מנסה לחתור לפתרון הבעייה הפלשתינית ולתפוס תפקיד דומה לזה שמילא בקידום השלום המצרי־ישראלי?

״ודאי״, השיב ללא היסוס. ״אמרתי כבר, כי קמפ דייוויד לא שימש אלא מסגרת ולא הסכם סופי ואפשר היה להתבסס עליו, לאו דווקא לפי אותה נוסחה. כפי שאמרתי, מה שהוסכם בקמפ דייוויד, אינו נוסחה מקודשת, שצריכה לעמוד כמיכשול מפני יוזמות שלום אחרות״. משום כך, ג'ימי קרטר תמים־דעים עם מה שכתבה אשתו, רוזלין, בסיפרה ״הגברת הראשונה מפליינס״: ״הכל היה יכול להיות אחרת, לו חזרנו לבית הלבן״.

האם פירוש הדבר, שמימשל רייגן לא ניסה לקדם את העניינים?

״ניסה גם ניסה״, אומר קרטר ומציין, כי יוזמתו של הנשיא רייגן מספטמבר 1982 עלתה בקנה אחד עם הסכמי קמפ־דייוויד. ״אך המימשל נמנע מקידום יוזמה זו בדרג הגבוה ביותר וגילה יותר אדישות כלפי התהליך מן המימשלים הקודמים״.

מנהיגים מהססים

דומה, כי קרטר מקבל את דעתו של יועצו לשעבר, ויליאם קוונדט, לפיה מדינות המזרח התיכון פונקו יתר על המידה: פעולה אמריקנית כלשהי בדרג נמוך מן הנשיא או שר החוץ כבר אינה משפיעה עליהן. ואולם, גם יוזמה בדרג הבכיר, לא יהיה די בה. ״אם המנהיגות הישראלית והערבית לא תגלה אומץ, שהפגינו סאדאת ובגין לפני שמונה שנים״. הנשיא לשעבר מאמין, כי עמי האזור רוצים בשלום, אך מנהיגיהם מהססים לנקוט צעדים נועזים הכרחיים.

מה יקרה, אם הדמוקרטים ינצחו ב־1988 בבחירות לנשיאות, כפי שקרטר, ועמו אמריקנים רבים מאמינים? האם הנשיא־לשעבר יהיה מוכן למלא במקרה זה תפקיד ביישום המדיניות של מימשל דמוקרטי, ביחוד במזרח התיכון?

״הכל תלוי בכך, מי יהיה המועמד הדמוקרטי בבחירות הבאות״, אומר ג'ימי קרטר.

מכירת מגרש

הזמנה להציע הצעות

1. ניתנת בזה הודעה ע״י הבעלים על קבלת הצעות מקונים לקניית מגרש ריק בשטח 442 מ״ר הנמצא בפינת הרחובות פוזננסקי וברנפלד תל־חיים, יד אליהו, תל־אביב, הידוע כחלקה 674 בגוש 6133, (להלן: ״החלקה״). פרטים נוספים אפשר לקבל במשרד הח״מ, רח׳ באייר 74, תל אביב, טלפון: 455274.
2. הצעות לקניית החלקה בשלמות יש להגיש למשרד הח״מ עד יום 17.5.87.
3. בעלי ההצעות הגבוהות ביותר יוזמנו למשרד הח״מ להתחרות ביניהם על קניית החלקה.
4. אם יוצע מחיר הולם לחלקה, בהתאם לשיקול דעת הח״מ, יחתם חוזה למכירת החלקה עם בעל ההצעה הגבוהה ביותר. בתום התחרות כאמור לעיל ישלם בעל ההצעה הגבוהה ביותר 5% משווי הצעתו כמקדמה וכבטוחה לחתימת החוזה. אם הקונה יחזור בו מהצעתו, יחולט הסך הנ״ל לטובת בעלי החלקה בתור פיצוי קבוע ומוסכם מראש.
5. מכיון שאחד המוכרים הינו קטין, כפוף המכר לאישור בית המשפט.
6. הח״מ אינו מתחייב לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר, או הצעה כלשהי.

יוסף גרנות, עו״ד
רח׳ באייר 74, ת״א, 62198, טלפון: 455274־03

ביה״ס תיכון מקיף ע״ש דנציגר קרית שמונה
פרויקט של״ף
שמיניות לערי פיתוח

מוזמנים בזה נערים ונערות העולים לכתה י״ב ומעוניינים בשנה של אתגר הכרות והרחבת אופקים באיזור פיתוח. הלימודים כוללים בגרות מלאה.

בפרטים נוספים נא לפנות למנהל ביה״ס מר ירון שור 940345־06 942870־06 או בערב 949592־06.

להשכרה/מכירה בבאר־שבע
מבנה תעשיה 800 מ״ר
משרדים (מזוג אויר, טלפונים), כח חשמל, עגורן 10 טון, שטח כולל 5200 מ״ר.
להתקשר ביום 76869־057
בין 20.00 ל־22.00 690972־057

לחברה העוסקת בייצור פרוייקט בטחוני
דרוש בדחיפות מגרש 8—12 דונם במרכז
נא לציין גוש וחלקה, כתובת ומחיר. נדרש, ת.ד. 4214, ר״ג, לידי המנכ״ל.

למכירה
★ מנוף – לורן – 35 טון
★ מלגזה – קטרפילר – 7½ טון
טלפון: 76869־057 מ־8.00–13.00
690972־057 מ־20.00–22.00 – לא בשבת

המכון לניהול
יום עיון על
יישומי מחשב בשיווק
יום ג׳ 12.5.87, מרכז הירידים, ת״א
במסגרת תערוכת טכנולוגיה 87
פרטים: המכון לניהול עסקי שיווקי, טל׳ 430252, 430283, 217092־03

לועדי בתים
להזמנות: 910467־052 444437־052

נגנבה
משאית ״תנובה״
דגם פורד 1210
עם ארגז בידוד
(המוכרת כמשאית ״תנובה״)
מס׳ רישוי 19־442־81
כל היודע פרטים על מקום המצאה מתבקש להתקשר למחלקת הרכב ״תנובה״ רחובות טל. 487326־08, 468684־08 או לתחנת המשטרה הקרובה

מושב שעל
בצפון רמת הגולן
קולט משפחות
עם ילדים עד גיל 12
בואו לחיות איתנו!
בפרטים: מושב שעל, ד.נ. רמת־הגולן, טל׳ 970163־06, 972013־06

נוטילי 330 – תזונה מירבית בכמות קלוריות מזערית

מאת שושנה דרור

נשמע כמו אגדה אבל זו מציאות חדשה הגדלה מול עינינו ומצרפת לשירותיה מליוני אוהדים בכל העולם. שיטה מהפכנית בנושא התזונה מופיעה תחת השם המסחרי ״נוטילי – 330״. זוהי תוכנית בטוחה המוכרת כיום בעולם המדע. זוהי תזונה המרכזת בתוכה את הדרוש לגוף במינון מושלם ומכילה 330 קלוריות בלבד.

חוקרים נודעים בתחום התזונה חקרו במשך שנים, באוניברסיטת ״סוריי״ באנגליה, את נושא מיזעור התזונה. איך לצמצם את מספר הקלוריות עד למינימום ובכל אופן לתת לגוף את אבות המזון, הויטמינים, המינרלים ויסודות קורט הדרושים לו לקיום בריא. לאחר שהגיעו לתוצאות הרצויות יצאה חברת האם האנגליה ״יוניוויט״ (החברה המובילה בעולם בנושא תזונה דלת קלוריות) עם המוצר המוגמר לשוק העולמי וגם גדולי־הספקנים מחאו כפיים.

״גיור כהלכה״

איך מביאים הצלחה עולמית לארץ? אילן רטיג, מנכ״ל ״כרמליה״ (החברה המשווקת את המוצר בארץ) מספר על תהליך ״גיורו״ של ״נוטילי – 330״. על בדיקות מדוקדקות של הרשויות ואישורו של המוצר ועל קבלת ההכשר מהרבנות. על פיתוח הטעם והתאמתו לטעם הצרכן הישראלי וגם על תוכניות עתידיות של תוספת מוצרים דלי־קלוריות. לאחר חודשים מעטים מההתחלה השווק הוא נשמע מרוצה. המוצר מדבר בעד עצמו גם אצל הצרכן הישראלי המחמיר.

״נוטילי 330״ משווקת כאבקה אשר ממנה מכינים משקה. בקופסא 21 שקיות המספיקות לשבוע ימים. כל שקית מכילה מזון מרוכז במשקל 33 גרם וערבוב תכולה בספל מים נותן משקה בן 110 קלוריות בלבד. 3 שקיות ליום, מכילות את מרכיבי התזונה, הויטמינים, המינרלים ואבות המזון הדרושים לגוף. (יש מספר רב של טעמים).

דיאטות המבוססות על מזון מוצק מצריכות חישוב על פי טבלה של מרכיבים וקלוריות. דיאטה כזו אינה מסוגלת ״לשבור״ את מחסום 1000 הקלוריות. גוף האדם זקוק ליותר מ־50 מרכיבי תזונה חיוניים באיזון נכון ביניהם. באוכל מוצק אנו מוסיפים גם מרכיבים שהגוף אינו זקוק להם. לדוגמא: ב־100 גרם בשר ישנם חלבונים שאנו זקוקים להם אך יחד אתם אנו מקבלים גם את השומנים המיותרים. ישנה המלצה הקובעת את הקצובה המינימלית היומית לאדם (R.D.A) מבחינת מינון של ויטמינים ומינרלים חיונים. ״נוטילי 330״ מכילה קצובה זו.

מכיון שכל ההתחלות קשות עומדים לרשות המשתמשים ב״נוטילי 330״ יועצים. היועצים הם אלה שניסו והצליחו. הם המשווקים הבלעדיים של המוצר. המעונין במוצר, או במידע בלבד יכתוב לת.ד. 7467 חיפה. יציין כתובת או טלפון והיועץ הקרוב למקום מגוריו יפנה אליו. המשתמש יהיה בקשר אישי עם היועץ שלו, יקבל ממנו את מלוא העידוד בשבוע הראשון הקשה יוכל לטלפן אליו בכל עת. כמו כן מעמידה החברה לרשות המשתמשים ב״נוטילי 330״ רשת ארצית של מרפאות לצורך קבלת יעוץ רפואי וכן דיאטניות מקצועיות מהן אפשר לקבל לוח תפריטים משלימים ונוספים וכל זאת ללא תשלום.

מלת המפתח: גמישות

יתרונה של תזונת ״נוטילי 330״ הוא בהתאמתה לכל סגנון חיים. היא טובה לבעלי עודף משקל ולשומרים על משקלם, לזוללנים, למבריאים, לעסוקים ו״לעצלנים״, לספורטאים ולעוסקים במקצועות הדורשים פעילות פיזית קשה. ״נוטילי 330״ אינה מיועדת לבני נעורים מתחת לגיל 18.

הפיתויים אורבים בכל פינה

זוללנים מה הם אומרים? איך אפשר היה לעמוד בפני מטעמים שהגישה שולה במסיבה אתמול. זללתי בלי סוף, שתיתי בירה עד – דלא – ידע וכך ״הלכה לי הדיאטה״. לא נעים אבל גם לא נורא. אפשר לחטוא לפעמים. למחרת היום ״יעגישו״ עצמם הזללנים ב־3 שקיות ״נוטילי״ (במידה והם בשלב של שמירה על המשקל) לאלה שלא יכולים לוותר על מאכליה של אמא בשבת.

תכנית התזונה ששטפה את אירופה

למבריאים הסובלים מחוליים שונים ומתלבטים אם ״נוטילי 330״ טובה עבורם: כמו בכל מזון חדש אחר חייבים גם להיוועץ ברופא לפני השמוש במזון זה. רופאים רבים בארץ ממליצים על ״נוטילי 330״ כמזון בטוח ובריא. באירופה, דרום אפריקה וניו־זילנד משווקת חברת האם מזון זה כדיאטה כבר משנת 1983 וכבר נאספו דווחים שונים: משתמשים חולי סכרת מטיפוס 2 דווחו על ירידת רמת הסוכר בדם, משתמשים בעלי לחץ דם גבוה על ירידה בלחץ הדם. כן הוכחה ירידה ניכרת ברמת השומנים והכולסטרול בדם. מאידך יש שדווחו על סחרחורות ביום השני של הדיאטה. זו תוצאת המעבר ממזון מוצק למזון נוזלי. (הסחרחורות נעלמות לאחר יום או יומיים.)

פשוטה, נוחה ובטוחה

לספורטאים ולעוסקים במקצועות פיזיים קשים הזקוקים למספר רב של קלוריות בא המדע לעזרתם ונתן להם את ״נוטילי 330״ שהוא הבסיס הבריא עבורם. עם 3 שקיות ״נוטילי 330״ מובטח להם שגופם יקבל את הקצובה היומית עם היסודות הדרושים. מכיון שבסיס ״נוטילי 330״ הוא בן 330 קלוריות בלבד וגופם זקוק לדוגמא ל־2500 קלוריות יוסיפו להם דיאטני בית נוטילי את ההפרש בתפריטי תזונה מוצקה.

אם לא די בכל הנאמר החליטה החברה המשווקת ״כרמליה״ ללכת גם לקראת ״המתחרטים״ – אלו אשר רכשו קופסת ״נוטילי 330״, השתמשו במספר שקיות ומסיבה זו או אחרת החליטו לא להמשיך בתזונה זו. כל שעליהם לעשות הוא להודיע על כך ליועץ שלהם. הלה יחזיר להם מיד את כספם תמורת השקיות שנשארו ברשותם.

המוטו של ״נוטילי 330״ כפי שמגדיר אותה המנכ״ל אילן רטיג היא ״מזון פשוט מאוזן נוח ובטוח ביותר״.

נס הרים
נופש בנוף מקסים
נס הרים ★ בידור ★ ספורט ★ אירועים ★ חלום הנופש
מרכז נופש ובידור בהרי ירושלים
ליד מערת הנטיפים
במקום היפה ביותר בארץ!

3 אפשרויות לבחירתכם!
• יום של כיף עם המשפחה והילדים
• נופש כולל לינה* ליחידים וקבוצות**
• נופש משולב במסלולי טיולים מרתקים – גלישה מצוקים (סנפלינג), טיולי סוסים וביקור במערת הנטיפים

• בריכות שחיה למבוגרים וילדים • מגלשות מים ספירלה וקמיקזי • פינות משחקים ומתקני שעשועים • מסעדה • חוות סוסים • משחקי טלוויזיה ווידאו • ספורט – חץ וקשת, משחקי כדור, מחול אירובי וכו׳

* הלינה בבונגלוס
** מתקבלות הזמנות למוסדות, מפעלים, ובתי־ספר

להזמנות:
נס הרים טל. 914170/1־02
אילן בע״מ 296351/2־03

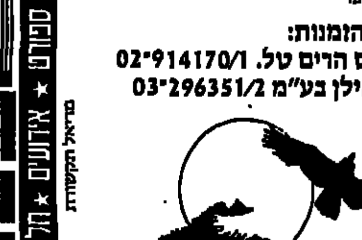

בית אבות **״חיים טובים״**
רח׳ עמרם גאון 6 בני ברק
☎ 778051־2־3
״לחיות בעיר – להרגיש בכפר״
★ נפתח בית אבות ומרכז מגורים לקשיש המאופיין בשטחי דיור מרווחים ומגוונים, הטובל בחורשות, גנים ומדשאות מרהיבי־עין.
★ בית האבות שם דגש מיוחד על איכות החיים, המלווה את הקשיש בכל השלבים הסיעודיים הפיזיים והרפואיים בכל הרמות והמצבים.
★ יחס אנושי חם ע״י אנשי המקצוע המעולים ביותר.
★ פעילות חברתית ענפה ושרותים בכל התחומים.
★ דירות לעצמאיים, הכוללים מקלחות, שרותים ומטבחון.
★ מטבח כשר ואווירה יהודית.
החלה ההרשמה לועדת קבלה

קבוץ דן
מארגן קבוצת צעירים למטרות קליטה
צעירים רצינים שמחפשים איכות חיים ואתגר אישי יכולים לפנות בצרוף תולדות חיים לפי הכתובת ו. קליטה קבוץ דן ד.נ. גליל עליון מיקוד 12245.
יתקבלו מועמדים בוגרי י״ב כתות ולאחר שרות צבאי מלא, בין הגילים 24–30 (כולל משפחות ללא ילדים).

בואו הצטרפו
למושב נעמה –
צעיר מושבי הבקעה
קולטים משפחות עם ילדים עד כיתה ב׳
מרתון טלפונים
יתקיים בשישי – שבת
922098־02
922930־02
922898־02

לחברה רצינית
דרוש
אולם/דירה
בצפון תל־אביב
250 — 200 מ״ר
בפרטים נא לפנות
לת.ד. 109 עבור 288

אל־אוף
תעשיות אלקטרו אופטיקה בע״מ
קרית וייצמן ת.ד. 1165, רחובות
הצעה למכירת רכב
חברת אל־אוף מעמידה למכירה את הרכבים כדלקמן:
1. אאודי 100 CD 1800 פרטי 37-122-84 רדיו טייפ, אוטומטי מזגן, הגה כח נעילה חשמלית.
2. סוברו סטיישן 1300 19-207-84
3. סוברו סטיישן 1300 19-208-84
4. סוברו סטיישן 1600 67-745-83
5. סוברו האצ׳־בק 1300 81-125-83 + מזגן (מחיר בנפרד)
6. סוברו פרטי 1300 96-372-82
7. סוברו פרטי 1300 96-410-82
8. סוברו פרטי 1300 96-828-82
9. סוברו פרטי 1300 96-829-82
10. סוברו פרטי 1300 11-534-52 + מזגן (מחיר בנפרד)
11. סוברו פרטי 1300 95-149-82
12. סוברו פרטי 1300 52-045-81
13. סוברו פרטי 1300 34-757-80
14. פורד טרנזיט 2000 39-725-80 (להוסיף מע״מ בנפרד)
15. פורד טרנזיט 2000 (79) 178-740 (להוסיף מע״מ בנפרד)

את הרכבים ניתן לראות בחצר המפעל (ע״י השער הראשי) בתאריכים 12–13/5/87, בשעות 11.00 – 15.00.
את ההצעות יש למסור על גבי טפסים (שניתן לקבל אצל השומר), בציון מחיר נפרד לכל אחד מהרכבים ובצירוף ערבות בנקאית בגובה 10% מההצעה, (הצעות ללא ערבות לא תתקבלנה). את ההצעות יש למסור במעטפות סגורות, לא יאוחר מה־14/5/87 שעה 13.00 לתיבת המכרזים (ע״י השומר)
אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או את כל ההצעה בשלמותה.
אל־אוף

מושב חניאל
מציע למכירה
1. חממות + ציוד קומפלט
2. מקרר פרחים 3. ציוד לול
ניתן לראות את הציוד בכל יום בין השעות 8.00–13.00
הצעות בכתב להגיש למזכירות מושב חניאל, טל. 688813־053.
אין האגודה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר.

כנס מחזורים
ביה״ס רוגוזין מגדל העמק
• לרגל חגיגות חצי יובל להיווסדו של בית הספר, יתכנסו הבוגרים משנת 1962 ועד היום בבית הספר רוגוזין במגדל העמק, ביום ראשון 17.5.87 (ל״ג בעומר) משעה 17.00 ואילך.
• בוגר/ת ראו הודעה זו כהזמנה אישית.
להשתתפותכם דבר שיתרום להצלחת האירוע.
בכבוד רב ובתקווה להתראות
הצוות המארגן

לרציניים בלבד!
למכירה
חלק בעסק משגשג
בענף הבידור בחיפה
לפרטים נא לכתוב לת.ד. 1524 חיפה מיקוד 33014

״מחולות ברחובות״
חגיגת המחול המסורתית
עם להקת ״הדרים״ רחובות
בתכניתה החדשה
בהשתתפות **חבורת הזמר פלמחים/קדרון**
בחסות **יחזקאל חרמלך** – ראש העיר
ובמעמד **ד״ר שמשון שושני** – מנכ״ל משרד החינוך
ביום רביעי 13.5.87 בשעה 20.00, באולם ויקס מכון וייצמן
כוריאוגרפיה – ברי אבידן; מנהל מוזיקלי – גיורא ברש
דברי קישור, הנחיה ושירי ראשונים – ד״ר דן רונן
ארגון והפקה העמותה למחול – רם שדה.
זמרת אורחת – מיכל טל
כרטיסים: במשרד ״לוטוס״ רח׳ בית הפועלים רחובות.
ובהזמנה טלפונית בית יד לבנים 453891־08.
העמותה למחול רחובות | משרד החינוך והתרבות אגף התרבות והאמנות | עיריית רחובות

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל

בית הספר - ללמודי מוסמכים

מודיע על

רישום מועמדים לסמסטר א' תשמ"ח

קיימת אפשרות להשתלם לתואר גבוה ביחידות להלן:

הנדסה אזרחית — 04-292686
מגמות: קונסטרוקציות, הידרוטכניקה, דרכים וקרקע, מדעי הבניה וניהול הבניה.
מסלולים: הנדסה סביבתית, הנדסת תחבורה, הנדסה גיאודטית, הנדסת מחצבים.
הנדסת מכונות — 04-293189
הנדסת חשמל — 04-393392
הנדסה כימית — 04-292848
הנדסת מזון וביוטכנולוגיה — 04-293068
הנדסה חקלאית — 04-292620
הנדסה אוירונוטית — 04-292758
הנדסת תעשיה וניהול — 04-292039
במסלולים: הנדסת תעשיה, כלכלה (תוכנית משותפת עם אוניברסיטת חיפה), מדעי התתנהגות והניהול (במסלולים: פסיכולוגיה תעשייתית, יחסי עבודה וניהול כ"א והמסלול הכללי), חקר ביצועים וניתוח מערכות, סטטיסטיקה, ניהול תעשייתי.
מתמטיקה — 04-294276/294272/294273
פיסיקה — 04-293551/393585/293687
כימיה — 04-393950/293727
ביולוגיה — 04-293409
בתחומים: ביוכימיה, ביולוגיה של התא הנדסה גנטית, ביולוגיה מולקולרית, אקופיזיולוגיה.
מתמטיקה שימושית — 04-294276/294281
ארכיטקטורה ובנוי ערים — 04-294001
במסלול לארכיטקטורה, מתקבלים מועמדים אשר סיימו תואר ראשון בארכיטקטורה במסלול 5 שנתי, החל מסמסטר א' תשמ"ח ייפתח מסלול לימודים נוסף לתואר שני, בבינוי ערים. יתקבלו מועמדים אשר סיימו תואר ראשון בארכיטקטורה, מסלול 6 שנתי. התואר שיוענק יהיה: "מגיסטר לארכיטקטורה — בנוי ערים". במסלול לתכנון ערים ואזורים, מתקבלים גם מועמדים אשר סיימו לימודיהם לתואר ראשון בסוציולוגיה, מדעי המדינה, כלכלה, גיאוגרפיה, עבודה סוציאלית, פסיכולוגיה, ביולוגיה, חקלאות הנדסה וכו'.
מדעי המחשב — 04-293851/293964
רפואה — 04-516308
הנדסה גרעינית — 04-230777/294379
כיוונים: הנדסה גרעינית, אמינות ואבטחת איכות.
הנדסת חומרים — 04-294591/2
הוראת הטכנולוגיה והמדעים — 04-293108
הנדסה בירדפואית — 04-292813/292684
אמינות ואבטחת איכות — 04-230777
מידע נוסף בבית-הספר ללמודי מוסמכים טל' 04-292739 וביחידות לפי מספרי הטלפון לעיל.
ערכת הרשמה הכוללת ידיעון וטפסי רישום ניתן לרכוש תמורת 10 ש"ח ב"מכלול", קרית הטכניון, חיפה טל' 04-223854, ב"אקדמון" באוניברסיטה העברית, ירושלים, טל' 02-882376, ב"מכלול" באוניברסיטת בן גוריון בנגב, באר שבע, טל' 057-684111, בלמודי חוץ של הטכניון בת"א, רח' ליסין 14, טל' 03-262134, וכן ב"מכלול" אוניברסיטת חיפה 04-246603, ניתן לרכוש ערכת הרשמה גם באמצעות הדואר.
המעוניינים בכך ישלחו שובר תשלום ע"ס 11.6 ש"ח לזכות בנק הדואר מס' 4187919 ל"מכלול", קרית הטכניון, חיפה 32000.
ההרשמה עד 15.7.1987

האוניברסיטה העברית בירושלים

בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש פאול ברוואלד | **בית הספר לחינוך**

התוכנית ע"ש ד"ר **יוסף י. שוורץ**

נמשכת ההרשמה ללימודי תעודה לשנת תשמ"ח במסלול:

הכשרת סגל בכיר לתוכניות הגיל הרך (0—3)

הלימודים בתוכנית מתמקדים ביישום ידע מתחומי התפתחות הילד בשלוש השנים הראשונות, לעבודה מניעתית, לבניית תוכניות חינוכיות, לעבודה עם הורים והדרכה לצוות פרה-מקצועי במסגרת הקהילה.

משך הלימודים: שנה אחת

תנאי קבלה: תואר B.A. (עדיפות לבעלי נסיון בשטח). סיוע אפשרי בשכר לימוד.

לפרטים: נא לפנות אל מזכירות תוכנית שוורץ, ביה"ס לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית, הר-הצופים ירושלים, חדר 530, טלפון: 02-820008, 02-882184 בימים א'-ה'.

האוניברסיטה העברית בירושלים

בית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש פאול ברוואלד | **בית הספר לחינוך**

התוכנית ע"ש ד"ר **יוסף י. שוורץ**

נמשכת ההרשמה ללימודי תעודה לשנת תשמ"ח במסלול:

הכשרת מנהלים וסגל בכיר למרכזים קהילתיים

התכנית מקנה לבוגריה ידע ומיומנות עדכנית לניהול ארגוני שרות באוריינטציה קהילתית. בקורסים המתצעים נכללים הנושאים הבאים: *תיאוריה ארגונית, ניהול משאבי אנוש, הפעלה קהילתית ושיתוף תושבים*, כן כוללת התכנית הכשרה מעשית בהנחיית מדריכים מקצועיים.

משך הלימודים: שנה אחת

תנאי קבלה: תואר B.A. (עדיפות לבעלי נסיון בתחום). סיוע בשכר לימוד — אפשרי.

לפרטים: נא לפנות אל מזכירות תוכנית שוורץ, ביה"ס לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית, הר-הצופים ירושלים, חדר 530, טלפון: 02-820172, 02-882185 בימים א'-ה'.

רשת עמל

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל
בית מרכז הרשת
תל-אביב, קהילת קייב 15
ת.ד. 303 מיקוד 61002 טל' 497444

המוסד להכשרה להשתלמות ולהסבה מקצועית

קורסי ערב למבוגרים

נותרו מקומות לקורסים הבאים:

בית ספר עמל א פתח-תקוה
גרפיקה
הנהלת חשבונות 1-2
הנהלת חשבונות סוג 2
אלקטרונאי

פרטים והרשמה: בימים א', ב', ג' בין השעות 08.30-12.00. אחר הצהרים בין השעות 17.00-19.00. טלפון 03-903058 וביום ד' בין השעות 16.00-19.00 טל' 03-9323558 בוקר א'-ה' בשעות 08.30-12.00

בית ספר עמל ג פתח-תקוה
אלקטרוניקה סוג 2
חשמלאי ראשי
חשמלאי מוסמך
חשמל רכב סוג 3

פרטים והרשמה: בימים א'-ה' בשעות 16.30-19.30 טלפון 03-9222332

בוגרי הקורס שיעמדו בהצלחה בבחינות יקבלו תעודת גמר מטעם משרד העבודה

"עמל" רשת מכללות לטכנאים והנדסאים, בתי ספר תיכוניים טכנולוגיים ומקיפים, בתי ספר לחניכים ובתי ספר תעשייתיים. נתיבים טכנולוגיים בהתיישבות ומרכזי הכשרה למבוגרים

"בר זוהר"

הנהלת חשבונות

קורס הנהח"ש 1+2
ע"י מורה מוסמך מטעם משרד החינוך
כיתות קטנות
פרטים בטלפון 03-820956

אוניברסיטת בר-אילן

המחלקה לכלכלה ומינהל עסקים

נמשכת ההרשמה ללימודי התואר השני

תכנית לימודי "מוסמך" במחלקה לכלכלה ומינהל עסקים מיועדת להכשיר תלמידים לקראת מילוי תפקידים בכירים בתחומי הכלכלה, התכנון והמינהל במגזרי המשק השונים.

התכנית מציעה 2 מסלולים:

1) מוסמך לכלכלה
2) מוסמך למינהל עסקים

לתלמידים מצטיינים יוענקו מילגות ופרסים.

- מועמדים מצטיינים בעלי חישגים אקדמיים גבוהים מאד, אשר יקדישו את כל זמנם ללימודים, יוכלו להגיש בקשות למילגות קיום מיוחדות לשנת הלימודים תשמ"ח, הניתנות ע"י קרן ברוקדייל.

לקבלת פרטים נוספים. אפשר לפנות אל מזכירות המחלקה ללימודי מוסמכים, טל' 718392, טפסי הרשמה ניתן לרכוש בחנות "דיונון" בקמפוס בר-אילן.

הקולג' הישראלי לרפלקסולוגיה
מודיע:
ועדת קבלה לקורס

רפלקסולוגיה מקצועית מורחבת

תערך ביום 11.5.87 משעה 17.00
בבית הסופר, קפלן 6 ת"א

פרטים טל. 03-776314

המכון לשפה

הספרדית

נהגותות ביותר בעשות • 20 שנות נסיון • מורים בעלי נסיון רב
• 7 רמות • קורס אינטנסיבי • קורס לשמה שוטפת
• ספריה בטופרדית קלה • קסטות ללימוד
הקורס למתחילים מאפשר לדבר תוך 4 חודשים

הכשר עצמך במכללה להכשרת מורים למקצועות הטכנולוגיה והמינהל

מובטחת לך משרה בחינוך העל-יסודי

החלה הרשמה לשנה"ל תשמ"ח לתואר **"מורה מוסמך בכיר"** במגמות:

★ **מחשבים**
★ **אלקטרוניקה-מחשבים**
★ **מיחשוב ובקרה**
★ **חשבונאות**
★ **מינהל ומזכירות**

__לתשומת לבך:__ 100% מהבוגרים שלנו מועסקים בחינוך העל-יסודי במקצועות הכשרתם.

- לנוחותך - מסלול בוקר, מסלול ערב ומסלול משולב.
- לאקדמאים, למורים מוסמכים, להנדסאים ולטכנאים מסלול לימודים מקוצר.
- אפשרות למילגות הלוואות ופטור משכ"ל

★ מרכז להשתלמות מורים.
★ מכינות קדם סדגוגיות.
★ עתודה פדגוגית.

לפרטים ייעוץ והרשמה התקשר כבר היום:
תל-אביב: רח' אנטיגונוס 6 טל. 03-5465153, 441744, 452428.
באר-שבע: רח' שמחה אסף 2 טל. 057-32556.
ירושלים: (למגמות מחשבים, חשבונאות, מינהל ומזכירות). רח' מסריק 10, טל. 02-690130, 668383, 666380.

המכללה למינהל מיסודה של ההסתדרות הכללית | משרד החינוך והתרבות

נתיב בטוח - לעתיד בטוח!

בית ספר גבוה לטכנולוגיה ירושלים

משלב

לימודי קודש במתכונת ישיבתית
עם לימודים מדעיים וטכנולוגיים
לתואר אקדמי "בוגר בטכנולוגיה ומדע שימושי"
(B. Tech. & Appl.Sc.)

לימודי קודש ★ גמרא וראשונים ★ הלכה ★ תנייך ומחשבת ישראל

לימודי מדע וטכנולוגיה ★ פיסיקה/אלקטרו-אופטיקה ★ אלקטרוניקה ★ מדעי המחשב ★ התמחויות במיקרו מחשבים ורובוטיקה.

תעודת הוראה ★ לימודים לקראת תעודת הוראה תיכונית בשילוב עם לימודי התואר.

ההרשמה מסתיימת ביום ראשון י' סיון תשמ"ז

פרטים וטפסי הרשמה לשנה"ל הבאה — במזכירות האקדמית, חועד הלאומי 21, ת.ד. 16031, ירושלים 91160, טלפון: 02-423131
בימים א' — ה' בין השעות 10.00 — 12.00
בימים א',ג',ד', בין השעות 15.00 — 18.00.

הנהלת חשבונות

קורסים להנהלת חשבונות 1+2-3-1
(הלימודים בפיקוח משרד העבודה והרווחה)

★ קורס לסוגים 1+2 יפתח ב-14.5.87
★ קורס 3 יפתח ב-13.5.87
★ קורס הנהח"ש ממוחשבת ב-31.5.87
★ נמשכת ההרשמה לקורס יועצי מס

חינם! שבועיים לימודי נסיון

ידע בית ספר לחשבונאות

משרד העבודה והרווחה
משרד החינוך והתרבות

המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית

המכללות הטכנולוגיות של אורט ישראל

הכשרת הנדסאים, טכנאים ומורים טכנולוגיים

החל הרישום לשנת הלימודים תשמ"ח
במגמות ובמסלולים המפורטים להלן:

ירושלים

- **המכללה הטכנולוגית אורט גבעת-רם**
האוניברסיטה העברית, גבעת רם, טלפון 02-533141
• הנדסאים
• הכשרת מורים טכנולוגיים

במגמות: אלקטרוניקה, מחשבים - ענ"א
מורים הנדסאים
מכינה קדם-הנדסאים

- **המכללה הטכנולוגית אורט ירושלים**
רח' הנביאים 42, טלפון 02-222215 02-225919
• טכנאים והנדסאים

במגמות: חשמל, מכונות
מכינה קדם-הנדסאים

- **המכללה הטכנולוגית אורט ירושלים — שלוחת מזרח ירושלים**
רח' הנביאים 62, טלפון 02-222215, 02-225919
• טכנאים והנדסאים

במגמות: חשמל, אדריכלות

תל-אביב

- **המכללה הטכנולוגית אורט ע"ש סינגאלובסקי**
דרך הטייסים 28, ת"א, טלפון 03-396171
• טכנאים והנדסאים
• הכשרת מורים טכנולוגיים

במגמות: אלקטרוניקה - מחשבים
אלקטרוניקה - תקשורת
מערכות חשמל ופיקוד ממוחשבות
מכונות - בניית מכונות
מכונות - כוח וחום
מחשבים - ענ"א
מכינה קדם-הנדסאים וטכנאים
מורים הנדסאים - מגמת אוטומציה ובקרה
הנדסאים מורים -- לבעלי דיפלומה של הנדסאי

גבעתיים

- **המכללה הטכנולוגית אורט גבעתיים**
רח' גולומב 15, טלפון 03-316555
• הנדסאים

במגמות: אדריכלות, בניין,
קרור ומיזוג אוויר,
מחשבים - ענ"א

רחובות

- **המכללה הטכנולוגית ע"ש ליין**
גיבורי ישראל 2, טלפון 08-453696
• טכנאים והנדסאים

במגמות: אלקטרוניקה, מכונות

כפר סבא

- **המכללה הטכנולוגית אורט ע"ש שפירא**
כביש ראשי ליד המשטרה
טלפון 052-31557
• הנדסאים

במגמה: לימודי הסביבה - אקולוגיה
(ומזכה בוגרים בתעודת טכנאי כימיה)

נתניה

- **המכללה הטכנולוגית אורט ע"ש לבוביץ**
איזור התעשייה, נתניה, טלפון 053-333744, 053-332727
• טכנאים והנדסאים

במגמות: אלקטרוניקה, חשמל
מכונות, מחשבים - ענ"א
מכינה קדם-הנדסאים וטכנאים

ק. ביאליק

- **במכללה הטכנולוגית אורט ע"ש לוינסון**
רח' הגליל, טלפון 04-720141
• טכנאים והנדסאים

במגמות: אלקטרוניקה, מכונות
מכינה קדם - הנדסאים וטכנאים

חיילת, חייל משוחרר
נצלו זכויותיכם ללמוד מקצוע טכנולוגי משתלם ומבוקש

בעידן של טכנולוגיה מתקדמת אורט בונה את העתיד

משרד החינוך והתרבות
האגף לחינוך התיישבותי
ת"ד 7036 הקריה ת"א, 61070

החלה ההרשמה לבתיה"ס החקלאיים-פנימייתיים!

מעוניינים בבית ספר יחודי, באווירה כפרית, בחיי חברה ישירים במסגרת חינוכית-ערכית! זאת - ואף יותר תמצאו בכפרי הנוער ובבתיה"ס החקלאיים, שבפיקוח משרד החינוך והתרבות, האגף לחינוך התיישבותי.

בתיה"ס מציעים לך:
★ אפשרות להגיע לתעודת בגרות מוכרת ע"י מוסדות ההשכלה הגבוהה
★ מגוון מגמות, מסלולים ורמות במקצועות העיוניים והטכנולוגיים, עפ"י נטייתך ויכולתך, תוך שימת דגש על לימודים משולבים של מדעי החיים והחקלאות (לימודים עיוניים, מיחשוב והתמחות במשק החקלאי)
★ חוגי העשרה ומערכת ענפה של שיעורי עזר ויחס אישי
★ אפשרות לקבלת מילגות על פי אמות מידה מקובלות
ברוב בתיה"ס פועלת גם חטיבת ביניים, המקיימת לימודים עפ"י תוכנית הלימודים של משרד החינוך והתרבות.

להלן רשימת בתיה"ס החקלאיים-פנימייתיים בפיקוח משרד החינוך והתרבות:

שם ביה"ס	טלפון	שם ביה"ס	טלפון
אלוני יצחק	06-309090/3	כפר הנוער הדתי (ממ"ד)	04-952022
אשל הנשיא	057-423847	כפר יוחנה ז'בוטינסקי	08-220444/5
בן שמן	08-229111	כפר סילבר	051-25141/4
גננות וטכנאות נוף	03-9325931	מקוה ישראל (מ"מ רמס)	03-842050
חדסים	053-97241	נהלל	06-566004/6
חודיות (ממ"ד)	06-796791	נחלת יהודה	03-9614756
הכפר הירוק	03-496166	ניצנים	051-27122
חוות הנוער הציוני	02-633267	ניר העמק	06-594385/6
יד נתן	04-912242/3	נצח ישראל (ממ"ד לבנות)	055-91132
		עיינות	08-474655
ימין אורד (ממ"ד)	04-842747	עין כרם	02-415787
כדורי	06-767535/7	עירון	06-323269
כנות	055-74294	(עליה) אמי"ת (ממ"ד)	03-914436
כפר בתיה אמי"ת (ממ"ד)	052-445247/9	פרדס חנה	06-378117/8
כפר גלים	04-573903	שפיה	06-390750

בוגרי כיתות ו' עד י' המעוניינים להירשם לאחד מבתיה"ס הנ"ל, יכולים לפנות אליהם ישירות, או למשרדי האגף לחינוך התיישבותי, בקרית בת"א, רח' ארניה 10, ת"א, טל' 03-255421.
בימי הקבלה: יום ראשון - משעה 11.00-14.00
יום רביעי - משעה 14.00-17.00
כמו כן נקיים קבלת קהל - בלשכת מחוז הדרום, משרד החינוך והתרבות, חדר 315, בנין רסקו, דרך הנשיאים, באר-שבע בימי שישי משעה 9.00 עד 11.00.

על הנרשמים להביא עמהם: • תעודת זהות של אחד ההורים בה רשום הילד
• גליון ציונים משנה א
• תלושי משכורת של ההורים (שכירים)
או שומה אחרונה של מס ההכנסה (לעצמאיים)

מכון מול"ה 03-900595/6

אנגלית מדוברת

שיעורי הדגמה חינם

יתקיימו השבוע בסניפים הבאים:

ת"א - בית ציוני אמריקה
אבן גבירול 26 בשעות 18.00, 18.30, 19.00.
ביום א' 10.5 וביום ה' 14.5

בת"א - מלון פאלאס, הירקון 277
המעוניינים בלימודי ערב מוזמנים
בין השעות 18.30, 19.30 ביום א' 10.5 וביום ד' 13.5

אנגלית למתחילים ABC

קורסים מיוחדים למעוניינים ללמוד
אנגלית מההתחלה

הנכם מוזמנים לשיעורי הדגמה חינם בתל-אביב בית ציוני אמריקה, אבן-גבירול 26 ביום א' 10.5 וביום ה' 14.5 בשעות 18.00 — 18.30 — 19.00

אנגלית לומדים — במכון מול"ה

האוניברסיטה העברית בירושלים

חטיבת לימודים בכלכלה חקלאית

הפקולטה לחקלאות מודיעה על פתיחת מסלול של שילוב לימודי כלכלה חקלאית עם חוגי חקלאות אחרים.

תלמידים המעוניינים ללמוד כלכלה חקלאית, יוכלו לשלב במסגרת לימודי ה"בוגר" שלהם בפקולטה לחקלאות חטיבת קורסים בכלכלה חקלאית. לאחר השלמות מתאימות יוכלו מסיימי מסלול זה להמשיך את לימודיהם לתואר מוסמך בכלכלה חקלאית ומינהל.

פרטים בטלפונים: 08-481332, 08-481190 רחובות

קמרה אובסקורה.

בית הספר לאמנות.

מודיע על ההרשמה ללימודים מלאים וחלקיים בשנה"ל 87/8 במגמות:

- צילום
- וידאו/קולנוע
- מולטימדיה

קמרה אובסקורה.
רחוב אלנבי 57 ת"א,
טל': 298291, 03-298191
בין השעות 10:00 עד 19:00.

המכון לאקולוגיה אנושית

רפלקסולוגיה

קורסים מקצועיים: בוקר וערב

פרטים והרשמה: רמת-גן רח' הגילגל 29, ימים א'-ה', 9.00—17.00

טל' 03-798371

למד, למדי, למדו!!!

חדש ויחודי בישראל

קורסים לאנגלית אוקספורד אוניברסיטי בשיטת הקסטה הנידית.

הקורס כולל ספר, 4 קסטות, 12 חוברות-עבודה 12 קסטות אישיות, מילון ותיקוני עבודה.

— הצלחה מובטחת —

פרטים וייעוץ ללא התחייבות של המבקש!! גם בתשלומים ללא הצמדה או ריבית!!!

שפות זרות אחרות: גרמנית, ספרדית, צרפתית, איטלקית, ערבית ועוד. "המורה הפרטי בביתך"

3 רמות שונות

הכנה ל...

TOEFL

SETservices 03-474977

לתושבי תל־אביב והסביבה

התפנה מקום
לבעל/ת יוזמה המעוניין/ת להצליח

אם אתה שואף/ת לשיפור משמעותי בתנאי העבודה והמשכורת שלך, זו ההזדמנות לה חיכית.

הכישורים הדרושים:
★ השכלה תיכונית או מקצועית. ★ כשרון ליצור קשר עם אנשים ★ יוזמה ★ החלטיות ★ כושר התמדה ★ שאפתנות

הצטרף/י לחברה פיננסית דינמית ומצליחה. סודיות מובטחת

למועמדים המתאימים – תערכנה בדיקות התאמה. לקביעת פגישה נא להתקשר עוד היום לטל. 03-292160, 03-299865.

לחברה מסחרית השייכת לקונצרן גדול והעוסקת בשיווק בינלאומי של מוצרי צריכה ישראליים

דרוש

מנהל כללי

לצורך הרחבת הקשרים המסחריים הקיימים בחו"ל, וקשירת קשרים חדשים.

בעלי מרץ ויוזמה יפנו בכתב־יד לת.ד. 13056 ת"א 61130, ל„מנהל כללי".

סודיות מובטחת

נתיב NATIV 2

עבור חברה ארצית

דרוש

מהנדס תעשיה וניהול

דרישות תפקיד:
★ בוגר מוסד אקדמי בארץ.
★ נסיון של שנתיים לפחות.
★ ידע בתכנות ובמערכות אחזקת מתקנים בהיקף אזורי.
★ לפרוייקט של כשנתיים.
★ מקום מגורים חיפה, נצרת והסביבה.

נא לפנות בכתב יד בצירוף קורות חיים לת.ד. 4890 ת"א, עבור „מהנדס תעשיה וניהול".

דרוש

סגן מנהל מחלקת הקצבות הפיתוח

הגדרת התפקיד: 1. טיפול בבקשות הסיוע של רשויות מקומיות. 2. אחריות על הביצוע הממוחשב של תקציב הפיתוח. 3. טיפול בפעילות השוטפת של המחלקה. 4. פיקוח על צוות עובדי המחלקה.

רקע ונסיון: השכלה גבוהה באחד מהתחומים הבאים: כלכלה, סטטיסטיקה או מחשבים. נסיון בעבודה עם מערכות מחשב ופיקוח על צוות עובדים.

תקן התפקיד: דרגות 6־8 של דרוג המח"ר.

על המעוניינים לפנות בכתב יד בצירוף קורות חיים. על הבקשות להגיע עד יום ה' 17.5.87. ת.ד. 7019, ת"א 61070, עבור סגן מנהל מחלקה.

למפעל מזון ברמת־השרון דרושה

פקידה אחראית

לקבלת הזמנות ומרכזיה

03-5400542, 03-491546

טמפו

לטמפו תעשיות בירה – חולון

דרושים

1. מפקח נהגים

בעל השכלה של 12 שנות לימוד, נסיון במכירות רצוי בענף המזון, ניהול צוות עובדים בחלוקת סחורה, בעל רשיון נהיגה ג'.

2. מחלקים

בעלי רשיון נהיגה במשאית (רצוי מעל 15 טון), נסיון בנהיגה של שנתיים לפחות.

על המועמדים למשרה מס' 1 לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים. על המועמדים למשרה מס' 2 לגשת אישית למחלקת כח־אדם, ביום א' משעה 09.00 – רח' המלאכה 9 אזור התעשיה הגדול חולון טלפון מס' 131 – 800 – מיקוד 58850

דרושה

מזכירה

לבית ספר ערב למבוגרים בת"א

בעלת השכלה תיכונית ולאחר שרות צבאי

שעות עבודה 16.30־20.00

בדבר פרטים להתקשר 03-263185-9 קו פנימי 40

לגרין מחשבים בע"מ

דרוש

מתכנת

עם ניסיון מוכח בטורבו פסקל וברשתות תקשורת

טל – 03-323271

לנווה ויצו בהרצליה

דרוש

זוג הורים

גילאי 35־50

לגידול 8 ילדים בגיל הרך במסגרת משפחתית כולל מגורים במקום בבית פרטי של ויצו. התפקיד דורש יכולת ורצון לטפל באופן עצמאי ביחידה משפחתית ושיתוף גורמים מקצועיים טיפוליים המעוניינים באתגר ויעד בחיים.

לפנות בכתב יד עם פרוט תולדות חיים למחלקה לטיפול בילד ת.ד. 33159 ת"א מיקוד 61331.

אוניברסיטת בן־גוריון בנגב

מכרז 7/87

שם המשרה: **עובד/ת ארכיון**

במכון למורשת בן־גוריון קרית שדה בוקר

תאור התפקיד:
רישום ממוחשב, מיון וסידור חומר ארכיוני, שרות לחוקרים.

הכישורים הדרושים:
א. תואר ראשון במדעי הרוח והחברה.
ב. ידיעת השפה העברית על בוריה, ידיעה טובה של השפה האנגלית, ידיעת שפות אחרות יתרון.
ג. 4 שנות נסיון בעבודה דומה.
ה. יכולת עבודה במערכות ממוחשבות.

הדרגה:
6־8 בדרוג מח"ר.

פניות בכתב בצירוף קורות חיים יש לשלוח למחלקת כח־אדם, אוניברסיטת בן־גוריון, ת.ד. 653 באר־שבע, עד לתאריך 17.5.87, עבור מכרז 7/87.

למפעל תעשייתי באשדוד

דרוש/ה

פקיד/ה למחלקת יבוא

הכישורים הדרושים:
★ ידיעת עברית ואנגלית.
★ הדפסה בשתי השפות הנ"ל.
★ נסיון קודם כפקיד/ת יבוא – יתרון.

על המעוניינים תושבי אשדוד – לפנות בכתב, תוך ציון נסיון קודם ומספר טלפון למנהל כח־אדם ת.ד. 9002, אשדוד 77192.

לבית ציוד אמריקאי דרושה

פקידה – כתבנית

★ נסיון בעבודה משרדית ★ הדפסה טובה בעברית ובאנגלית
★ ידע בשפה האנגלית ★ משרה מלאה כולל שישי
נא לטלפן לציפה 03-258984 מיום א'

ל„שלף יועצים לשיווק"

דרושים עבור חברת אלקטרוניקה גדולה

אנשי/נשות מכירות

כישורים מועדפים:
★ קציני/ות קשר בצה"ל ו/או רקע טכני באלקטרוניקה
★ ידע בסיסי בשפה האנגלית
★ יכולת מכירה וכושר שכנוע
★ הופעה ייצוגית ואמינה
★ בעלי רכב פרטי

מועמדים מאזור מרכז, דרום וצפון (נצרת, עפולה) הארץ, יפנו בכתב יד, בציון קורות חיים ומס. טלפון (לזימון לראיון) אל:

„שלף יועצים לשיווק" ת.ד. 33465 ת"א 61333

– סודיות מובטחת –

למוטורולה תקשורת ישראל בע"מ

דרושים

אנשי מכירות עצמאיים

להפצת מוצרי מטרופון (מקלטי איתור)

לאיזורים: ירושלים, ראשל"צ, רחובות, אשקלון ואשדוד.

כישורים:
★ נסיון במכירות
★ השכלה תיכונית מלאה
★ רכב פרטי – חובה

אנו נכשיר ונדריך את המתאימים בהכרת המוצר ובמכירות.

המעוניינים יפנו לשרה, טל. 03-388331, החל מיום א' בבוקר.

★ העובדים יהיו סוכנים עצמאיים ויועסקו לפי חוזה מיוחד.

סודיות מובטחת

חוק הזדמנויות שווה בתעסוקה, תשמ"א 1981

לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה, אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש על־פי החוק.

ציון

קבוצת הביטוח הראשונה בישראל

אנו מעוניינים לקלוט מכל רחבי הארץ

15 מועמדים

לקורס מכירות בענף ביטוח חיים

אנו מציעים:
- הדרכה מקצועית מושלמת;
- מסלול של קריירת עסקית לכל החיים;
- אפשרויות בלתי מוגבלות להכנסה;
- מערך תמריצים והטבות;
- אפשרויות קידום לתפקידי ניהול מכירות;
- הכנסה במשך תקופת ההכשרה – למועמדים שיעמדו בדרישות החברה.

הקורס ייפתח ביום א', 17.5.87

אם הנך:
בגיל 27 לפחות שאפתן/ית בעל/ת יכולת ליצור קשר עם הזולת, ומוכן/ה להשקיע זמן ומאמץ בלימוד ובעבודה – נא להתקשר טלפונית לקביעת ראיון, בימים: 12/5.87, 11, 10, בין השעות: 9.00־14.00, מאיזור המרכז: מר מייק קינן, טל. 646214 (03), מאיזור הצפון: מר משה אביטל, טל. 531271 (04).

לביה"ס התיכון לחינוך סביבתי במדרשת שדה־בוקר

דרושים לשנה"ל תשמ"ח

מורים ואנשי חינוך

1. מורים למקצועות:
★ פיזיקה
★ מתמטיקה
★ תנ"ך
★ ארכיאולוגיה
★ ערבית ספרותית ומדוברת

בעלי ותק ונסיון בהוראה ובהגשה לבחינות בגרות.

2. לפנימיית ביה"ס:
★ מדריך חברתי
★ אם בית

בעלי ותק ונסיון בחינוך ובהדרכת נוער.

★ ★ למתאימים יוצע דיור בקרית שדה־בוקר.

המועמדים מתבקשים לפנות בכתב ובצירוף קורות חיים ופירוט הנסיון בהוראה ובחינוך, אל מנהל ביה"ס התיכון לחינוך סביבתי, מדרשת שדה־בוקר מיקוד 84993 טל: 057-86009

קבוצת מפעלי גלי למפעל האופנה

דרוש/ת

מבקרת טיב למתפרות חוץ

בעל/ת נסיון של 3 שנים לפחות בתפקיד דומה ורשיון נהיגה בתוקף.
★ 5 ימי עבודה בשבוע
★ תנאים טובים למתאים/ות

מועמדים/ות מתאימים/ות יפנו לטל: 03-9631081, לשרית.

לחברה מובילה ביבוא מוצרי חשמל ואלקטרוניקה

דרושים/ות

נציגי מכירות

לרשתות השיווק בכל רחבי הארץ.

טל. 03-201622/5 בשעות 14.00–17.00

לעבודה במוקד מבצעי

דרושות

יוצאות צבא

בעלות רקע פיקודי ו/או מבצעי לעבודה במשמרות

הסכם שנתי

מגוש דן

טלפון: 03-650627

דרוש

איש מכירות

לשיווק מערכות אחסון לתעשיה עתירת מדע

הדרישות:
- הנדסאי/טכנאי
- תקשורת טובה
- מוטיבציה גבוהה
- יוזמה ויכולת עבודה עצמאית

למועמד המתאים מובטחת עבודה מעניינת ותנאי שכר טובים.

נא לפנות ישירות או בכתב יד בפרוט קורות חיים ונסיון לחברת ציוד תעשייתי דרך פ"ת 158 ת"א 64921.

תשובה מובטחת.

לחברת שיווק ארצית

דרושים:

1. דיילות מכירה והסברה
2. נציגי מכירות

לעבודה ביריד אדם ומעונו בביתן מוצרי חשמל ואלקטרוניקה

★ יתרון לבעלי/ות נסיון במכירת מוצרי חשמל
★ יתרון לבעלי/ות נסיון בעבודה בירידים
★ הופעה נאה ויכולת הסברה ושכנוע
★ נכונות לעבודה קשה בשעות אחה"צ והערב בתאריכים 4/6־20/6
★ הדרכה תנתן למתאימים
★ תנאים מצויינים למתאימים

לתאום ראיון טל. 03-371898 לשרי.

לחברה המובילה בתחומה בענף

דרוש

איש מכירות למחלקה הרפואית

בעל נסיון של 5 שנים לפחות ורקע פרארפואי

מועמדים מתאימים יפנו בכתב בלבד בצרוף קורות חיים לא. רוזם, שטנד 49 ת"א – 64374

למלון „המלך שלמה" ירושלים

דרושות

★ **אחראית כח אדם ומזכירה**

★ **אשת יחסי ציבור למלון**

לפנות למר קימלפלד, בטל' 02-241433

למוסד ציבורי (לא בטחוני)

דרוש

עובד

השולט בשפה הערבית

בעל יוזמה וכושר לנהל מו"מ ברמת אמינות גבוהה.

לתפקיד יועדף קצין צה"ל במי"ל.

תנאי העסקה יקבעו בהתאם לכישורי המועמד.

המעוניינים יפנו בכתב יד לת.ד. 2600 ירושלים עבור אלי ב. אישי.

איטל מחשבים בע"מ תעשיות תוכנה

דרושים

1. אנשי מכירות
למיקרו מחשבים ותוכנה

2. מקדמי מכירות
(נסיון קודם אינו הכרחי).

טל. 052-552246, 052-552126.

לחברת רכב

דרושים:

1. צבעי רכב
עם הסמכה.

2. מכונאי רכב
3. פחח רכב

נא לפנות בכתב לת.ד. 9107, ת"א 61090

לחברת לוסי בורכרד ספנות

דרושים

אנשי מכירות

בעלי נסיון של לפחות שנתיים בספנות או יבוא/יצוא.

ידיעת אנגלית הכרחית

נא לפנות ללוסי בורכרד ספנות רח' בן־יהודה 25 ת"א, טל. 03-664971

למשרד חקירות נזיקין

דרוש/ה

חוקר/ת

הכישורים הדרושים:
★ השכלה אקדמאית.
★ בעל רכב פרטי.
★ נכונות לעבודה קשה ומעניינת.
★ עדיפות לבעלי נסיון קודם בחקירות ו/או עבודה עיתונאית.

לפנות לת.ד. 22754 ת"א 61227

– סודיות מובטחת –

לחב' המזרח לשיווק מכוניות למוסך המרכזי

דרושים:

1. מכונאים
2. רוחצי מכוניות
3. אנשי נקיון

לפרטים 03-335235-9 לחיה.

לקבוץ עין החורש

דרוש/ה

מורה לאנגלית

לכתות יסוד. לחצי משרה. (אין מגורים במקום)

להתקשר בשעות העבודה 06/367311 אחה"צ ובערב 06/367698

חוק הזדמנויות שווה בתעסוקה, תשמ"א 1981

לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה, אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחר המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש עלפי החוק.

דרוש

סוכן לחלוקת תפוחי אדמה

מקולפים ומעובדים

לאיזור הדרום, בעל רכב מסחרי

משרד וטלפון: הכנסה טובה

פרטים: סופר ציפס בע"מ טל. 055-61732, 055-22723

למפעל טקסטיל בפתח־תקוה

דרוש

מחסנאי מנוסה

בעל כושר ארגון וביצוע.

ניסיון בהפעלת מחשב – יתרון.

סודיות מובטחת.

לפנות בכתב יד בפירוט קורות חיים וניסיון קודם לת.ד. 53124 תל־אביב.

לחברת בניה

דרוש

מהנדס בנין צעיר

לנושא תקציבים ומכרזים

רצוי נסיון קודם בתחום זה.

נא לפנות בכתב יד לת.ד. 50239 תל־אביב 61500 ולציין עבור מהנדס בנין

לעתון יומי גדול דרושה

פקידה

אחרי שירות צבאי

למשרה מלאה ידע באנגלית – הכרחי

טל' 286141 שלוחה 80

לפרוייקט לאיתור וקידום נערות

דרושות

עובדות סוציאליות

למשרה מלאה.

בטבריה ובחוד־חשרון.

כשרות בעבודה סוציאלית.

נסיון בעבודה פרטנית וקבוצתית

טלפון: 03-837222 שלוחה 339 לנחמה.

לחברת עסיס מן שיווק בע"מ

דרושים

נהגים

ברכב מעל 15 טון

לחלוקת תוצרת באזור גוש דן.

לפרטים נוספים, נא לפנות לשלמה פרץ / מנהל מחסן טל. 03-7511227.

---

europcar

השכרת רכב

דרושה:

פקידה כתבנית

הדפסה בעברית ואנגלית

(רצוי שפת אם אנגלית)

נא לפנות לטלפון 03-337951 למלי

לבריכת השחיה באור־יהודה דרושים

מצילים מוסמכים

03-353699 03-359002

קלדנית/תמלילנית מנוסה

למחשב P.C – I.B.M

למשרה מלאה בחברה צעירה ודינמית

לקביעת ראיון 03-204291, 03-204232

שופר־סל

דרושים

נהגים

בעלי רשיון מעל 15 טון

תושבי חולון והסביבה

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות לחברת „קטיף" בשוק הסיטונאי, רח' החשמונאים, תל־אביב, ביום ראשון, 10.5.87, בין השעות 10.00–12.00.

אם אתה יוצא קורס פיקודי

מיחידת שדה לוחמת

בעל הופעה נאה ויחסי אנוש טובים

המעוניין לעבוד קשה

ולהרוויח 900 ש"ח בתוספת בונוסים ומשכורת 13

באבטחה ממונעת בגוש דן

התקשר 03-650627

סודיות מובטחת

להרמוניקה מפעלי מתכת בע"מ

דרושים

סוכנים

בעלי רכב, להפצת מוצרים בענף הבנין – לכל הארץ.

להתקשר אחה"צ למרדכי, טל' 03-371677.

למפעל פלסטיק ברמת־גן דרוש

מסגר מכני

בעל נסיון בחריטה וכרסום.

★ תנאים טובים למתאים ★

נא לפנות טלפונית לשוש: 03-7511969

לחברה גדולה במרכז הארץ

דרוש

במחלקת ארגון ושיטות

מהנדס תעשיה וניהול

מתחיל

לעיסוק במגוון רחב של תחומים.

נא לפנות בכתב יד בצרוף מסמכים-מאשרים, ציונים ופרוט נושאי התמחות. לת.ד. 41 גבעתיים 70100 עבור תעסוקה

לקיבוץ עמיר דרושה

אחות מוסמכת

עם ניסיון בבריאות הציבור.

מגורים במקום.

טלפון בבוקר מרפאה 06-947242

טלפון בערבים 06-947495

לבי"ח צבורי למבוגרים בת"א

דרושה

מזכירה

עצמאית, בעלת ידע בהדפסה

משרה מלאה. טל' 285977, 03-290775

למשרד י. פרלשטיין ושות' דרושים:

1. אדריכלים מנוסים
2. טכנאי אדריכלות

לפנות מיום א' לטלפון 03-6101181-2

לסטימצקי בע"מ בנמל תעופה בן־גוריון

דרושים עובדים

ידיעת שפות הכרחית

לפנות החל מיום ב' למנהל החנות 03-9712547

למשרד מהנדסי קונסטרוקציה דרוש/ה

★ **הנדסאי/ת**

★ **שרטט/ת**

לעבודות שרטוט קונסטרוקציות בטון ופלדה רק בעלי נסיון של שנתיים לפחות בעבודה מעשית בארץ

לטלפן מיום א' 03-281134

– סודיות מובטחת –

לסטודיו לגרפיקה והפקות

דרושה

פקידה אחראית

עם כישורים בגרפיקה כבינאישית.

5 ימים בשבוע. חצי משרה.

טלפון: 03-278516